Általános jogi és közigazgatási ismeretek (dr. Bednay Dezső)

TARTALOM

I. FEJEZET: A Magyar Köztársaság alkotmányos alapjai

I. Témakör: Az államszervezet felépítése

1. Az államhatalmi ágak megosztása
2. A köztársasági elnök
3. Államhatalmi, népképviseleti szervek
4. A végrehajtó hatalom (közigazgatás) szervei
5. A bíróságok
6. Az ügyészi szervezet
7. Alkotmánybíróság
8. Az Országgyűlési biztos

II. Témakör: Jogi alapfogalmak

1. A jog lényege, jogforrások
2. Jogszabályok hierarchiája, a Magyar Köztársaság Alkotmánya
3. A jogszabály érvényessége, hatálya
4. A jogszabály felépítése, értelmezése
5. A jogalkalmazás
6. A jogrendszer tagozódása (jogágak)

III. Témakör: A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól

1. A 2004. évi CXL. törvény rövidítve Ket. célja, hatálya, alapelvek
2. Hatáskör és illetékesség
3. Az első fokú eljárás
4. Jogorvoslatok és a végrehajtás
5. Elektronikus ügyintézés és hatósági szolgáltatás
6. Iratkezelés a közigazgatásban

II. FEJEZET: A Polgári jog rendszertani alapjai

I. Témakör: A Polgári Törvénykönyv szerkezete, a polgári jog alanyai

1. A polgári jog fogalma, alapelvei
2. Az ember, mint jogalany

3. Az állam jogalanyisága
4. A jogi személyek jogalanyisága
5. Az egyéb szervezetek jogalanyisága

II. Témakör: A személyhez és a szellemi alkotáshoz fűződő jogok

1. A személyhez fűződő jogok jellemzői
2. Az iparjogvédelem területe
3. A szerzői jog

III. Témakör: A tulajdonjog

1. A tulajdonjog tárgya, a dolgok csoportosítása
2. A tulajdonjog tartalma
3. A tulajdonjog védelmének polgári jogi eszközei
4. A tulajdonjog megszerzése
5. A közös tulajdon

IV. Témakör: A szerződések általános szabályai

1. A kötelem fogalma
2. A szerződés fogalma
3. A szerződés létszakaszai
4. A szerződés megkötése, alakja
5. A szerződés tartalma és tárgya
6. A szerződés módosítása
7. A szerződés érvénytelensége
8. A szerződést biztosító mellékkötelezettségek
9. A szerződésszegés
10. A szerződés megszűnése
11. A szerződő felek személyének változása

V. Témakör: Felelősség a szerződésen kívül okozott károkért

1. A polgári jogi felelősség általános szabálya
2. A kártérítési felelősség egyes sajátos esetei

VI. Témakör: Fontosabb szerződésfajták

1. A szerződések csoportosítása
2. Az adásvétel
3. A szállítási szerződés

4. A vállalkozási szerződés
5. A bérlet
6. A letét
7. A megbízás
8. A fuvarozás
9. A bizomány
10. A szállítmányozás
11. A kölcsönszerződés
12. A biztosítás
13. Az ajándékozás
14. A lízing
15. A franchise szerződés

III. FEJEZET: A jogérvényesítés

1. Általános tudnivalók, bírósági úton nem érvényesíthető követelések
2. A polgári jogi jogviták eldöntése
3. Hatáskör
4. Illetékesség
5. A felek és más perbeli személyek
6. A perbeli képviselet és a meghatalmazás
7. A polgári per lefolytatása
8. A perorvoslatok
9. A választott bíráskodás
10. A fizetési meghagyásos eljárás
11. A bírósági végrehajtási eljárás

IV. FEJEZET: Munkajogi ismeretek

1. A munkajogra, munkaviszonyra vonatkozó alapvető szabályok
2. A Munka Törvénykönyve hatálya, alapvető szabályai
3. A munkaviszony
4. A munkavégzés szabályai
5. A munkaidő és a pihenőidő
6. A munka díjazása
7. Felelősség a munkajogban
8. A vezető állású munkavállalóra vonatkozó eltérő rendelkezések
9. A munkaügyi jogvita

V. FEJEZET: A gazdasági élet szereplői

I. Témakör: A gazdasági társaságok

1. A gazdasági társaságokra vonatkozó közös szabályok
2. A gazdasági társaság alapítása
3. A tag (részvényes) vagyoni hozzájárulása

4. A gazdasági társaság legfőbb szerve
5. A gazdasági társaság ügyvezetése, képviselete
6. Felügyelő bizottság
7. A könyvvizsgáló
8. A gazdasági társaság határozatainak bírósági felülvizsgálata
9. Kisebbségi jogok, hitelezővédelem
10. A tag kizárása bírósági határozattal
11. A gazdasági társaságok megszűnése
12. A gazdasági társaságok átalakulásának közös szabályai
13. Közkereseti társaság
14. Betéti társaság
15. Korlátolt felelősségű társaság
16. Részvénytársaság

II. Témakör: Az egyéni vállalkozás és az egyéni cég

I. FEJEZET

A Magyar Köztársaság alkotmányos alapjai

I. Témakör: Az államszervezet felépítése

1) Az államhatalmi ágak megosztása

Az állam meghatározott földterületen élő emberek kormányzattal és szuverenitással rendelkező tartós közössége, mely a közösség felett főhatalmat gyakorol. Az állam, mint működő egész bizonyos feladatokat teljesítő szervezet. Legfőbb feladatai és céljai a külső védelem, továbbá a belső biztonság és rend megszilárdítása, az emberi együttélés rendezett és jogszerű feltételeinek biztosítása. Ezen túlmenően időnként egyes konkrét célok (pl. hódítás, vallási eszmék vagy egy ideológia terjesztése) sajátos színezetet kölcsönöznek egy adott államnak. Az állam működése akaratmegvalósítás, mely az állam tevékenységein (törvényhozás, végrehajtás, igazságszolgáltatás), a felségjogok gyakorlásán keresztül valósul meg. Az autokrata, abszolút államok időszakában ez a három felségjog egy kézben összpontosult.
Az államhatalmi ágak megosztása elméletének kidolgozása és ismertté válása a XVIII. században következett be. Az uralkodói abszolutizmus önkényével szemben javasolta a felvilágosodás egyik kiemelkedő gondolkodója a francia Montesquieu a hatalmi ágak megosztását. A „törvények szelleme" című 1750-ben megjelent munkájában így ír erről: „örök tapasztalat, hogy mindenki, aki hatalommal rendelkezik, kész visszaélni vele; addig megy el ebben, míg korlátokba ütközik… Hogy ne lehessen visszaélni a hatalommal, arra van szükség, hogy a dolgok elrendezése folytán hatalom állítsa meg a hatalmat."
Az államhatalomnak a klasszikus hatalmi ágak (törvényhozás, végrehajtó halatom, bírói hatalom) közötti újkori megosztása Angliában alakult ki.
A modern jogállamok szervezete bonyolult képződmény, a gyakran eltérő szervezeti formák ellenére ma is érvényesül az előbb ismertetett rendező elv, az államhatalmi ágak megosztásának elmélete.

A hatalommegosztás követelményének megfelelően el kell különülni egymástól, és kiegyensúlyozott arányban kell működnie a három hatalmi ágnak: a törvényhozó, a végrehajtó és a bírói ágnak.

Egyik hatalmi ág sem veheti át a másik feladatát, egyiknél sem összpontosulhat olyan hatalom, amely diktatórikus hatalomgyakorláshoz vezethetne. Néhány újabb állam- és jogelméleti tanulmány negyedik hatalmi ágként a médiát is megemlíti. A hármas tagozódás a Magyar Köztársaság államszervezetében is megfigyelhető.

A Magyar Köztársaság Alkotmányában külön fejezet rendelkezik a három államhatalmi ágról:

- az országgyűlésről (törvényhozó hatalom);

- a kormányról (végrehajtó hatalom);
- bírói szervezetről.

A szövegbeli elkülönülés mellett az Alkotmány számos rendelkezése (pl. összeférhetetlenségi szabályok, a bírói függetlenség deklarálása) a konkrét szabályozás szintén is a hatalmi ágak egyensúlyának biztosítását szolgálja.

2) A köztársasági elnök

A Magyar Köztársaság Alkotmányában a köztársasági elnök a hagyományos három klasszikus államhatalmi ág „között" helyezkedik el, kívül áll a végrehajtó hatalmon, önálló államfői hatásköre van.

A parlamentáris rendszerben az államfő politikai szerepének lényege éppen abban áll, hogy nem tartozik egyik hatalmi ághoz sem, rendelkezik azonban minden hatalmi ággal szemben – főleg (de nem kizárólag) ellenőrző és befolyásoló jellegű – hatáskörökkel is.
A köztársaság elnökének szerepe az államszervezetben az, hogy a három államhatalmi ág közötti együttműködést segítse, továbbá, ha kivételes esetben szükséges beavatkozzon az egyes hatalmi ágak tevékenységébe. A jogelméletben ezt a szerepet „politikai alkotmányosság-védelemnek" is nevezik.
A köztársasági elnök másik feladatköre az állam egészének képviselete. Ilyenkor a köztársasági elnök jelenlétével képviseli az államot, az államszervezetet és az állam polgárait együtt.
Magyarország államfője az Országgyűlés által öt évre választott köztársasági elnök, aki *kifejezi a nemzet egységét*, és őrködik az államszervezet demokratikus működése felett. A köztársasági elnök egyúttal a fegyveres erők főparancsnoka is.

A köztársasági elnök fontosabb feladat és jogkörei:

- képviseli a magyar államot;
- megbízza és fogadja a nagyköveteket és a követeket;
- kitűzi az országgyűlési és a helyi önkormányzati általános választásokat;
- javaslatot tehet az Országgyűlésnek intézkedés megtételére;
- kinevezi és felmenti azokat a fontos közjogi méltóságokat, akiket nem az Országgyűlés választ (pl. államtitkárokat, a Magyar Nemzeti Bank elnökét, alelnökeit);
- gyakorolja az egyéni kegyelmezés jogát;
- adományozza a törvényben meghatározott címeket, kitüntetéseket és engedélyezi viselésüket;
- dönt az állampolgársági ügyekben;
- meghatározott kivételes esetben a választások kitűzésével egyidejűleg, feloszlathatja az Országgyűlést;

Történelmileg is elmondható, hogy *az államfői (köztársasági elnöki) jogosítványok két csoportba oszthatók:*

- a többé-kevésbé autonóm módon gyakorolt jogosítványok,
- a miniszteri ellenjegyzés mellett megvalósítható jogok.

3) Államhatalmi, népképviseleti szervek (törvényhozó, jogalkotó hatalom)

Az Alkotmány Magyarország államformáját köztársaságnak deklarálja és rögzíti, hogy a Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam. A népfelség (népszuverenitás) államberendezkedési elvéből adódóan minden kötelező törvény végső forrása a nép akarata.
A nép ezt az akaratot, hatalmat jellemzően közvetett módon (választott országgyűlési képviselők, valamint helyi önkormányzatok útján) gyakorolja, de ismert a hatalomgyakorlás közvetlen módja (pl. népszavazás) is.
A Magyar Köztársaság legfelsőbb államhatalmi és népképviseleti szerve az Országgyűlés, mely a népszuverenitásból eredő jogait gyakorolva biztosítja a társadalom alkotmányos rendjét, meghatározza a kormányzás szervezetét, irányát és feltételeit.

➢ Az Országgyűlés (Parlament)

Az Alkotmányban rögzített főbb jogkörei:

- megalkotja a Magyar Köztársaság Alkotmányát;
- törvényeket alkot;
- jóváhagyja az állami költségvetést és annak végrehajtását;
- meghatározza a kormányzás szervezetét, irányát és feltételeit, ennek keretében dönt a kormány programjáról;
- megköti a kiemelkedő fontosságú nemzetközi szerződéseket;
- dönt a fegyveres erők külföldi vagy országon belüli alkalmazásáról;
- megválasztja a közjogi méltóságokat (pl. köztársasági elnök, a miniszterelnök, a Legfelsőbb Bíróság elnöke, stb.);
- közkegyelmet gyakorolhat;
- országos népszavazást rendelhet el.

A választópolgárok az Országgyűlést négyévi időtartamra választják általános és egyenlő választójog alapján, közvetlen és titkos szavazással.

Az Országgyűlés állandó bizottságokat alakít tagjaiból, és bármely kérdés megvizsgálására bizottságot küldhet ki, és bármely állami feladattal kapcsolatban véleményt nyilváníthat, határozatot hozhat. Az országgyűlési bizottságok által kért adatokat mindenki köteles a rendelkezésükre bocsátani, illetőleg köteles előttük vallomást tenni.
Az Országgyűlés megbízatása az alakuló ülésével kezdődik és működése – az Alkotmányban meghatározott feloszlás vagy feloszlatás rendkívüli esete kivételével – az új Országgyűlés alakuló üléséig tart.
Az Országgyűlés pénzügyi-gazdasági ellenőrző szerve az Állami Számvevőszék, amely csak az Országgyűlésnek és a törvényeknek van alárendelve. Az Állami Számvevőszék az állami ellenőrzés legfőbb szerve; feladatkörében általános hatáskörrel rendelkezik.

➢ A helyi önkormányzatok

A központi szervek mellett az államhatalom helyi szervei az önkormányzatok, amelyek a helyi közigazgatási szervekkel együtt intézik a lakosságot közvetlenül érintő helyi ügyeket.
Az önkormányzatok a Magyar Köztársaság területi tagozódásához igazodóan lehetnek:

a) <u>települési önkormányzatok</u>

- ➢ községi önkormányzat,
- ➢ városi önkormányzat,
- ➢ fővárosi kerületi önkormányzat.

b) <u>megyei (fővárosi) önkormányzatok</u>

Az önkormányzatok a köz érdekében, demokratikus formában és módon a helyi ügyeket intézik. A helyi önkormányzatok önállósága anyagilag és szervezetileg biztosított, a helyi önkormányzati jogokat és kötelezettségeket törvény határozza meg. Az önkormányzat törvényben meghatározott feladatainak ellátáshoz megfelelő saját bevételre jogosult, továbbá e feladatokkal arányban álló állami támogatásban részesül. A települési önkormányzatok és a megyei önkormányzatok egymással semmilyen alá- vagy fölérendeltségi viszonyban nincsenek.
A helyi önkormányzatok alapjogai egyenlők. Az önkormányzatok kötelezettségei eltérőek lehetnek. Az önkormányzat hatáskörének jogszerű gyakorlása bírósági védelemben részesül, jogai védelmében az önkormányzat az Alkotmánybírósághoz fordulhat.
A helyi önkormányzás a választópolgárok közösségét érintő helyi közügyek önálló, demokratikus intézése, a helyi közhatalomnak a lakosság érdekében való gyakorlása.
A választópolgárok a helyi önkormányzást az általuk választott képviselőtestület útján, illetőleg helyi népszavazással gyakorolják. A képviselőtestület tagjait – az időközi választás kivételével – négy évre választják.
A helyi képviselőtestület önkormányzati ügyekben önállóan szabályoz és igazgat, döntése kizárólag törvényességi okból vizsgálható felül.

A helyi képviselőtestület fontosabb feladatai:

- gyakorolja az önkormányzati tulajdon tekintetében a tulajdonost megillető jogokat, az önkormányzat bevételeivel önállóan gazdálkodik;
- saját felelősségére vállalkozhat;
- dönt a költségvetési szerv alapításáról;
- feladatkörében rendeletet alkothat, amely nem lehet ellentétes a magasabb szintű jogszabállyal;
- törvény keretei között megállapítja a helyi adók fajtáit és mértékét és a helyi adózás részletes szabályait.

A helyi képviselőtestület összetétele:

A helyi képviselőtestület elnöke a polgármester. A képviselőtestület bizottságot választhat, és polgármesteri hivatalt hoz létre. A hivatalban belső szervezeti egységeket (osztályokat, csoportokat) alakíthatnak ki. A polgármester az önkormányzati feladatain kívül törvény vagy törvényi felhatalmazáson alapuló kormányrendelet alapján kivételesen államigazgatási feladatokat és hatásköröket is elláthat.
A fővárosban két szinten működik önkormányzat: a fővárosi kerületekben, és a főváros egészére kiterjedően a Fővárosi Közgyűlés. A Fővárosi Közgyűlés a főváros képviselőtestülete, azokat a feladatokat és hatásköröket gyakorolja, amelyek a főváros egészét, vagy nagy részét érintik.

Megyei önkormányzat az ország 19 megyéjében működik. *A megyei és a települési önkormányzatok között nincs függőségi viszony,* együttműködésük a kölcsönös érdekek alapján történik.

- **Kisebbségi önkormányzatok**

A Magyar Köztársaság Alkotmánya a nemzeti és etnikai kisebbségek alkotmányos jogai gyakorlása érdekében lehetővé teszi kisebbségi önkormányzatok létrehozását is. Alapvető feladatuk a kisebbségek érdekeinek védelme és képviselete a részükre törvényben megállapított feladat- és hatáskörök gyakorlása útján. A feladat- és hatáskört országos szinten a közgyűlés, egyéb esetekben testület elnevezésű fórum gyakorolja. A kisebbségi önkormányzatoknak jogalkotási hatáskörük nincs.

4) A végrehajtó hatalom (közigazgatás) szervei

- **A közigazgatás fogalma**

A közigazgatás ma magában foglalja
- az államigazgatást és
- az önkormányzati igazgatást

Az önkormányzati közigazgatási szervek sajátos önállósága a polgári államfejlődés meghatározott szakaszához kötődik. Minden államnak van egy közigazgatási rendszere, mely ellátja a végrehajtó funkciókat. *Központi szinten az államigazgatási szervek a meghatározóak, míg települési szinten az önkormányzatok.*
A közérdek érvényesítését tehát két szervezetrendszer szolgálja. Ezek a kormány által irányított felülről lefelé, központi és területi szintre szerveződő, hierarchikusan felépülő államigazgatási szervek rendszere, valamint a helyben (települési és területi alapon) szervezett és választott testületek által irányított önkormányzati közigazgatási szervek rendszere. A kétféle szervezetrendszer között egyfajta funkcionális munkamegosztás is kimutatható.

Az államigazgatási szervek főleg hatósági jogalkalmazó tevékenységet látnak el, míg az önkormányzatok a helyi közszolgáltatások biztosításában rendelkeznek feladat- és hatáskörökkel, és emellett jogalkotói jogkörük is van.

A közigazgatás egységét reprezentálja az, hogy települési szinten az önkormányzati és az államigazgatási feladatokat egy szervezetben, a helyi önkormányzaton belül látják el, az önkormányzatok működése felett pedig a törvényességi ellenőrzést az államigazgatás gyakorolja.
A közigazgatási szervezetrendszer azért dolgozik, hogy megvalósítsa a különböző magas szintű jogszabályokban, elsősorban az Alkotmányban és a törvényekben foglalt állami célokat. Az államigazgatási szervezetrendszer biztosítja a végrehajtó hatalom számára azokat a kereteket, amelyeken belül a leggyorsabban és a leghatékonyabban érvényre juttathatja az alapvető célkitűzéseit.
A közigazgatási szervezetrendszer működésének célja a közérdek védelme, illetve a közérdek érvényre juttatása.
Az államigazgatási szervezetrendszer főként az általános, az egész társadalom érdekében álló feladatok szervezésére, végrehajtására és védelmére hivatott.

A partikuláris, kisebb-nagyobb társadalmi csoportok érdekeit a közigazgatási szervezetrendszer más alrendszerei, pl. a helyi-területi önkormányzatok, köztestületek is érvényre juttathatják.

A központi közigazgatási szervek

A központi államigazgatási szervekről, valamint a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló 2010. évi XLIII. Törvény 1. § szerint:

Központi államigazgatási szerv

- a Kormány,
- a kormánybizottságok,
- a Miniszterelnökség,
- a minisztériumok,
- az autonóm államigazgatási szervek,
- a kormányhivatalok,
- a központi hivatalok,
- a rendvédelmi szervek országos parancsnokságai.

Autonóm államigazgatási szerv

- a Közbeszerzések Tanácsa,
- a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság,
- a Gazdasági Versenyhivatal,

Kormányhivatal

- a Központi Statisztikai Hivatal,
- a Magyar Energia Hivatal,
- az Országos Atomenergia Hivatal,
- a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala,
- a Nemzeti Adó- és Vámhivatal.
  A 2011. január 1.-től működő különös típusú államigazgatási szerv, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal sajátossága, hogy az államigazgatási feladatok mellett fegyveres rendvédelmi feladatokat is ellát.

Rendvédelmi szerv

- a rendőrség,
- a polgári védelem,
- a büntetés-végrehajtási szervezet,
- az állami és hivatásos önkormányzati tűzoltóság,
- a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok.

- **A Kormány**

Az államigazgatás élén a Kormány, mint testület áll, melynek hatásköre az államigazgatási feladatok egészét átfogja, funkciója azonban elsősorban az irányítás és a koordináció (általános hatáskörű központi irányító szerv).

A Kormány az Alkotmányban rögzített államigazgatási jogkörében:

- irányítja a minisztériumok és a közvetlenül alárendelt egyéb szervek munkáját, összehangolja tevékenységüket;
- az államigazgatás bármely ágát közvetlen irányítása alá vonhatja, és erre elkülönült szervet hozhat létre;
- a Kormány tagjai a miniszterek, akik a jogszabályok rendelkezéseinek és a Kormány határozatainak megfelelően vezetik az államigazgatás feladatkörükbe tartozó ágait, irányítják az alájuk rendelt szerveket;
- jogszabálysértés esetén megsemmisítheti az alárendelt szervek jogszabálynak nem minősülő döntéseit;
- rendeletet alkot és határozatot hoz;
- meghatározott személyi döntéseket hoz.

A Kormány tehát a miniszterelnökből és a miniszterekből áll. A miniszterelnököt az Országgyűlés választja a kormányprogramról történő szavazással egy időben.

A minisztereket a megválasztott kormányfő javaslatára – a miniszternek jelölt személyek országgyűlési bizottsági meghallgatását követően – a köztársasági elnök nevezi ki, mellyel egy időben a Kormány létrejön.

A Kormány megbízatása megszűnik az újonnan választott Országgyűlés alakuló ülésével, a miniszterelnök, illetve a Kormány lemondásával, a miniszterelnök halálával, illetve az ellene beterjesztett ún. konstruktív bizalmatlansági indítvány Országgyűlés általi elfogadásával.

A Kormány tagjai részt vehetnek és felszólalhatnak az Országgyűlés ülésein. *A Kormány működéséért az Országgyűlésnek felelős, tevékenységéről rendszeresen köteles beszámolni.*

A Kormány működését a Kormány mellett működő testületi szervek is segítik.
Ezek közül az Alkotmány külön is nevesíti a **kormánybizottságokat,** amelyeket a Kormány a hatáskörébe tartozó jelentős, több minisztérium feladatkörét érintő feladatok összehangolt megoldásának irányítására hozhat létre. A kormánybizottságok tagjai a feladatkörükben érintett miniszterek.
A Kormány mellett működő szervek másik fő típusa **a kabinet.** *A kabinetek a Kormány döntés előkészítő, véleményező, koordináló és javaslattevő szervei.* A kabinetek rendszere és működtetése alapvetően azt a célt szolgálja, hogy a kormány elé kerülő előterjesztések szakmailag és politikailag egyaránt megalapozottak legyenek.

A Kormány mellett 2011. január 1. után a következő kabinetek működnek:

- gazdasági kabinet;
- nemzetbiztonsági kabinet;
- társadalompolitikai kabinet,
- kormánykabinet.

A kabinet tagjai a feladatkörükben érintett miniszterek, valamint a miniszterelnök által kijelölt személyek lehetnek.

- **Önkormányzati hivatalok**

A helyi önkormányzatok feladat- és hatáskörei két nagy csoportra oszthatók: önkormányzati, illetve államigazgatási feladat- és hatáskörökre. Az önkormányzati ügyek sajátos csoportját jelentik az önkormányzati hatósági ügyek.

Az önkormányzati feladat- és hatásköröket tovább bonthatjuk:

- kötelező, illetve
- önként vállalt (fakultatív) feladat- és hatáskörökre.

A helyi államigazgatási (közigazgatási) feladatok ellátására a képviselő-testület szerveiként különböző típusú és elnevezésű hivatalok jönnek létre (pl. polgármesteri hivatal, főpolgármesteri hivatal). A polgármesteri hivatal tagozódásának, munkaszervezetének kialakításáról a képviselőtestület dönt, figyelembe véve a település lakosságának számát és az ellátandó feladatokat. A feladatok mennyiségétől és jellegétől függően a hivatalban belső szervezeti egységeket (pl. építési osztály, csoport) alakíthatnak ki.
A hivatalt a polgármester a jegyző útján irányítja. Az önkormányzati munka szakszerűsége és jogszerűsége biztosítása érdekében az önkormányzat köteles gondoskodni megfelelő szakmai képesítéssel rendelkező jegyző kinevezéséről. A jegyző tanácskozási joggal részt vesz a képviselő-testület ülésein is; jogsértő működés vagy döntés esetén jelzési kötelezettsége van. A jegyző gondoskodik az önkormányzat működésével kapcsolatos feladatok ellátásáról, vezeti a hivatalt, és hatósági ügyekben dönt.

5. A bíróságok

A bíróságok legfontosabb és legismertebb feladata az igazságszolgáltatás. A Magyar Köztársaságban az igazságszolgáltatást a bíróságok gyakorolják. Az igazságszolgáltatás bírósági monopóliuma azt jelenti, hogy a bíráskodást, mint állami funkciót sem a végrehajtó hatalom, sem a törvényhozó hatalom nem láthatja el, arra kizárólag a politikailag semleges bírói hatalom jogosult. A bírói hatalmi ág egyetlen alkotmányos korlátja az, hogy a bírák a törvényeknek és más jogszabályoknak alárendelten végzik ítélkezési (igazságszolgáltatási) tevékenységüket.

A rendes bíróságok tevékenysége három egymástól jól elkülöníthető ügyfajtára terjed ki ezek:
a polgári jogi jellegű ügyek;
a büntetőjogi ügyek;
a közigazgatási (államigazgatási) döntések elleni jogorvoslatok.

Az új bírósági szervezet négyszintű:

1) helyi (városi, fővárosi kerületi) bíróság;
2) megyei bíróság (ide tartozik a Fővárosi Bíróság is);
3) ítélőtáblák (5 db.);
4) Legfelsőbb Bíróság.

A polgári peres és a büntetőügyekben első fokon általában a helyi bíróságok járnak el.

Elsőfokú bíróság a **munkaügyi bíróság** is, melynek hatáskörébe tartoznak a munkaviszonyból, valamint a szövetkezeti tagsági viszony alapján létrejött munkaviszony jellegű jogviszonyból származó perek.
Polgári perben a viszonylag jelentős perértékű ügyekben (ötmillió forint felett), valamint a speciális szakismertet igénylő ügyekben (pl. szerzői jogi és iparjogvédelmi perek) már első fokon a megyei (fővárosi) bíróság hatáskörébe tartozik az ügyek elbírálása;
büntető ügyekben pedig a társadalomra kiemelkedően veszélyes (súlyos) bűncselekmények (pl. emberölés) esetében jár el már első fokon a megyei (fővárosi) bíróság.
A megyei bíróságok ill. a Fővárosi Bíróság keretében működnek a **cégbíróságok**, melyek vezetik a cégek megalakulását és változásait tartalmazó cégnyilvántartást, valamint ellátják a cégjegyzékbe bejegyzett gazdálkodó szervezetek működésének törvényességi felügyeletét.
A helyi és a megyei bíróságok mellett **bírósági végrehajtók** is működnek, akik a jogerős bírósági határozatokban pénzfizetésre vagy egyéb magatartásra kötelezett személyeket ill. szervezeteket szükség esetén állami kényszer alkalmazásával is a teljesítésre szorítják.
A Legfelsőbb Bíróság – mint a legfelsőbb bírói szerv – elvi irányítást gyakorol az összes bíróság működése és ítélkezése felett. A jogegység érdekében alkotott irányelvei és elvi döntései a bíróságok számára kötelezőek, de az egyes konkrét ügyek elbírálása mindig az eljáró bíróság feladata, az alsóbb szintű bíróság ítélethozatalába a Legfelsőbb Bíróság sem szólhat bele! A bíróság ítéletét vitató fél természetesen élhet a jogszabály által biztosított rendes és rendkívüli jogorvoslatok lehetőségével a magasabb szintű bírói fórumoknál.
Önálló szervezetként a helyi bíróságok mellett működnek a **közjegyzők**, akik az állampolgárok és a jogi személyek részére közokiratot készítenek, okiratot vagy pénzt vehetnek át megőrzésre. A közjegyző ezen kívül lefolytat néhány a hatáskörébe utalt eljárást (ezek közül legjelentősebb a hagyatéki eljárás).

6. Az ügyészi szervezet

A Magyar Köztársaság alkotmányos rendszerében a legfőbb ügyész által irányított és vezetett centrális felépítésű ügyészi szervezet nem tartozik a Kormány irányítása alá, hanem közvetlenül az Országgyűlésnek felelős (elképzelhető jogszabályi változtatás).
Az ügyészi szervezet centralizált felépítésű. Az ügyészek a legfőbb ügyésznek alárendelten működnek, utasítást csak a legfőbb ügyész és a felettes ügyész adhat nekik.

Az ügyészség legjellemzőbb feladata a vád képviselete a bírósági eljárásokban, de más feladatokat is ellát.

Az ügyészség:

- gondoskodik az állampolgárok jogainak védelméről;
- üldözi az alkotmányos rendet, az ország biztonságát és függetlenségét sértő vagy veszélyeztető cselekményeket;
- magas szintű jogszabályban meghatározott ügyekben nyomozást végez, felügyeletet gyakorol a nyomozás törvényessége felett;
- *a bírósági eljárásokban a vádat képviseli;*
- a büntetés-végrehajtás törvényessége felett felügyeletet gyakorol;
- törvénysértés esetén fellép a törvényesség védelmében.

7. Alkotmánybíróság

Az Alkotmány védelmének különleges eszköze az alkotmánybíróság, amely a hatalmi ágak kölcsönös egyensúlyát és ellenőrzését a normakontrollal, az alkotmányos alapjogok védelmével biztosítja. Az Alkotmánybíróság a hatalmi ágak közötti „mérleg nyelvének" szerepét hivatott betölteni, a hatalmi ágaktól független alkotmánybíróság létezése a jogállamiság kiemelkedő biztosítéka.

A korábban több választási cikluson át 11 tagból álló Alkotmánybíróság létszámát a II. Orbán kormány egy alkotmánymódosítással 15 tagra növelte, így a kormánypárti országgyűlési képviselői többség 2011 év közepén 5 új alkotmánybírót küldhetett a testületbe (1 alkotmánybírói hely előzőleg megüresedett). Emellett, széles körben ismert, hogy az Alkotmánybíróság döntési jogkörét is jelentős mértékben korlátozták, átalakították, így e szervezet az egyes hatalmi ágak túlsúlyra törekvésével kapcsolatos korábbi kiegyensúlyozó szerepét aligha lesz képes ezen szabályok alapján a jövőben betölteni.

Az Alkotmánybíróság elvekben rögzített két alapfeladata: az alkotmányos alapjogok védelme a törvényalkotásban, illetve a törvényekbe ütköző alacsonyabb szintű jogszabályok intézményes kiszűrése.

Alkotmányellenesség megállapítása esetén az Alkotmánybíróság megsemmisíti az Alkotmányba ütköző törvényt vagy egyéb alacsonyabb szintű jogszabályt, de a jogszabály módosítására az Alkotmánybíróság nem jogosult.

Az Alkotmánybíróság hatáskörébe tartozik:

a) a jogszabályok alkotmányellenességének vizsgálata – de ezt már csak a korábbiaknál lényegesen szűkebb körben teheti meg - (az Alkotmányba ütköző jogszabályokat az Alkotmánybíróság hatályon kívül helyezheti, de nem módosíthatja azokat);
b) az Alkotmányban biztosított jogok megsértése miatt benyújtott alkotmányjogi panasz elbírálása;
c) a mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség megszüntetése;
d) az állami szervek, továbbá az önkormányzat és más állami szervek, illetve az önkormányzatok között felmerült hatásköri összeütközés megszüntetése.

Az Alkotmánybíróság határozata ellen fellebbezésnek nincs helye, a határozat mindenire nézve kötelező. Az Alkotmánybíróság határozatainak egy részét a Magyar Közlönyben is közzé kell tenni.

8. Az Országgyűlési biztos

Az országgyűlési biztos feladata, hogy az alkotmányos jogokkal ill. a nemzeti és etnikai kisebbségi jogokkal kapcsolatban tudomására jutott visszásságokat kivizsgálja vagy kivizsgáltassa, és orvoslásuk érdekében általános vagy egyedi intézkedéseket kezdeményezzen. A 2012-től már csak egy országgyűlési biztos működhet, akit a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés választ meg. Korábban az Országgyűlés egyes alkotmányos

jogok védelmére külön biztost is választhatott (ilyen volt például az adatvédelmi biztos). Az országgyűlési biztos tevékenységének tapasztalatairól évente beszámol az Országgyűlésnek.
Az országgyűlési biztos eljárását bárki kezdeményezheti, ha megítélése szerint valamely hatóság, illetve közszolgáltatást végző szerv eljárása, ennek során hozott határozata (intézkedése), illetőleg a hatóság intézkedésének elmulasztása következtében alkotmányos jogaival összefüggésben sérelem érte vagy ennek közvetlen veszélye áll fenn, feltéve, hogy a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket már kimerítette, illetve jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva. Az országgyűlési biztos hivatalból is eljárhat.
Ha az ügyben jogerős határozat született, az országgyűlési biztoshoz ennek közlésétől számított egy éven belül lehet beadvánnyal fordulni.
Fontos sajátosság, hogy az országgyűlési biztos nem hatóság, szankciót nem alkalmazhat, a rendelkezésére álló leghatékonyabb eszköz a nyilvánosság.

Önellenőrző kérdések:

1. Mit jelent a hatalommegosztás elve?
2. Hogyan csoportosíthatók a köztársaság elnökének jogosítványai?
3. Milyen módon választják az országgyűlési képviselőket?
4. Sorolja fel az országgyűlés feladatait!
5. Milyen önkormányzatokat különböztetünk meg?
6. Melyek a központi államigazgatási szervek?
7. Milyen ügycsoportok különböztethetők meg a bíróságok munkájában?
8. Milyen szinteket különböztetünk meg a bírósági szervezeti rendszerben?
9. Milyen szerepet tölt be az Alkotmánybíróság?
10. Mi jellemzi az országgyűlési biztos eljárását?

II. Témakör: Jogi alapfogalmak

1. A jog lényege, jogforrások

A jog a társadalom fennmaradása érdekében rendezettséget teremt, illetve rendet tart és egyúttal alakítja a jogalanyok magatartását. A legelterjedtebb meghatározás szerint:

A jog az állam által alkotott vagy szankcionált, és a társadalom valamennyi tagjára kötelező, kikényszeríthető magatartási szabályok összessége.

A jogszabály az emberek társadalmi tevékenységének befolyásolására szolgáló magatartásszabály. A társadalomban egyébként sokféle magatartási szabály érvényesül (hagyomány, erkölcs, szokás, illem stb.); a jog különbözősége abban van, hogy léte az állam létéből következik, megtartatása, kikényszerítése is állami apparátus létezését feltételezi.
A jog, mint magatartási szabály az emberek viselkedésére, egymással szembeni, ismétlődő magatartási fajtáira egyazon érvénnyel vonatkozó általános érvényű állami előírás, amelynek megsértése, nemkövetése a kikényszerítés végett kilátásba helyezett következményekkel, általában valamilyen hátránnyal (szankcióval) jár.

Az állam és a jog szorosan összefonódó intézmények:

Az állam létezését a jog legitimálja, az állami szervek működésének jogi keretei vannak;
A jogot viszont az állam jellemzően saját szervei útján alkotja és juttatja érvényre.

A korábban idézett meghatározás a jogot az állam által alkotott vagy szankcionált normaként határozza meg. A történetileg kialakult három jogképződési, illetve jogfejlesztési mód közül ezt a jogalkotási módot törvényhozási jognak is szokás nevezni.

A jogtörténet három jogképződési módot különböztet meg:

- a szokásjog;
- a bírói jog;
- a törvényhozási jog (állami jogalkotás).

a.) *A szokásjog* a rabszolgatartó és a feudális jogrendszerekben a legjellemzőbb jogképződési módnak tekinthető. A szokás a társadalom tagjai közötti érintkezések, viszonyok révén kialakuló rendszeresen ismétlődő magatartás. A szokásoknak joggá való átalakulása részint úgy következik be, hogy az állami szervek (pl. bíróságok) a jogalkalmazó tevékenységük során figyelembe veszik a társadalomban kialakult és meggyökeresedett szabályokat. A szokást megerősítik, és elismertetésüket állami kényszerrel is biztosítják. Így alakul ki a szokásjog. A kodifikáció (így az írott jog) terjedésével a szokásjog jelentősége ugyan lecsökkent, de az írott jog értelmezésénél esetenként a kontinentális jogoknál is jelentős lehet.

b.) *A bírói jog* a kontinentális (római-germán hatás alatt álló) jogrendszerekben kevéssé érvényesül, nyomai a törvényértelmezés formájában lelhetők fel. Jellemző, hogy az írott jogszabályok tiltják a bírák jogalkotási hatalmát. A bírói jog szerepe ellen hat, ha a jogrendszer a precedensre alapuló ítélkezést elveti, hiszen egy új jogeset elbírálása során a bírói gyakorlat által esetleg korábban már kialakított (alkalmazott) szabálynak ilyenkor nincs kötelező ereje.
A common law-országokban (az angolszász jogrendszerekben) azonban kezdettől fogva a bírói jog dominált, s mint a jogfejlesztés egyik csomópontja ma is nagy jelentősséggel bír. Angliában a bíró nemcsak alkalmazta, hanem egyúttal ki is alakította a jogszabályokat. A bírák kötelesek az elődeik által kialakított szabályokhoz igazodni, tiszteletben kell tartaniuk a korábbi ítéleteket, a precedenseket.

c.) A XIX. századtól a kontinentális jogrendszerekben, így a magyar jogban is a *törvényhozási jogalkotás* a meghatározó, szinte minden állam írott alkotmányokat és törvénykönyveket alkotott. Az írott jogszabályt a legjobb eszköznek tartották világos és egyértelmű szabályok kialakítására, az alkotmányosság megőrzésére. A törvényhozó vagy a közigazgatás által kibocsátott jogszabályok egyúttal hierarchikus rendben helyezkednek el, a hierarchia csúcsán az alkotmánnyal. *A jogképződési, illetve jogfejlesztési módok közül ez a legjelentősebb.*

A jogot tehát jellemzően állami szervek alkotják s egyúttal az állami szervek feladata a jogszabályok érvényesítése, kikényszerítése. Ugyanakkor a jogalkotás módját és szabályait is jogszabályok határozzák meg, mert a jogszabályok az állami szervek eljárásának kereteit is meghatározzák.
Egy jogállamban jogszabályok határozzák meg azt, hogy mit tehetnek az állami szervek, és hogy milyen közigazgatási (hatósági) eszközökkel avatkozhatnak be a gazdasági folyamatokba. Leegyszerűsítve *az állami szerv csak azt teheti meg, amit a jogszabály megenged, míg az állampolgár mindazt megteheti, amit a jogszabály kifejezetten nem tilt.*

A jogforrás arra a kérdésre ad választ, hogy mely szerv és milyen formában alkothat jogszabályt. Ezen az alapon beszélhetünk belső és külső jogforrásról.
A **belső jogforrás** körébe azok a szervek tartoznak, amelyek a jogszabály megalkotására felhatalmazást kaptak (pl. Országgyűlés, Kormány, stb.).
A **külső (alaki) jogforrás** pedig az a forma, amelyben a jogszabály megjelenik, amelyben kötelező ereje és más jogszabályokhoz való viszonya megtestesül (pl. törvény, kormányrendelet stb.).

2. Jogszabályok hierarchiája, a Magyar Köztársaság Alkotmánya

A Magyar Köztársaságban jogalkotó hatásköre csak azoknak az állami szerveknek van, amelyek erre az Alkotmányban felhatalmazást kaptak.

A jogalkotó hatásköröket az Alkotmány és a jogalkotási törvény szabályozza.

Az Alkotmány szerint:
- az Országgyűlés törvényt;
- a Kormány rendeletet;
- a miniszter (és a miniszterelnök) rendeletet;
- az önkormányzat rendeletet alkothat.

A jogforrási hierarchia az állami hierarchia megfelelője. Az elv szerint a jogszabályoknak meghatározott rangsora van; alacsonyabb szintű jogszabály tartamilag nem lehet ellentétes, vagyis nem ütközhet egy magasabb szintű jogszabályba. A törvényhozás elsősorban akkor tudja befolyásolni a végrehajtó hatalmat, ha a törvények felsőbbrendűek a rendeletekhez képest.

A jogforrási hierarchia működésének kiegészítő eleme négy alapvető jogtétel:

- a törvényeknek általánosnak kell lennie, azaz nem vonatkozhat meghatározott személyre;
- az azonos szintű, de később meghozott jogszabály alkalmazhatatlanná teszi a korábbit, vagyis mindig az utolsó parancs az érvényes;
- a különös és az általános szabály közül az időrendre tekintet nélkül a különös alkalmazandó;
- a rendelkezéseknek főszabályként nem lehet visszaható hatálya, mert különben a jogszabályoknak egyáltalán nem lenne kötelező ereje (az ésszerű ember csak akkor tudja betartani a jogot, ha az megismerhető).

A jogforrások nem azonos rangúak.
A jogforrási hierarchia élén az Országgyűlés által alkotott alaptörvény az *Alkotmány* (1949. évi XX. törvény) áll. *Az Alkotmány az írott jog legmagasabb szintű jogszabálya.*
Magyarországon az Alkotmány megalkotásához és megváltoztatásához az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.

Az Alkotmány két fő szabályozási területe: az állami berendezkedésre (hatáskör, működés) vonatkozó főbb szabályok, a legalapvetőbb emberi- és állampolgári jogok és kötelezettségek

A Magyar Köztársaság Alkotmánya az alkotmányjog legfőbb jogforrása. A törvények között és a jogrendben az alkotmánytörvény elsődlegességet élvez.
Az Alkotmány elsősorban tartalmilag alaptörvény, amelyben az állam önmagát korlátozva biztosítja polgárai számára az alapvető jogokat, a hatalom gyakorlásának törvényes kereteit és szervezetét. Ez abban fejeződik ki, hogy más törvények és alacsonyabb szintű jogszabályok céljaikban, rendelkezéseikben az Alkotmányhoz igazodnak. Az Alkotmány az egész jogrendszert áthatja: az államszervezet és a jogrendszer kiépítése az Alkotmányban rögzített szabályoknak és általános jogi garanciákat hordozó alapelveknek megfelelően történhet.
Az Alkotmány és a jogrendszer szoros összefüggésének tere, hogy az Alkotmány tételesen rögzíti azokat a jogalkotási tárgyköröket (társadalmi viszonyokat) amelyek csak törvényben szabályozhatók.
E tárgykörök alapnormái az Alkotmányban rögzítve vannak, részletes szabályai pedig az egyes tárgykört szabályozó külön törvényben szerepelnek. Mindez úgyis megfogalmazható, hogy *az Alkotmány a törvényalkotás fő irányait és zsinórmértékét is megadja.*
Az Alkotmány szerkezete fejezetekre tagolt. A fejezetek együttesen adják azokat a közjogi feltételeket és garanciákat, amelyek a parlamentáris demokráciát, illetőleg a stabil kormányzati működést biztosítják.
Az Alkotmány fölötte áll az egyszerű törvényeknek, s *ha a törvények az Alkotmánytól eltérnek, az Alkotmánynak kell érvényesülnie.* Ilyenkor a törvényeket és egyéb jogszabályokat az e célra létrehozott speciális bíróság, az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek nyilvánítja

és a jogszabályt részben vagy egészben megsemmisíti (de nem változtathat rajta) és az erről szóló határozatot a Magyar Közlönyben közzéteszi.

A jogforrási hierarchiában az Alkotmány után a *törvények* következnek, melyeket ugyancsak az Országgyűlés alkot meg. A törvényt évszámmal, római számmal és tv. Rövidítéssel kell jelölni. Bizonyos tárgyköröket csak törvényben lehet szabályozni, ezek körét az Alkotmány rögzíti. Az Országgyűlés, mint a legfelsőbb államhatalmi és népképviseleti szerv természetesen bármely kérdésben hozhat törvényt; a gyakorlatban is megfigyelhető, hogy a társadalmi viszonyok egyre szélesebb körét törvényi szinten szabályozzák.
A jogforrási hierarchia következő szintjén a *kormányrendelet* áll. A Kormány rendelete törvénnyel nem lehet ellentétes.
A jogforrási hierarchia következő szintjét a miniszterelnöki- és *miniszteri rendeletek* képviselik. A Kormány elnöke és tagjai a törvényben meghatározott hatáskörükben rendeleteket adnak ki. A rendeletalkotási jogkör feltétele, hogy törvény vagy kormányrendelet meghatározott tárgykörben a minisztert rendelet alkotására felhatalmazza. A szabályozás szerint nincs szintbeli különbség a miniszterelnöki és a miniszteri rendelet között.
A jogforrási hierarchia legalsó szintjén az *önkormányzati rendelet* helyezkedik el. Az önkormányzati rendeltet a helyi képviselőtestület alkotja a helyi társadalmi viszonyok rendezése céljából. Az önkormányzat rendeletalkotási jogköre törvényi felhatalmazáson alapul, a törvény végrehajtásának feltételeit igazítja a helyi viszonyokhoz. Az önkormányzati rendelet sem lehet ellentétes magasabb szintű jogszabállyal.
A jogforrási hierarchiában sajátos új problémákat vet fel a nemzetközi jog és a „belső jog", azaz a magyar jogrendszer kapcsolata.
A „nemzetközi jog általánosan elismert szabályait" a magyar jogrendszer részének kell tekintenünk, mert a nemzetközi jog e szabályaihoz a magyar állam gyakorlatilag mindenképpen kötve van, s ezek a szabályok amúgy is a nemzetközi együttműködés alapvető normáit alkotják.
A nemzetközi szerződések egy része csak az államok közötti kapcsolatokról rendelkezik, olyan kötelezettségeket tartalmaz, amelyet az államok teljesítenek egymásnak. Az ilyen tartalmú nemzetközi szerződéseket a Magyar Közlönyben közzé kell tenni.
A nemzetközi szerződések másik csoportját azok a szerződések alkotják, amelyekből a szerződő államokban lévő magánszemélyekre és jogi személyekre nézve közvetlenül jogok keletkezhetnek vagy kötelezettségek, hárulhatnak. Az államnak az ilyen nemzetközi szerződések (pl. egyes emberi jogi szerződések, jogsegély-, kiadatási, kettős adóztatási, beruházás védelmi stb.) esetében is gondoskodnia kell arról, hogy ezeket a közvetlen alkalmazást kívánó szerződéseket a bíróságok ténylegesen is alkalmazzák. Ennek legfőbb módja a belső jogrendszer részévé tétel, a Magyar Közlönyben törvénnyel, vagy kormányrendelettel történő kihirdetés.

3. A jogszabály érvényessége, hatálya

A jogszabály érvényességének együttes feltételei:

- a kibocsátásra jogosult szerv hozza meg;
- ne legyen ellentétes magasabb rendű jogszabállyal;
- az adott jogszabály meghozatalára előírt eljárási szabályokat be kell tartani;
- a jogszabályt az előírt helyen és módon ki kell hirdetni.

A jogszabályok létezésének, jogi normaként történő funkcionálásának feltétel, hogy a címzettjei megismerhessék azokat. A jogszabályokat tehát ki kell hirdetni és mindenki számára hozzáférhetővé, tenni. Egy jogállamtól elvárható azonban, hogy ezt „ne az ókori Dionüszosz uralkodó módján tegye meg, aki a törvényeket oly magasra függesztette ki, hogy egyetlen polgár sem tudta elolvasni azokat".
Természetes azonban, hogy a jogalkotóknak csak a jogszabály megismerhetőségének lehetőségét kell biztosítani.

A kihirdetett jogszabály tényleges ismeretének hiányára senki sem hivatkozhat. „a jogszabály ismeretének hiánya a hátrányos következmények alól nem mentesít".

A jogalkotás folyamata a kihirdetéssel fejeződik be. A kihirdetett szöveg a hiteles. A kihirdetés a jogszabály aláírásából és a hivatalos lapban történő megjelentetéséből áll. A jogszabály hivatalos kihirdetése a Magyar Köztársaság hivatalos lapjában a Magyar Közlönyben történik, a jogszabály minden egyéb közlését közzétételnek nevezzük. A jogszabályokon kívül a Magyar Közlönyben kerül közzétételre néhány egyéb, a társadalom széles körét érintő határozat, jogi iránymutatás is (pl. az Alkotmánybíróság egyes határozatai, a Legfelsőbb Bíróság jogegységi határozatai). A Kormány hivatalos lapjában a Határozatok Tárában és az egyes minisztériumok tárcalapjaiban az általuk irányított, vagy felügyelt szervek munkája szempontjából fontos határozatok és utasítások ismerhetők meg.
Az önkormányzati rendeleteket nem a Magyar Közlönyben, hanem a helyben szokásos módon (pl. hirdetőtábla) kell kihirdetni.

A jogszabály hatálya:

Jogot és kötelezettséget csak hatályos jogszabály állapíthat meg. A jogalanyok (ember, állam, jogi személyek, egyéb szervezetek) jogérvényesen csak hatályos jogszabályra hivatkozhatnak.

A jogszabály hatályossága általánosságban azt jelenti, hogy az adott jogszabály alkalmazandó (ellentétben egy már hatályon kívül helyezett jogszabállyal

Minden jogszabálynak szükségképpen *van területi, időbeli és személyi hatálya*, amely megvonja érvényesülési, alkalmazhatósági körét, azt, hogy hol, mikor és kire nézve kötelező.

A) <u>Területi hatály</u>

A jogszabály területi hatálya azt jelenti, hogy a jogszabályt mely földrajzi területen kell alkalmazni. A területi hatály általában az adott ország területét jelenti, ebből adódóan a jogszabály az ország területén élő illetve ott tartózkodó minden jogalanyra kiterjed. Kivételes esetben bizonyos jogszabály hatálya (pl. tájvédelmi körzetté nyilvánítás) csak az államterület meghatározott részére tejed ki. A területi hatály ily módon történő korlátozását az adott jogszabálynak kell tartalmaznia.
Jellegéből adódóan speciális az önkormányzati rendelet területi hatálya E jogszabály területi hatálya eleve korlátozott, az önkormányzat ugyanis csak a működési területére vonatkozóan állapíthat meg jogot illetve kötelezettséget.

B) <u>Időbeli hatály</u>

A jogszabály időbeli hatálya azt jelenti, hogy a jogszabályt milyen kezdő és befejező időpont között kell alkalmazni. A kezdő időpont általában a kihirdetés (a Magyar Közlönyben való megjelenés) napja. A kihirdetés napja tehát gyakran megegyezik a hatálybalépés napjával, több esetben viszont a jogszabály nem a kihirdetés napján, hanem csak egy későbbi időpontban lép hatályba.

A demokratikus jogállamokban alapvető jogi követelmény a *jogszabályok visszamenőleges hatálybaléptetésének tilalma.*

Jogszabály a hatályba lépése előtti időre visszamenő hatályú kivételesen csak akkor lehet, ha a jogalanyok körére kedvezőbb jogokat biztosít, vagy enyhébb kötelezettségeket állapít meg, mint a korábban kiadott jogszabály. Jogszabály egyébként a kihirdetését megelőző időre kötelezettséget nem állapíthat meg és nem nyilváníthat jogellenesnek valamely magatartást.
A befejező időpontról a jogalkotó általában nem rendelkezik. Egy jogszabály időbeli hatálya általában addig áll fenn, amíg a jogalkotó nem helyezi hatályon kívül, vagy ugyanabban a tárgykörben nem alkot egy újabb jogszabályt. A jog és a jogforrási rendszer működésének racionalitásából ered az a római jogba visszanyúló logikai elv, hogy a későbbi törvény a korábbi törvény hatályosságát lerontja, megsemmisíti, a törvényhozónak ugyanis jogában áll a korábban meghozott jogszabályait módosítani, vagy megsemmisíteni. A hatályon kívül helyezés helyes módja az, hogy a hatályukat vesztő jogszabályokat vagy a jogszabályok hatályon kívül helyezett paragrafusait az új jogszabály kifejezetten felsorolja. Az alapjogszabály hatályon kívül helyezésekor intézkedni kell az esetleges végrehajtási jogszabály hatályon kívül helyezéséről is. Deregulációnak nevezzük azt a folyamatot, ha a túlszabályozás kiküszöbölése céljából a jogalkotó hatályon kívül helyez bizonyos jogszabályokat és a tárgykörben újabb jogszabályokat nem alkot.

C) <u>Személyi hatály</u>

A jogszabály személyi hatálya azt jelenti, hogy a jogalanyok mely körére vonatkoznak az adott jogszabályban foglalt jogok és kötelezettségek. A jogszabály személyi hatályát, az érintettek körét rendszerint maga az adott jogszabály részletezi.
Az állami szuverenitás elvéből következik, hogy, ha a jogszabály eltérően nem rendelkezik, a jogszabály az állam területén élő és itt tartózkodó valamennyi magyar és nem magyar állampolgárságú természetes személyre, illetve jogi személyre kötelező erejű rendelkezést tartalmaz. A magyar állampolgárokra a magyar jogszabály hatálya akkor is kiterjed, ha a Magyar Köztársaság területén kívül tartózkodnak. A jogszabályok területi és személyi hatályát nemzetközi szerződés, esetleg nemzetközi viszonosság is befolyásolhatja.

4. A jogszabály felépítése, értelmezése

A jogszabály a jogrendszer legkisebb egysége. A konkrét jogszabályok gyakori változása mellett az egyes jogszabályok szerkezeti felépítése azonosnak mondható. A jogszabályok szövegének esetenkénti értelmezése szükségessé teszi a jogszabály három szerkezeti elemének fogalmi ismeretét.

A jogszabály három szerkezeti eleme:

- **a tényállás (hipotézis)** azon körülményeket írja le, amelyeknek bekövetkezése esetére a jogszabály meghatározott magatartást parancsol;
- **a rendelkezés (diszpozíció),** amely meghatározza a követendő magatartást a tényállás bekövetkezése esetére;

A diszpozíció jellege alapján megkülönböztethetünk kógens (kötelező) és diszpozitív (eltérést engedő, hézagpótló) szabályokat.

A *kógens szabály* feltétel nélkül kötelez (eltérni nem lehet tőle), attól függetlenül, hogy a felek rendelkeztek-e az adott kérdésben, sőt a kógens jogszabály a felek eltérő akarata ellenére is érvényesül.
A *diszpozitív szabálytól* az eltérés megengedett, ez csak akkor érvényesül, ha a felek másképpen nem rendelkeztek. A diszpozitív szabályok jelentős része a szerződések körére vonatkozik.

- **jogkövetkezmény,** amely *kétféle lehet: szankció vagy joghatás.*
  szankció a joghátrányt (büntetést) jelenti, amit a törvény a rendelkezés megsértése miatt kilátásba helyez,
  joghatás pedig akkor áll be, ha valaki a rendelkezésnek megfelelő magatartást tanúsít.

Ritkábban előfordul olyan jogszabály is (önállótlan jogszabály), amelyikből a jogszabály három eleméből valamelyik hiányzik vagy összevontan szerepel.

5. A jogalkalmazás

A jogrendszer alapvető követelménye, hogy a jogi előírások (jogszabályok) a gyakorlatban is érvényesüljenek. *A jogszabályok érvényre juttatásának legfőbb és államilag szervezett módja a hivatalos jogalkalmazás.* A jogalkalmazás a bíróságok feladata. Ez jelenti az egyedi döntés meghozatalát az eseti jogvitában, tehát a jog konkretizálását, értelmezését, egyben továbbfejlesztését is. A bírósági döntés a többi hatalmi ágtól függetlenül születik meg, törvényben szabályozott eljárásban. Az egyedi döntés végleges, az érintettekre kötelező és a jogerős bírósági határozat végrehajtható.
Számos esetben előfordul, hogy a polgári jogi jogviszony alanyai nem teljesítik szerződésből, szerződésen kívüli károkozásból vagy jogalap nélküli gazdagodásból eredő kötelezettségeiket. Ilyen esetben a jogos érdekeinek sérelmét elszenvedő fél igényét az állami jogalkalmazó szervek igénybevételével érvényesítheti.
A polgári jogi jogviszonyból eredő jogviták eldöntésére, ha törvény másként nem rendelkezik általános hatásköre a bíróságoknak van.
A jogalkalmazás körében gyakran felmerül a jogszabály értelmezésének módja, hiszen az életviszonyok bonyolultsága miatt az általános esetre alkotott jogszabályok nem mindig „illenek” az egyedi esetre. Az önkényes jogalkalmazást a jogrend nem tűrheti, ezért szigorú előírás, hogy ki és milyen körben adhat jogértelmezést. Ha a jogalkotói értelmezés során (pl. a jogszabály függelékeként feltüntetett értelmező rendelkezések között) valamely jogszabály az adott, vagy egy másik jogszabályt értelmez (részletezi tartalmát), akkor ez köti a jogalkalmazó szerveket és a jogviszony alanyait.
A bírósági jogalkalmazás egységének biztosítása a Legfelsőbb Bíróság által hozott jogegységi határozattal (korábbi elnevezése irányelv, elvi döntés) és elvi jelentőségű bírósági határozatok közzétételével történik, melyek kötik az alsóbb szintű jogalkalmazói bírói szerveket. Az egyes eseti bírói döntések között ugyanis nem kívánatos jelentős eltérés olyan esetekben, ahhol a

vizsgált jogviszonyok hasonlóak. Fontos leszögezni azonban, hogy a kontinentális jogokra, s köztük a magyar jogrendszerre is az a jellemző, hogy a *bíróságok nem jogalkotó*, hanem *jogalkalmazó szervek*, ők csak a felmerült konkrét esetekre alkalmazzák az állami jogalkotó szervek által meghozott jogszabályokat.
A jogállamiság követelményeként az államigazgatási és egyéb szervek határozatai – a törvényben rögzített néhány kivételtől eltekintve – bíróság előtt keresettel megtámadhatók, így végső fokon ezekben az ügyekben is a független bíróság ítélete dönti el a jogvitát.

6. A jogrendszer tagozódása (jogágak)

A jogrendszer egy meghatározott államnak adott időpontban létező jogi normáinak összessége. A jogrendszer azonban nem egyszerűen jogszabályok adott számú tömegét jelenti, hanem a jogszabályoknak rendszerszerűen összefüggő megjelenését. A jogi normák e rendszerben kölcsönösen egymásra vonatkoztatottan léteznek. A jogrendszer viszonylagos zártsága teszi lehetővé azt, hogy kialakuljanak a jognak a sajátságos törvényszerűségei, sajátos jogi dogmatikája, fogalomrendszere.

Jogágnak nevezzük az azonos nemű életviszonyokat és társadalmi viszonyokat azonos módszerrel szabályozó jogszabályok összességét. A jogágak összessége alkotja a jogrendszert.

A jogágak többféleképpen csoportosíthatók. A legalapvetőbb felosztás a jogágakat közjogi és magánjogi jogág-csoportokra osztja.

- *A* közjogi *jogág csoportba tartozik például az:*

- Államjog (alkotmányjog),

Az államjog alapvető jogforrása az Alkotmány (1949. évi XX. törvény). Legfontosabb szabályozási területe az állami hatalom gyakorlásának alkotmányos rendje, szervezeti és működési szabályai valamint az állam és az egyén alkotmányos viszonya (állampolgári jogok és kötelezettségek).

- Közigazgatási (államigazgatási) jog,

A közigazgatási jogot azok a jogszabályok alkotják, amelyek, az államigazgatási szervek tevékenységét szabályozzák. A közigazgatási jogban az alá- és fölérendeltség dominál. A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályait a 2004. évi CXL. Törvény röv. Ket. tartalmazza.

- Pénzügyi jog,

A pénzügyi rendszer jogszabályi alapjait jelentő terület (államháztartás, költségvetés, bankrendszer szabályozása, adózás, számvitel) szabályozza. Szabályai több különálló törvényben lelhetők fel.

- Büntetőjog,

A büntetőjog az állami, társadalmi és gazdasági rend védelme érdekében a jogilag jelentős társadalmi viszonyokat oltalmazza. A Büntetőtörvénykönyv (Btk.) az 1978. évi IV. törvény, meghatározza a társadalomra súlyosan veszélyes magatartások (bűncselekmények) körét, és a kiszabható büntetéseket.

- Büntető eljárási jog,

A büntető eljárási jog a büntetőjog alaki joga. Az eljárásjogi szabályok határozzák meg egyrészt a büntetőeljárásban résztvevő hatósági (nyomozóhatóság, ügyészség, bírói fórumok) és magánszemélyek jogait és kötelezettségeit, másrészt pedig az eljárás során törvényileg meghatározott rendben teljesítendő eljárási cselekmények alakiságát és sorrendjét. A büntetőeljárás célja az anyagi büntetőjog (Btk.) alkalmazása. A büntetőeljárási jog szabályait az 1998. évi XIX. törvény (Be.) tartalmazza.

➢ *A* magánjogi *jogág csoportba tartozik például:*

- Polgári jog,

A *polgári jog* jogrendszerünk legterjedelmesebb jogága, mely számos részterületet (pl. társasági jog, szerzői jog stb.) foglal magába. Jellemzője, hogy az érdekviszonyok folytán együttműködésre késztetett, *egyenjogú és egymás mellé rendelt felek* – kölcsönös előnyökre is épülő – *vagyoni kapcsolatait szabályozza*. Az egyenjogúság ebben a vonatkozásban azt jelenti, hogy egyik félnek sincs joga a másik felet vállalt kötelezettségei teljesítésére önhatalmúlag kényszeríteni. Erre szolgál a bírói út, végső soron az állami eszközökkel történő kikényszerítés.
A polgári jog a vagyoni viszonyokon túlmenően szabályozza a személyek személyhez fűződő jogainak védelmét is, melynek vagyoni és nem vagyoni vonatkozásai egyaránt vannak. Ez utóbbi részterülethez kapcsolódik a szellemi alkotások joga, melynek alapvető keretszabályait is a Polgári Törvénykönyv tartalmazza.

- Polgári eljárásjog,

A polgári eljárásjog (polgári perrendtartás) azokat a jogszabályokat jelenti, amelyeket a polgári tárgyú igényérvényesítés során a peres és nemperes eljárásokban alkalmazni kell (pl. a keresetlevél benyújtásának szabályai, hatáskör, illetékesség, tárgyalás, bizonyítási eljárás, jogorvoslat szabályai stb.). A jogágba tartozó szabályok többsége a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvényben (rövidítve Pp.) lelhető fel.

- Családjog,

A házasság, a rokonság és a gyámság intézményeit és az ezekhez kapcsolódó személyi és vagyoni viszonyokat szabályozza.

- Munkajog,

A munkajog a munkaviszonnyal, közalkalmazotti és közszolgálati jogviszonnyal kapcsolatos jogi normákat tartalmazza.

- Társasági, szövetkezeti jog

A gazdasági életben kiemelkedő szerepet játszó gazdálkodó szervezetek szervezetére és működésére vonatkozó jogszabályok tartoznak ide.

➢ *A* nemzetközi *jogág csoporton belül is megkülönböztethető a:*

- Nemzetközi közjog

A nemzetközi jogalanyok (államok) kapcsolatait szabályozza (pl. az államhatárok szabályozása).

- Nemzetközi magánjog.

A nemzetközi magánjog szabályai a külföldi elemet is tartalmazó jogviszonyokra vonatkoznak. Eligazítást adnak arra, hogy a felmerült jogvitában melyik állam jogát kell alkalmazni. Legfontosabb szabályait a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet fogalmazza meg.

A jogágak számának egyértelmű meghatározása, a jogrendszer jogágakra való tagolása azonban mindig viszonylagos, függ az adott állam fejlettségétől, társadalmi és jogi viszonyaitól. A piacgazdaság működése szempontjából meghatározó szereppel bír a döntően vagyoni jellegű jogviszonyokat szabályozó polgári jog.

Önellenőrző kérdések:

1. Határozza meg a jog fogalmát!
2. Jellemezze az állam és a jog egymáshoz való viszonyát!
3. Milyen jogképződési módokat ismer?
4. Mi a különbség a belső és a külső jogforrás között?
5. A jogforrási hierarchia szerint ismertesse a jogszabályokat!
6. Miért nevezik az Alkotmányt a „törvények törvényének”?
7. Milyen két fő területet szabályoz az Alkotmány?
8. Mit jelent a jogszabály érvényessége?
9. Sorolja fel a jogszabály hatályának csoportjait!
10. Mit jelent a jogszabály időbeli hatálya?
11. Sorolja fel a jogszabály szerkezeti elemeit!
12. Mi a különbség a kógens és a diszpozitív jogszabály között?
13. Milyen jogágakat ismer?

III. Témakör: A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól

1) A 2004. évi CXL. törvény rövidítve Ket. (régebbi nevén államigazgatási eljárás, röv. Áe.) célja, hatálya, alapelvek

A közigazgatási eljáráson az erre feljogosított állami szervek hatósági jogalkalmazó tevékenységét, azaz a hatóságok kifelé irányuló tevékenységét kell érteni.
A közigazgatási szervek hatáskörébe tartozó ügyek évi sokmilliós nagyságrendet jelentenek. Ez abból ered, hogy a közigazgatás látja el az állampolgárokat hatósági igazolványokkal (az útlevéltől a nyugdíjas igazolványig), kiadja a különböző hatósági engedélyeket, kötelezettségeket állapít meg, jogvitákat bírál el, az anyakönyvtől az ingatlan-nyilvántartásig egy sor különböző hatósági nyilvántartást vezet, és széles körben végez hatósági ellenőrzést. Alapvető fontosságú tehát, hogy a közigazgatás gyors, egyszerű, az állampolgárok számára is áttekinthető eljárás keretében, ugyanakkor a törvények következetes megtartásával és a szakmai szempontok érvényre juttatásával járjon el.
A közigazgatás széles körben lát el látszólag egyszerű rutinügyeket. Ugyanakkor közigazgatási hatáskörbe tartoznak kiemelkedő jelentőségű ügyek is, amelyek nem pusztán az esetenként több milliárdos beruházási összeg miatt fontosak, hanem amiatt is, mert gyakran az állampolgárok nagy tömegeit érintik (például autópálya-építés, repülőtér vagy egy nagy bevásárló központ építésének engedélyezése, a környezetet veszélyeztető beruházások engedélyezése, stb). Az ilyen ügyek esetenként egy vagy több település - nemritkán az egész ország - közvéleményét foglalkoztatják, s egymással ellentétes érdekek egyeztetését, az optimális megoldási mód kiválasztását igénylik. Elengedhetetlen tehát, hogy az említett ügyekben a lakosság érintett csoportja hiteles tájékoztatást kapjon, módja legyen akár közvetlenül, akár társadalmi szervezetei vagy önszerveződő csoportjai útján részt venni az eljárásban, megismerje eljárási jogait, a hatóság pedig - szükség esetén szakhatóságok bevonásával, illetőleg más szakértői bázisra támaszkodva - a különböző érdekek feltárása és mérlegelése, valamint a reálisan várható összes következmény figyelembevétele után döntsön.
Vannak olyan közigazgatási ügyek - például a közegészségügy, az állategészségügy, a pénzintézeti tevékenység körében -, amelyek az emberi élet védelmére, a tömeges egészségkárosodás veszélyének elhárítására, az üzleti élet tisztaságára vagy más, kiemelkedően fontos érdekre való tekintettel azonnali és hatékony intézkedést követelnek a közigazgatástól. Bár ilyenkor a gyorsaság az alapvető szempont, ez nem vezethet az érintettek teljes kiszolgáltatottságához, így például a jogorvoslati jogtól való megfosztásához.

A közigazgatási jogban mindmáig nem jöttek létre az anyagi jog egészére kiterjedő kódexek, s az eljárási szabályokat illetően is sokáig az „ahány eljárásfajta - annyiféle szabály" elve érvényesült. Ebből eredően a törvények mellett jelentős szerepet tölt be a különböző szintű rendeleti jogalkotás is, s elég általános, hogy egy-egy jogszabály mind anyagi, mind eljárásjogi rendelkezéseket magában foglal.
A tárgyalt törvény túlnyomórészt olyan rendelkezéseket foglal magába, amelyek minden ügykategóriára nézve irányadók, azaz amelyektől a különös eljárási szabályok nem térhetnek el.
Saját tárgyi hatályának megállapításánál az eljárásfajtákat a törvény három kategóriába sorolja.

- Az első kategóriába tartozó eljárásokat eleve kiveszi saját hatálya alól;
- A második kategóriába sorolt eljárásokra ugyan elvileg kiterjedt a törvény hatálya, ám rendelkezéseit csak akkor kell alkalmazni, „ha jogszabály másként nem rendelkezik";
- Végül a harmadik kategóriába tartozik az összes többi eljárásfajta, azaz az eljárásfajták túlnyomó többsége.

A törvény hatálya nem terjed ki a szabálysértési eljárásra, a választási eljárásra, a népszavazás előkészítésére és lebonyolítására, a területszervezési eljárásra és - az állampolgársági bizonyítvány kiadásának kivételével - az állampolgársági eljárásra.

A törvény rendelkezéseit
a) az iparjogvédelmi eljárásokban,
b) az államháztartás javára teljesítendő, törvényben meghatározott, illetve a Közösségek költségvetésével megosztásra kerülő kötelező befizetésekkel és a központi költségvetés, valamint az elkülönített állami pénzalap terhére jogszabály alapján juttatott támogatással összefüggő eljárásokban,
c) a külföldiek beutazásával és magyarországi tartózkodásával kapcsolatos eljárásokban, valamint a menedékjogi eljárásban,
d) a piac felügyeleti és a piac szabályozásával kapcsolatos eljárásokban,
e) a pénz- és tőkepiaci, a biztosítási, az önkéntes kölcsönös biztosító pénztári és a magán-nyugdíjpénztári tevékenység felügyeletével kapcsolatos eljárásban,
f) a közbeszerzésekkel kapcsolatos jogorvoslati eljárásban
csak akkor kell alkalmazni, ha az ügyfajtára vonatkozó törvény eltérő szabályokat nem állapít meg.

A többi közigazgatási hatósági eljárásra vonatkozó jogszabály a törvény rendelkezéseitől kizárólag abban az esetben térhet el, ha azt e törvény kifejezetten megengedi, illetve ha az az Unió jogi aktusának vagy nemzetközi szerződésnek a végrehajtásához szükséges.
Ha az e törvény hatálya alá tartozó ügyben az Unió közvetlenül alkalmazandó jogi aktusa vagy nemzetközi szerződés eljárási szabályt határoz meg, e törvény rendelkezései az ott szabályozott kérdésben nem alkalmazhatók.
Az egyes eljárásfajtákra vonatkozó eljárási jogszabályok e törvényben nem szabályozott, de e törvény szabályaival összhangban álló kiegészítő jellegű rendelkezéseket állapíthatnak meg.

A törvény nem a közigazgatási szervek valamennyi eljárását kívánja egységes törvényben szabályozni, hanem csak az eljárások egyik típusára, az egyedi ügyekben való hatósági eljárásra vonatkozóan állapít meg eljárási szabályokat. Ezek az eljárási szabályok adnak keretet az anyagi jogi (építésügyi, szociális kereskedelmi stb.) rendelkezések érvényre juttatásának, a törvény alapelveiben megfogalmazott kívánalmak szerint. A közigazgatás szervei parancsoló, tiltó, megengedő és megállapító határozatokat hoznak A határozatban foglalt előírások betartatását közhatalmi szankcióval (pl. pénzbírság) is biztosítják. A közigazgatási szervek feladataikat gyors és egyszerű eljárással teljesítik. A közigazgatási eljárás a hatóság, az ügyfelek, továbbá az eljárásban részt vevő más szervek és személyek hatékony együttműködésére épül.
A közigazgatási szerv, ill. az ügy intézésére feljogosított más szerv a törvényben biztosított jogait az eljárás során a jogviszony másik alanya, az ügyfél irányába gyakorolja. A személyi hatály szempontjából kiemelkedő az ügyfél meghatározása:
„Ügyfél az a természetes vagy jogi személy, továbbá jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet, akinek (amelynek) jogát, jogos érdekét vagy jogi helyzetét az ügy érinti, akit (amelyet) hatósági ellenőrzés alá vontak, illetve akire (amelyre) nézve - tulajdonát, jogait és

vagyontárgyait is ideértve - a hatósági nyilvántartás adatot tartalmaz."
Az ügyfelet az eljárásban megilleti a nyilatkozattétel és a jogorvoslat joga, köteles viszont legjobb tudomása szerint, jóhiszeműen közreműködni. Mindezek érdekében az eljáró szerv az ügyfelet jogairól és kötelességeiről tájékoztatja. Az ügyfél jogai megilletik azt a szervet, amelynek feladatkörét az ügy érinti.
A közigazgatási szerv a nem magyar ügyfél közigazgatási ügyében – ha nemzetközi szerződés vagy jogszabály másként nem rendelkezik – a Ket. szerint jár el, vagyis a Ket. személyi hatálya a deviza-külföldiekre is kiterjed. Az eljárásban mind a magyar, mind a külföldi ügyfelek a törvény előtt teljes egyenlőséget élveznek. Az eljárásban anyanyelvét szóban és írásban mindenki használhatja. A törvény előírásokat tartalmaz az eljárásban nem ügyféli minőségben résztvevő személyekre (tanú, képviselő, szakértő, tolmács).
A törvény szempontjából államigazgatási ügy minden olyan ügy, amelyben a közigazgatási szerv

- az ügyfelet érintő jogot vagy kötelességet állapít meg,
- adatot, tényt, vagy jogosultságot igazol,
- nyilvántartás vezet,
- hatósági ellenőrzést végez.

Az eljárási alapelvek többségükben a közigazgatási hatósággal szemben támasztott olyan fontos követelmények, amelyeknek az eljárás minden szakaszában érvényre kell jutniuk. A Ket.-ben szabályozott alapelvek egy része magából az Alkotmányból vezethető le, s az egész jogrendszerre vagy az összes eljárásjogra egyaránt irányadó. Ilyen például a törvény előtti egyenlőség elve, a törvényesség elve, avagy a jogorvoslathoz való jog. Vannak azonban más alapelvek is, amelyek vagy csupán a közigazgatási eljárásra jellemzők, vagy eljárás-típusonként differenciált módon jutnak érvényre. Ebbe a körbe sorolható például a hivatalból való eljárás elve.
Az alapelvek elsődleges címzettjei a közigazgatási hatóságok, de vannak kifejezetten az ügyfélre kötelezettséget hárító alapelvek (például a jóhiszemű eljárás elve), továbbá olyan alapelvek is, amelyek az eljárás valamennyi résztvevője számára irányadók.

2) Hatáskör és illetékesség

A törvény alkalmazása szempontjából közigazgatási hatóság a hatósági ügy intézésére hatáskörrel rendelkező
a) államigazgatási szerv,
b) helyi önkormányzat képviselő-testülete, illetve átruházott hatáskörben annak szervei,
c) főjegyző, jegyző (körjegyző), a képviselő-testület hivatalának ügyintézője, a megyei jogú város kerületi hivatalának vezetője, a hatósági igazgatási társulás,
d) nem közigazgatási feladat ellátására létrehozott egyéb szervezet, köztestület vagy személy, amelyet (akit) törvény vagy törvény felhatalmazása alapján kormányrendelet jogosít fel közigazgatási hatósági jogkör gyakorlására.

A hatóság hatáskörét - a hatósági eljárás körébe tartozó ügyfajta meghatározásával - jogszabály állapítja meg. Jogszabályban kell megjelölni az első fokon eljáró, továbbá a fellebbezést elbíráló hatóságot is.
A hatáskör általános értelemben munkamegosztási szabály. Meghatározza, hogy a szervezet hol helyezkedik el a társadalmi munkamegosztás rendszerében, milyen döntéseket, intézkedéseket hozhat, és ezt melyik (milyen típusú) szervezet hozhatja meg.

A hatóság a hatáskörébe tartozó ügyben illetékességi területén köteles eljárni. Ha e kötelességének a rá irányadó ügyintézési határidőn belül nem tesz eleget, a felügyeleti szerv - kérelemre vagy hivatalból - soron kívül, de legkésőbb a tudomásszerzéstől számított öt napon belül kivizsgálja a mulasztás okát.
A hatóság mulasztása esetén a felügyeleti szerv újabb - az ügyfajtára irányadó ügyintézési határidő és a döntés-előkészítés fokának figyelembevételével megállapított - határidő kitűzésével a mulasztó hatóságot három napon belül az eljárás lefolytatására utasítja.

Illetékesség

Ha jogszabály másként nem rendelkezik, az azonos hatáskörű hatóságok közül az eljárásra az a hatóság az illetékes, amelynek területén

a) az ügyfél lakó- vagy tartózkodási helye, ennek hiányában szálláshelye (a továbbiakban: lakcíme), illetve székhelye (telephelye, fióktelepe) van,

b) az ügy tárgyát képező ingatlan fekszik,

c) az engedélyhez vagy bejelentéshez kötött tevékenységet gyakorolják vagy gyakorolni kívánják,

d) a jogellenes magatartást elkövették.

Nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű vagy különleges szakértelmet igénylő ügyekben törvény vagy kormányrendelet kijelölheti azt a hatóságot, amely meghatározott ügyekben az ország egész területére kiterjedő illetékességgel eljár. A szakhatóságok közreműködésével folyó eljárásokban a kijelölésnek a szakhatóságokra is ki kell terjednie.

3) Az első fokú eljárás

A hatósági eljárás az ügyfél kérelmére, bejelentésére, nyilatkozatára, más hatóság kezdeményezésére, külön jogszabályban meghatározott panaszra vagy hivatalból indul meg.
Az ügyfajtára vonatkozó különös eljárási szabály határozza meg, hogy a konkrét ügyben ki kezdeményezheti az eljárást. Ha az ügyfél kezdeményezi az eljárást, ezt legtöbbször kérelem benyújtásával teszi, de megindítható az eljárás bejelentéssel, nyilatkozattal, ha az ügyfél jogszabályban előírt kötelezettségét teljesíti. A törvény ugyanakkor részletesen szabályozza, hogy - összhangban a hivatalbóli eljárás elvével - a közigazgatási hatóság mikor köteles hivatalból megindítani az eljárást.
Az elsőfokú eljárást a közigazgatási eljárásjogi szaknyelv gyakran alapeljárás néven is említi. Ez a találó elnevezés azt juttatja kifejezésre, hogy a tipikus jellegű - tehát határozat kibocsátására irányuló - eljárás az elsőfokú eljáráson alapul, s a szükséghez képest erre az alapra épül rá azután a jogorvoslati eljárás, illetőleg a végrehajtási eljárás. (Vannak azonban olyan eljárásfajták, amelyekben az elsőfokú eljárást a hatósági ellenőrzés helyettesíti, amely azután vagy határozat kibocsátásával zárul, vagy nem. Ha ugyanis az ellenőrzést végző hatóság minden rendben talál, fölösleges lenne határozatot hoznia.)
Az elsőfokú eljárás azért is nagyon fontos szakasza a közigazgatási eljárásnak, mert az utóbbi gyakran összesen ebből az eljárásszakaszból áll, s az elsőfokú határozat meghozatalával véget is ér. (Ez a helyzet például akkor, ha az ügyfél kér valamit a hatóságtól, a kérelmet a hatóság teljesíti, s az ügyben nincs ellenérdekű ügyfél).
Az érdemi határozatot harminc napon belül kell meghozni. Ennél rövidebb határidőt bármely jogszabály, hosszabbat pedig törvény vagy kormányrendelet állapíthat meg.
Kiskorú ügyfél esetében, továbbá ha életveszéllyel vagy súlyos kárral fenyegető helyzet elhárítása indokolja, vagy ha a közbiztonság érdekében egyébként szükséges, az érdemi határozatot soron kívül kell meghozni.

Ha jogszabály nem írja elő az ügyfél személyes eljárását, helyette törvényes képviselője vagy meghatalmazottja, továbbá minden esetben az ügyfél és képviselője együtt is eljárhat.
Ha jogszabály lehetővé teszi, a nagyszámú ügyfelet érintő eljárásban a hatóság - lehetőleg az ügy tárgyához igazodó - felsőfokú végzettségű hatósági közvetítőt vehet igénybe.
A hatósági közvetítő új jogintézmény a közigazgatási eljárásjogban. Világjelenség ugyanis, hogy növekszik a sok ügyfél részvételével folyó eljárások száma. Ennek egyik oka a technikai fejlődés: az utak, autópályák, repülőterek építése. A másik ok, hogy egy demokratikus államban megnövekszik az állampolgárok közéleti aktivitása: egyre többen kívánnak beleszólni valamilyen módon a lakóhelyük vagy tágabb környezetük helyzetét formáló döntésekbe.
Jogszabály elrendelheti, hogy a határozat meghozatala előtt más hatóság (szakhatóság) állásfoglalását kell beszerezni.
A hatóság köteles a döntéshozatalhoz szükséges tényállást tisztázni. Ha ehhez nem elegendőek a rendelkezésre álló adatok, hivatalból vagy kérelemre bizonyítási eljárást folytat le.
Bizonyítási eszközök különösen: az ügyfél nyilatkozata, az irat, a tanúvallomás, a szemle és a szakértői vélemény.
A közigazgatási szerv a bizonyítékokat egyenként és összességükben értékeli, és az ezen alapuló meggyőződése szerint állapítja meg a tényállást.
Ha jogszabály nem írja elő az ügyfél személyes eljárását, helyette törvényes képviselője vagy meghatalmazottja, továbbá minden esetben az ügyfél és képviselője együtt is eljárhat. Az ellenérdekű ügyfél (ügyfelek) képviseletét nem láthatja el ugyanaz a személy.
Ha jogszabály lehetővé teszi, a nagyszámú ügyfelet érintő eljárásban a hatóság - lehetőleg az ügy tárgyához igazodó - felsőfokú végzettségű hatósági közvetítőt vehet igénybe.
A közigazgatási szervek tevékenységének középpontjában a döntéshozatal és a döntések érvényesítése áll. A feladatok ellátása és a hatáskörök gyakorlása az esetek döntő többségében a döntések, más elnevezéssel az aktusok, kibocsátása és érvényesítése nyomán éri el a célját.
A hatósági tevékenység körében a döntéseknek két csoportját különböztethetjük meg. A közigazgatási aktus a közigazgatási szerveknek jogi jelentőségű (joghatás kiváltására irányuló) cselekménye, amely vagy kötelező erejű magatartási szabályok előírásából áll, (normatív aktusok), vagy konkrét közigazgatási jogviszony keletkezését, módosulását, illetve megszűnését eredményezi (egyedi aktusok).
A hatályos szabályozás a következő aktusokat intézményesítette:
a) döntés;
aa) határozat (beleértve az egyszerűsített határozatot);
ab) végzés;
b) ideiglenes intézkedés;
c) egyezség jóváhagyása;
d) hatósági szerződés;
e) határozatnak minősül a hatósági bizonyítvány, a hatósági igazolvány és a hatósági nyilvántartásba történt bejegyzés;
f) jogszerű hallgatással létrehozott határozat.
A fentieken túl a konkrét utasítás, mint egyedi aktus is szerephez juthat a hatósági eljárásban. A szerv vezetője bármely ügyben soron kívüli eljárásra utasíthatja az ügyintézőt, a kiadmányozásra jogosult vezető pedig meghatározott tartalmú döntés-tervezet elkészítésére is.

4) Jogorvoslatok

A Magyar Köztársaság Alkotmánya az alapvető jogok körében nevesíti a jogorvoslathoz való jogot. Mindenki jogorvoslattal élhet az olyan bírósági, közigazgatási és más hatósági döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti (jogsérelmet okoz).
A közigazgatási döntésekkel összefüggő jogorvoslatok:

- a kérelem alapján lefolytatandó jogorvoslati eljárás és
- a hivatalból lefolytatható döntés-felülvizsgálati eljárás.

Az ügyfél kérelme alapján lefolytatható jogorvoslati eljárások

a) a fellebbezési eljárás,
b) a bírósági felülvizsgálat,
c) az újrafelvételi eljárás,

Az ügyfél, illetve a kifejezetten rá vonatkozó rendelkezés tekintetében az eljárás egyéb résztvevője a hatóság jogerős határozatának felülvizsgálatát a határozat közlésétől számított harminc napon belül jogszabálysértésre hivatkozással kérheti a közigazgatási ügyekben eljáró illetékes bíróságtól a határozatot hozó hatóság elleni kereset indításával. A keresetindítás határidejét törvény eltérően is meghatározhatja.
A bírósági felülvizsgálat a fellebbezéshez képest szűkebben vonja meg a jogorvoslati kérelem (a kereset) hivatkozási alapját. Ugyanis amíg a rendes jogorvoslat körében a törvény az ügyféltől csupán annak állítását várja el, miszerint az elsőfokú határozat az ügyfél valamely jogát, jogos érdekét vagy jogi helyzetét sérti, addig a bírósági felülvizsgálat a jogszabálysértésre hivatkozást követeli meg. A keresetlevélben az ügyfélnek kifejezetten - jogszabály, jogszabályhely megjelölésével - hivatkoznia kell a közigazgatási döntés teljes vagy részben jogellenességére, pontosabban fogalmazva arra, hogy megítélése szerint jogszabálysértés történt. Nem akadálya azonban a bírói gyakorlat szerint a felülvizsgálatnak, ha az ügyfél a keresetlevélben nem jelöli meg azt a konkrét jogszabályhelyet, amelyre a keresetet alapítja. A keresetlevélben megjelölt jogszabálynak nem feltétlenül kell magyar jogalkotó szervtől származnia, lehet az az Európai Unió kötelező jogi aktusa is.

Hivatalból kerül sor a közigazgatási döntés felülvizsgálatára

a) a döntést hozó hatóság saját hatáskörében indított eljárás keretében,
b) a felügyeleti eljárás keretében,
c) az Alkotmánybíróság határozata alapján,
d) ügyészi óvás nyomán.

Mind kérelemre, mind hivatalból lehetséges a döntés kijavítása, kicserélése és kiegészítése.

A közigazgatási jogorvoslati eljárás, különösen a fellebbezési eljárás többé-kevésbé hasonló folyamatot ír le, mint az elsőfokú közigazgatási hatósági eljárások.

Semmisség
A közigazgatási szerv határozatát a jóhiszeműen szerzett és gyakorolt jogra tekintet nélkül meg kell semmisíteni, ha:

a) az ügy nem közigazgatási szerv hatáskörébe tartozik;
b) a közigazgatási szervnek az ügyben eljáró dolgozója a kötelességét a büntető törvénybe ütköző módon megszegte, és ez a közigazgatási szerv határozatát befolyásolta, feltéve, hogy a bűncselekmény elkövetését jogerős ítélet megállapította. A közigazgatási szerv határozata azonban nem semmisíthető meg, ha a határozat jogerőre emelkedése óta

három év eltelt.

Végrehajtás

A hatósági eljárásban az e törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén állami kényszerrel is el kell érni, hogy a hatóság döntésével pénzfizetésre vagy egyéb magatartásra kötelezett ügyfél e kötelezettségének eleget tegyen. Az állami kényszer e törvény keretei között elsősorban a kötelezett vagyoni jogait, kivételesen személyes szabadságát is korlátozhatja.
A kötelezett személye elleni kényszercselekményt - a végrehajtást foganatosító szerv intézkedése alapján - a rendőrség hajtja végre.

5) Elektronikus ügyintézés és hatósági szolgáltatás

Ez a fejezet a korábbi törvényben gyakorlatilag egyáltalán nem szerepelt, nincsenek kialakult hagyományai, így a szabályozás minden részletében új, ennek minden előnyével és hátrányával együtt.
Az elektronikus ügyintézés két területen alakítja át a közigazgatást:

- a belső ügymenet szervezésében, ezt leginkább az igazolások, dokumentumok hozzáférésére, az ügyintézés helyére vonatkozó szabályokban lehet tetten érni,
- a távolról, személyes megjelenés nélkül történő ügyintézés lehetőségének kialakulása révén.

A hálózatok, az Internet létrejöttével technikailag lehetővé vált a távolról történő ügyintézés. Létre kellett hozni azokat a megoldásokat, amelyek e lehetőségeket tényleges ügyintézési kínálattá változtatják. Az alapvető kérdés itt az azonosítás megoldása, hiszen a személyazonosítás hagyományos eszközei egy távol levő személynél nem alkalmazhatók.
Az elektronikus ügyintézés kezdetei hazánkban az önköltségre, hatékonyságra érzékeny pénzügyi ügyintézés területén alakultak ki (nagy adózók elektronikus bevallása, a nyugdíjpénztári bevallások kezelése, EU-n kívüli székhelyű elektronikus szolgáltatók bejelentkezése stb.), mára azonban már számos hatóság, sőt önkormányzat is elkezdte az ilyen célú szolgáltatásokat.
A törvényben szereplő ügyfélkapu működésbe állítása óta 2007. elejére a regisztrált felhasználók száma meghaladta a 450 ezret.
A hatóságokat - saját döntésükön kívül - elektronikus szolgáltatások nyújtására, illetve felhasználására jogszabály is kötelezheti. Ha a hatóság vagy az ügyfél az elektronikus közigazgatási szolgáltatások nyújtását, illetve igénybevételét határozza el, e törvény a jogaikra, kötelezettségeikre már számos olyan elemet ír elő, mely a rendszer biztonságos működését és igénybevételét, a személyes adatok védelmét és a közérdekű adatok nyilvánosságát kívánja biztosítani. Az elektronikus közigazgatási szolgáltatások egy jelentős része nem kívánja meg az ügyfél azonosítását: ezeket bárki igénybe veheti, illetve a szabályozás garanciát is ad arra, hogy az egyes kapcsolatok technikai azonosítóit a kapcsolat lebontása után törölni kell, tehát ezen az úton nem állítható elő valakinek a szokásait, érdeklődését valószínűsítő személyiségprofil.
Törvény, kormányrendelet, önkormányzati rendelet eltérő rendelkezése hiányában a hatóság a közigazgatási hatósági ügyeket elektronikus úton is intézi.
Ha az ügyfél legalább fokozott biztonságú elektronikus aláírással rendelkezik, a kérelem az ügyfél elektronikus aláírásával ellátva a központi elektronikus szolgáltató rendszeren keresztül vagy közvetlenül a hatósághoz benyújtható. Az elektronikus hatósági ügyintézés során álnévre kiállított elektronikus aláírás nem alkalmazható. A hatóság az azonosításhoz az

aláírás érvényességét, valamint az érintett hitelesítés szolgáltatónál viszontazonosítás jelleggel az aláíró természetes azonosítóit ellenőrizheti. A hitelesítés szolgáltató elektronikus aláírás közigazgatási felhasználása esetén az ügyintéző hatóság megkeresésére elvégzi a viszontazonosítást, és az adatok egyezését, vagy az eltérés tényét a megkereső hatósággal közli.
A természetes személyek jelentős része még hosszabb távon sem látja indokoltnak (akár pénzügyileg, akár ügyintézési időbeli megtérülés alapján) az elektronikus aláírás beszerzését, és jelentős az újtól való idegenkedés. A szabályozás azt a megoldást választotta, hogy először megkedvelteti az elektronikus ügyintézést egyszerűbb módszerekkel, és azokat használva majd az ügyfelek ösztönzöttséget éreznek a fokozottabb biztonságot nyújtó megoldások igénybevételére.
Az alkalmazott megoldás egy egyszerűbb, nem minden célra alkalmas, gondosabb naplózást igénylő jelszavas azonosítási forma. Csak annyi biztosított, hogy a kommunikációs csatorna másik végén egy megfelelően azonosított személy indítja az üzenetet.
A központi rendszer igénybevételéhez az ügyfél ügyfélkapu létesítését kezdeményezi. Egy ügyfél több ügyfélkapuval is rendelkezhet. Az ügyfélkapu létesítése személyes megjelenéssel a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartását kezelő központi szervnél vagy a körzetközponti feladatokat ellátó jegyző által működtetett okmányirodában vagy kormányrendeletben meghatározott más szervnél kezdeményezhető.
Az ügyfél azonosítását követően egyszer használható kódot kap, amelynek alkalmazásával az ügyfélkapu megnyitásához szükséges, legfeljebb öt évig használható egyedi azonosítót képezhet. Az egyedi azonosítót az ügyfél megváltoztathatja. Az ügyfél tartozik felelősséggel, ha az egyedi azonosító harmadik személy által, az ügyfél hibájából válik megismerhetővé.
A törvény négy fontos ügyféloldali garanciát rögzít:

a) az ügyfél és az eljárásban részt vevő más személy nem kötelezhető arra, hogy eljárási cselekményeit elektronikus úton végezze,

b) az ügyfelet az eljárás bármely szakaszában megilleti az a jog, hogy válasszon az ügyintézés hagyományos és elektronikus formája között,

c) az ügyfél abban az esetben is kérheti, hogy a hatóság a döntését hagyományos úton kézbesítse, ha kérelmét elektronikus úton nyújtotta be,

d) az ügyfél kérheti, hogy a hatóság a döntés tényéről csak elektronikus értesítést küldjön, és a hatóság a döntését a központi rendszerben biztosított biztonságos, csak az ügyfél számára hozzáférhető, ideiglenes tárolóhelyre továbbítsa.

Garanciális szabály, hogy a hatóság csak azzal az ügyféllel tarthat fenn elektronikus levelezés útján kapcsolatot, aki erre a célra megadta elektronikus levélcímét. Tehát az elektronikus levélcím más, nyilvános forrásból történő megszerzése esetén sem áll fenn az említett módon való kapcsolattartás lehetősége (mint például a telefonnál).
A hatóság az eljárás során keletkezett elektronikus dokumentumról a másolat készítésére jogosult személy kérésére, a jogosult választása szerint, hitelesített elektronikus, illetve hagyományos, papír alapú másolatot ad ki.

6) Iratkezelés a közigazgatásban

A közigazgatási szervezet vezetője felelős az iratkezelés egészének előírásszerű működtetéséért. Kijelöli az iratkezelés felügyeletét, ellenőrzését és operatív irányítását ellátó felelős vezetőt. A vezető gondoskodik az ügykezelés rendjének megszervezéséről, a biztonságos iratkezelés személyi és dologi feltételeinek megteremtéséről, a selejtezés irányításáról és ellenőrzéséről, a havonkénti ügyirat-hátralék elkészítéséről valamint a Szabályzat és az irattári terv szükség szerinti módosításáról.

1. A küldemények átvétele: A küldeményeket és a beadványokat a hivatalos órák alatt kell átvenni. A küldemény átvételére jogosult: a címzett, az iratkezelést felügyelő vezető, ill. az általuk megbízott személy, a postai meghatalmazással rendelkező személy, az ügyfélszolgálati iroda ügykezelő vagy ügyintéző dolgozója valamint az ügyeleti szolgálatot teljesítő személy.

Az átvételt minden esetben igazolni kell; a kézbesítő okmányon olvasható aláírás és dátum megjelölésével. A "sürgős" "azonnal" jelzésű küldemények átvételi idejét óra, perc pontossággal kell megjelölni. Sérült küldemény átvétele esetében a sérülés tényét az átvételi okmányon meg kell jelölni és soron kívül ellenőrizni a küldemény tartalmának meglétét. Téves címzés vagy helytelen kézbesítés esetén a küldeményt továbbítani kell a tényleges címzetthez, vagy visszaküldeni a feladónak. A közigazgatási szervezethez érkezett hivatalos küldeményeket 24 órán belül, de legkésőbb az átvételt követő munkanapon az illetékes iratkezelőhöz iktatásra át kell adni.

2. A küldemények felbontása: A közigazgatási szervezethez érkezett küldeményeket általában a vezető, vagy az általa megbízott személy bonthatja fel. Felbontás nélkül kell a címzettnek továbbítani a vezető részére illetve a névre szóló, magánjellegű küldeményeket. A küldemények illetéktelen felbontásakor a borítékra rá kell vezetni a felbontó nevét, majd eljuttatni a címzetthez. A kézbesítőkönyvben rögzíteni kell a felbontás tényét. A küldemény felbontásakor ellenőrizni kell az iraton illetve a borítékon jelzett iratok, mellékletek létét, vagy az illeték lerovásának tényét. A mellékletek vagy illetékbélyeg hiánya nem akadályozhatja a küldemény ügyintézésre való továbbítását.

Faxon vagy más adathordozón érkezett irat esetében gondoskodni kell az információkat tartósan őrzött másolat készítéséről. Az elektronikus adathordozón érkezett iratok mellé kísérőlapot kell csatolni, és ezeket együtt kell kezelni. Az iktatószámot az adathordozóra maradandó módon rá kell vezetni.

A küldemény borítékját 6 hónapig meg kell őrizni, ha ajánlottan érkezett, és véglegesen az ügyirathoz kell csatolni, ha a küldemény hiányosan vagy sérülten érkezett; ha bűncselekmény vagy szabálysértés gyanúja merül fel; ha a küldő név- és cím adatait csak a borítékról lehet megállapítani; vagy ha a beadás időpontjához jogkövetkezmény fűződhet.

3. Az iratok iktatása: A közigazgatási szervhez érkezett illetve ott keletkezett iratokat iktatással kell nyilvántartani. Külön jogszabályban meghatározott módon kell nyilvántartani és kezelni a pénzügyi bizonylatokat, a munkaügyi nyilvántartásokat és az anyagkezeléssel kapcsolatos nyilvántartásokat. Nem kell iktatni a tananyagokat, az üdvözlőlapokat, a tájékoztatókat, meghívókat, előfizetői felhívásokat, közlönyöket, egyéb sajtótermékeket és a visszaérkezett tértivevényeket.

Az iratnyilvántartást a kezelőnek úgy kell vezetnie, hogy abból az irat beérkezésének ill. keletkezésének pontos ideje, az ügyintéző neve, az irat tárgya, az elintézés módja, a kezelési feljegyzések, valamint az irat holléte megállapítható legyen. Soron kívül kell iktatni a határidős iratokat, expressz küldeményeket és a hivatalból tett intézkedéseket tartalmazó "sürgős" jelzésű iratokat. Az iratok iktatása történhet hagyományos kézi módszerrel és elektronikus eljárással. A földhivatalok az iktatás során központilag kiadott számítógépes rendszert kötelesek használni.

Kézi iktatás céljára minden év kezdetén újonnan nyitott, hitelesített és oldalszámozott, a nyilvántartási adatok feltüntetésére, illetve rögzítésére alkalmas iktatókönyvet kell használni.
Az elektronikus iktatásnál is ugyanazokat a követelményeket kell teljesíteni, mint a hagyományos iktatásnál. Elektronikus érkeztetés és iktatás esetén is szerepelnie kell az iratokon mindazon kezelési feljegyzéseknek, melyek a hagyományos iratkezelésben szükségesek. A bevitt adatokat az év végét követően tartós módon archiválni kell és az így készült iktatókönyvet a név- és tárgymutatóval együtt a tárgyévi iratokhoz tartozóan kell kezelni.

Az iktatóbélyegző tartalmazza: a közigazgatási szervezet nevét, székhelyét; az iktatás évének, hónapjának, napjának; az iktatási sorszámnak (alszámnak); az ügyintéző nevének; a mellékletek számának; az előirat számának feltüntetésére szolgáló rovatokat.

4. Az iratok szerelése: Az irat iktatása előtt meg kell állapítani, hogy van-e előzménye (előirata). Az előiratot a kezelőnek az újabb irathoz (utóirathoz) kell szerelnie. Az ügylezárása után az összetartozó iratok véglegesen együtt maradnak (szerelés).

5. Mutatózás: A papír alapú, hagyományos iktatást végző közigazgatási szervezetnél az iktatott iratokról, azok előkeresését megkönnyítő név- és tárgymutatót is célszerű vezetni. A mutatókönyvbe az iktatókönyv tárgyrovatába bejegyzett szöveget az ügy iktatószámának feltüntetése mellett kell bevezetni. Elektronikus nyilvántartásnál a keresést a "Tárgy" rovaton kívül, esetenként kombinált feltételek és tartalom mellett is biztosítani lehet.

6. Szignálás: A kezelő az érkezett iratokat az ügyintézők kijelölése végett köteles a vezetőhöz, illetve az általa megbízotthoz továbbítani. A soron kívül iktatott ügyiratokat azonnal, a többieket legkésőbb a következő munkanap kezdetén kell szignálásra bemutatni.
Az irat szignálására jogosult személy kijelöli az ügyintézőt és közli az elintézéssel kapcsolatos esetleges külön utasításait.
Az ügyintézés során felmerült közbenső intézkedéseket írásban kell megtenni, ha azok az ügy érdemi elintézéséhez szükséges vélemény, állásfoglalás kérésére illetve átadására irányulnak. Az intézkedéstervezetek elkészítését követően a kiadmány továbbítására vonatkozóan az ügyintéző a kezelő részére az előadóíven, vagy az iraton egyértelmű kiadói utasítást ad. Az ügyintéző által elkészített, kiadói utasítással ellátott intézkedéstervezetet az ügyben döntési jogkörrel rendelkezőnek kell átadni, aki abban kiadmányozással dönt.

7. Kiadmányozás:

A kiadmányozás magában foglalja az ügyben való érdemi döntést, az intézkedés kiadásának és az ügyirat irattárba helyezésének jogát. A kiadmányon változtatni csak a kiadmányozó hozzájárulásával szabad. A kiadmány akkor hiteles, ha azt az illetékes kiadmányozó saját kezűleg aláírja vagy a kiadmányozó neve mellett az "s.k." jelzés szerepel és a hitelesítéssel felhatalmazott személy azt aláírásával igazolja vagy ha a kiadmányozó, illetve az arra felhatalmazott személy aláírása mellett a közigazgatási szervezet hivatalos bélyegzőjének lenyomata szerepel. A kiadmány (másolat) hitelesítését az eredeti iratot őrző szervezeti egység kezelője "a kiadmány hiteléül" záradékolással végzi. Az elektronikusan előállított, vagy ily módon továbbított iratok hitelesítésére az elektronikus aláírást és időbélyegzőt, jogszabályban kijelölt szervezet által kezelt nyilvános és titkos kulcsot kell alkalmazni.
A kiadmányozott intézkedéstervezetet a tisztázattal össze kell olvasni, az esetleges hibákat ki kell javítani, majd azokat együttesen - előadói munkakönyvben való elismertetéssel - kell a kezelőnek expediálásra és irattározásra átadni.

8. Az iratok expediálása: Az irat továbbítása előtt a kezelőnek ellenőriznie kell, hogy a letisztázott kiadmányhoz kapcsolódóan végrehajtottak-e minden kiadói utasítást. A küldeményeket a továbbítás módja szerint csoportosítani kell (posta - feladókönyv, kézbesítő - kézbesítő könyv, futárszolgálat). Az expediálás tényét és idejét az ügyirat irattári példányán, az előadói íven és az iktatókönyvben is dokumentálni kell. A visszaérkezett küldeményeket a kezelő köteles soron kívül bemutatni az ügyintézőnek. A kezelőnek határidős nyilvántartásba kell helyeznie azokat az iratokat, amelyek meghatározott idő múlva vagy időnként intézkedést igényelnek. A határidő lejárta előtti napon a határidős ügyiratot ki kell emelni a nyilvántartásból és az ügyintézőnek továbbítani.

9. Irattározás: Az iratok nyilvántartásának, kezelésének és selejtezésének megkönnyítésére az irattári terv szolgál. Az irattárba helyezett iratokat azok szakszerű és biztonságos őrzésére alkalmas helyiségekben, megfelelő tárolóeszközökben, az irattári terv alapján kell irattározni. Az elintézett ügyiratokat az irattárban irattartókba kell csoportosítani. Az irattartókon fel kell tüntetni a bennük tárolt iratok évkörét, tétel- és iktatószámát. Elektronikai megoldás esetén az elektronikus adathordozóra felvitt iratokat, kezelési feljegyzéseket, nyilvántartási adatokat egy közös adathordozón kell kezelni.

Az ügy típusát és selejtezhetőségének idejét az irattári terv mutatja. A tárgyévi és az azt megelőző 2 évi iratanyagot az ügyintézéshez közelebbi ún. átmeneti irattárban lehet irattározni, ezután viszont át kell adni központi irattárnak.

10. Az iratok selejtezése és levéltárba adása: Az irattárból iratot megsemmisítés, vagy nyersanyagként való felhasználás végett kiemelni csak szabályszerű selejtezési eljárás keretében, az irattári tervben rögzített őrzési idő elteltével lehet. Az iratselejtezés gyakorlati végrehajtására a közigazgatási szervezet vezetője által megbízott vezető selejtezési bizottságot hoz létre, mely meghatározza a selejtezhető irattári tételeket és külön válogatja azoktól a továbbra is megőrzendő iratanyagot.

Önellenőrző kérdések:

1) Milyen „közigazgatási jelegű” ügyekre nem terjed ki a Ket. Hatálya?
2) Milyen bizonyítási eszközöket ismer a közigazgatási eljárásban?
3) Melyek az ügyfél kérelme alapján lefolytatható jogorvoslati eljárások?
4) Mely területeken alakítja át az elektronikus ügyintézés a közigazgatást?
5) Melyek az iratkezelés egyes lépcsőfokai a közigazgatásban?
6) Mi a szignálás?
7) Mi a kiadmányozás?

II. FEJEZET

A Polgári jog rendszertani alapjai

I. Témakör: A Polgári Törvénykönyv szerkezete, a polgári jog alanyai

1. A polgári jog fogalma, alapelvei

A *polgári jog* jogrendszerünk legterjedelmesebb jogága, mely számos részterületet (pl. társasági jog, szerzői jog stb.) foglal magába. Jellemzője, hogy az érdekviszonyok folytán együttműködésre késztetett, *egyenjogú és egymás mellé rendelt felek* – kölcsönös előnyökre is épülő – *vagyoni kapcsolatait szabályozza*. Az egyenjogúság ebben a vonatkozásban azt jelenti, hogy egyik félnek sincs joga a másik felet vállalt kötelezettségei teljesítésére önhatalmúlag kényszeríteni. Erre szolgál a bírói út, végső soron az állami eszközökkel történő kikényszerítés.
A polgári jog a vagyoni viszonyokon túlmenően szabályozza a személyek személyhez fűződő jogainak védelmét is, melynek vagyoni és nem vagyoni vonatkozásai egyaránt vannak. Ez utóbbi részterülethez kapcsolódik a szellemi alkotások joga, melynek alapvető keretszabályait is a Polgári Törvénykönyv tartalmazza.

A Polgári Törvénykönyv hat részből, s azon belül címekből, majd fejezetekből áll:

1. Bevezető rendelkezések (a polgári jog alapelvei);
2. A személyek (a polgári jog alanyai);
3. A tulajdonjog;
4. A kötelmi jog (szerződések);
5. Öröklési jog;
6. Záró rendelkezések.

A Ptk. Bevezető rendelkezései között találhatjuk a polgári jog alapelveit. Az alapelvek a Ptk. egészének szellemiségét, eszmei alapját fejezik ki, s ezen túlmenően konkrét jogalkalmazási szerepük is van. Segítséget nyújthatnak a bíróságok számára egyes konkrét jogi normák értelmezésénél, s bizonyos szempontból a joghézagokat kitöltő szerepük is lehet.

- *A vagyonhoz és a személyhez fűződő jogok védelmének elve:*
  A törvény védi a személyek vagyoni és személyhez fűződő jogait és törvényes érdekeit;
- *A tulajdon védelmének és a károk megelőzésének elve:*
  A törvény védi a tulajdonnak az Alkotmányban elismert valamennyi formáját. Az Alkotmány 1989. évi módosítása óta a köztulajdon és a magántulajdon egyenjogú, és egyenlő védelemben részesül. A károk megelőzésének elve azt jelenti, hogy mindenki köteles oly módon eljárni, hogy másnak kárt ne okozzon;

- *A kölcsönös bizalom alapelve:*
  A polgári jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során a felek a jóhiszeműség és a tisztesség követelményeinek megfelelően kötelesek eljárni, érdekeik érvényesítése során nem gyakorolhatnak joggal való visszaélést és tisztességtelen piaci magatartást;
- *Az együttműködési kötelezettség elve:*
  A polgári jogviszonyban a felek kölcsönösen együttműködve, a másik fél érdekét is figyelembe véve kötelesek eljárni. Az együttműködési kötelezettség körébe tartozik a teljesítési akadályok, várható késedelmek stb. idejében való közlése, hogy a másik fél arra felkészülhessen. Ugyancsak az együttműködési kötelezettség körébe esik a másik fél figyelmének felhívása arra, hogy esetleg téves, hibás, vagy saját magának káros utasítást ad a teljesítés módjára nézve. Elsősorban a speciális szabályokban nem részletezett értesítési és tájékoztatási követelmények kapcsolódnak ehhez az alapelvhez;
- *A rendeltetésszerű joggyakorlás elve (a joggal való visszaélés tilalma):*
  A törvény tiltja a joggal való visszaélést. Tehát aki ilyen módon gyakorolja „jogait", a joga gyakorlásával követ el jogtalanságot. A törvény szerint joggal való visszaélésnek minősül a jog gyakorlása, ha az a jog társadalmi rendeltetésével össze nem férő célra irányul, különösen, ha a nemzetgazdaság megkárosítására, a személyek zaklatására, jogaik és törvényes érdekeik csorbítására vagy illetéktelen előnyök szerzésére vezetne. A joggal való visszaélés egyik formája, ha valaki a jogszabály által megkívánt nyilatkozatot nem ad meg s ezzel közérdeket vagy különös méltánylást érdemlő magánérdeket sért meg. Ilyen esetben a fél nyilatkozatát a bíróság ítélete pótolhatja;
- *Az „utaló" magatartásért való helytállás elve:*
  A bíróság a kárnak egészben vagy részben való megtérítésére kötelezheti azt, akinek szándékos magatartása más jóhiszemű személyt alapos okkal olyan magatartásra indított, amelyből őt önhibáján kívül károsodás érte. Az ilyen fajta károsodást ún. biztatási kárnak is szokták nevezni;
- *A törvényben biztosított alanyi jogok védelmének elve:*
  Az általános garanciát jelentő alapelv alapján a törvényben biztosított jogok védelme az állam minden szervének kötelezettsége. A jogok érvényesítése – ha a törvény másképpen nem rendelkezik – bírósági útra tartozik. A törvény ugyanitt megemlíti az egyik legfontosabb kivételt a választott-bírósági út lehetőségét. A bírósági joggyakorlat szerint érvénytelen az a szerződési kikötés, amellyel a valamelyik fél a másik fél igényeinek bírósági úton való érvényesítését kizárni törekszik.

A polgári jogviszonyok legfontosabb rendelkezéseit tehát a kódexigényű **Polgári Törvénykönyv** (közismert rövidítéssel a **Ptk.**), **a többször módosított 1959. évi IV. törvény** tartalmazza. Megállapítható ez annak ellenére, hogy számos fontos polgári jogi jellegű szabály más, különálló jogforrásban található. A Ptk. alapvető jellegét azonban az is bizonyítja, hogy ezek a különálló, polgári jogi jellegű szabályokat tartalmazó jogforrások többségükben a Ptk.-t kifejezetten háttérjogszabályként nevezik meg. A számos módosítás ellenére a Ptk. alapvető szerkezete ma is változatlan.
Kiemelkedő jelentősége miatt a polgári jog egyik jelentős részterületével, a vállalkozási (társasági) joggal a jegyzet külön része foglalkozik.

2. Az ember, mint jogalany

A polgári jogi jogviszony alanyai jogképes személyek, akiknek vagyoni jogai lehetnek, és akiket kötelezettségek terhelhetnek.

A jogviszonynak négy lehetséges alanyáról beszélhetünk:

1. az ember;
2. az állam;
3. jogi személy;
4. egyéb szervezet;

A személyek köre maga is történeti kategória. Az emberek a legrégebbi jogalanyai a polgári (magánjogi) jogviszonyoknak is. Meghatározott történeti korszakokban (pl. a rabszolgatartó társadalomban) nem minden ember volt egyformán jogalanya a polgári jogviszonyoknak. Történetileg a jogalanyiságot – azt, hogy egy adott társadalomban kik lehetnek polgári jogviszonyok alanyai, tehát kik válhatnak személlyé – az adott társadalom tulajdoni berendezkedése határozza meg. A jogalanyok egyik csoportját a természetes személyek, azaz az emberek jelentik

Polgári jogi vonatkozásban az ember jellemzője:

- jogképesség,
- cselekvőképesség,
- vétőképesség.

2. 1. Az ember jogképessége

Az ember jogképessége azt jelenti, hogy polgári jogviszony alanya lehet, vagyis polgári jogokat szerezhet és kötelezettségeket vállalhat.

A Magyar Köztársaságban minden ember jogképes, a jogképesség az életkorra, nemre, fajra, nemzetiséghez vagy felekezethez tartozásra tekintet nélkül egyenlő. A jogképességet korlátozó szerződés vagy egyoldalú nyilatkozat semmis.

Az ember jogképessége tehát általános, egyenlő és feltétlen.

- Általános, mert kivétel nélkül minden embert megillet;
- Egyenlő, mert a jogképesség terjedelme szempontjából nincs különbség az egyes emberek között;
- Feltétlen, mert az élve született embert a törvény ereje folytán megilleti, nem fosztható meg tőle, s érvényesen még lemondani sem lehet róla.

A jogképesség az embert, ha élve születik fogamzásának időpontjától kezdve illeti meg. A fogamzás időpontjának a születéstől visszafelé számított háromszázadik napot kell tekinteni (vélelem); bizonyítani lehet azonban, hogy a fogamzás korábban vagy később történt. Ilyen jellegű „megdönthető vélelemről" akkor beszélünk, ha a jog egy valószínűsíthető tényt mindaddig valóságnak fogad el, ameddig nem bizonyítják be annak valótlanságát. *A vélelem egy jogszabály szerkesztési módszer. A vélelemhez a jog a való tényállás jogkövetkezményeit fűzi, anélkül, hogy az be lenne bizonyítva.*
A bizonyítás mellőzése megkönnyítheti a jogalkalmazást, elkerülhetővé teheti a jogvitát, vagy gyorsabbá teheti befejezését. Erre a jogszabály-szerkesztési módszerre a polgári jogon kívül más jogágakban is találni példát (pl. az apaság vélelme a családjogban, az ártatlanság vélelme a büntetőjogban stb.).

A magyar jog szerint az élveszületett ember – akármilyen rövid ideig él is – jogképes, és megszerzi azokat a jogokat, illetőleg rászállnak azok a kötelezettségek, amelyek az élveszületéstől függtek. Az élveszületés és a fogamzás is orvosi kérdés, vitás esetben orvos szakértői bizonyításnak van helye. A méhmagzat jogképessége tehát sajátos, attól függően feltételes, hogy élve születik-e. Az élve születés pillanatában az ember visszaható hatállyal lesz jogképes, ha viszont halva született, úgy kell tekinteni, mintha meg sem fogant volna.
A jogképesség általában a halállal szűnik meg. A halállal jogilag azonos a holtnak nyilvánítás. Előfordulhat ugyanis az is, hogy valaki eltűnik, s bár valószínűsíthető, hogy meghalt, de a holttestét nem lelik. Az ilyen eltűnt személyt bírósági határozattal holtnak lehet nyilvánítani, ha eltűnésétől számítva öt év eltelt anélkül, hogy életben létére utaló bármilyen adat ismeretes volna. A bíróság a holtnak nyilvánító határozatban megállapítja a halál valószínű időpontját is.
A holtnak nyilvánított személyt az ellenkező bizonyításáig olyannak kell tekinteni, mintha meghalt volna. Ha a holtnak nyilvánított személy mégis előkerül, a holtnak nyilvánító határozat hatálytalanná válik, és az annak alapján beállott jogkövetkezmények – ha jogszabály kivételt nem tesz – semmisek.

2. 2. Az ember cselekvőképessége

A jogképességtől élesen meg kell különböztetni a cselekvőképességet.

A jogi értelemben vett cselekvőképesség lényegében érvényes jognyilatkozat tételi (szerződéskötési) képességet jelent.

A cselekvőképesség az embernek az a képessége, amelynél fogva saját akarat-elhatározásával, saját nevében jogokat szerezhet és kötelezettségeket vállalhat. Aki cselekvőképes, az saját maga köthet szerződést (pl. vásárolhat magának egy ingatlant). Az embernek ez a képessége különbözik a jogképességtől. A cselekvőképesség a magyar jogban csak emberre szabott kategória, s ennek következtében nem beszélhetünk a jogi személy vagy az állam cselekvőképességéről. Másrészt a cselekvőképesség kifejezi azt, hogy a cselekvőképes személy, az ember, a saját nevében, a saját akaratnyilatkozatával szerezhet jogokat és vállalhat kötelezettségek.
A cselekvőképesség az ember jogképességénél szűkebb, ugyanis minden ember – feltételesen még a méhmagzat is – jogképes, cselekvőképessége viszont nem minden embernek van. A cselekvőképesség ugyanis feltételezi az ember belátási képességének épségét és érettségét. A törvény a cselekvőképesség szabályozásánál abból az elvből indul ki, hogy a cselekvőképesség minden embert megillet, ha cselekvőképessége a törvény értelmében nem esik korlátozás alá, vagy nincs kizárva.
A törvényben megfogalmazott korlátozások közvetve nyilvánvalóan az érintettek érdekét szolgálják, mert nincs meg mindenkinek az a kellő értelmi fejlettsége, amely saját ügyeinek viteléhez és saját érdekeinek védelméhez szükséges.

A cselekvőképesség szempontjából az emberek („az életkortól és az elmeállapotuktól függően”) három csoportba sorolhatók be:

- a teljesen cselekvőképesek (ez a tipikus);
- a korlátozottan cselekvőképesek;
- a cselekvőképtelenek.

Teljesen cselekvőképes mindenki, akinek cselekvőképességét a törvény nem korlátozza vagy nem zárja ki. Az ilyen ember maga köthet szerződést, vagy tehet más jognyilatkozatot.
Ahogyan a jogképesség korlátozása sem megengedett, a törvény ugyancsak rögzíti, hogy a cselekvőképességet korlátozó szerződés vagy egyoldalú jognyilatkozat semmis. Általánosságban tehát a 18. életévét betöltött, azaz nagykorú ember a teljesen cselekvőképes, feltéve, hogy az ügyeinek viteléhez szükséges belátási képességgel rendelkezik. A fentiekből következik, hogy nem minden nagykorú személy teljesen cselekvőképes (pl. cselekvőképtelennek minősül a nagykorú gondnokság alá helyezett elmebeteg is).

Korlátozottan cselekvőképes:

- az a kiskorú, aki tizennegyedik életévét már betöltötte és nem cselekvőképtelen (kiskorú az a személy, aki a tizennyolcadik életévét még nem töltötte be, kivéve, ha házasságot kötött, mert az „nagykorúsít”);
- az a nagykorú, akit a bíróság cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezett.

A korlátozottan cselekvőképes személy javára, illetőleg terhére a jognyilatkozatokat általában törvényes képviselője teszi. *A korlátozottan cselekvőképesség következménye, hogy az ilyen személy jognyilatkozatának érvényességéhez – ha a jogszabály kivételt nem tesz – törvényes képviselőjének (szülő, gondnok) beleegyezése vagy utólagos hozzájárulása szükséges.*
A jogszabály rendelkezése folytán a korlátozottan cselekvőképes személy önállóan is megtehet bizonyos személyes jellegű nyilatkozatokat, a mindennapi élethez kapcsolódó kisebb jelentőségű szerződéseket köthet, rendelkezhet munkával megszerzett keresményével és köthet olyan szerződéseket, amelyekkel kizárólag előnyt szerez.

A cselekvőképtelenség esetei:

- a 14. életévét be nem töltött kiskorú;
- akit a bíróság cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezett;
- akinek az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége átmenetileg teljesen hiányzik (pl. súlyos alkoholos vagy kábítószeres állapotban van).

A cselekvőképtelenség megítélése körében a legtöbb problémát ez utóbbi eset okozhatja.
A cselekvőképesség csak azt illeti meg, aki az ügyei viteléhez szükséges belátási képességgel rendelkezik, ezért gondnokság alá helyezés nélkül is cselekvőképtelennek kell tekinteni azt a személyt, akinek ez a képessége – adott esetben a jognyilatkozata megtételekor – teljesen hiányzik. A belátási képesség átmeneti hiányát eredményező állapotban tett jognyilatkozat a cselekvőképtelenség okán érvénytelen. Az ilyen állapot megszűnte a teljes cselekvőképesség visszaállását eredményezi. A törvény nem határozza meg a belátási képesség hiányához vezető egészségügyi, illetve egyéb okokat. A bírói gyakorlatban a cselekvőképtelen állapotba kerülés leggyakoribb oka az alkoholos befolyásoltság, de a belátási képesség hiányát kiválthatja más ok, így például gyógyszer vagy kábítószer fogyasztás, illetőleg az altatás következményeként előállt bódult állapot is.
Arról, hogy az adott jognyilatkozat megtételére valóban cselekvőképtelen állapotban került sor, a szerződés érvénytelenségének megállapítására irányuló kérelem előterjesztése esetén, a bizonyítási eljárás lefolytatása után, valamennyi bizonyíték együttes mérlegelésével a bíróság dönt.

A cselekvőképtelenség legfontosabb következménye, hogy *a cselekvőképtelen személy jognyilatkozata* – néhány kivételtől eltekintve – *semmis; nevében törvényes képviselője jár el.*

A cselekvőképtelen személyek saját magatartásukkal sem jogokat, sem kötelezettségeket nem szerezhetnek. A mindennapi élet apró ügyletein kívül nem köthetnek szerződéseket, nem kötelezhetik el magukat, helyettük törvényes képviselőjük jár el. A törvényes képviselő kiskorúak esetén a szülő (szülő hiányában a gyámhatóság által kirendelt gyám), nagykorúak esetében a gondnok.

2. 3. Az ember vétőképessége

Az emberhez, mint jogalanyhoz kapcsolódó „harmadik képesség" az ún. vétőképesség. A vétőképesség ugyancsak belátási képességet jelent, de ez a belátás arra vonatkozik, hogy az ember látja-e előre cselekménye jogellenességét, káros következményeit. A vétőképesség tehát a kártérítéshez kapcsolódó kategória. A vétőképtelenség ismérveit a törvény nem határozza meg, vitás esetben a bíróság állapítja meg, hogy a károkozó a károkozás idejében képes volt-e felfogni magatartásának káros következményeit. Egy tizenhárom éves gyermek például egy bonyolult szerződés következményeit még nem képes átlátni, de azt feltehetően már igen, hogy a szomszéd ablakait szándékosan nem törheti be.

2. Az állam jogalanyisága

A jogalanyok között sajátos helyet foglal el az állam, mely ugyancsak lehet jogviszonyok alanya, jogok és kötelezettségek hordozója. Az állam túlnyomó többségében nem közvetlenül, hanem jogi személyiséggel felruházott, saját nevükben eljáró szervei (állami vállalat, költségvetési szerv stb.) útján vesz részt a polgári jogviszonyokban. Vannak azonban olyan esetek is, amikor az állam saját nevében szerepel a polgári jogviszonyban. Az állam – mint a vagyoni jogviszonyok alanya – jogi személy. Az államot a polgári jogviszonyokban – ha jogszabály ettől eltérően nem rendelkezik – a pénzügyminiszter (ill. a kincstári vagyonért felelős miniszter) képvisel; ezt a jogkörét más állami szerv útján is gyakorolhatja, vagy más állami szervre ruházhatja át. Ilyenkor az állam, mint egész (mint az állami szervek strukturált és összefüggő szervezetrendszere) jelenik meg, mint pl. nemzetközi egyezmények alanya, adójogviszony jogosultja stb. Az állam jogképessége kiterjed mindazokra a jogokra és kötelezettségekre, amelyek jellegüknél fogva nem csupán az emberhez kötődhetnek.

Az állam a polgári jog szabályai szerint a polgári jog más alanyaival egyenrangú, előjogokat nem élvez, ugyanolyan szabályok szerint felel és ugyanúgy perelhető, mint bármely más jogi személy.

Ha a törvény eltérően nem rendelkezik, kizárólag az állam tulajdonában vannak:

(a) a föld méhének kincsei;
(b) a felszín alatti vizek, a folyóvizek és természetes tavak, valamint ezek medre;
(c) a folyóvíz elhagyott medre és folyóvízben újonnan keletkezett sziget;
(d) országos közutak, vasutak, vízi utak és az országos közforgalmú kikötők, a nemzetközi kereskedelmi repülőtér, továbbá az ország területe feletti légtér;
(e) a távközlésre felhasználható frekvenciák.

A kizárólag állami tulajdonban lévő tárgyak az állami tulajdon köréből nem vonhatók ki, más tulajdoni formába nem kerülhetnek át és ezeken a tárgyakon csak állami tulajdonjog keletkezhet, a tulajdonjogot a törvénynél fogva az állam szerzi meg. A kizárólag állami

tulajdonban lévő dolgok nem állami szervek útján történő hasznosítására szolgáló jogi forma, az ún. koncessziós szerződés.

3. A jogi személyek jogalanyisága

A jogi személy olyan jogképes szervezet, amelyet jogszabály annak nyilvánít vagy az adott szervezeti típust a jogszabály jogi személyként elismeri és a szervezetet jogképességgel ruházza fel.

A jogképesség jogkövetkezményeit illetően a vagyoni jogkövetkezmények általában azonosak az ember és a jogi személy esetében. Különbség azonban, hogy büntetőjogi jellegű személyes hátrány elviselését tartalmazó jogkövetkezmény a jogi személlyel szemben nem alkalmazható.
A jogi személyiség megléte jogalkotói döntéstől is függ. Ahhoz azonban, hogy jogszabály megadja egy szervezetnek a jogi személyiséget, meghatározott feltételeknek eleget kell tenni.

A jogi személy főbb ismérvei:

- a jogi személynek az alapítóktól viszonylag elkülönült szervezete van;
- az alapító vagyonától elkülönített vagyonnal rendelkezik;
- a szervezet relatíve tartósan működik;
- az állam által elismert céllal rendelkezik;
- létrejöttéhez valamilyen hatósági aktusra (pl. cégbejegyzés) is szükség van.

A jogi személy tehát olyan állandó szervezet, amelynek feladatai ellátásához szüksége van arra, hogy vagyoni jogai és kötelességei legyenek, ehhez önálló, elkülönített vagyonnal rendelkezik, és tevékenységéért önálló vagyoni felelősséggel tartozik.
A jogi személyekre nézve a magyar jogban nincs típuskényszer. A Ptk. szabályozza a jogi személyek főbb típusait, de külön jogszabályok vagy jogszabályi felhatalmazások alapján e típusoktól eltérő, ezekbe nem tartozó jogi személyek is léteznek (pl. ügyvédi iroda).
A jogi személyek jogképessége abszolút, ezért, ha jogszabály eltérően nem rendelkezik, jogképességük kiterjed mindazokra a jogokra és kötelezettségekre, amelyek jellegüknél fogva nem csupán az emberhez fűződhetnek. A gyakorlatban az abszolút jogképesség azt jelenti, hogy önmagában a jogi személy tevékenységi körének túllépésével kötött szerződés a jogképesség hiányára hivatkozással nem érvénytelen.
A jogi személy abszolút jogképessége azonban nem azonosítható az emberével. Az ember jogképességének sérelme ugyanis alkotmányos jogot sértene, ezért az ember jogképessége nem korlátozható.
A jogi személyt csak a jog által elismert célra lehet létrehozni, ezért a törvény a jogi személy jogképességet jellegétől vagy céljától függően korlátozhatja.
A jogi személy nevében aláírásra a jogi személy képviselője (pl. igazgató) jogosult. Ha nem ő az aláíró, és jogszabály a nyilatkozat érvényességéhez írásbeli alakot kíván, két képviseleti joggal felruházott személy aláírása szükséges. A bankszámla felett való rendelkezési joghoz minden esetben két, képviseleti joggal felruházott személy aláírására van szükség. Jogszabály ezektől a rendelkezésektől azonban eltérhet.
Főszabályként a jogi személy szervezeti egysége (gyáregysége, fiókja, telepe, irodája stb.) nem jogi személy. Ez a megoldás fokozza a forgalomban résztvevők biztonságát, mert az egyes szervezeti egységek általi kötelezettségvállalások vagyoni fedezete nem korlátozódik a

belső szervezeti egységek elkülönített vagyonára, hanem a jogi személy egész vagyona igénybe vehető a tartozásokért.
A legfontosabb jogi személyekre vonatkozó részletes szabályokat a könyv külön fejezetekben ismerteti.

5. Az egyéb szervezetek jogalanyisága

A polgári jogi jogviszonyokban jogi személyiséggel nem rendelkező egyéb szervezetek is részt vehetnek. Az ilyen szervezetekre vonatkozó jogi előírásokat általában külön jogszabályok rögzítik. A jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek közül némelyek (pl. a betéti társaság) saját nevük alatt jogokat szerezhetnek és kötelezettségeket vállalhatnak, pert indíthatnak és maguk is perelhetők. Az új Gt. meghozatala óta már kevésbé népszerű polgári jogi társaságok alapításánál a jogszabály nem ír elő formakényszert. A felek megállapodása hatósági jóváhagyásra nem szorul, írásba foglalása sem kötelező, viszont saját üzleti név alatt üzletszerű gazdasági tevékenység folytatására a polgári jogi társaság nem jogosult.

Önellenőrző kérdések:

1) Milyen részekből áll a Polgári Törvénykönyv?
2) A polgári jog alapelvei közül említsen hármat!
3) Mi jellemzi az ember jogképességét?
4) Mi a vélelem?
5) Mit jelent jogi értelemben a cselekvőképesség?
6) Ismertesse a cselekvőképesség kategóriáit!
7) Kik számítanak cselekvőképtelennek?
8) Mi jellemzi az állam polgári jogalanyiságát?
9) Sorolja fel a jogi személyek általános jellemzőit!

II. Témakör: A személyhez és a szellemi alkotáshoz fűződő jogok

1. A személyhez fűződő jogok jellemzői

A személyek polgári jogi védelme és a személyhez fűződő jogok szorosan kötődnek az emberi jogok védelméhez. Alkotmányunk külön fejezetben állapítja meg azokat az alapvető jogokat és kötelezettségeket, amelyek hazánkban az embert megilletik, illetőleg terhelik.

Személyhez fűződő (személyiségi) jogok alatt azokat az abszolút szerkezetű alanyi jogokat értjük, melyeknél fogva – a törvények és mások jogainak korlátjai között – személyiségét, egyéni integritását mindenki szabadon érvényesítheti, és igényelheti azt, hogy őt ebben senki se háborítsa.

A személyhez fűződő jogok sérelmét jelenti különösen:

- magánszemélyek bármilyen hátrányos megkülönböztetése nemük, fajuk, nemzetiségük vagy felekezetük szerint;
- a lelkiismereti szabadság sérelme;
- a személyes szabadság jogellenes korlátozása;
- a testi épség, az egészség, valamint a becsület és az emberi méltóság megsértése;
- a jóhírnévhez, a magánlakás sértetlenségéhez, valamint a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog megsértése.

A Ptk. a személyhez fűződő jogok megsértésének eseteit is csak példálózóan sorolja fel. Az általános felsoroláson túlmenően néhány a magyar törvényekben részletesebben szabályozott „klasszikus személyiségi jog”:

a) a névviselés joga
b) a jóhírnévhez fűződő jog
c) A képmás és hangfelvétel védelme
d) A személyes titok védelme
e) A magánlakás védelme
f) A személyes adatok védelméhez való jog

A személyhez fűződő jogok védelmére vonatkozó szabályokat a jogi személyekre is alkalmazni kell, kivéve, ha a védelem – jellegénél fogva – csak a magánszemélyeket illetheti meg. A személyhez fűződő jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani. E jogok megsértőivel szemben az eset körülményeihez képest a Ptk.-ban részletezett polgári jogi igények támaszthatók. A személyhez fűződő jogok védelmét a maga eszközeivel a polgári jogon kívül számos más jogág is biztosítja (pl. a büntetőjog).

2. Az iparjogvédelem területe

Az újkori gazdaságokban a materiális javak mellett egyre jelentősebb szerep jut az immateriális javaknak, s a gazdálkodó szervezetek vagyonának fontos része a szellemi tulajdon. A szellemi alkotások joga azokat a jogviszonyokat szabályozza, amelyek az új gondolatokat tartalmazó szellemi termékek létrehozásával és felhasználásával kapcsolatosak.

A szellemi alkotásokat a jogvédelem szempontjából két fő csoportra osztjuk: a szerzői jog és az iparjogvédelem területére.

Az iparjogvédelem körébe tartozik:

- *a szabadalmi jogviszony,*
- *a védjegyoltalom,*
- az ipari minta oltalma,
- a használati minta oltalma,
- a származás- és eredet-megjelölés oltalma,
- a mikroelektronikai félvezető termékek (chipek) topográfiájának oltalma.

Az iparjogvédelem sajátossága, hogy az általa védett alkotás vagy megkülönböztető jegy, jellemzően csak külön eljárás (pl. szabadalmaztatás vagy lajstromozás) eredményeként nyer védelmet.

3. A szerzői jog

3. 1. A szerzői jogi védelem tárgya

A szerzői jog a széles értelemben vett polgári joghoz tartozik, mert vagyoni és személyi viszonyokat rendez. Sajátosságai és számos különleges funkciója következtében mindazonáltal az idők során önálló, elkülönült jogterületté alakult. *A szerzői jogi védelem abszolút szerkezetű, negatív tartalmú kötelezettséget állító jogviszony, amely jellegében hasonló a tulajdonviszonyhoz.* Tárgya azonban szellemi alkotás, ami a szerző személyiségéhez kötődő jogosultságok elismerését és oltalmazását is igényli.
A magyar szerzői jogvédelem általános polgári jogi alapját a Ptk. „A személyek polgári jogi védelméről" szóló címénél találjuk.
A Ptk. miközben kimondja a szellemi alkotások e törvény általi védelmét, az ezen alkotások védelmére vonatkozó speciális szabályok megalkotását külön jogszabályokra bízza.
Az 1999. évi LXXVI. számot kapott legújabb szerzői jogi törvényünk fő célja az irodalmi, tudományos és művészeti alkotások védelme.

A szerzői jogi törvénynek az irodalmi művekre is vonatkozó általános szabályai irányadók a szoftverre is (az eltérő rendelkezéseket a törvény külön fejezetben fogalmazza meg).

Szerzői jogi védelem alá tartozik az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Ilyen alkotásnak minősül például:

- az irodalmi (pl. szépirodalmi, szakirodalmi, tudományos, publicisztikai) mű,
- a nyilvánosan tartott beszéd,

- a számítógépi programalkotás és a hozzá tartozó dokumentáció
- a színmű,
- a zenemű,
- a rádió- és a televízióját ék,
- a filmalkotás és más audiovizuális mű,
- a rajzolás, festés, szobrászat,
- a fotóművészeti alkotás,
- az iparművészeti alkotás és annak terve.

A szerzői jogi oltalom nem megjelenési formákhoz kötött, a védelmet a mű egyéni, eredeti jellege határozza meg. Önmagában valamely ötlet, elv, elgondolás, eljárás nem lehet tárgya a szerzői jogi védelemnek.

A szerzői jogi törvény kiterjed az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók, a rádió- és a televízió-szervezetek, valamint a filmelőállítók teljesítményeinek a védelmére is. E teljesítmények a szerzői művek felhasználásához kapcsolódnak, ezért honosodott meg a védelmükből eredő jogok megnevezéseként ***a "szomszédos jogok"*** kifejezés. A digitális technika térhódításából adódó egyre nehezebben kontrollálható felhasználási módok sajátos szerzői jogi szabályokat igényeltek ezen a területen. A szerzői jog a mű előállítóját, alkotóját védi, addig a szomszédos jogi jogosultak általában a szerzői mű közvetítői, előadói, vagyis ezek a személyek vagy szervezetek mintegy interpretálják a művet a nagyközönség felé. A szerzőt a vagyoni és a személyhez fűződő jogok teljessége illeti meg. Ezzel szemben a szomszédos jogi jogosultak csak a törvényben kifejezetten meghatározott engedélyezési jogokat gyakorolhatják, és – az előadóművészeket leszámítva – a személyhez fűződő jogaik is korlátozottabbak. A szomszédos jogi jogosultak esetében a védelmi idő az előadás vagy mű(sor) forgalomba hozatalától, illetve sugárzásától számított 50 évig tart.

A szellemi alkotásoknak csak egy részét szabályozza a szerzői jog, pl. az iparjogvédelemre, illetve a Polgári Törvénykönyv által szabályozott szellemi alkotásokra (pl. know-how) már nem irányadó.

A szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta (szerző). A szerzői státusz hazánkban, hasonlóan az európai jogokhoz, nem függ semmilyen külön nyilvántartásba vételi vagy más eljárás lefolytatásától. Ez az egyik alapvető különbség pl. a találmányok, védjegyek jogi védelmétől, amelyeknél a Szabadalmi Hivatal eljárása folytán válnak védetté e szellemi alkotások.

3. 2. A szerző személyhez fűződő és vagyoni jogai

A szerzőt a mű létrejöttétől kezdve megilletik a szerzői jogok – a személyhez fűződő és a vagyoni jogok – összessége.

<u>A szerző személyhez fűződő jogai:</u>

1. A mű nyilvánosságra hozatalának joga,
2. A név feltüntetéséhez való szerzői jog,
3. A szerzői minőség elismeréséhez való jog,
4. A mű integritásához való jog (változtatás tilalma).

A szerző személyhez fűződő jogait nem ruházhatja át, azok másként sem szállhatnak át és a szerző nem mondhat le róluk.

A szerző vagyoni jogai:
A szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van
1. *a mű anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és*
2. *minden egyes felhasználás engedélyezésére.*

Az anyagi formában való felhasználás jellegzetes eseteinek tekintik a többszörözést, a terjesztést és a kiállítást; a nem anyagi formában megvalósuló felhasználás módozatai pedig a nyilvános előadás, a nyilvánossághoz közvetítés, valamint az átdolgozás. A törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély felhasználási szerződéssel szerezhető.

Felhasználási szerződés alapján a szerző engedélyt ad művének a felhasználására, a felhasználó pedig köteles ennek fejében díjat fizetni. A felhasználási szerződés tartalmát a felek szabadon állapítják meg.

A felhasználási szerződésre vonatkozó rendelkezésektől egyező akarattal eltérhetnek, ha jogszabály az eltérést nem tiltja. A szerződés létrejöttéhez a feleknek a lényeges vagy a bármelyikük által lényegesnek minősített kérdésekben való megállapodása szükséges. Ha a felhasználási szerződés tartalma nem állapítható meg egyértelműen, a szerző számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni. A felhasználási szerződés csak kifejezett kikötés esetén ad kizárólagos jogot.
Amennyiben a felhasználó engedély nélkül, vagy díjfizetés nélkül használja fel a művet, a törvényben foglalt joghátrányok alkalmazhatók vele szemben, és ha ezzel vagyoni hátrányt okoz, bűncselekményt is megvalósít.

Ha e törvény másképp nem rendelkezik, a szerzőt a mű felhasználására adott engedély fejében díjazás illeti meg, amelynek – eltérő megállapodás hiányában – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia.
A vagyoni jogok a törvényben meghatározott esetekben és feltételekkel átruházhatók, illetve átszállnak (pl. örökölhetők).
A vagyoni jogok átruházását, illetve átszállását lehetővé teszi a törvény az adattár, szoftver, a reklámozás céljára megrendelt mű, együttesen létrehozott mű, munkaviszonyból vagy más hasonló jogviszonyból folyó kötelezettség teljesítése alapján alkotott művek esetében.
A felsorolt körön kívül a vagyoni jogok hasznosítása a forgalomban, annak egyes részjogosítványainak átruházásával történik (pl. a regény írója felhasználási szerződésben engedélyezi a könyv kiadását, megfilmesítését).
Sajátos szabályok vonatkoznak a munkaviszonyban létrehozott szerzői művekre. *Eltérő megállapodás hiányában a mű átadásával a vagyoni jogokat a szerző jogutódjaként a munkáltató szerzi meg, ha a mű elkészítése a szerző munkaviszonyból folyó kötelessége.*

A szerzői jogok a szerző életében és halálától számított hetven éven keresztül részesülnek védelemben. A védelmi idő elteltével a felhasználó engedély és díjfizetés nélkül jogosult a felhasználásra, mivel a mű közkinccsé vált.

3. 3. A szerzői jog korlátjai

A törvény a szerzői felhasználási jogok néhány korlátját is megállapítja. Ezek közül legjelentősebbek:
1. a szabad felhasználás estei és
2. a közös jogkezelés területe.

- **a szabad felhasználás:**

A szabad felhasználás körében a felhasználás díjtalan, és ahhoz a szerző engedélye nem szükséges.

Csak a nyilvánosságra hozott művek használhatók fel szabadon.
A felhasználás a szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezések alapján is csak annyiban megengedett, illetve díjtalan, amennyiben nem sérelmes a mű rendes felhasználására és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit.

- <u>idézés</u>

A mű részletét – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző megnevezésével bárki idézheti.

- <u>oktatási célú felhasználás</u>

Nyilvánosságra hozott irodalmi vagy zenei mű részlete, vagy kisebb terjedelmű ilyen önálló mű iskolai oktatási célra, valamint tudományos ismeretterjesztés céljára a forrás és az ott megjelölt szerző megnevezésével átvehető. Átvételnek minősül a mű olyan mértékű felhasználása más műben, amely az idézést meghaladja.

- <u>Magáncélú másolás</u>

A magáncélú másolás a szabad felhasználás legelterjedtebb formája.
Magáncélra bárki készíthet a műről másolatot, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja. E rendelkezés nem vonatkozik a szoftverre és a számítástechnikai eszközzel működtetett adattárra, az építészeti műre, a műszaki létesítményre valamint a mű nyilvános előadásának kép- vagy hanghordozóra való rögzítésére.

A szoftver magáncélú másolása tehát nem tekinthető szabad felhasználásnak, ezért engedély kell hozzá!

Szabad felhasználásnak minősül egy könyv részeinek fénymásolása, de teljes könyv, továbbá a folyóirat vagy a napilap egésze magáncélra is csak kézírással vagy írógéppel másolható. A magáncélú másolás következtében kieső szerzői jogi bevételek „pótlásaként” a magyar szabályozás bevezette az ún. reprográfiai jogdíjat (az üres hang és képhordozók utáni jogdíjfizetési kötelezettség) és az üres kazetta díjat (az üres hang és képhordozók utáni jogdíjfizetési kötelezettség).

- <u>Művek szabad előadása</u>

Ha az előadás jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja, és a közreműködők sem részesülnek díjazásban, a művek meghatározott esetekben a szabad felhasználás körében előadhatók (pl. műkedvelő művészeti csoportok előadásán, iskolai oktatás és ünnepély céljára, magánhasználatra, alkalomszerűen tartott zártkörű összejövetelen).

- **a közös jogkezelés területe:**

Felhasználási szerződést egyedileg kell kötnie a leendő felhasználónak a szerzővel vagy szerzői jogosulttal. Bizonyos esetekben az engedélyre egyáltalán nincs szükség (pl. a védelmi idő lejárta után, vagy a szabad felhasználás esetén), míg más esetekben főleg az egyedi engedélyezés nehézségei miatt, a felhasználó egyedi engedély nélkül, csupán meghatározott jogdíj megfizetése ellenében jogosulttá válik a felhasználásra. A díjigény érvényesítése ilyenkor általában közös jogkezelés keretében történik. *A szerzői művek és a szomszédos jogi teljesítmények fajtáinak minden egyes felhasználását nem lehet a szerző és a mű leendő felhasználója által aláírt egyedi szerződésekhez kötni.* Ha nagyszámú felhasználó használ egy adott művet, előadást, lényegében azonos időben, az engedélyezési jogok vagy díjigények érvényesítését számos gyakorlati nehézség akadályozza. Bár a szerzői jogok közös kezelése világszerte a zenei területen vált valójában elterjedtté és ezáltal közismertté, ám a vizuális művészetek másodlagos felhasználásainak tömegessé válásával, ezen területeken is egyre inkább általános érvényűvé válik a jogkezelők működése. A törvény megszabja, hogy országosan csak egy-egy szervezet képviselheti az irodalmi és zenei művek, egyéb alkotóművészi alkotások, filmalkotások, előadóművészi teljesítmények és a hangfelvételek tekintetében fennálló jogok jogosultjait. Hazánkban a legismertebb közös jogkezelést végző szervezet az ARTISJUS Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület, mely az irodalmi és zenei szerzőket érintő közös jogkezelést végzi.
A közös jogkezelés önmagában nem gazdasági-vállalkozási tevékenység, célja nem az, hogy a közös jogkezelő abból nyereséghez jusson, illetve vagyont szerezzen
A szerzői művek legfontosabb felhasználásaihoz – nyilvános előadás, hangfelvétel-kiadás, sugárzás – tömeges műfelhasználás esetén is előzetes engedélykérés, szerződéskötés szükséges. Bármely előzetes jogosítást kérő felhasználóval szemben a közös jogkezelést végző szervezet köteles szerződést kötni, vagyis felhasználási jogot vagy jogosítást adni mindenkinek méltányos feltételek mellett. A közös jogkezelők és a felhasználók viszonyában további lényeges elem, hogy a felhasználókkal előre meghatározott szabályok, nyilvánosságra hozott feltételek szerint kell a viszonyt kialakítani.
A közös jogkezelő szervezet – a felhasználás jogosításának feltételeként – adatszolgáltatást írhat elő a felhasználó részére az általa felhasznált művek, illetve szomszédos jogi teljesítmények vonatkozásában. A szerzői jogi védelem fennállásáról vagy annak hiányáról a közös jogkezelő szervezet is szolgáltat adatot, költségtérítés ellenében, amennyiben ezt a felhasználó írásban kérelmezi. A közös jogkezelés körébe tartozó igényeket, a közös jogkezelést végző egyesület a bíróság előtt a saját nevében, saját igényeként érvényesíti.

3. 4. A szerzői jog megsértésének következményei

A szerzői jogok megsértését több jogág is szankcionálja. Feltétlenül különbséget kell tenni a polgári jogi és a büntetőjogi következmények között.

- <u>Polgári jogi jogkövetkezmények</u>

A szerző jogainak megsértése esetén – az eset körülményei szerint – a következő polgári jogi igényeket támaszthatja:

a) követelheti a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását;

b) követelheti a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől;

c) követelheti, hogy a jogsértő – nyilatkozattal vagy más megfelelő módon – adjon elégtételt, és hogy szükség esetén az elégtételnek megfelelő nyilvánosságot biztosítsanak;

d) követelheti, hogy a jogsértő szolgáltasson adatot a jogsértéssel érintett dolgok vagy szolgáltatások előállításában, forgalmazásában, illetve teljesítésében részt vevőkről, a jogsértő felhasználásra kialakított üzleti kapcsolatokról;

e) követelheti a jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítését;

f) követelheti a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását a jogsértő részéről vagy költségén, továbbá a jogsértéssel előállott dolog megsemmisítését, illetve jogsértő mivoltától megfosztását.

g) A szerzői jog megsértése esetén a polgári jogi felelősség szabályai szerint **kártérítés** jár.
Kártérítésre alap az is, ha a szerző személyhez fűződő jogait megsértik.

➢ Büntetőjogi következmények

A szellemi alkotások megsértésének bizonyos eseteit büntetőjogunk is szankcionálja.
A szerzői és szomszédos jogok megsértése bűncselekményét követi el
„Aki irodalmi, tudományos vagy művészeti alkotás szerzőjének művén, előadóművésznek előadói teljesítményén, hangfelvétel előállítójának hangfelvételén, rádiónak vagy televíziónak a műsorán fennálló jog megsértésével vagyoni hátrányt okoz, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.
Súlyosabb a kiszabható büntetés (öt évig terjedő szabadságvesztés is lehet), ha a bűncselekmény jelentős vagyoni hátrányt, különösen nagy vagyoni hátrányt okoz vagy üzletszerűen követik el. *A Btk. a bűncselekményénél a gondatlan elkövetést is büntetni rendeli* (egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel).

Önellenőrző kérdések:

1. Mit értük személyhez fűződő jogok alatt?
2. Említsen meg három „klasszikus” személyiségi jogot!
3. A szellemi alkotásokat jogvédelmi oldalról milyen két csoportra osztjuk?
4. Említsen meg az iparjogvédelem részterületei közül hármat!
5. Milyen tevékenység tartozik a szerzői jogvédelem alá?
6. Kik a szomszédos jogi jogosultak a szerzői jogban?
7. Sorolja fel a szerző személyhez fűződő jogait!
8. Milyen hosszú a védelmi idő a szerzői jogra?
9. Mi a felhasználási szerződés szerepe a szerzői jogban?
10. Mi a szerzői jog két fő korlátja?
11. Sorolja fel a szerzői jogban a szabad felhasználás leggyakoribb eseteit!

III. Témakör: A tulajdonjog

1. A tulajdonjog tárgya, a dolgok csoportosítása

A tulajdonviszonyok a történelmi fejlődés során a társadalmak gazdasági fejlődésének az alapját jelentik. A tulajdonjog ezért nemcsak a polgári jog legfontosabb intézménye, hanem az egész jogrendszer alapintézményét is jelenti. A Magyar Köztársaság hatályos Alkotmányának 9.§ (1) bekezdése rögzíti, hogy Magyarország gazdasága olyan piacgazdaság, amelyben a köztulajdon és a magántulajdon egyenjogú és egyenlő védelemben részesül.

A tulajdonjog tárgya valamilyen birtokba vehető dolog lehet. A birtokbavétel egyrészt fizikai, másrészt jogi értelemben használt fogalom. Fizikai értelemben birtokba vehető az, ami hatalmunkban tartható. Jogi értelemben birtokba vehető mindaz, aminek hatalomba tartását jogszabályok nem tiltják.
A vagyoni viszonyokban különleges szerep jut a pénznek, mely nem fizikai sajátossága, hanem a benne megtestesülő érték miatt kap jelentőséget. Erre tekintettel, ha a törvény kivételt nem tesz, *a tulajdonjog szabályait megfelelően alkalmazni kell a pénzre és az értékpapírokra, valamint a dolog módjára hasznosítható természeti erőkre is.* A tulajdonjog egyik fő szabálya, amely szerint a tulajdonjogot csak tulajdonostól lehet szerezni, nem érvényesül a pénz és a bemutatóra szóló értékpapír esetén, mert ennek átruházása esetén a szerző akkor is tulajdonos lesz, ha az átruházó nem volt az.
A föld tulajdonjoga a föld méhének kincseire és a természeti erőforrásokra nem terjed ki, az, az államé.

A dolgok csoportosíthatók:

a tulajdonjog alanya szerint:
a dolog lehet kizárólag állami tulajdonban, illetve lehet más tulajdonában. A jelenlegi alkotmányi és Ptk.-beli szabályozás alapján lehet beszélni köztulajdonról és egyéni tulajdonról. A kizárólagosan állami tulajdonban lévő dolgok körét a Ptk. szabályozza;

a forgalomképesség szerint megkülönböztethetünk:
- forgalomképes dolgokat, melyek szabadon átruházhatók;
- korlátozottan forgalomképes dolgokat (pl. lőfegyver, sugárzó anyag);
- forgalomképtelen dolgokat (pl. az állami tulajdon kizárólagos tárgyai).

rendeltetés szerint: ingó, ingatlan.
Ingatlanok esetében a Ptk. a földről és épületről tesz említést. Ingatlannak minősül mindaz, ami a földdel tartósan egyesítve, szilárd összeköttetésben van. Ingónak tekintendő minden olyan tárgy, amely nem minősül ingatlannak.

oszthatóság szerint: osztható, oszthatatlan.
Osztható dolognak tekintjük azt, amely állagának sérelme, vagy értéke számottevő csökkenése nélkül részekre osztható, míg ezzel szemben minden más dolog oszthatatlan. Jelentősége lehet e kérdésnek például a közös tulajdon megszüntetése során.

helyettesíthetőség szerint: helyettesíthető, helyettesíthetetlen.

Helyettesíthető dolog az, amelyet szám, mérték, mennyiség alapján tartanak nyilván. A nem helyettesíthető dolog ezzel szemben egyedi. Nyilvánvalóan ettől függ például az, hogy hibás teljesítés esetén lehet-e szó a dolog kicseréléséről, vagy ez a dolog egyedisége folytán (pl. egy konkrét festmény) kizárt.

Bizonyos dolgok egymással rendszerint szoros fizikai kapcsolatban, térbeli közelségben fordulnak elő. Ezt **dologkapcsolatnak** nevezzük. A dologkapcsolat egyik jogi jelentőséggel bíró típusa, a fődolog és a mellékdolog megkülönböztetése. A tulajdonjogviszony esetében ez azt jelenti, hogy a fődologra vonatkozó tulajdonjog kiterjed a járulékos (mellék) dologra is.
Mellékdolog az alkotórész és a tartozék.

- *alkotórész:* mindaz, ami a dologgal olyképpen van tartósan egyesítve, hogy az elválasztással a dolog vagy elválasztott része elpusztulna, illetőleg az elválasztással értéke vagy használhatósága számottevően csökkenne (pl. az autó kormánya).
- *tartozék:* mindaz, ami nem alkotórész ugyan, de a dolog rendeltetésszerű használatához vagy épségben tartásához rendszerint szükséges, vagy azt elősegíti (pl. az autónál az elakadásjelző).

2. A tulajdonjog tartalma

A tulajdonjog tartalma (fogalma) alatt azokat az alanyi jogokat és kötelezettségeket kell érteni, amelyek a tulajdonhoz kapcsolódnak.

A tulajdonjog a dolog felett biztosított legteljesebb jogi hatalmat jelenti. Ennek megvalósulása végett mindenki jogilag kötelezett arra, hogy a tulajdonos ezen feljogosítottságát tűrje és tiszteletben tartsa. A tulajdonjogviszony ezért ún. abszolút szerkezetű jogviszony.

A tulajdonjog tartalmát, *a tulajdonost megillető alanyi jogokat az úgynevezett „hagyományos triász" elnevezéssel is szokták kifejezni.*

A tulajdonjog tartalma az alábbi három jogosultsági csoportot jelenti:

1. a birtoklás joga;
2. a használat és a hasznok szedésének joga;
3. a rendelkezési jog.

A tulajdonjog akkor teljes, ha mind a három részjogosultság a tulajdonost illeti meg, ennek hiányában csonka tulajdonjogról beszélünk (pl. a haszonélvezettel terhelt tulajdonjognál).

2. 1. A birtoklás joga

Birtokláson azt a tényleges helyzetet értjük, hogy valaki egy dolgot – akár sajátjaként, akár nem – tényleges hatalmában, azaz magánál tart. Az esetek többségében a dolgokat azok tulajdonosa birtokolja, de az is gyakori, hogy a dolog felett nem a tulajdonos, hanem más személy gyakorolja a tényleges hatalmat (pl. a lakás bérlője). A birtokost a jog védelemben részesíti, mert általában valamely dolgot az tart hatalmában, akinek ahhoz joga is van. A birtoklás legfontosabb jogi következménye: a birtok alapján a birtokos mindenki mástól követelheti, hogy tartózkodjék a fennálló birtokállapot önhatalmú megváltoztatásától vagy megzavarásától.

A birtokost a birtokvédelem mindenkivel szemben megilleti, annak kivételével, akitől a birtokot tilos önhatalommal szerezte meg.
A tv. szerint *a tulajdonost megilleti a birtoklás joga és a birtokvédelem*. A tulajdonos e jogosultsága alapján a dolgot hatalmában tarthatja és tulajdonjoga alapján a birtokvédelem joga is megilleti. A birtokos a birtoka ellen irányuló támadást – a birtok megvédéséhez szükség mértékben – önhatalommal is jogosult elhárítani (pl. lefogja a zsebtolvaj kezét).
Az elveszett birtok visszaszerzése érdekében viszont már csak akkor lehet fellépni, ha más birtokvédelmi eszközök igénybevételével járó időveszteség a birtokvédelmet meghiúsítaná és a dolog birtokának végleges elvesztését jelenthetné (megengedett pl. hogy a károsult a zsebtolvaj után fut és önsegéllyel visszaveszi a tárcáját).

A birtokvédelem magában foglalja azt is, hogy akit birtokától megfosztanak vagy birtoklásában zavarnak, a jegyzőtől vagy a bíróságtól kérheti az eredeti birtokállapot helyreállítását vagy a zavarás megszüntetését.

2. 2. A használat és a hasznok szedésének joga

A tulajdonos tulajdonjogának jelentős eleme a használat és a hasznok szedésének joga.
A használat joga lényegében a dolog használati értékére irányul, annak hasznosítását jelenti. A használati jog „befelé" irányul, általában a tulajdonos saját szükségletének kielégítését szolgálja.
Hasznok szedése alatt a természetes hasznokat (pl. fa gyümölcse, háziállat szaporulata) és az ún. jogi hasznokat (bérleti díj, kamatjövedelem) értjük. A tulajdonos használati jogát csak törvény korlátozhatja.
A tulajdonos használati jogának törvényi korlátjai:
a) a szomszédjog,
b) a szükséghelyzet és a
c) közérdekű korlátozás.

- a szomszédjog,

A szomszédjog „általános szabálya" szerint a tulajdonos a dolog használata során köteles tartózkodni minden olyan magatartástól, amellyel másokat, különösen szomszédjait szükségtelenül zavarná, vagy amellyel jogaik gyakorlását veszélyeztetné. A szabályozás azonban nemcsak a szomszédok, hanem „mások" szükségtelen zavarását is tiltja. Mai viszonyaink között ez azt is jelenti, hogy a tulajdonos a dologhoz fűződő jogait nem gyakorolhatja úgy, hogy azzal környezetét bármilyen módon sérti vagy veszélyezteti. A tulajdonjog szomszédjogi korlátja a gyakorlatban tehát számtalan formában megnyilvánulhat az ingatlanon történő állattartással okozott zavarástól vagy a másokat szükségtelenül zavaró zaj okozásától, a szomszéd épület kilátástól való megfosztásáig.

- a szükséghelyzet

Esetenként a tulajdonos használati jogának korlátját jelentheti az ún. *szükséghelyzet*.
Szükséghelyzetnek tekintjük, ha valakinek életét, testi épségét, vagyonát közvetlen veszély fenyegeti. Általános szabály, hogy a tulajdonos köteles tűrni a szükséghelyzet megszüntetése kapcsán a tulajdonában álló dolgának igénybevételét, felhasználását (pl. gátszakadás esetén egy közelben lévő gépjármű igénybevétele az életmentéshez) Az élet, testi épség veszélyeztetése során a tulajdonos tűrési kötelezettsége korlátlan.

Ugyanakkor a vagyont fenyegető szükséghelyzet esetén a tűrési kötelezettség a tulajdonost csak oly módon és akkor terheli, ha a fenyegető veszély előreláthatóan jelentős mértékben meghaladja azt a kárt, amely a tulajdonos dolgában a veszély elhárítása kapcsán bekövetkezik (pl. a szomszéd üres nyaralójában keletkezett tűz oltása miatt a tűzoltók kidöntik a kerítést). A tulajdonos a szükséghelyzetbe került személytől kártalanítást, attól pedig, aki a szükséghelyzet megszüntetése során indokolatlanul nagy kárt okozott, kártérítést követelhet.
A szükséghelyzetet azért nem a kártérítés körében szabályozza a törvény, mert ha a szükséghelyzet fennáll, akkor a dologban bekövetkezett kár nem jogellenes. Ez az oka annak is, hogy ilyen esetben a tulajdonos kártalanítást (és nem kártérítést) követelhet. Más dolog azonban, ha a szükséghelyzet megszüntetése kapcsán indokolatlanul nagy kárt okoztak, mert ebben az esetben kártérítés követelhető.

- a közérdekű korlátozás.

Közérdekű szolgáltatást (pl. energiaszolgáltatás, vízvédelem) ellátó szerveket jogszabályok felhatalmaznak idegen ingatlanok használatára is. Az ingatlan tulajdonosa tűrni köteles, hogy az erre külön jogszabályban feljogosított szervek – a szakfeladataik ellátásához szükséges mértékben – az ingatlant időlegesen használják, arra használati jogot szerezzenek, vagy a tulajdonjogát egyébként korlátozzák. Ebben az esetben az ingatlan tulajdonosát az akadályoztatás (korlátozás) mértékének megfelelő kártalanítás illeti meg. Ha a használat vagy egyéb korlátozás az ingatlan rendeltetésszerű használatát megszünteti vagy jelentős mértékben akadályozza, a tulajdonos az ingatlan megvásárlását, illetőleg kisajátítását kérheti.

A tulajdonjog egy-egy részjogosítványa gyakorta kiválik a tulajdonjog triászából, és önálló intézményként jelenik meg. A tulajdonjog ilyenkor gyakorta „kiüresedik”, a tulajdonos gyakorlatilag nem tud jogosítványaival élni.
A tulajdonost tulajdonjogánál fogva megillető általános használati jog mellet a használati jognak egyéb sajátos fajtáit is ismertek (pl. haszonélvezet, telki szolgalom, földhasználat stb.) *melyek közös jellemzője, hogy önálló jogosultságok s nem a tulajdonos használja a „saját” dolgát.*

A használati jogok két közismert önállósult fajtája: a haszonélvezet és a telki szolgalom.

- *A haszonélvezet*

A haszonélvezeti jog személyhez kötött használati jog, amelynek jogosultja a más tulajdonában lévő dolgot – rendeltetésének megfelelően – birtokolhatja, használhatja és hasznosíthatja. A haszonélvezet fogalmának lényegéhez tartozik, hogy a birtoklás, a használat és hasznosítás joga elválik a rendelkezés jogától, *a rendelkezés joga továbbra is a tulajdonost illeti meg.* A haszonélvezet abszolút szerkezetű jog; a haszonélvezővel szemben mindenki mást negatív kötelezettség terhel, ezért tartózkodnia kell attól, hogy a haszonélvezőt jogainak gyakorlásában akadályozza. Ez a negatív kötelezettség magát a tulajdonost is terheli.
A haszonélvezetnek a gyakorlatban elsősorban az öröklési jogban, valamint a családtagok és más hozzátartozók vagyoni viszonyaiban van jelentősége.
A haszonélvezeti jog a dolog tulajdonosának személyében beálló változás esetén is fennmarad.
A haszonélvező oldalán azonban a haszonélvezeti jog személyhez kötött, annyiban, hogy a haszonélvezeti jog nem örökölhető és nem ruházható át; a haszonélvezeti jog csak korlátozott időre, és legfeljebb a jogosult élete végéig állhat fenn.

A haszonélvezet tárgya rendszerint valamilyen ingó és ingatlan dolog, követelésen és más hasznot hajtó jogon csak kivételesen hozható létre. A haszonélvezet ingyenes, ami azt jelenti, hogy a haszonélvező a haszonélvezet gyakorlása fejében nem köteles ellenszolgáltatást teljesíteni, a haszonélvezeti jog létesítése fejében azonban kiköthető ellenszolgáltatás.

A haszonélvezeti jog keletkezhet:

- szerződéssel;
- jogszabály rendelkezése folytán (özvegyi jog);
- bíróság vagy hatósági rendelkezésnél fogva.

A haszonélvező jogának gyakorlása során a rendes gazdálkodás szabályai szerint köteles eljárni. Viseli a dolog fenntartásával járó terheket, a rendkívüli javítások és helyreállítások kivételével; terhelik azok a kötelezettségek, amelyek a dolog használatával kapcsolatosak, és köteles viselni a dolog fenntartásával járó közterheket. A haszonélvező kötelessége továbbá, hogy a tulajdonost, a dolgot fenyegető veszélyről és a beállott kárról értesítse. A tulajdonost ugyanakkor megilleti az a jog, hogy a haszonélvezet gyakorlását ellenőrizze.
A haszonélvezeti jog általában meghatározott dologhoz fűződik. A dolog elpusztulása esetén tehát a tulajdonos nem köteles azt pótolni, helyreállítani.

➢ *A telki szolgalom*

A telki szolgalom alapján valamely ingatlan mindenkori birtokosa más ingatlanát meghatározott terjedelemben használhatja vagy követelheti, hogy a szolgalommal terhelt ingatlan birtokosa a jogosultságából (a birtoklásból) egyébként folyó valamely magatartástól tartózkodjék.
A telki szolgalom csak ingatlanok tekintetében létesíthető és legalább két ingatlant feltételez. A rendeltetése az, hogy az egyik ingatlan részére bizonyos előnyöket biztosítson, ezek a jogosultságok viszont a másik ingatlan vonatkozásában általában teherként jelentkeznek. Ezért szokás azt az ingatlant, amelynek javára a szolgalom szól "uralkodó", a szolgalommal terhelt ingatlant pedig "szolgáló" teleknek nevezni.
A telki szolgalom mindig ingyenes, alapítása viszont ellenértékhez köthető. A telki szolgalom tárgya elvileg mindenféle használat lehet; leggyakoribb fajtái pl. az útszolgalom, közmű átvezetési szolgalom, vízvétel szolgalma stb.

2. 3. A rendelkezési jog

A birtoklás joga és a használat joga mellett az ún. hagyományos triásznak a harmadik, a tulajdonjoghoz kapcsolódó jogosultsága a rendelkezési jog.
A rendelkezési jog alapján a tulajdonosnak joga van arra, hogy

➢ a dolog birtokát másnak átengedje,
➢ a dolgot használatra engedje át másnak, vagy hasznai szedésére jogosítson fel mást,
➢ a dolgot biztosítékul adja vagy más módon megterhelje,
➢ magával a tulajdonjoggal rendelkezzen oly módon, hogy a dolog tulajdonjogát másra átruházza vagy a tulajdonjogával felhagyjon.

Kiemelkedő jelentősége és sajátos jellege miatt a törvény kimondja, hogy ingatlan tulajdonjogával felhagyni nem lehet.

A tulajdonosnak a rendelkezési joga biztosítja tehát, hogy a dolgát bére, haszonbérbe vagy haszonkölcsönbe adja, a dologra nézve használati vagy haszonélvezeti jogot engedjen, zálogba adja stb. Esetenként a tulajdonos rendelkezési jogát a tulajdont terhelő elidegenítési és terhelési tilalom korlátozhatja. A tulajdonos rendelkezési jogát kizárni vagy korlátozni jogszabályban, bírósági határozatban vagy szerződésben lehet.
A tulajdonos rendelkezési jogának közismert törvényi korlátja a közös tulajdon tulajdoni hányadának átruházása (eladása) esetén a többi tulajdonost megillető elővásárlási jog. Az Alkotmány elismeri és védi a tulajdonhoz való jogot, ezért a tulajdonjog leglényegesebb jogosítványának közhatalmi korlátozására csak a törvényben meghatározott kivételes esetekben kerülhet sor.

2. 4. A tulajdonos kötelezettségei

A korábban felsorolt jogosítványok mellett a tulajdonjog kötelezettségeket is jelent.

A tulajdonost terhelik:

- a dologgal kapcsolatos közterhek (adó, illeték);
- a dolog természetéből adódó költségek (pl. az ingatlan állagának megóvásához szükséges költségek), ha jogszabály vagy megállapodás alapján arra nem más köteles;
- a kárveszély kockázata (ez azt jelenti, hogy a tulajdonos viseli a tulajdonában bekövetkezett minden olyan kárt, amelynek megtérítésére senki sem kötelezhető).

A tulajdonjog rendkívüli jelentősége miatt komplex védelemben részesül, számos jogágban (pl. büntetőjog, közigazgatási jog stb.) megtalálhatók a tulajdonjog védelmét átfogóan biztosító szabályok. A Ptk. a tulajdonjog szabályai között külön foglalkozik a tulajdonjog védelmével.

3. A tulajdonjog védelmének polgári jogi eszközei

- *a tulajdon védelme önhatalommal;* A tulajdonos jogosult arra, hogy a birtokvédelem szabályai szerint önhatalommal kizárjon vagy elhárítson minden olyan jogellenes beavatkozást vagy behatást, amely tulajdonjogának gyakorlását akadályozza, korlátozza vagy lehetetlenné teszi. A megengedett önhatalom feltétele, hogy a jogtalan támadás csak a szükséges mértéknek megfelelően hárítható el;
- *a tulajdoni per*; A tulajdonos, ha dolog birtokából kikerült, követelheti, hogy az új birtokos hagyjon fel a dolog jogtalan birtoklásával és helyezzék vissza a tulajdonost a dolog birtokába. Ha követelését nem teljesítik tulajdoni pert indíthat;
- *a tulajdon háborítás megszüntetése iránti per;* Az ilyen per akkor indítható, ha a tulajdonjog gyakorlását jogtalan beavatkozás gátolja. A per célja a jogtalan beavatkozás megszüntetése, illetőleg a jövőre nézve a jogsértő magatartástól eltiltás, továbbá az okozott kár megtérítése;
- *az igényper*; Ha valakinek ingó vagyontárgyát más ellen irányuló végrehajtás során lefoglalják (pl. egy gazdasági társaság elleni ingóvégrehajtás során egy másik cég tulajdonában lévő dolgokat is lefoglalnak), a tulajdonos pert indíthat a végrehajtást kérő ellen, és tulajdonjoga alapján kérheti a dolog foglalás alól való feloldását és a dolog kiadását;
- *az ingatlan-nyilvántartási igény;* Aki ingatlan tulajdonjogát megszerezte (pl. az ingatlan-nyilvántartáson kívül elbirtoklással, kisajátítás útján stb.) követelheti jogának az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzését.

A polgári jogban általánosan elfogadott alapelv, hogy *a tulajdonjogi igények nem évülnek el* (az elévülés azonban csak a dolog fizikai megléte esetén kizárt).

4. A tulajdonjog megszerzése

A tulajdonjog megszerzése a dolgon tulajdoni jogviszony keletkezését jelenti.

A tulajdonszerzés lehet:

A. eredeti jogszerzés;
B. származékos jogszerzés.

Az eredeti jogszerzés esetén új tulajdonjog keletkezik: ez a tulajdonjog a korábbi tulajdonos jogaitól és kötelezettségeitől független, tehát önálló új tulajdoni jogviszony jön létre.

Eredeti a tulajdonszerzés akkor, ha a dolog a tulajdonjog megszerzésekor nem volt senkinek a tulajdonában, vagy volt ugyan, de a megszerzett új tulajdon nem a régi tulajdonon alapul.

Az eredeti jogszerzés főbb esetei:

1. hatósági határozat vagy árverés;
2. elbirtoklás;
3. gazdátlan javak elsajátítása;
4. találás;
5. kisajátítás (ingatlanoknál).

1. Aki a dolgot *hatósági határozat (pl. csereingatlan) vagy árverés* útján jóhiszeműen szerzi meg, tulajdonossá válik, tekintet nélkül arra, hogy korábban ki volt tulajdonos. Ezekben az esetekben a tulajdonszerzőnek nem kell vizsgálnia a vagyontárgyra vonatkozó korábbi tulajdonjogot. Ez a szabály azonban csak a jóhiszemű szerzőre vonatkozik, ha tehát a szerző fél tudott vagy tudnia kellett arról, hogy a hatósági határozat vagy árverés törvénysértő, akkor a tulajdonszerzés nem következik be. Árverésre leggyakrabban az adóssal szembeni pénzkövetelés behajtása végett kerül sor a végrehajtási eljárás keretében.

2. A polgári jog az időmúlás jogkövetkezményeit elsősorban az elévülés, a jogvesztés és az elbirtoklás intézményével vonja le. Az *elbirtoklásnál* az eredeti tulajdonos tulajdonjoga a maga egészében megszűnik; ugyanakkor az elbirtoklással új tulajdonjog is keletkezik.
   Elbirtoklás útján megszerzi a dolog tulajdonjogát, aki a dolgot sajátjaként tíz éven át (ingatlannál ez 15 év) szakadatlanul birtokolja. Nem birtokolja el a dolgot, aki bűncselekménnyel, erőszakkal, vagy alattomos úton jutott a dolog birtokába. Az elbirtoklás intézményével a jog az időmúlás következményeit tolerálja, a jog nem kíván beavatkozni egy olyan állapotba, melyet hosszú ideig tartó nyugodt gyakorlat szentesített.

   Az elbirtoklási időt megszakítja, ha:

- a tulajdonos a birtokost a dolog kiadására írásban felszólítja, vagy eziránt bírósághoz fordul;
- a tulajdonos a dologgal rendelkezik (pl. elajándékozza);
- a birtokos a birtokot akaratán kívül elveszti, és azt egy éven belül nem szerzi vissza és bírósághoz sem fordul.

Az elbirtoklás megszakadásának jogi következménye az, hogy a birtoklásnak a megszakadásig eltelt ideje nem vehető figyelembe, és az elbirtoklás megszakadását okozó körülmény elmúltával a tíz éves határidő újból kezdődik.

3. *A gazdátlan javak elsajátítása* azt jelenti, hogy a személyi tulajdon szokásos tárgyain, ha nincs tulajdonosuk birtokbevétellel bárki tulajdonjogot szerezhet (pl. a lomtalanításnál kitett bútort valaki elviszi). Az elhagyott dolgot csak akkor lehet gazdátlannak (uratlannak) tekinteni, ha tulajdonosa azt szándékosan hagyta el, tehát abból a célból, hogy véglegesen megváljon tőle (tehát pl. egy épülő ház előtt az utcán tárolt csempék nem tekinthetők gazdátlan tárgynak).

4 *A találás* nem gazdátlan dolgot, hanem más személy tulajdonában lévő dolgot érintő eredeti jogszerzés. Az olyan dologra nézve, amely nem gazdátlan, hanem más személy tulajdonában áll puszta birtokbavétellel nem lehet tulajdonjogot szerezni.
Ha a találó a feltehetően más személy tulajdonában levő dolog tulajdonjogára igényt tart két együttes feltétel teljesülése esetén szerezheti azt meg:

- mindent megtett, amit a törvény annak érdekében ír elő, hogy a dolgot tulajdonosa visszakaphassa;
- a tulajdonos a találástól számított egy éven belül nem jelentkezett a dologért.

A találó – ha a dolog tulajdonosát ismeri – köteles a talált dolgot nyolc nap alatt a dolog elvesztőjének, tulajdonosának vagy más átvételre jogosult személynek átadni.
Ha a tulajdonos ismeretlen, a dolgot az önkormányzat jegyzőjének kell beszolgáltatni.
Nem mindenhol lehet azonban találással tulajdonjogot szerezni. Aki a dolgot a közösség számára nyitva álló hivatali, vállalati vagy más épületben, helyiségben, továbbá közforgalmú közlekedési és szállítási vállalat szállítóeszközén (pl. villamoson, vonaton) találta nem szerez tulajdonjogot. Ilyen esetben a hivatal vagy vállalat a dolgot három hónap őrizet után értékesítheti. Ha a dolog nagyobb értékű, és annak tulajdonjogát a találó nem szerzi meg, a találó méltányos összegű találódíjra jogosult, feltéve, hogy mindent megtett annak érdekében, hogy a tulajdonos a dolgot visszakaphassa.

5. *A kisajátítás* az ingatlan tulajdonjogának eredeti jogszerzési módja, részletes szabályairól külön törvény rendelkezik. A kisajátítás jellemzője, hogy rendkívül erősen sérti a tulajdonosi jogosítványokat, hiszen az ingatlan tulajdonosa szándéka ellenére veszíti el tulajdonjogát. Ezért hatályos jogunk a kisajátítást csak kivételes eszközként, szigorú feltételek mellett teszi lehetővé:

- kisajátítani csak az állam vagy a helyi önkormányzat részére lehet, tehát elvileg csak e szervek kérelmére indítható meg a kisajátítási eljárás;
- csak a törvényben meghatározott közérdekű célra lehet kisajátítani;
- a kisajátított ingatlanért teljes, feltétlen és azonnali kártalanítás jár;
- az eljárásra csak kivételesen kerülhet sor, akkor, ha az ingatlan tulajdonjogát adásvétellel nem lehetett megszerezni.

A származékos jogszerzés esetén a megszerzett tulajdonjog a dolgon már korábban fennálló tulajdonjogon alapszik, tehát a már fennálló és létező tulajdonjog száll át a másik tulajdonosra (lényegét tekintve jogutódlásról van szó).

A tulajdonjog alanyában bekövetkezett változás tehát általában nem érinti a tulajdon tekintetében fennálló jogokat és kötelezettségeket.
A származékos jogszerzés alapvető elve, hogy senki sem ruházhat át másra több jogot, mint amennyivel maga rendelkezik. Tehát főszabályként a tulajdonjogot csak a tulajdonos ruházhatja át másra.

Ez alól kivétel, tehát *a nem tulajdonostól való tulajdonszerzésnek három esete* ismert:

- kereskedelmi forgalomban eladott dolgon a jóhiszemű vevő akkor is tulajdonjogot szerez, ha a kereskedő nem volt tulajdonos;
- kereskedelmi forgalmon kívül is tulajdonjogot szerez az, aki a dolgot jóhiszeműen és ellenszolgáltatás fejében olyan személytől szerzi meg, akire azt a tulajdonos bízta;
- akire pénzt vagy bemutatóra szóló értékpapírt ruháznak át, tulajdonossá lesz akkor is, ha az átruházó nem volt tulajdonos.

Az ingó dolgok és ingatlanok esetén egyaránt a legelterjedtebb származékos szerzési mód az öröklés és az átruházás.

Az öröklés biztosítja azt, hogy az ember halálával vagyona ne váljon uratlanná, abban új tulajdonos (az örökös) váltsa fel, s ezáltal a család intézményének vagyonjogi alapja is megteremtődjön. *Öröklésnél* a tulajdonszerzés az örökhagyó halála pillanatában következik be. Jellegzetes tulajdonsága az öröklésnek, hogy az örökös nemcsak tárgyak tulajdonát szerzi meg, hanem az egész hagyatékot, vagyis az ahhoz tartozó jogok és kötelezettségek összességét. A Ptk. az öröklés rendjét oly módon szabályozza, hogy az vagy törvényen, vagy végintézkedésen alapulhat. A törvényes rend akkor érvényesül, ha az örökhagyó után végintézkedés nem maradt. Más örökös hiányában a hagyaték az államra száll. Az államot ezért szokták szükség-örökösnek is nevezni.
Elképzelhető, hogy az örökhagyó végintézkedéssel csak a vagyona egy részéről rendelkezett. E körülmény azt fogja eredményezni, hogy a végintézkedésen alapuló és a törvényen alapuló öröklési szabályokat egymás mellett kell alkalmazni

Az *átruházással* (pl. adásvétel, csere, ajándékozási szerződés) való tulajdonszerzésnél lényeges törvényi előírás, hogy a tulajdonjog megszerzéséhez az átruházásra irányuló szerződésen vagy más jogcímen felül a dolog átadása is szükséges. Az átadás leggyakrabban a dolog tényleges birtokbaadásával történik, de az átadás más olyan módon is megtörténhet, amely kétségtelenné teszi, hogy a dolog az átruházó hatalmából a tulajdonjog megszerzőjének hatalmába került (pl. a gépkocsi papírjainak és kulcsainak átadása). Ingatlan tulajdonjogának átruházásához az erre irányuló szerződésen felül a tulajdonosváltozás ingatlan-nyilvántartási bejegyzése is szükséges.
A tulajdonjog változás ingatlan-nyilvántartási bejegyeztetése a tulajdonjogot megszerezni kívánó félnek a törvényi kötelezettségen túlmenően elemi vagyoni érdeke is. A jog azt a sajnos nem egyedi esetet is szabályozza, amikor az ingatlan tulajdonosa egymást követően több, különböző személyre ruházza át ugyanazt az ingatlant. Ilyenkor a jog a birtokkal megerősített jogcím védelmének elvét érvényesíti. Többszöri eladás esetén az a vevő

követelheti a tulajdonjognak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzését, aki elsőnek jóhiszeműen birtokba lépett, ha pedig ilyen nincs, a korábbi vevő, kivéve, ha a későbbi vevő tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezték.
Az ingatlanok tulajdonjogi helyzetét a földhivatalok által vezetett országos rendszer az ingatlan-nyilvántartás vezeti. Az ingatlan-nyilvántartás tartalmazza az ingatlanok adatait és a kapcsolódó legfontosabb jogokat és tényeket.
A tulajdonjog megszűnésének leggyakoribb esete, amikor a dolog gazdát cserél, a tulajdonjogot más szerzi meg, s erre tekintettel a korábbi tulajdonos tulajdonjoga megszűnik.

5. A közös tulajdon

Közös tulajdonról akkor van szó, ha a tulajdonjog ugyanazon a dolgon meghatározott hányadok szerint több személyt illet meg. *A közös tulajdon esetében a tulajdonjog oszlik meg eszmei hányadrészek szerint, tehát nem a dolog van megosztva a tulajdonostársak között, hanem a dologra vonatkozó tulajdonjog.* Minden tulajdonostárs joga kiterjed az egész dologra és annak minden vonatkozására, de csak tulajdoni hányada erejéig, csak a többi tulajdonos hasonló jogának sérelme nélkül gyakorolható a tulajdonjog. Tulajdonjogát tehát az őt megillető részben minden tulajdonostárs az egész dologra nézve gyakorolja.
A tulajdoni hányadok nagyságának meghatározottnak kell lenni. A közös tulajdon rendszerint ingatlanon áll fenn, de előfordulhat ingó dolgoknál is. A közös tulajdon létrejöttének tipikus esetei: öröklés, házastársi vagyonközösség, társasház-szerződés, és a társasági szerződés több esete. Közös tulajdon fennállhat emberek és jogi személyek között vegyesen is.
A tulajdonostársak mindegyike jogosult a dolog birtoklására és használatára, a közös dolog hasznainak szedésére és hasznosítására; kötelessége viszont a közös dologgal járó terheket és a kárveszélyt viselni. A birtoklás és a használat a tulajdonostársak között elvileg nincs megosztva, mindegyikük egyformán jogosult rá. Vita esetén a birtoklás, a használat, a hasznosítás valamint a rendes gazdálkodás körét meg nem haladó kiadások ügyében szótöbbséggel határoznak, minden tulajdonostársnak tulajdoni hányada arányában van szavazati joga.
Saját tulajdoni hányadával bármelyik tulajdonostárs szabadon rendelkezhet. Ha az egyik tulajdonos saját tulajdoni hányadát kívülállónak (harmadik személynek) kívánja eladni vagy bérbe adni, akkor a többi tulajdonostársat elővásárlási, előbérleti jog illeti meg.
Ha a tulajdonostárs a tulajdoni illetőségét el kívánja adni, a kívülálló személytől eredő vételi ajánlatot köteles közölni minden egyes tulajdonostársával, kivéve, ha a közlés az elővásárlásra jogosult tartózkodási helye vagy más körülményei miatt rendkívüli nehézséggel vagy számottevő késedelemmel járna. Ilyen – a közlési kötelezettség alól mentesítő – kivételnek számíthat a tulajdonostársak viszonylag nagy száma is. Ha valamelyik tulajdonostárs élni kíván az elővásárlási jogával a kívülálló által kínált feltételekkel jogosult a tulajdoni hányad megvásárlására. Ha a résztulajdonos az illetőségét tartási szerződéssel ruházza át, tulajdonostársait elővásárlási jog nem illeti meg.
A tulajdonközösség meglehetősen gyakran viták forrása, ezért a tulajdonközösség fenntartását egyik tulajdonostárstól sem lehet megkövetelni. A jogszabály rögzíti, hogy a közös tulajdon megszüntetését bármelyik tulajdonostárs követelheti; az e jogról való lemondás semmis.

A közös tulajdon bírósági megszüntetésének három módját különböztethetjük meg:

- A közös tulajdon tárgyait elsősorban *természetben* kell megosztani. Ez osztható dolog esetén a tulajdoni hányadok szerinti megosztást jelenti.

- Ha a dolog természetben nem osztható (pl. egy gépkocsi) akkor a bíróság a tulajdonmegosztásnak azt a módját is alkalmazhatja, hogy a dolgot megfelelő ellenérték fejében egy vagy több tulajdonostárs tulajdonába adja *(megváltás, magához váltás)*. Ilyenkor a kizárólagos tulajdonjogot szerzőnek megváltási árat (vételárat, köznyelven „lelépési díjat") kell fizetnie.
- Végezetül, ha a közös tulajdon más módon nem szüntethető meg vagy a természetbeni megosztás értékcsökkenéssel járna a közös tulajdon tárgyának *értékesítésére (árverés útján)* kerül sor. Ilyenkor a vételárat kell a tulajdonostársak között tulajdoni hányaduk arányában elosztani.

A bíróság azonban nem alkalmazhatja a közös tulajdon megszüntetésének azt a módját, amely ellen valamennyi tulajdonostárs tiltakozik.

Önellenőrző kérdések:

1. Mi lehet a tulajdonjog tárgya?
2. Csoportosítsa a dolgokat forgalomképesség szempontjából!
3. Mi a mellékdolog?
4. Hogyan csoportosítjuk a tulajdonos jogait (hagyományos triász)?
5. Melyek a tulajdonos használati jogának törvényi korlátjai?
6. A használati jogoknak milyen önállósult formáját ismeri?
7. Mi a haszonélvezet lényege?
8. Hogyan keletkezhet a haszonélvezeti jog?
9. Milyen eredeti tulajdonszerzési módokat ismer?
10. Mi az elbirtoklás?
11. Mi a kisajátítás?
12. Melyek a leggyakoribb származékos szerzésmódok?
13. Mit jelent a közös tulajdon?
14. Milyen módon lehet megszüntetni a közös tulajdont?

IV. Témakör: A szerződések általános szabályai

1. A kötelem fogalma

A Ptk. IV. részének címe: a kötelmi jog. A kötelem szó a ma is használt kötelezettség szavunk régies formája. A kötelem meghatározott és egymással mellérendelt viszonyban álló jogalanyok között fennálló (relatív szerkezetű) polgári jogviszony, amely alapján a kötelezett valamilyen vagyoni értékű szolgáltatást köteles teljesíteni, a jogosult pedig ezt a teljesítést követelheti. „A jog mintegy köteléket fon a kötelezett személye köré, s ezt a jogosult kezébe adja avégből, hogy ezzel a másikat valaminek a tevésére vagy abbahagyására kényszeríthesse" (Szladits Károly).

A különböző kötelem keletkeztető tények közül a leggyakoribbak:

- a szerződés;
- a szerződésen kívüli jogellenes károkozásból keletkező felelősség;
- a jogalap nélküli gazdagodás (pl. a tartozatlan fizetés, téves átutalás esete).

A felsorolt kötelem keletkeztető tények közül legnagyobb szerepe kétségtelenül a leggyakrabban előforduló szerződésnek van.

2. A szerződés fogalma

A kötelem keletkeztető tény közül legnagyobb szerepe a leggyakrabban előforduló szerződésnek van.

A szerződés két vagy több személy jogi hatást kiváltó, kölcsönös és egybehangzó akaratnyilatkozata. Az egybehangzó akaratnyilatkozathoz fűződik a joghatás; a szerződésből kötelezettség keletkezik a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás követelésére.

Az akaratnyilatkozat a felek szabad döntésének a következménye, ezért a felek között mellérendeltségi jogviszony van. Kivételes esetben az akaratnyilatkozat szabadsága nem, illetve csak korlátozottan érvényesül; jogszabály a szerződés kötését kötelezővé is teheti.
A teljes egyetértés követelménye azonban nem jelenti azt, hogy a feleknek minden részletkérdésben okvetlenül meg kell állapodniuk. A szerződés létrejöttéhez elegendő, ha a megegyezés a lényeges kérdésekre kiterjed.

Lényegesnek minősülnek, ezért feltétlenül meg kell állapodni a következő kérdésekben:

- meg kell állapodni a szerződés tárgyában (általában ideértve a szolgáltatás mértékét és mennyiségét is);
- lényeges mindaz, amit a törvény az egyes szerződésfajták taglalásánál fő kötelezettségnek minősít;
- lényeges mindaz, amit bármelyik szerződő fél annak minősít.

Nem szükséges viszont megállapodni olyan kérdésekben, melyet jogszabály rendez. Az együttműködési kötelezettség polgári jogi alapelvéből következik a feleknek az a

kötelezettsége, hogy már a szerződés megkötése előtt a szerződést érintő minden lényeges körülményről tájékoztassák egymást.

A szerződési szabadság elve alapján a szerződő felek szabadon dönthetnek abban:

- kívánnak-e szerződést kötni (kötési szabadság);
- kivel akarnak szerződést kötni (partnerválasztási szabadság);
- milyen fajta szerződést kívánnak kötni (típusszabadság elve);
- milyen tartalommal akarnak szerződést kötni (tartalmi szabadság).

A szerződési jogunk a típusszabadság elve alapján áll, így a felek szerződése több szerződéstípus elemeit is tartalmazhatja (vegyes szerződés), a szerződés tartalmát a felek szabadon állapíthatják meg. A vegyes szerződések közül talán leggyakrabban az ajándékozással vegyes adásvétel és az adásvételi elemeket is tartalmazó vállalkozás fordul elő. Jogvita esetén a bíróság nem a felek által a szerződés típusaként meghatározott név, hanem a szerződés tartalma alapján fogja eldönteni, hogy milyen szerződésre vonatkozó rendelkezéseket lehet figyelembe venni.

A feleknek joguk van ahhoz, hogy a szerződésekre vonatkozó rendelkezésektől egyező akarattal eltérjenek, feltéve, hogy ezt jogszabály nem tiltja.

A szerződésre vonatkozó szabályok ezért általában csak akkor alkalmazhatók, ha a felek eltérően nem állapodnak meg. A felek titkos fenntartása vagy rejtett indoka a szerződés érvényessége szempontjából közömbös.
A lehetetlen szolgáltatásra irányuló szerződés semmis. A lehetetlenség itt az objektív (fizikai) lehetetlenség mellett az ún. jogi lehetetlenséget (jogszabályba ütköző szerződés) is jelentheti. A színlelt szerződés semmis; ha pedig az más szerződést leplez, a szerződést a leplezett szerződés alapján kell megítélni. Jogszabály meghatározhatja a szerződés egyes tartalmi elemeit, és kimondhatja, hogy ezek a szerződésnek akkor is részei, ha a felek eltérően rendelkeznek. Ha a szerződés megváltozott tartalma bármelyik fél lényeges jogos érdekeit sérti, a fél kérheti a bíróságtól a szerződés módosítását, vagy – ha jogszabály másként nem rendelkezik – a szerződéstől elállhat. Lehetséges, hogy a szolgáltatás tárgyára hatósági árat állapítanak meg. Általánosságban megállapítható, hogy a hatósági ár az irányadó, ha a felek a szerződésben az árban nem állapodtak meg, valamint akkor is, ha a törvény megsértésével más árban állapodtak meg.
Kivételesen előfordul, hogy a jogszabály bizonyos szerződési kikötéseket kötelezővé tesz, és ezek akkor is szerződés tartalmává válnak, ha azokat a felek nem foglalják bele a szerződésbe (pl. kötelező jótállás). A hatálybalépése előtt megkötött szerződések tartalmát azonban jogszabály csak kivételesen változtathatja meg.

A szerződések jelentős részében legalább az egyik szerződő fél oldalán pénztartozás megfizetése a fél kötelezettsége. Pénztartozást – ellenkező kikötés hiányában – a teljesítés helyén érvényben levő pénznemben kell megfizetni. Más pénznemben vagy aranyban meghatározott tartozást a fizetés helyén és idején érvényben levő árfolyam (ár) alapulvételével kell átszámítani. A devizagazdálkodásra vonatkozó jogszabályok határozzák meg, hogy mikor lehet ténylegesen idegen pénznemben vagy aranyban való fizetést érvényesen kikötni vagy teljesíteni.
A kamat (ügyleti kamat) mellékszolgáltatás, általában a pénztartozás járuléka. A kamat százalékszerűen meghatározott szolgáltatás, amelyet a kötelezett a főtartozás összegén felül ennek használatáért teljesít a jogosultnak, s amelynek a mértéke a főtartozás összegéhez és a

használat idejéhez igazodik. A szerződéses kapcsolatokban – ha jogszabály kivételt nem tesz – kamat jár.

Azokat az akaratnyilatkozatokat, melyek valamilyen meghatározott jogi hatás elérését célozzák, jogügyletnek nevezzük.

A szerződések mindig legalább kétoldalú (esetenként többoldalú, pl. a társasági szerződések többsége) jogügyletek. Ritkábban előfordulhat, hogy egyoldalú nyilatkozatból is jogosultság keletkezik egy szolgáltatás követelésére (p. díjkitűzésnél). Az ilyen egyoldalú jogügyletek fogalmilag ugyan nem nevezhetők szerződésnek, de rájuk is megfelelően alkalmazni kell a szerződésekre vonatkozó szabályokat.
A szerződés alanya a polgári jog bármely alanya lehet. Azt, aki a szerződés folytán valamilyen szolgáltatással tartozik, kötelezettnek, aki a szolgáltatást követelheti, jogosultnak nevezzük; a kötelemben szereplő alanyokat együttesen – a polgári eljárásjogi szóhasználat hatására – feleknek is nevezik. Egyes szerződésfajtáknál a felek az illető szerződésfajtára jellemző külön elnevezést is kaptak. Így például adásvételnél: eladó és vevő, vállalkozásnál: megrendelő és vállalkozó stb. A szerződések visszterhessége következtében gyakori eset, hogy ugyanaz a szerződő fél egy személyben jogosult is és kötelezett is, a kötelezettséget ugyanis általában valamely követelés ellenében vállalják el.

3. A szerződés létszakaszai

A szerződéses viszony – eltekintve a legegyszerűbb mindennapos esetektől – rendszerint többé-kevésbé hosszan tartó folyamat, amelynek különböző szakaszai vannak. Ezek a következők:

a) a szerződés létrehozásának folyamata,
b) a teljesítési határidőig terjedő szakasz,
c) a teljesítés szakasza,
d) a szerződésszegés szakasza.

E szakaszok közül csak az első található meg minden esetben. Az ún. „kézen–közön vételnél a szerződéskötést nyomban követi a teljesítés (pl. a közértben való vásárlásnál), és a második szakasz elmarad vagy jelentéktelen.
A szerződés keletkezésétől a teljesítési határidőig terjedő szakasz alatt megy végbe a teljesítéshez szükséges gazdasági tevékenység, pl. a termelés, beszerzés, de az is lehet, hogy pusztán az idő múlik, mint pl. a kölcsön nyújtásától a visszafizetési határidőig. Ebben az időszakban számos mozzanat lehet jogilag jelentős, lehetséges például, hogy a teljesítés előtt a felek a szerződést közös megegyezéssel módosítják. Bizonyos esetekben a teljesítés is elmarad, így például még a teljesítési határidő előtt elállás folytán.
A teljesítés szakaszát jelentősége és jogi következményei miatt önálló szakasznak tekintjük, a huzamos szerződési viszonyoknál ez egészen hosszú ideig is tarthat (pl. míg a bérleti jogviszony tart, a bérbeadó folyamatosan teljesít).
Ha a teljesítés szerződésszerű, elmarad a negyedik, a szerződésszegés szakasza.

4. A szerződés megkötése, alakja

A szerződés létrehozásánál a legegyszerűbb és leggyakoribb eset az, amikor ketten kötnek egymással szerződést úgy, hogy az egyik fél ajánlatot tesz a másiknak, aki azt elfogadja. Bizonyos jogviszonyokban ajánlat helyett megrendelésről vagy szerződéstervezet elküldéséről szoktak beszélni. *A válasz hiánya a hallgatás általában nem minősül elfogadásnak.* Ugyancsak nem elfogadásnak, hanem új szerződési ajánlatnak kell tekinteni az ajánlattól eltérő tartalmú elfogadást, így a címzettől érkező új ajánlat egyben az eredeti ajánlat visszautasítása is. Az ajánlattevő az ajánlat megtétele után egy bizonyos ideig állni köteles ajánlatát. Egyoldalúan nem léphet vissza, és az elfogadó nyilatkozatra nem mondhatja azt, hogy időközben meggondolta magát és az eredeti ajánlatát már nem tartja fenn (ajánlati kötöttség). Ugyanakkor az ajánlattevő sem maradhat hosszabb ideig bizonytalanságban ajánlatának sorsa felől, a függő jogi helyzet csak kötött ideig tarthat. Ezért az ajánlattevő az ajánlati kötöttségének idejét maga határozhatja meg. Ennek hiányában jelenlévők között vagy telefonon tett ajánlat esetében az ajánlati kötöttség megszűnik, ha a másik fél az ajánlatot nyomban el nem fogadja. Távollévőnek (pl. levélben) tett ajánlat esetében az ajánlati kötöttség annak az időnek az elteltével szűnik meg, amelyen belül az ajánlattevő a választ rendes körülmények között várhatta.
A szerződés jelenlévők között az ajánlat elfogadásának pillanatában, távollévők között pedig akkor jön lére, amikor az elfogadó nyilatkozat az ajánlattevőhöz megérkezik. Ha a szerződés létrejöttéhez harmadik személy beleegyezése vagy hatósági jóváhagyás szükséges, ennek megtörténtéig a szerződés nem jön létre, de a felek nyilatkozatukhoz kötve vannak. Kötöttségétől bármelyik fél szabadul, ha az általa a másik féllel közölt megfelelő határidőn belül a harmadik személy a beleegyezés, illetőleg a hatóság a jóváhagyás felől nem nyilatkozik.

A szerződési ajánlat és az elfogadása általában bármilyen módon (szóban, telefonon levélben, faxon, Interneten stb. és ráutaló magatartással) létrejöhet.
A szerződési akarat kifejezését, a szerződés alakját három csoportba szokták sorolni, így beszélhetünk:

- szóban,
- írásban és
- ráutaló magatartással (pl. önkiszolgáló bolti vásárlás) kötött szerződésekről.

Főszabály, hogy a szerződés létrehozása nincs meghatározott alakhoz kötve, tehát nem csak az írásban kötött megállapodás minősül szerződésnek!

A felek – ha jogszabály alakszerűséget nem kíván – szerződési akaratukat bármilyen formában (szóban, írásban, de ráutaló magatartással is) kifejezhetik. Ha a megállapodás bizonyítható, a joghatás attól függetlenül bekövetkezik, hogy a felek milyen alakban fejezték ki akaratukat. Az írásban tett nyilatkozat rendkívül megkönnyíti a bizonyítást, ezért az üzleti életben a fontosabb szerződéseket rendszerint akkor is írásba foglalják, ha jogszabály erre nem kötelezi a feleket.
Jogszabály meghatározott szerződésfajtákra írásbeli formát ír elő (pl. biztosítási szerződés, ingatlan adásvételi szerződés stb.) ilyenkor a más alakban kötött szerződés semmis. Az alakilag hibás szerződést az sem teszi érvényessé, ha utólag írásba foglalják. Az alaki hiba későbbi kijavítása (pótlása) nem hat vissza a szerződéskötés idejére, hanem legfeljebb új szerződést keletkeztet.

Az írásbeli forma lehet:

- egyszerű írásbeli forma;
- minősített írásbeli forma (két tanú aláírása is szükséges, más esetekben ügyvédi ellenjegyzés is előírás);
- közokirati forma (bíróság, közjegyző vagy más állami hatóság által kiállított okirat). A közokirati forma a leghitelesebb okirat, amely pótolja az egyszerű vagy minősített írásbeli alakot is.

5. A szerződés tartalma és tárgya

A szerződési szabadság elve polgári jogunkban nemcsak a szerződéskötési szabadságban fejeződik ki, hanem abban is, hogy a felek szabadon dönthetnek a szerződés tartalmát illetően is. A szerződési jogunk a típusszabadság elve alapján áll, így a felek szerződése több szerződéstípus elemeit is tartalmazhatja (vegyes szerződés*), a szerződés tartalmát a felek szabadon állapíthatják meg*. A feleknek joguk van ahhoz, hogy a szerződésekre vonatkozó rendelkezésektől egyező akarattal eltérjenek, feltéve, hogy ezt jogszabály nem tiltja. A szerződésre vonatkozó szabályok ezért általában csak akkor alkalmazhatók, ha a felek eltérően nem állapodnak meg.
Kivételesen előfordul, hogy jogszabály bizonyos szerződési kikötéseket kötelezővé tesz, és ezek akkor is a szerződés tartalmává válnak, ha azokat a felek nem foglalják bele a szerződésbe (pl. kötelező jótállás, hatósági ár stb.). A hatálybalépése előtt megkötött szerződések tartalmát jogszabály csak kivételesen változtathatja meg.
A szerződésben jogosultságok és kötelezettségek állnak egymással szemben. A szerződésnek ebből a jellegéből következik, hogy a megállapodásban meg kell határozni azt a szolgáltatást (a szerződés tárgyát), amelyre a kötelezettség irányul, s amelyre vonatkozóan a másik felet jogosultság illeti meg. A szolgáltatásnak tehát mindenképpen meghatározhatónak kell lennie.
A szerződésben kikötött szolgáltatás valamely dolog adására, tevékenységre, tevékenységtől való tartózkodásra vagy más magatartásra (pl. tűrés) irányulhat. A lehetetlen szolgáltatásra irányuló szerződés semmis. A lehetetlenség itt az objektív (fizikai) lehetetlenség mellett az ún. jogi lehetetlenséget (jogszabályba ütköző szerződés) is jelentheti.
A szerződéseket tartalmuknak megfelelően, a megszabott helyen és időben, a megállapított mennyiség, minőség és választék szerint kell teljesíteni. *A szolgáltatásnak alkalmasnak kell lennie arra, hogy azt rendeltetésének, illetőleg a szerződésben kikötött vagy egyébként a szerződéskötéskor a jogosult által ismert célnak megfelelően lehessen használni*.
A teljesítés helye a kötelezett lakóhelye, illetőleg székhelye, kivéve, ha jogszabály eltérően rendelkezik, a szolgáltatás tárgyából vagy rendeltetéséből más következik, a szolgáltatás tárgya a felek által ismert más helyen van. Ha a teljesítés ideje nincs meghatározva, bármelyik fél a másik fél egyidejű teljesítését követelheti. Ingyenes szerződés esetében a jogosult a kötelezettet a teljesítésre bármikor felhívhatja. Osztható szolgáltatás esetén a jogosult részteljesítést is köteles elfogadni, kivéve, ha a szerződésben kizárta, vagy az lényeges érdekét sérti.

A felek megállapodhatnak abban is, hogy későbbi időpontban kötnek egymással szerződést. Ezt a Ptk. előszerződésnek nevezi. Az előszerződés alapján a felek kötelesek a szerződést megkötni.

Bármelyik fél a szerződés megkötését csak kivételesen és akkor tagadhatja meg, ha bizonyítja, hogy az előszerződés létrejötte után beállott körülmény folytán a szerződés

teljesítésére nem képes, illetőleg a szerződés megkötése nemzetgazdasági érdeket sértene, vagy, ha e körülmény alapján a szerződés megkötése után elállásnak vagy felmondásnak lenne helye. E kivételes esetekben már nem fűződik jogilag támogatott érdek a szerződés megkötéséhez.
Az előszerződést az adott szerződésre előírt alakban kell megkötni.

1. A szerződés módosítása

Ha a jogszabály kivételt nem tesz, a megkötött szerződést a felek közös megegyezéssel bármikor módosíthatják. A tartalmában vagy jogcímében megváltozott szerződésnek a módosítással nem érintett része változatlan marad. A felek a szerződést egyezséggel is módosíthatják. Egyezség esetén a felek a szerződésből eredő vitás vagy bizonytalan kérdéseket közös megegyezéssel úgy rendezik, hogy kölcsönösen engednek egymásnak. A tartós jogviszonyt eredményező szerződések esetén (pl. egy határozatlan időre kötött bérleti szerződés) a bíróságtól is lehet a szerződés módosítását kérni, ha a szerződéskötést követően beállott körülmény folytán a szerződés valamelyik fél lényeges jogos érdekét sérti.

2. A szerződés érvénytelensége

Az érvénytelenség a szerződéssel elérni kívánt jogi hatás elmaradása. Ennek megfelelően az érvénytelen szerződés – valamely törvényben meghatározott ok folytán – nem váltja ki azt a jogi hatást, amit a törvény egyébként a szerződéshez fűz. Az érvénytelenségi ok vagy a szerződési akaratban (pl. tévedés) vagy a szerződési nyilatkozatban (pl. kötelező írásba foglalás hiánya), vagy pedig a célzott joghatásban (pl. tilos szerződés) rejlik. Az érvénytelenségi ok fennállása kiváltja az érvénytelenséget.

Az érvénytelenségi oknak mindig a szerződés megkötésekor kell fennállnia, hogy a szerződés érvénytelenségét okozza. Az érvénytelenségnek két nagy csoportja van: a semmisség és a megtámadhatóság.

A) A semmisség több esetkör jelent:

- a cselekvőképtelen személy jognyilatkozata (általában);
- a színlelt szerződés;
- a tréfából tett jognyilatkozat;
- a kötelező alakszerűség megsértésével kötött szerződés;
- a képviseleti jogkör hiánya;
- a lehetetlen szolgáltatásra irányuló szerződés;
- jogszabályba ütköző vagy a jogszabály megkerülésével kötött szerződés.

B) A megtámadhatóság esetei:

- a tévedés;
- a megtévesztés;
- a jogellenes fenyegetés;
- a feltűnően nagy értékkülönbség a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás között.

A semmis szerződés *esetén az érvénytelenségi ok önmagában kiváltja az érvénytelenséget*, a semmis szerződés tehát a törvény erejénél fogva érvénytelen.
A semmis szerződés érvénytelenségére bárki határidő nélkül hivatkozhat és azt a bíróság vagy más hatóság külön kérelem nélkül hivatalból veszi figyelembe.

A megtámadható szerződés viszont mindig csak feltételesen érvénytelen. *Érvénytelensége attól függ, hogy az érvénytelenségi okra hivatkozva a törvényes határidőn belül az erre jogosított személy megtámadja-e.* Ha nem támadja meg, akkor az érvénytelenség feltétele nem áll be és a szerződés érvényes marad. Megtámadásra a sérelmet szenvedett fél és az jogosult, akinek a megtámadáshoz törvényes érdeke fűződik (pl. a kezes). *A megtámadást egy éven belül írásban kell* a másik féllel közölni, majd a közlés eredménytelensége esetén haladéktalanul a bíróság előtt érvényesíteni. A megtámadásra adott egyéves határidő nem jogvesztő jellegű, vonatkoznak rá az elévülés nyugvására és félbeszakadására vonatkozó szabályok. A megtámadás joga megszűnik, ha a megtámadásra jogosult a megtámadási határidő megnyílta után a szerződést írásban megerősíti, vagy a megtámadásról egyébként írásban lemond.
A szerződéseket leggyakrabban tévedés címén kívánják megtámadni. Megtámadásra ezen a címen azonban csak az jogosult, aki a szerződés megkötésekor valamely lényeg körülmény tekintetében volt tévedésben, feltéve hogy tévedését a másik fél okozta vagy felismerhette. A jogi kérdésben való tévedés címén a szerződés csak egészen kivételes esetekben támadható meg.
Az érvénytelenség legáltalánosabb következménye – a semmisség és a megtámadhatóság eseteinél egyaránt – az *„eredeti állapot helyreállítása”*, ilyenkor ugyanis a szerződéskötés előtt fennállott helyzetet kell visszaállítani. Ha nem lehet (pl. a szerződés tárgyát képező dolgot már teljesen átalakították), a bíróság a szerződést a határozathozatalig terjedő időre hatályossá nyilvánítja. Az érvénytelen szerződést érvényessé lehet nyilvánítani, ha az érvénytelenség oka megszüntethető. Ezekben az esetekben rendelkezni kell az esetleg ellenszolgáltatás nélkül maradt szolgáltatás visszatérítéséről.

3. A szerződést biztosító mellékkötelezettségek

A felek a szerződéssel meghatározott célt kívánnak elérni, s rendszerint fontos érdekük fűződik, hogy a szerződés teljesüljön, s a másik fél is eleget tegyen vállalt kötelezettségének. Polgári jogunk *a szerződések biztosítása érdekében* lehetővé teszi, hogy *a felek bizonyos mellékkötelezettségekben állapodjanak meg.* Ezek a szerződésszegéshez fűződő szankciókat súlyosbító vagy szaporító szerepet töltenek be, illetőleg a szerződésből eredő igények érvényesítése terén teszik könnyebbé a jogosult helyzetét („a követelés pénzre váltását”), ezért „biztosítják” a szerződést. Mivel a szerződések nemteljesítését, vagy nem megfelelő teljesítését (a szerződésszegést) a legkörültekintőbb szerződéskötés esetén sem lehet minden esetben kizárni, feltétlenül érdemes megfontolni az itt tárgyalt szerződést biztosító mellékkötelezettségek alkalmazását. A mellékkötelezettség elnevezés arra utal, hogy az alábbiakban tárgyalt szerződést megerősítő és biztosítékadási jellegű kötelezettségvállalások egy „alap” szerződéshez (pl. adásvétel, vállalkozás, bérlet) kapcsolódnak, írásbafoglalás esetén rendszerint a szerződés végén, külön pontként feltüntetve.
Köznapi értelemben gyakran említik szerződést biztosító mellékkötelezettségként a bánatpénzt is, holott nem az. A bánatpénz a szerződés megkötésekor a másik félnek adott vagy ígért összeg, amely feljogosítja az azt adó vagy ígérő felet arra, hogy a bánatpénz elvesztése, illetőleg megfizetése mellett a szerződéstől elállhasson. *A bánatpénz lényegében a*

szerződéstől való elállási jogosultság ellenértéke, tehát a többi szerződést biztosító mellékkötelezettséggel ellentétben nem erősíti, hanem éppen gyengíti a szerződést.

A szerződést biztosító mellékkötelezettségeknek a Ptk.-ban megnevezett fajtái:

a) a foglaló;
b) a kötbér;
c) a jótállás;
d) a bankgarancia;
e) a jogvesztés kikötése;
f) a zálogjog;
g) az óvadék;
h) a kezesség.

Foglaló

A foglaló a szerződés megkötésekkor a kötelezettségvállalás jeléül és biztosításául átadott pénzösszeg vagy más dolog.

Foglalót csak a szerződés megkötésekor lehet adni. A felek bármilyen alakban megkötött szerződésüket biztosíthatják foglalóval. Ha a szerződést teljesítik, a foglalót a szolgáltatás ellenértékébe be kell számítani, ha pedig a foglaló beszámítására nem alkalmas, vagy a szerződés olyan okból szűnik meg, amelyért egyik fél sem felelős, vagy mindkét fél felelős, a foglaló visszajár. *A teljesítés meghiúsulásáért felelős személy az adott foglalót elveszti, a kapott foglalót kétszeresen köteles visszatéríteni.* A foglaló illetőleg kétszeres összegének visszafizetése nem mentesít a szerződésszegés egyéb következményei alól, a foglaló összege azonban az esetleges kártérítés összegébe beleszámít.

Kötbér

A kötelezett meghatározott pénzösszeg fizetésére kötelezheti magát arra az esetre, ha olyan okból, amelyért felelős, nem, vagy nem szerződésszerűen teljesít (kötbér).

Kötbért csak írásban lehet érvényesen kikötni. A kötbér a szerződésszegés minden esetére vonatkozik (késedelem, meghiúsulás, hibás teljesítés). A kötbérnek a szerződésszerű teljesítésre ösztönző szerepén túlmenő gyakorlati előnye, hogy szükségtelenné teszi a kár bizonyítását.
A kötbért a jogosult akkor is követelheti, ha a szerződésszegés következtében kára nem merült fel. A kötbért meghaladó kárt is lehet azonban követelni, ennek összegszerűségét azonban már bizonyítani kell. A késedelem vagy hibás teljesítés esetére kikötött kötbér megfizetése nem mentesíti a kötelezettet a szerződés teljesítése alól.

Jótállás

Aki a szerződés hibátlan teljesítésért jótállásra köteles, ennek időtartama alatt a felelősség alól csak akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a hiba oka a teljesítés után keletkezett.

A jótállás alapján tehát a kötelezett a szerződésszerű teljesítésért szigorúbb felelősséggel tartozik. A jótállás alapulhat szerződésen is, de jellemzőbb a jogszabályon alapuló

úgynevezett kötelező jótállás (pl. a tartós használatra rendelt termékek esetén). A jótállásban való megállapodás nem jelent lemondást a nem szerződésszerű teljesítésen alapuló azokról a jogokról, amelyek a jogosultat a szavatosság általános szabályai szerint megilletik.

Bankgarancia
A bank kötelezettséget vállalhat arra, hogy meghatározott feltételek – így különösen bizonyos esemény beállta vagy elmaradása, illetőleg okmányok benyújtása – esetében és határidőn belül a kedvezményezettnek a megállapított összeghatárig fizetést fog teljesíteni. A bankgarancia lényegében a bank által más javára történő biztosítéknyújtást (garanciát) jelent. A garanciavállalás alapvető feltétele a hitelképesség, de a garanciavállalást a bank általában fedezetbiztosíték (pl. zálogjog) nyújtásához is köti.

Jogvesztés kikötése
A felek írásban megállapodhatnak abban, hogy a szerződésszegésért felelős fél elveszít valamely jogot vagy kedvezményt, amely őt a szerződés alapján megilletné (pl. a részletfizetési kedvezményt).
Az erre vonatkozó megállapodást az alapszerződésben vagy később egy külön szerződésben egyaránt meg lehet kötni.

Zálogjog
A zálogjog célja annak biztosítása, hogy a hitelező az általa nyújtott szolgáltatást (például kölcsönt) visszakapja, illetve a szolgáltatásért később járó ellenszolgáltatást megkapja, mert ha ez nem történik meg, a zálogjogosult a zálogtárgyból kereshet kielégítést. *A zálogtárgyból való kielégítés – ha jogszabály kivételt nem tesz – bírósági határozat alapján végrehajtás útján történik.* Önhatalmúlag nem lehet a zálogtárgyat értékesíteni.

A zálogjog a jogosultnak az erre a célra lekötött dolgon vagy jogon (zálogtárgyon) abszolút hatállyal és más jogosultakat megelőzően kielégítési jogot biztosít arra az esetre, ha a kötelezett a szolgáltatás nem teljesíti.

A zálogjog alanyai:

- a zálogjogosult;
- a személyi kötelezett, aki a követelés kötelezettje;
- a zálogkötelezett (dologi kötelezett), akinek rendelkezési joga van a zálogtárgyon.

A személyi kötelezett és a dologi kötelezett lehet ugyanaz a személy, de lehet más-más személy is.

A zálogjog alapulhat szerződésen, jogszabályon (pl. a vállalkozót a díj biztosítására zálogjog illeti meg a megrendelő bizonyos vagyontárgyain) és bírósági határozaton.

A zálogjog az önálló zálogjog kivételével járulékos jog, mert

- valamilyen kötelezettség biztosítására alapítják;
- terjedelme általában az alapul szolgáló követeléshez igazodik;
- amennyiben a követelés átszáll, úgy a zálogjog is átszáll az új jogosultra, illetve
- törvény eltérő rendelkezése hiányában a zálogjogot csak a követeléssel együtt lehet átruházni.

Zálogjog tárgya lehet minden birtokba vehető dolog, átruházható jog vagy követelés. A követelés biztosítékául a kötelezett jogi személy, illetve jogi személyiség nélküli gazdasági társaság vagyona vagy annak meghatározott része is szolgálhat, a vagyont alkotó egyes dolgok, jogok meghatározása nélkül. Ingatlant terhelő zálogjog alapításához a zálogszerződés írásba foglalása és a zálogjognak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése szükséges.
Kézi zálogjogról akkor beszélünk, ha a zálogtárgy a zálogjogosult birtokába kerül, *jelzálogjogról*, ha csupán a zálogtárgy megjelölése történik. Amennyiben a jelzálogjog tárgya nem ingatlan (azaz ingó dolog, átruházható jog, átruházható követelés), illetve a vagyont terhelő zálogjog alapítása esetén a szerződés érvényességéhez – hacsak jogszabály nem tesz kivételt – annak közjegyzői okiratba foglalása szükséges. Ezekben az esetekben szükség van a Magyar Országos Közjegyzői Kamaránál vezetett zálogjog-nyilvántartásba való bejegyzésre. A zálogjog-nyilvántartás közhitelű, abba bárki betekinthet.
A zálogjognál nem a zálogtárgy szerint, hanem a zálogtárgyon való birtoklás joga szerint kell a jelzálogjogot a kézizálogjogtól elhatárolni. *A jelzálogjog esetén a birtoklás joga a zálogkötelezettet, és nem a zálogjogosultat illeti.*
Ha a zálogjog jogosultját megilleti a zálogtárgy birtoklásának joga (kézizálogjog), köteles a zálogtárgyat épségben megőrizni és a zálogjog megszűnésekor visszaadni.
A jogosult a zálogtárgyat külön rendelkezés hiányában nem használhatja és nem hasznosíthatja, de természetes hasznait jogosult és köteles beszedni. A hasznok elsősorban a szükséges költségek fedezésére szolgálnak és a hasznokról a jogosult köteles elszámolni.
A hatályos Ptk. megengedi ún. *önálló zálogjog* alapítását is. Az önálló zálogjog az alapul szolgáló követelés nélkül is alapítható. A zálogjogosult ebben az esetben – a zálogszerződésben meghatározott összeg erejéig – kizárólag a zálogjoggal terhelt zálogtárgyból kereshet kielégítést.
A zálogtárggyal való felelősség terjedelme ahhoz a követeléshez igazodik, amelynek biztosítására a zálogtárgy szolgál. Kiterjed a kamatokra, a követelés és a zálogjog érvényesítésének költségeire, továbbá a zálogtárgyra fordított szükséges költségekre is.

<u>Óvadék</u> (kaució)

Az óvadék pénz, vagy értékpapír átadása (dologi biztosíték) a jogosultnak, azért hogy a szerződés nem teljesítése vagy nem szerződésszerű teljesítése esetén követelését az óvadékösszegből *közvetlenül kielégítse*, vagyis a jogosnak tartott követelés az óvadék összegéből levonható.

A jogosult a szerződésszegéskor nyomban rendelkezhet az óvadékkal, abból közvetlenül – bírói út igénybevétele nélkül – kielégítést kereshet. A könnyebb érvényesíthetőség miatt az óvadék kikötése a jogosult számára számos előnnyel jár a zálogjoghoz képest.
Óvadékkal csak érvényes és bírósági úton érvényesíthető követelés biztosítható. Kivételt képez ez alól az elévült követelés. Az óvadék kikötésére rendszerint huzamosabb jogviszonyok (pl. bérleti szerződés) esetén kerül sor, de *szavatossági, jótállási kötelezettség biztosítása végett is nyújtható óvadék.* A külföldre utazó, kisebb szállókban, appartman házakban megszálló utazók is gyakran találkozhatnak ezzel a szerződést biztosító mellékkötelezettséggel. A szerződés tartama alatt az óvadék értéke az értékpapír mindenkori értékétől függően változhat. A felek megállapodhatnak abban, hogy a jogosult a kielégítéskor milyen értéken elégítheti ki a követelését. Amennyiben a felek megállapodása erre nézve nem terjed ki, az értékpapírt nem névértéken, hanem a kielégítés-kori piaci értéken kell figyelembe venni.
Az óvadék visszajár, ha az alapul szolgáló szerződés megszűnt, illetőleg a szavatossági vagy jótállási idő eltelt anélkül, hogy az óvadékból való kielégítésre jogalap volna.

Sajátos jelleggel bír a büntetőeljárásban alkalmazott óvadék, melyet számos angolszász jogrendszer tartalmaz.

Kezesség
A kezesség személyi biztosíték és járulékos kötelezettség, mely valamilyen főkötelezettséget feltételez.

A kezességi szerződés a kezes kötelezettségét tartalmazza arra vonatkozóan, hogy *amennyiben a kötelezett nem teljesít, a kötelezett helyett maga a kezes fog a jogosultnak teljesíteni*.

Kezességet csak írásban lehet érvényesen vállalni. Az ún. egyszerű kezesség esetén a kezes mindaddig megtagadhatja a teljesítést, amit a követelés behajtható a kötelezettől és az olyan kezesektől, akik őt megelőzően, reá tekintet nélkül vállaltak kezességet. A készfizető kezességnél a kezest nem illeti meg a sortartás kifogása: a kezes nem követelheti, hogy a jogosult a követelésének először a kötelezettől való behajtását kísérelje meg. *Készfizető kezesség esetén a jogosultnak nagyobb választási lehetősége van a tekintetben, hogy a követelését kivel szemben kívánja érvényesíteni.*

A készfizető kezesség esetei:

- felek készfizető kezességben állapodnak meg;
- a kezességet kár megtérítéséért vállalták;
- a kezességet bank vállalta;
- a készfizető kezességet jogszabály mondja ki.

Amennyiben a kezes a kötelezett helyett a tartozást megfizeti a jogosultnak, a kezesnek megtérítési igénye keletkezik a kötelezettel szemben. A kezes ilyen esetben az általa teljesített szolgáltatást, de annál nem többet követelhet a kötelezettől. Igényét a kötelezettel szemben per útján is érvényesítheti.

A kezes helytállási kötelezettsége megszűnik:

- ha a jogosult vétkes magatartása miatt a követelés behajthatatlanná vált;
- ha ahhoz a jogosult hozzájárul;
- ha a jogosult követelése kielégítést nyer, s a biztosíték nem száll át másra;
- ha a kötelezett tartozását harmadik személy átvállalja és hiányzik a kezes hozzájáruló nyilatkozata.

Nem szünteti meg a kezes helytállási kötelezettségét a kötelezett halála. Ilyen esetben a főkötelezett az örökös lesz és a kezesi felelősség megmarad.
Ugyancsak nem szűnik meg a kezes helytállási kötelezettsége akkor sem, ha a követelést a jogosult másra engedményezi, hacsak a felek másképp nem állapodtak meg.

4. A szerződésszegés

A szerződésszegés minden olyan magatartás, körülmény és állapot, amely ellentétes a szerződés tartalmával vagy sérti valamelyik félnek a szerződésben biztosított jogait. A

szerződésszegés bekövetkezhet a felek magatartásán kívüli (objektív) okból pl. elemi csapás miatt elpusztul a bérelt dolog; szerződésszegést azonban a felek magatartása is előidézhet. A Ptk. ennek megfelelően megállapít olyan szankciókat, amelyek a felek magatartásának felróhatóságától (vétkességtől) függetlenül alkalmazhatók, ilyen a késedelmi kamat és a kellékszavatosság; és olyanokat, amelyeknek alkalmazását a vétkesség (felróhatóság) hiánya kizárja, ilyen a kötbér a kártérítés.
A Ptk. külön is szabályozza a szerződésszegés leggyakrabban előforduló eseteit és megállapítja azok jogkövetkezményeit.

A szerződésszegés leggyakoribb esetei:

1) a kötelezett késedelme;
2) a jogosult késedelme;
3) a hibás teljesítés;
4) a teljesítés lehetetlenné válása;
5) a teljesítés megtagadása.

1. <u>A kötelezett késedelme:</u>
A késedelem a szolgáltatás időleges nem teljesítése. Ha a kötelezett a lejáratkor nem teljesít, de nem tagadja meg véglegesen a teljesítést és az nem is vált lehetetlenné, akkor késedelembe esik. A kötelezett tehát akkor esik késedelembe, ha a szerződésben megállapított teljesítési idő eredménytelenül telt el, vagy ha kötelezettségét a jogosult felszólítására nem teljesíti. Ennek jogkövetkezménye, hogy a jogosult a késedelemből eredő kárának megtérítését követelheti. Ez alól a kötelezett akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a késedelem elhárítása érdekében úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható.

A késedelemnek a kötelezett magatartásának felróhatóságától független jogkövetkezményei is vannak:

a) jogosult továbbra is követelheti a teljesítést;
b) a törvényben megállapított esetekben a jogosult elállhat a szerződéstől;
c) a pénztartozás után késedelmi kamat jár.

2. <u>A jogosult késedelme:</u>
A szerződés teljesítése mindkét fél érdeke, ezért nemcsak a kötelezett, hanem a jogosult szerződésellenes magatartása is szerződésszegés.

A jogosult késedelembe esik, ha

a) a szerződésszerűen felajánlott teljesítést nem fogadja el;
b) elmulasztja azokat az intézkedéseket vagy nyilatkozatokat, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a kötelezett megfelelően teljesíteni tudjon;
c) a nyugtát nem állítja ki, illetőleg az értékpapírt nem adja vissza.

A jogosult késedelmének felróhatósága esetén a kötelezett követelheti a késedelemből eredő kárának megtérítését.

3. <u>Hibás teljesítés:</u>

A hibás teljesítés szabályai csak a visszterhes szerződésekre vonatkoznak. Bizonyos mértékig az ingyenes szerződés kötelezettje is felelős a hibás teljesítésért, erre a felelősségre azonban a kötelmi jog különös részében az egyes ingyenes szerződésekre vonatkozó szabályok az irányadók.
A kötelezett hibásan teljesít, ha a szolgáltatás nem felel meg a teljesítéskor a törvényes vagy a szerződésben meghatározott tulajdonságoknak. A kötelezett felel (szavatol) azért, hogy a szolgáltatott dologban a teljesítéskor meg vannak a törvényben és a szerződésben meghatározott tulajdonságok (kellékszavatosság). Ha a jogosult a hibát a szerződéskötéskor ismerte, a kötelezett mentesül a szavatossági felelősség alól. A hibás teljesítés lehet mennyiségi, vagy minőségi hiány. Ha a szerződés osztható dolog szolgáltatására irányult, „kevesebb" teljesítésnél nem hibás teljesítésről, hanem részteljesítésről beszélhetünk.

A hibás teljesítés esetén érvényesíthető szavatossági jogok:

- hibás teljesítés esetén a jogosult választása szerint *kijavítást* vagy megfelelő *árleszállítást* kérhet;
- ha a szerződésben a dolgot fajta és mennyiség szerint határozták meg, hibás teljesítés esetén a jogosult kérheti a dolog *kicserélését* is, kivéve, ha a hiba rövid idő alatt értékcsökkenés nélkül kijavítható, és a kijavítás a jogosult érdekeinek sérelme nélkül lehetséges;
- ha a hibás teljesítés miatt a jogosultnak a teljesítéshez fűződő érdeke megszűnt – így különösen, ha a hiba nem javítható ki, a kötelezett a hiba kijavítását nem vállalja, vagy a hiba kijavítása rövid idő alatt értékcsökkenés és a jogosult érdekeinek sérelme nélkül nem lehetséges –, *a jogosult elállhat a szerződéstől.*

A jogosult a választott szavatossági jogról másikra térhet át. Az áttéréssel okozott kárt köteles a kötelezettnek megtéríteni, kivéve, ha az áttérésre a kötelezett magatartása adott okot, vagy az áttérés egyébként indokolt volt.
Ha az a jogosult érdekeinek sérelme nélkül lehetséges, a kötelezett a kijavítás vagy árleszállítás helyett a dolgot kicserélheti. Ha a kötelezett a dolog kijavítását megfelelő határidőre nem vállalja, vagy nem végzi el, a jogosult a hibát a kötelezett költségére maga kijavíthatja vagy mással kijavíttathatja.
A jogosult a hiba felfedezése után haladéktalanul köteles kifogását a kötelezettel közölni. Hibás teljesítés esetén a jogosult az ellenszolgáltatás arányos részét a kijavításig vagy a kicserélésig visszatarthatja.
A jogosult főszabályként a teljesítéstől számított *hat hónapos elévülési határidő* alatt érvényesítheti szavatossági jogait.

4. <u>A teljesítés lehetetlenné válása:</u>
Ha a teljesítés olyan okból vált lehetetlenné, amelyért egyik fél sem felelős, akkor a szerződés megszűnik. Ha a kötelezett felelős a lehetetlenné válásért, a jogosult a teljesítés elmaradása miatt kártérítést követelhet. A jogosult felelőssége esetén viszont a kötelezett szabadul tartozása alól, és követelheti kárának megtérítését.

5. <u>A teljesítés megtagadása:</u>
Ez az eset annyiban különbözik a késedelemtől, hogy a kötelezett egyáltalán nem, tehát a jövőben sem kíván teljesíteni, de különbözik a lehetetlenüléstől is, mert itt a szolgáltatás teljesítése még nem vált lehetetlenné.
Ha a kötelezett a teljesítést jogos ok nélkül megtagadja, a jogosult választhat a késedelem és a lehetetlenülés következményeinek alkalmazása között. Ha az előbbit választja, továbbra is

követelheti a szerződés teljesítését, a késedelemből származó kárának megtérítését, valamint az esetleges késedelmi kötbért. Ha a lehetetlenülés következményeit választja, akkor teljes kártérítést és meghiúsulási kötbért követelhet, hiszen érdekmúlás bizonyítása nélkül joga van elállni a szerződéstől.
A jog a szerződésszegés minden fajtáját szankcionálja. Mások azonban a jogkövetkezmények, ha a szerződésszegés a felek magatartásán kívülálló okból (pl. elemi csapás) következik be, és mások, ha azt a felek magatartása idézte elő. Az első esetben objektív, a másodiknál szubjektív (felróható) szerződésszegésről beszélünk. Az objektív szerződésszegés következménye lehet például a késedelmi kamatfizetési kötelezettség, a legfontosabb szubjektív következménynek a kártérítési igényt tekinthetjük. A Ptk. közismert szabálya szerint tehát a szerződésszegő fél (a károkozó) mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az, az adott helyzetben általában elvárható.

A szerződésszegés közös szabályai közül legfontosabb az, hogy a szerződésszegésért való felelősségre, valamint a kártérítés mértékére a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályait kell alkalmazni azzal az eltéréssel, hogy a kártérítés mérséklésének – ha jogszabály kivételt nem tesz – nincs helye.

Ha a jogosult a teljesítést a szerződésszegésről tudva elfogadja, a szerződésszegésből igényt utóbb csak akkor támaszthat, ha erre irányuló jogait fenntartotta (a reklamáció ténye és az ún. jogfenntartó nyilatkozat bizonyíthatósága tehát rendkívül fontos). Ennél fogva például, ha a jogosult a teljesítési határidő eltelte után a késedelemmel kapcsolatos jogainak fenntartása nélkül a szolgáltatást elfogadja, illetőleg a hibás szolgáltatást a hiba ismeretében kifogás nélkül átveszi, utóbb ilyen alapon jogait már nem érvényesítheti.

5. A szerződés megszűnése

A) A szerződés megszűnése valamely tény folytán

A szerződés megszűnésének leggyakoribb esete természetesen az, ha a felek a szerződést teljesítik, s ezzel a szerződés betölti rendelkezését.
A kötelezett halálával a szerződés nem szűnik meg, kivéve, ha csak személyesen teljesíthető szolgáltatásra irányult.
A jogosult halála akkor szünteti meg a szerződést, ha a szolgáltatás kifejezetten az ő eltartására irányult, vagy kizárólag az ő személyes szükségleteinek fedezésére lett volna alkalmas.
Megszűnik a szerződés értelemszerűen akkor is, ha ugyanaz a személy lesz a jogosult és a kötelezett (pl. ha valaki megvásárolja az általa bérelt ingatlan tulajdonjogát, a bérleti szerződés megszűnik). A szerződés megszűnése harmadik személy jogait és kötelezettségeit nem érinti.

B) A szerződés megszüntetése közös megegyezéssel

A felek a szerződést közös megegyezéssel megszüntethetik vagy felbonthatják. A közös megegyezéssel való megszüntetés vagy felbontás kétoldalú jognyilatkozatot tételez fel.

- A szerződés megszüntetése esetében a szerződés a jövőre nézve szűnik meg és a felek további szolgáltatásokkal nem tartoznak egymásnak. A megszűnés előtt már nyújtott szolgáltatás szerződésszerű pénzbeli ellenértékét meg kell fizetni,

amennyiben pedig a már teljesített pénzbeli szolgáltatásnak megfelelő ellenszolgáltatást a másik fél még nem teljesítette, a pénzbeli szolgáltatás visszajár;

- A szerződés felbontása esetében a szerződés megkötésének időpontjára visszamenő hatállyal szűnik meg és a már teljesített szolgáltatások visszajárnak.

C) A szerződés megszüntetése egyoldalú jognyilatkozat útján

- felmondás: Aki szerződésnél vagy jogszabálynál fogva felmondásra jogosult, e jogát a másik félhez intézett nyilatkozattal gyakorolja. A felmondás a szerződést megszünteti.

Ha a felmondás nem azonnali hatályú, a törvényben vagy a szerződésben meghatározott felmondási idő elteltéig a szerződés fennmarad, a szerződésből eredő kötelezettségeket a szerződés megszűnéséig teljesíteni kell.

- elállás: Aki szerződésnél vagy jogszabálynál fogva elállásra jogosult, e jogát a másik félhez intézett nyilatkozattal gyakorolja. Az elállás a szerződést felbontja (visszamenő hatállyal szünteti meg). Az elállás jogát a felek bánatpénz fizetése ellenében is kiköthetik;

6. A szerződő felek személyének változása

Az egyszerű jogutódláson (pl. egy cég átalakulása) túlmenő, bővebb ismeretet igényel az üzleti életben gyakran alkalmazott engedményezés és a tartozásátvállalás.

Az engedményezés *olyan szerződés mellyel a jogosult követelését másra ruházza át.* Az átruházó (a korábbi jogosult) az engedményező, a követelés megszerzője (az új jogosult) az engedményes. Nem lehet engedményezni a jogosult személyéhez kötött, valamint azokat a követeléseket, amelyek engedményezését jogszabály kizárja.

Az engedményezésről a kötelezettet értesíteni kell (de nem kell az engedélye).

Az engedményezéssel az engedményes a régi jogosult helyébe lép, és átszállnak rá a követelést biztosító zálogjogból és kezességből eredő jogok is. A kötelezett az engedményessel szemben érvényesítheti azokat a kifogásokat és beszámíthatja azokat az ellenköveteléseket is, amelyek az engedményezővel szemben az értesítéskor már fennállt jogalapon keletkeztek.
Az engedményező az engedményessel szemben a kötelezett szolgáltatásért – az engedményezés fejében kapott ellenérték erejéig – kezesként felel, kivéve, ha:
a) a követelést kifejezetten bizonytalan követelésként ruházta át az engedményesre;
b) felelősségét egyébként kizárta.
Egyebekben az ellenérték fejében való engedményre az adásvétel, az ingyenes engedményre az ajándékozás szabályait kell alkalmazni. Ha a követelés jogszabály vagy hatóság rendelkezése folytán száll át másra, azok eltérő rendelkezése hiányában az engedményezés szabályait kell megfelelően alkalmazni.

Tartozásátvállalás *esetén valaki a kötelezettel megállapodik abban, hogy tartozását átvállalja.*

A tartozásátvállaló köteles a jogosult hozzájárulását kérni, ha pedig azt a jogosult megtagadja, a kötelezettet olyan helyzetbe kell hoznia, hogy az a lejáratkor teljesíthessen.

Ha a jogosult a tartozásátvállaláshoz hozzájárul, a tartozásátvállaló a kötelezett helyébe lép. Megilletik mindazok a jogok, amelyek a kötelezettet a jogosulttal szemben megillették; a korábbi kötelezettnek a jogosulttal szemben fennálló követelését azonban nem számíthatja be. A tartozásátvállalással a követelést biztosító kezesség és zálogjog a kezes és a zálogkötelezett hozzájáruló nyilatkozata hiányában megszűnik.
Ha a kötelezettség jogszabály vagy hatóság rendelkezése folytán száll át másra, azok letérő rendelkezése hiányában a tartozásátvállalás szabályait kell megfelelően alkalmazni.

1) Milyen kötelem keletkeztető tényeket ismer?
2) Mikor jön létre egy szerződés?
3) Mit jelent a szerződési szabadság elve?
4) Mi a jogügylet?
5) Melyek a szerződés lehetséges létszakaszai?
6) Mit jelent az ajánlati kötöttség?
7) Milyen alakban, módon köthető meg egy szerződés?
8) Sorolja fel az írásba foglalt szerződés formáit!
9) Mi az előszerződés?
10) Mi a fő különbség a szerződés érvénytelenségének két csoportja között?
11) Soroljon fel három semmis szerződést!
12) Soroljon fel három megtámadható szerződést!
13) Milyen következménye lehet egy érvénytelen szerződésnek?
14) Sorolja fel a szerződést biztosító mellékkötelezettségeket!
15) Mi a foglaló?
16) Mi a kötbér, és miért célszerű alkalmazni?
17) Mi a különbség a kézi zálogjog és a jelzálogjog között?
18) Mit lehet óvadékba adni?
19) A kezességnek milyen fajtáit ismeri?
20) Sorolja fel a szerződésszegés főbb eseteit!
21) Mit követelhet a jogosult a kötelezett hibás teljesítése esetén (szavatossági jogok)?
22) Hogyan lehet egyoldalú jognyilatkozattal megszüntetni egy szerződést?
23) Miben különbözik a követelés engedményezése a tartozásátvállalástól?

V. Témakör: Felelősség a szerződésen kívül okozott károkért, a kártérítés általános szabályai

1. A polgári jogi felelősség általános szabálya

A polgári jogi felelősség általános szabálya: *Aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. (Ptk. 339.§.).* Az elvárható magatartás, azaz a vétlenség a polgári jog területén az általános zsinórmérték.

A polgári jogi felelősségnek vannak bizonyos előfeltételei, amelyeknek valamennyi esetben fenn kell állniuk ahhoz, hogy a felelősség megvalósuljon:

A polgári jogi (kártérítési) felelősség közös (általános) feltételei:

A. a jogellenes magatartás;
B. a kár;
C. az okozati összefüggés a jogellenes magatartás és a kár között;
D. a vétkesség (a Ptk.-ban szabályozott kivételes esetekben e nélkül is fennáll a felelősség).

A jogellenes magatartás

A felelősség alapjául szolgáló magatartásokat a Ptk. nem sorolja fel. A károkozásért való polgári jogi felelősség szempontjából minden károkozás jogellenes – kivéve, amelynél a jogellenességet kizáró körülményt bizonyítják – és a másik három feltétel megléte esetén a kártérítési felelősség megállapítható.

Vannak azonban olyan esetek, amelyeknél a Ptk. kizárja a károkozás jogellenességét.

Ilyen <u>jogellenességet kizáró körülmények:</u>

- károsult beleegyezése (pl. orvosi műtét, küzdősport stb.);
- jogos védelem (A jogtalan támadás vagy a jogtalan és közvetlen támadásra utaló fenyegetés elhárítása érdekében a támadónak okozott kárt nem kell megtéríteni, feltéve, hogy a védekező az elhárításnál a szükséges mértéket nem lépte túl.);
- szükséghelyzet (A más életét, testi épségét vagy vagyonát közvetlenül fenyegető és más módon, tehát károkozás nélkül el nem hárítható veszély esetén kártérítés helyett kártalanításról lehet szó);
- jogszabályi felhatalmazás (pl. engedélyezett bányászati tevékenység miatt okozott kárért nem kártérítést, hanem kártalanítást kell fizetni).

A kár

Káron értünk általában minden olyan hátrányt, amely valamely esemény folytán valakit személyében, illetőleg vagyonában ér.
A kár legáltalánosabb értelemben lehet vagyoni és nem vagyoni (eszmei) kár.

A vagyoni kár főbb csoportjai:

- a felmerült kár és értékcsökkenés, az, az érték, amellyel a károsult meglévő vagyona a károkozás következtében csökkent;
- az indokolt kiadások, melyek a kár összegének csökkentése vagy a következmények enyhítése érdekében merülnek fel (pl. a baleseti sérült gyógyítási költségei, javítási költségek stb.). E költségek szükségességének az elbírálása gyakran a kialakult társadalmi felfogástól, a gazdasági körülmények alakulásától és a helyi viszonyoktól függ;
- az elmaradt vagyoni előny (haszon), az az érték, amellyel a károsult vagyona gyarapodott volna akkor, ha a károsító magatartás nem következett volna be (pl. táppénz és átlagkereset különbözete, mellékfoglalkozás kieső jövedelme stb.).

A nem vagyoni (erkölcsi vagy eszmei) kár esetén pénzben számszerűsíthető vagyoni kárról nincs szó, de a károkozás következtében a károsult természetes személy életének minősége – beleértve fizikai és lelki állapotát – kedvezőtlen irányba változott (pl. egészségkárosodás vagy személyhez fűződő jogait ért sérelem miatt). Nem vagyoni kára nem csak természetes személynek lehet, például egy cég is elszenvedheti üzleti hírneve vagy hitelképessége elvesztése következtében.

Az okozati összefüggés

A kár megtérítésének kötelezettsége azt terheli, akinek a kár előidézésében szerepe volt. Mindig a jogellenes magatartás és a kár között kell fennállnia az okozati összefüggésnek.

A vétkesség

A polgári jogi felelősségnek rendszerint feltétele a vétkesség is. Eszerint csak akkor állapítható meg a felelősség, ha a károkozó szubjektíve is elmarasztalható („tehet róla”,), mert felróható magatartása nem felelt meg a társadalom által elvárható követelményeknek.

A felróhatóság általános megnyilvánulási formája a vétkesség.

A vétkességnek két fokozata van:

- a szándékosság és a
- gondatlanság.

Szándékosságról akkor beszélünk, amikor a károkozó tudta, hogy a magatartása jogellenes, és akarta is annak következményeit. *Gondatlanság* viszont, ha a károkozó nem ismerte fel magatartásának várható következményeit, jóllehet kellő gondosság tanúsítása esetén azokat fel kellett volna ismernie.

A vétkességen alapuló kártérítési felelősség körében a jogalkotó vélelmezi a károkozó vétkességét, hiszen a károkozás túlnyomó többségében valóban vétkes magatartás következménye.
A kárt elszenvedettnek elegendő azt bizonyítania, hogy a jogellenes magatartás miatt kárt szenvedett. Ha ezt bizonyítja, úgy a károkozónak kell kimenteni magát, azzal hogy vétlenségét bizonyítja (azt, hogy úgy járt el ahogy az az adott helyzetben általában elvárható).
A polgári jogi felelősség szempontjából nagy jelentősége van a bizonyítási tehernek. A polgári jogban a bizonyítási teher nem azt jelenti, hogy valamelyik félnek a feladata a bizonyítás, hanem azt, hogy a bizonyítás sikertelensége esetén ennek hátrányait az kénytelen viselni, akin a bizonyítási teher nyugszik.

Általános szabály, hogy a bizonyítási teher azon nyugszik, aki valamilyen jogot érvényesít, akinek érdekében áll, hogy állítását a bíróság igaznak fogadja el.

A károsultnak kell bizonyítani a kárt (annak mértékét) és az okozati összefüggést.
A károkozónak kell bizonyítania, hogy jogellenességet kizáró ok forog fenn vagy hogy a jogellenes károkozása nem volt felróható. *A károkozónak kell tehát magát „kimenteni”.*
A polgári jogi felelősség körében a Ptk. a károsultra is ró kötelezettséget. Ez az ún. *kárenyhítési kötelezettség:* a károsultnak a kár elhárítása, illetőleg csökkentése érdekében úgy kell eljárnia, ahogy az adott helyzetben általában elvárható. Nem kell megtéríteni a kárnak azt a részét, amely abból származott, hogy a károsult e kötelezettségének nem tett eleget.

A vétkesség (felróhatóság) a polgári jogban az ún. rendes felelősség egyik jellemzője. A fel nem róható (objektív) magatartások csak akkor eredményeznek kártérítési felelősséget, ha a törvény kifejezetten így rendelkezik.

2. A kártérítési felelősség egyes sajátos esetei

<u>A veszélyes üzem működéséből eredő károk:</u>
Aki fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytat, köteles az ebből eredő kárt megtéríteni. Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kárt olyan elháríthatatlan ok idézte elő, amely a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül esik. Ezeket a szabályokat kell alkalmazni arra is, aki az emberi környezetet veszélyeztető tevékenységével másnak kárt okoz. *Nem kell megtéríteni a kárt annyiban, amennyiben a károsult felróható magatartásából származott.* Ennek bizonyítása a veszélyes tevékenység folytatóját terheli. A felelősség megállapításának feltétele ebben az esetben is a jogellenesség, a kár felmerülése és a kettő közötti okozati összefüggés, csak a vétkesség vizsgálata mellőzhető. Ennél a felelősségi formánál a károkozó magatartás veszélyes tevékenység folytatásával valósul meg.

A legelterjedtebb veszélyes üzemi tevékenység a gépjármű üzemben tartása.

A bírói gyakorlat szerint a gépjármű üzemben tartásán kívül veszélyes üzemi tevékenység többek közt, az elektromos berendezések és vezetékek felszerelése, a robbanóanyag, a fegyver tartása vagy használata.
A kártérítési követelés három év alatt elévül.
A kimentésnek rendkívül szűk kerete miatt ezt a felelősségi formát tárgyi felelősségnek is szokták nevezni.

Felelősség olyan személyek károkozásáért, akiknek belátási képessége hiányzik vagy korlátozott:
Akinek belátási képessége hiányzik vagy fogyatékos, felelősségre nem vonható. Helyette gondozója felel, kivéve, ha bizonyítja, hogy a felügyelet ellátása érdekében úgy jár el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. A törvényes képviselő károkozásáért a képviselt személy nem felelős. Ha a károkozónak nincs gondozója, vagy a gondozó felelősségét nem lehet megállapítani, kivételesen a károkozót is kötelezni lehet a kár részben vagy egészben való megtérítésére, feltéve, hogy az eset körülményei és a felek anyagi viszonyai ezt nyilvánvalóan indokolttá teszik.

A megbízott és a képviselő károkozása:
A megbízott által, különösen ilyen minőségben okozott kárért a károsult harmadik személlyel szemben, a megbízó a megbízottal egyetemlegesen felelős. Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy őt a megbízott kiválasztásában, utasításokkal ellátásában és felügyeletében mulasztás nem terheli. Ez a szabály a fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytató személyek felelősségére nem vonatkozik. Állandó jellegű megbízási viszony esetében, továbbá, ha a megbízó és a megbízott egyaránt gazdálkodó szervezet, a bíróság a károsult és a megbízó viszonyában az alkalmazottak károkozásáért való felelősség szabályait is alkalmazhatja.

Az alkalmazott és a szövetkezeti tag károkozása:
Ha alkalmazott a munkaviszonyával összefüggésben harmadik személynek kárt okoz, jogszabály eltérő rendelkezése hiányában a károsulttal szemben a munkáltató felelős. E szabályt kell alkalmazni akkor is, ha szövetkezet tagja okoz a tagsági viszonyával összefüggésben harmadik személynek kárt.

Az államigazgatási jogkörben okozott kár:
Államigazgatási jogkörben okozott kárért a felelősséget csak akkor lehet megállapítani, ha a kár rendes jogorvoslattal nem volt elhárítható, illetőleg a károsult a kár elhárítására alkalmas rendes jogorvoslati lehetőségeket igénybe vette. Ezeket a szabályokat kell alkalmazni a bírósági és ügyészségi jogkörben okozott kárért való felelősségre is, ha jogszabály másként nem rendelkezik.

Az esetleges üzemi balesetért való felelősség szabályait külön jogszabályok (pl. a Munka Törvénykönyve) állapítják meg.

Önellenőrző kérdések:

1) Mi a polgári jogi kártérítési felelősség általános szabálya?
2) Sorolja fel a polgári jogi kártérítési felelősség négy feltételét!
3) A károkozás jogellenességét mely körülmények zárják ki?
4) Sorolja fel a vagyoni kár eseteit!
5) Mi a nem vagyoni (erkölcsi, eszmei) kár?
6) Mit jelent a kárenyhítési kötelezettség?
7) Mi a veszélyes üzemi felelősség?

VI. Témakör: Fontosabb szerződésfajták

1. A szerződések csoportosítása

A gazdasági életben a polgári jog keretébe tartozó szerződések mindig konkrét formában jelennek meg. Az egyes konkrét szerződések a bennük foglalt jogok és kötelezettségek alapján általában bizonyos szerződéstípusokba sorolhatók.
A konkrét szerződésnek nem kell feltétlenül valamelyik, nevesített szerződésfajta (szerződéstípus) körébe tartoznia; a felek ugyanis a szerződésük tartalmát – természetesen a jogszabályok keretei között és a társadalmi érdek sérelme nélkül – szabadon állapíthatják meg. Ebből következően létrehozhatók egyik nevesített szerződésfajta körébe sem tartozó ún. atipikus szerződések, de olyan vegyes szerződések is, amelyben több nevesített szerződésfajta elemei keverednek.
Az egyes szerződésfajták különféleképpen csoportosíthatók; legjellemzőbb a visszterhes és az ingyenes ügyletek megkülönböztetése. A szerződések túlnyomó többsége visszterhes, vagyis a szolgáltatással szemben ellenszolgáltatás áll.

Visszterhes szerződésfajták:

- az adásvétel és a csere,
- a szállítási és a közüzemi szerződés,
- a vállalkozás,
- a bérlet,
- a letét,
- a megbízás, a megbízás nélküli ügyvitel,
- a fuvarozás,
- a bizomány,
- a szállítmányozás,
- a bank- és hitelviszonyok,
- a biztosítás,
- a társaság.

Ingyenes szerződésfajták:

- az ajándékozási szerződés,
- a kötelezettségvállalás közérdekű célra,
- haszonkölcsön.

Az egyes szerződésfajtákra vonatkozó szabályokat részletesen a Ptk. 365-597.§-ai tartalmazzák.

2. Az adásvétel

Az adásvételi szerződés a legáltalánosabban előforduló szerződéstípus, az árucsere-viszonyok alapvető jogi formája, a forgalmi jellegű szerződések alaptípusa.
Adásvételi szerződés alapján az eladó köteles a dolog tulajdonát a vevőre átruházni és a dolgot a vevő birtokába bocsátani, a vevő pedig köteles a vételárat megfizetni és a dolgot átvenni.

Az adásvétel tárgya lehet minden olyan dolog, amely nem forgalomképtelen. A forgalomképtelen dolog nem lehet adásvétel tárgya. Forgalomképtelen az a dolog, amely kizárólag az állam tulajdonában lehet, vagy amire törvénynél, bírói ítéletnél, vagy szerződésnél fogva elidegenítési és terhelési tilalom áll fenn.
Az adásvételi szerződést is általában bármilyen alakban meg lehet kötni. A Ptk. a forgalom biztonsága érdekében azonban kimondja, hogy ingatlan adásvételének érvényességéhez a szerződés írásba foglalása szükséges (ügyvédi ellenjegyzés is kötelező) és az adásvétel tényét az ingatlan-nyilvántartásba is be kell jegyeztetni.

Az eladó fő kötelezettsége, a dolog tulajdonjogának átruházása és a dolog birtokának átengedése.
A vevő fő kötelezettsége a dolog átvétele és a vételár megfizetése. Az eladó köteles a vevőt megfelelően tájékoztatni a dolog lényeges tulajdonságairól és minden olyan körülményről, amely a vevő tulajdonszerzése vagy a dolog rendeltetésszerű használata szempontjából lényeges.

A Ptk. szerint az **adásvételi szerződésnek** vannak sajátos elemeket tartalmazó **különös nemei** is, ezek:

a) megtekintésre vagy próbára való vétel,
b) minta szerinti vétel,
c) részletre való vétel,
d) elővásárlási jog, melynek lényege, hogy ha a tulajdonos a dolgot el akarja adni, azt elsősorban az elővásárlási jogosultnak kell felajánlani, aki egyoldalú nyilatkozatával vásárolhatja meg azt. Ha az elővásárlásra jogosult a szerződési ajánlat elfogadására általában megszabott határidő alatt nem nyilatkozik, akkor a tulajdonos a dolgot az ajánlatnak megfelelően vagy annál kedvezőbb feltételek mellett bárkinek eladhatja. Az elővásárlási jog keletkezhet jogszabály alapján (pl. közös tulajdonnál), vagy a felek megállapodása (szerződés) alapján,
e) visszavásárlási jog, melynek lényege, hogy a dolog korábbi tulajdonosa meghatározott időn belül – max. öt év – az általa eladott dolgot a vevőtől egyoldalú nyilatkozatával visszavásárolhatja,
f) vételi jog (opció), melynek lényege, hogy a jogosult egyoldalú nyilatkozatával olyan vagyontárgyra nézve hozhat létre adásvételi szerződést, amely azelőtt nem volt az övé és a tulajdonos esetleg nem is szándékozik azt eladni. A vételi jogra vonatkozó megállapodást a dolog és a vételár megjelölésével írásba kell foglalni.

A **csere** az adásvételtől abban különbözik, hogy a cserénél mindkét fél részéről áru szolgáltatására kerül sor. A csereszerződés tehát dolgok tulajdonának kölcsönös átruházása a két cserélő fél részéről. A csereszerződésre az adásvétel szabályait kell megfelelően alkalmazni.

3. A szállítási szerződés

Szállítási szerződés alapján a szállító köteles a szerződésben meghatározott dolgot a kikötött későbbi időpontban vagy időszakban a megrendelőnek átadni, a megrendelő pedig köteles a dolgot átvenni és az árát megfizetni. A szállítási szerződés tulajdonképpen "halasztott adásvételt" jelent, a leggyakrabban sorozatban gyártott ipari termékekre. A felek a dolog minőségét, a mennyiség és a minőség megvizsgálásának módját, a minőségi és a mennyiségi kifogásolás rendjét meghatározhatják szabványra, műszaki feltételre, más előírásra, mindkét fél által ismert szokványra vagy mintaszabályzatra utalással, mintával, vagy részletes

leírással. A szállítási szerződésnél a felek megállapodása általában úgy jön létre, hogy a szállító a megrendelést visszaigazolja (elfogadja), vagy valamelyik fél szerződéstervezetét a másik fél aláírva visszaküldi.

4. A vállalkozási szerződés

Vállalkozási szerződés alapján a vállalkozó valamely dolog tervezésére, elkészítésére, feldolgozására, átalakítására, üzembe helyezésére, megjavítására vagy munkával elérhető más eredmény létrehozására, a megrendelő pedig a szolgáltatás átvételére és díj fizetésére köteles. A nagy számban előforduló ún. bérmunkára kötött szerződésekre is a vállalkozási szerződés szabályait kell alkalmazni.
A vállalkozási szerződés legfőbb sajátossága, hogy eredménykötelem, tehát vállalkozásról csak akkor lehet beszélni, ha *a kötelezett valamely eredmény létrehozását vállalja.*

A vállalkozó fő kötelezettsége tehát az eredmény létrehozása (mű előállítása), a megrendelő fő kötelezettsége pedig a díj megfizetése.

A vállalkozó a munkát saját költségén végzi el. Köteles a munkavégzést úgy megszervezni, hogy az biztosítsa a munka gazdaságos és gyors befejezését. A vállalkozó egyébként alvállalkozót is igénybe vehet. Ha a vállalkozó magánszemély, csak abban az esetben vehet igénybe alvállalkozót, ha ezt a munka jellege, gazdaságos és szakszerű elvégzése szükségessé teszi. A vállalkozó a megrendelő utasítása szerint köteles eljárni. Az utasítási jog nem terjed ki a munka megszervezésére, illetőleg az utasítás nem teheti a teljesítést terhesebbé. Ettől a felek eltérhetnek a szerződésben. A vállalkozó köteles a megrendelőt minden olyan körülményről haladéktalanul értesíteni, amely a vállalkozás eredményességét vagy kellő időre való elvégzését veszélyezteti vagy gátolja. Az értesítés elmulasztásából eredő kárért a vállalkozó felel.
A megrendelőnek joga van ahhoz, hogy a vállalkozó munkáját és a felhasználásra kerülő anyagot ellenőrizze. Jogszabályban meghatározott esetekben a megrendelőnek ellenőrzési kötelezettsége van. A felek a szolgáltatás átadásakor közösen végzik el azokat a szakmailag szokásos és indokolt próbákat, amelyek a teljesítés megfelelő minőségének megállapításához szükségesek. A megrendelő a szerződéstől bármikor elállhat. Ez esetben köteles a vállalkozó kárát megtéríteni. A vállalkozó részére járó díj a vállalkozás teljesítésekor esedékes, de a felek gyakran megállapodnak előleg fizetésében (pl. anyagköltségre). A vállalkozót a díj biztosítására zálogjog illeti meg a megrendelőnek azokon a vagyontárgyain, amelyek a vállalkozási szerződés következtében birtokába kerülnek. Lehetőség van arra, hogy a vállalkozó a díj arányos részét kapja meg. Erre akkor kerülhet sor, ha a megrendelő részteljesítést elfogad. Az ellenszolgáltatás teljesítésére a számlázásról és a fizetésről szóló külön jogszabályban foglaltak az irányadók.

<u>A vállalkozási szerződés főbb fajtái a Ptk.-ban:</u>

- Az építési szerződés,
- A szerelési szerződés,
- A tervezési szerződés,
- A kutatási szerződés,
- Az utazási szerződés.

5. A bérlet

Bérleti szerződés alapján a bérbeadó köteles a dolgot *időlegesen* a bérlő használatába adni, a bérlő pedig bért fizetni.
A bérlet a használati kötelmek alaptípusa. Bérleti szerződéssel a tulajdonjog egyik részjogosultságának (a használati és a hasznok szedésére vonatkozó) időleges átengedésére kerül sor. A bérlet tárgya bármilyen dolog vagy jog lehet, amely alkalmas arra, hogy azon tartós használatot lehessen gyakorolni. A Ptk. részletszabályokat az úgynevezett dologbérlet tekintetében állapít meg, *a lakás bérletre és a nem lakás céljára szolgáló helyiségek bérletére vonatkozó szabályokat külön jogszabály tartalmazza*, valamint a törvény által meghatározott körben az egyes önkormányzati rendeletek előírásait kell figyelembe venni.
A bérlő a dolgot rendeltetésének és a szerződésnek megfelelően használhatja. Felelős minden olyan kárért, amely a rendeltetésellenes vagy szerződésellenes használat következménye.
Ingatlant vagy lakást – ha jogszabály másként nem rendelkezik – a bérbeadó engedélye nélkül albérletbe vagy egyébként másnak használatába lehet adni. Más dolgot a bérlő a bérbeadó engedélye nélkül nem adhat albérletbe vagy harmadik személy használatába.
A dolog fenntartásával járó kisebb kiadásokat a bérlő, a többi kiadást, valamint a dologgal kapcsolatos közterheket a bérbeadó viseli.
A bérlő a bért időszakonként előre köteles megfizetni. Arra az időre, amely alatt a dolgot rajta kívül álló okból nem használhatja, bér nem jár.
A bérfizetés elmulasztása esetében a bérbeadó a bérletet azonnali hatállyal felmondhatja, feltéve, hogy a bérlőt megfelelő határidő tűzésével és következményekre való figyelmeztetéssel a hátralék megfizetésére írásban felszólította, és a bérlő e határidő elteltéig sem fizetett.
A határozatlan időre kötött bérletet tizenöt napra fel lehet mondani.

6. A letét

Letéti szerződés alapján a letéteményes köteles a letevő által *rábízott dolgot időlegesen megőrizni.*
A letéteményes a dolgot a szerződésben meghatározott módon köteles őrizni. A dolgot nem használhatja, és más őrizetébe nem adhatja, kivéve, ha ebbe a letevő beleegyezett, vagy ez a letevőnek károsodástól való megóvása érdekében szükséges.
A letevő díj fizetésére köteles, kivéve ha a körülményekből, különösen a felek viszonyából arra lehet következtetni, hogy a letéteményes a megőrzést ingyen vállalta. A díj utólag jár, és magában foglalja a megőrzéssel rendszerint együtt járó költségeket.
A letevő a dolgot bármikor visszakövetelheti; a letéteményes pedig a letéti szerződést, ha a letét időtartamát a szerződésben nem állapították meg, tizenöt napi felmondással bármikor megszüntetheti.

7. A megbízás

Megbízási szerződés alapján a megbízott köteles a rábízott ügyet ellátni.
A megbízás mindig valamely ügy ellátására vonatkozó szerződés, mely képviseleti jogot nem ad. Élesen meg kell tehát különböztetni a meghatalmazástól, amely egyoldalú jognyilatkozat és képviseleti jogot biztosít (jognyilatkozat tételre jogosít).

A megbízást a megbízó utasításai szerint és érdekének megfelelően kell teljesíteni.
A megbízott személyesen köteles eljárni, igénybe veheti azonban más személy közreműködését is, ha ehhez a megbízó hozzájárult, vagy ha ez a megbízás jellegével együtt jár. A megbízott az igénybe vett személyért úgy felel, mintha a rábízott ügyet maga látta volna el.
A megbízási szerződésnek az ellenszolgáltatás nem fogalmi eleme, ingyenes és visszterhes egyaránt lehet. A megbízó díj fizetésére köteles, kivéve, ha az ügy természetéből, illetőleg a felek közötti viszonyból (pl. rokoni kapcsolat) arra lehet következtetni, hogy a megbízott az ügy ellátását ingyenesen vállalta.
A megbízott díját akkor is követelheti, ha eljárása nem vezetett eredményre. A szerződés megszűnésekor a megbízott köteles elszámolni.
A megbízó a szerződést bármikor azonnali hatállyal felmondhatja, köteles azonban helytállni a megbízott által már elvállalt kötelezettségekért.
A szerződést a megbízott is bármikor felmondhatja; a felmondási időnek azonban elegendőnek kell lennie ahhoz, hogy a megbízó az ügy intézéséről gondoskodni tudjon.

8. A fuvarozás

Fuvarozási szerződés alapján a fuvarozó díjazás ellenében köteles a küldeményt rendeltetési helyére továbbítani, és a címzettnek kiszolgáltatni. A szerződés a fuvarozás elvállalásával jön létre.
A Ptk. elsődlegesen az árufuvarozási szerződés általános, tehát valamennyi fuvarfajtára kiterjedő szabályozását adja, míg az egyes fuvarozási fajtákra vonatkozó speciális szabályokat külön jogszabályok (szabályzatok) tartalmazzák.
Az általánostól eltérő szabályok vonatkoznak a fuvarozó kártérítési felelősségére. A fuvarozási szerződés alapján támasztható igények egy év alatt elévülnek.

9. A bizomány

Bizományi szerződés alapján a bizományos díjazás ellenében köteles a megbízó javára, de a saját nevében adásvételi szerződést kötni.

Bizományi szerződés az a szerződés is, amelynek alapján a bizományos nem adásvételi, hanem más szerződés kötésére vállalt kötelezettséget. A bizományra – eltérő rendelkezés hiányában – a megbízás szabályait kell alkalmazni.
Ha a bizományos a megbízóra kedvezőbb feltételek mellett köti meg az adásvételi szerződést, mint amilyeneket a bizományi szerződésben megállapítottak, az ebből eredő előny a megbízót illeti meg. Ha viszont a bizományos a bizományi szerződésben megállapított áron alul ad el, köteles a megbízónak az árkülönbözetet megtéríteni, kivéve ha bizonyítja, hogy az adásvételi szerződést a megállapított áron megkötni nem lehetett, az eladással a megbízót kártól óvta meg, és a megbízót idejében értesíteni nem tudta.
A bizományi szerződés alapján kötött adásvételi szerződés a bizományossal szerződő féllel szemben a bizományost jogosítja és kötelezi. *A megbízó nincs kapcsolatban a harmadik személlyel*, vele szemben jogai és kötelezettségei közvetlenül nem állnak fenn.

10. A szállítmányozás

A szállítmányozás olyan önállóvá vált sajátos karakterű szerződés, mely egyesíti a bizomány és a fuvarozás jogcímeit ("fuvarozási bizomány"). Gyakorlati előnye, hogy mentesíti a megbízót (a küldemény továbbítóját) a továbbítás megszervezésével, elintézésével, ellenőrzésével kapcsolatos tevékenység alól. Szállítmányozási szerződés alapján a szállítmányozó köteles valamely küldemény továbbításához szükséges fuvarozási és egyéb szerződéseket a saját nevében és megbízója számlájára megkötni, valamint a küldemény továbbításával kapcsolatos egyéb teendőket elvégezni, a megbízó pedig köteles az ezért járó díjat megfizetni.

11. A kölcsönszerződés

Kölcsönszerződés alapján a pénzintézet vagy más hitelező köteles meghatározott *pénzösszeget* az adós rendelkezésére bocsátani, az adós pedig köteles a kölcsön összegét a szerződés szerint visszafizetni. Ha a hitelező pénzintézet, – jogszabály eltérő rendelkezése hiányában – az adós kamat fizetésére köteles (bankkölcsön).
A határozatlan időre kötött kölcsönszerződés tizenöt napi felmondással szüntethető meg.
Ha az adós kamat fizetésére köteles, a kamatot negyedévenként utólag, illetőleg akkor kell megfizetni, amikor a kölcsön visszafizetése esedékessé válik.

12. A biztosítás

A biztosítás jogintézményének alapgondolata a társadalom meghatározott tagjainak közös kockázatviselése, a kárkövetkezmények megosztása, illetőleg meghatározott események bekövetkezésekor meghatározott szolgáltatás nyújtása. Egy váratlan káresemény a károsultat teljesen tönkreteheti, az előre betervezhető biztosítási díj fizetésével azonban a kockázat áttelepíthető vagy megosztható.
A biztosítás közérdekű funkciójához és a biztosítók pénzügyi rendszerben betöltött helyéhez kapcsolódik a törvényi rendelkezés sajátossága, melynél fogva *a törvény kifejezett engedélye nélkül a biztosított, illetőleg a kedvezményezett hátrányára a biztosítási szabályzat és a felek szerződése nem térhet el a Ptk.-ban foglalt szabályoktól.* A biztosított érdekeinek védelme mellett azonban a biztosítót is védeni szükséges egy rendkívüli esemény (vis maior) esetén bekövetkező ellehetetlenüléstől. A szabályzat ezért kimondhatja, hogy ha a biztosítási esemény meghatározott rendkívüli körülményekkel kapcsolatosan következik be, a biztosító nem köteles teljesíteni.
Biztosítási szerződés alapján a biztosító meghatározott jövőbeni esemény (biztosítási esemény) bekövetkeztétől függően bizonyos összegnek megfizetésére vagy más szolgáltatás teljesítésére, a biztosított, illetőleg a másik szerződő fél pedig díj fizetésére kötelezi magát.

<u>A biztosítási esemény lehet különösen:</u>

a) a szerződésben megállapított károsító esemény;
b) halál bekövetkezése;
c) meghatározott életkor elérése;
d) testi sérülést, rokkantságot vagy halált okozó baleset.

A biztosítási szerződés a felek *írásbeli megállapodásával* jön létre.

A biztosítás az azt követő napon lép hatályba, amikor a szerződő fél az első díjat a biztosító számlájára vagy pénztárába befizeti. A biztosított a szerződéskötéskor köteles a biztosítás elvállalása szempontjából lényeges minden olyan körülményt a biztosítóval közölni, amelyeket ismert vagy ismernie kellett.

A biztosítási szerződés fajtái:

- vagyonbiztosítás;
- felelősségbiztosítás;
- életbiztosítás;
- baleset-biztosítás.
- viszontbiztosítás

13. Az ajándékozás

A polgári jogviszonyokban viszonylag kisebb jelentőségűek azok a jogviszonyok, melyeknél a szolgáltatással szemben nem áll ellenszolgáltatás.

Az ajándékozásnál a jogviszony befejezetté válásához az is szükséges, hogy a megajándékozott a neki szánt juttatást elfogadja.

Az ajándékozás tehát szerződés, mégpedig tipikusan ingyenes szerződés, az ingyenes szerződések alaptípusa.
Ajándékozási szerződés alapján az egyik fél saját vagyona rovására a másiknak ingyenes vagyoni előny juttatására köteles.
Ingatlan ajándékozásának érvényességéhez a szerződés írásba foglalása szükséges.
A törvényben meghatározott kivételes esetekben az ajándékozó visszakövetelheti az ajándékot.

14. A lízing

A Ptk. kötelmi jogi részének az egyes szerződések címében nem történik említés a lízing szerződésről. Ebben a vonatkozásban a lízinget atipikus szerződésnek kell tekinteni, a felek a szerződési szabadság elvéből adódóan a szerződés tartalmát szabadon alakították ki.
A lízing az 1950-60-as években terjedt el az USA-ban s térhódítása világszerte megfigyelhető.
A lízing elterjedését az a körülmény magyarázza, hogy a termelők számos esetben nem tudják, vagy nem is kívánják az épületeket ill. termelő-berendezéseket megvásárolni (pl. tőkehiány, vagy külföldi lízing esetén deviza korlátozások miatt). Közismert, hogy a lízingbevevőt gyakran adózási szempontok is vezetik a szerződés megkötésénél.
A lízing atipikus szerződés, tartalmában bérlet és az esetek többségében részletvétel is, amely tartós jogviszonyt keletkeztet. A lízing termelőeszközök, tartós fogyasztási cikkek, járművek, gépek, berendezések bérbevétele díj ellenében. *A szerződés során a tulajdonjog a lízingbeadóé marad,* a használat ideje alatt a kárveszély a lízingbevevőt terheli. *A szerződés lejárta után a lízingbevevő lehetőséget kap* a használt eszköz tulajdonjogának csökkent ill. jelképes áron *(maradvány értéken) való megvásárlására*, a tulajdonjog megszerzésére.

15. A franchise szerződés

Magyarországon a franchise szerződésre vonatkozó jogszabály nem jelent meg, holott elterjedtsége és a gazdaságban betöltött szerepe rendkívül jelentős. Önálló szabályozás hiányában a franchise szerződésekre értelemszerűen a Polgári Törvénykönyv szabályai az irányadók; és kiemelkedő szerephez jut a felek megállapodása. A franchise szerződés alkalmazására jellemzően az ismert nagyvállalatok és kisebb vállalkozók között, a nagyvállalatok termékeinek forgalmazása esetén kerül sor.
A szerződés alapján a vállalkozó a nagyvállalat jól bevezetett márkájával működik és árusítja annak termékeit. Az áruszállításról, a marketingről a nagyvállalat gondoskodik. A vállalkozó meghatározott ellenértéket fizet a franchise átadónak.
A franchise átvevő belépti díj és/vagy folyamatos díj fizetése ellenében engedélyt kap arra, hogy szigorúan meghatározott feltételek mellett a franchise átadót megillető jogokat korlátozott mértékben gyakorolhassa.
A szerződésbeli együttműködés jellemzője a felek tartós kapcsolata, továbbá az, hogy az átadó és az átvevő a szerződés létrejötte után mind jogilag, mind gazdaságilag független marad.
A franchise terjedésének fő gazdasági oka, hogy az átadó számára számottevő befektetés nélkül a hálózat bővülését és újabb piacokra való bejutást jelent, az átvevő pedig részesül a jól bevált megjelölés használatának előnyeiből.

Önellenőrző kérdések:

1) Hogyan csoportosíthatók a szerződésfajták?
2) Milyen visszterhes szerződéseket ismer?
3) Sorolja fel az adásvételi szerződés különös nemeit!
4) Mit jelent az elővásárlási jog?
5) Milyen fő kötelezettségei vannak a vállalkozási szerződést kötő feleknek?
6) Sorolja fel a vállalkozási szerződés főbb fajtáit!
7) Ismertesse a bizományi szerződés legfontosabb jellemzőit!
8) Sorolja fel a biztosítási szerződés fajtáit!
9) Milyen sajátossága van az ajándékozási szerződésnek?
10) Mi a lízing?
11) Mi a franchise?

III. FEJEZET: A jogérvényesítés

Bevezetés és tanulási cél

A fejezet ismerteti a bíróság és a választott bíróság előtt indítható peres- és nem peres eljárások, valamint a bírósági végrehajtási eljárás szabályait. Ismerteti a csőd-, a felszámolási- és végelszámolási eljárás szabályait.
A hallgatók megismerik azokat a szabályokat (hatáskör, illetékesség, eljárási határidők stb.), melyek a jogérvényesítéshez okvetlen szükségesek.

1. Általános tudnivalók, bírósági úton nem érvényesíthető követelések

Számos esetben előfordul, hogy a polgári jogi jogviszony alanyai nem teljesítik szerződésből, szerződésen kívüli károkozásból vagy jogalap nélküli gazdagodásból eredő kötelezettségeiket. Ilyen esetben a jogos érdekeinek sérelmét elszenvedő fél igényét az állami jogalkalmazó szervek igénybevételével érvényesítheti.

A polgári jogi jogviszonyból eredő jogviták eldöntésére, ha törvény másként nem rendelkezik általános hatásköre a bíróságoknak van.

Kivételképpen vannak olyan követelések, amelyeknek teljesítése állami eszközzel (bírói úton) nem kényszeríthető ki, az ilyen követeléseket természetes kötelemnek (naturális obligációnak) nevezik. A természetes kötelmeknek a sajátossága, hogy önkéntes teljesítésük megengedett, de a jog a kötelmek jellege miatt, nem nyújt segítséget az igény érvényesítéséhez.

A bírósági úton nem érvényesíthető követeléseknek két fő csoportja van:

1.) az elévült követelések és bizonyos járadékszerű követelések

Az időmúlásnak, mint jogi ténynek a polgári jogban kétféle hatása van: az igényérvényesítés elmulasztása bizonyos idő elteltével vagy magát az alanyi jogot szünteti meg (jogvesztő, záros határidő), vagy az alanyi jog nem szűnik meg ugyan, de állami kényszerrel többé nem érvényesíthető (elévülés).
Elévülésnél a követelés fennmarad ugyan, de az csak a kötelezett önkéntes teljesítésével rendeződhet, *az elévült követelést bíróság előtt érvényesíteni nem lehet*!
Az ilyen jellegű követelések eredetileg bírói úton is érvényesíthetők lettek volna, de a jogosult hosszabb ideig nem élt jogával, ezért az időmúlásra tekintettel már nem fűződik társadalmi érdek az állami kényszer rendelkezésre bocsátásához. Az időszakonként előre teljesítendő járadékszerű követelések (tartásdíj, életjáradék, baleseti járadék) hat hónapnál régebben lejárt és alapos ok nélkül nem érvényesített részletei bírósági úton többé nem követelhetők.

Ha a jogszabály másként nem rendelkezik a követelések öt év alatt évülnek el (ez az általános elévülés idő).

- *Az elévülés* akkor *kezdődik*, amikor a követelés esedékessé vált;
- *Az elévülés nyugvása* meghosszabbítja az elévülési határidőt. Ezek szerint, ha a követelést a jogosult menthető okból nem tudja érvényesíteni, az akadály megszűnésétől számított egy éven belül – egyéves vagy ennél rövidebb elévülési idő esetében pedig három hónapon belül – a követelés akkor is érvényesíthető, ha az elévülési idő már eltelt;
- A követelés teljesítésére irányuló *írásbeli felszólítás*, a követelés bírósági úton való érvényesítése, továbbá megegyezéssel való módosítása, végül a tartozásnak a kötelezett részéről való elismerése *megszakítja az elévülést. Az elévülés megszakadása*, illetőleg az elévülést megszakító eljárás jogerős befejezése *után az elévülés újból megkezdődik*. Ha az elévülést megszakító eljárás során végrehajtható határozatot hoztak, az elévülést csak a végrehajtási cselekmények szakítják meg.

Egyes követelések esetén a polgári jog az általánosnál rövidebb elévülési időket tartalmaz (pl. a kártérítéseknél 3 év). Bizonyos időszakonként előre teljesítendő járadékszerű követelések (tartásdíj, életjáradék, baleseti járadék) hat hónapnál régebben lejárt és alapos ok nélkül nem érvényesített részletei bírósági úton többé szintén nem követelhetők. A főkövetelés elévülésével az attól függő mellékkövetelések (pl. kamat) is elévülnek.
A polgári jogtól eltérően más jogágakban az általános elévülési idő is változhat (például a munkajogban három év).

2.) a szűkebb értelemben vett természetes kötelmek

A természetes kötelmek már eredetileg, keletkezésük idején sem voltak hatóságilag kikényszeríthetők. Ezeket a kötelmeket az állam ugyan érvényesnek ismeri el, de csak „megtűri" az ilyen jogügyleteket, tehát bírósági úton nem lehet érvényesíteni:

a) a játékból vagy fogadásból eredő követeléseket, kivéve, ha a játékot vagy fogadást állami engedély alapján bonyolítják le;
b) a kifejezetten játék vagy fogadás céljára ígért vagy adott kölcsönből eredő követeléseket;
c) azokat a követeléseket, amelyeknek állami szerv útján való érvényesítését jogszabály kizárja (pl. a "kocsmai hitel").

Polgári ügyekben (ideértve a családjogot és a munkajogot is) a jogvitákat az erre irányuló kérelem esetén elsősorban a bíróságok döntik el. A bírósági eljárás szabályainak (polgári eljárás) két formája van: a peres eljárások és a nemperes eljárások.

A polgári peres eljárás az elsődleges, a tipikus. A polgári peres eljárás szabályait a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. tv. (Pp.) tartalmazza. Fő jellemzője, hogy az eljárás kereset benyújtásával indul, a felek meghallgatása és a bizonyítási eljárás lefolytatása után az ügy jogerős bírói ítélettel fejeződik be.

A nemperes eljárásnál nincs kereset, nem minden esetben kerül sor a felek meghallgatására (tárgyalásra), az ügyet pedig nem ítélettel, hanem végzéssel fejezik be. A nemperes eljárások általában egyszerűbbek, gyorsabbak és kezdeményezésük kevésbé költséges, mint a peres eljárásoké. Nemperes eljárás (pl. a *fizetési meghagyásos eljárás*, a *cégbírósági eljárás, a hagyatéki eljárás, a felszámolási eljárás, csődeljárás, végelszámolás* stb.), az eljárási szabályokat ezekben az ügyben rendszerint külön jogszabály tartalmazza. Ha az egyes

nemperes eljárásokra vonatkozó jogszabály másként nem rendelkezik a Pp. szabályait kell megfelelően alkalmazni.

2. A polgári jogi jogviták eldöntése

A polgári jogi jogviszony alanyai között felmerült polgári jogi jogviták többségét bíróságok előtt lehet érvényesíteni. A polgári jogi ügyek közé sorolhatók:

- a tulajdonjoggal;
- a szerződésekkel;
- a kártérítésekkel;
- a személyiség védelmével (pl. jóhírnév vagy magántitok sérelme);
- a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok védelmével;
- az örökléssel

kapcsolatos jogviták.

A polgári eljárás szabályai szerint bírósági útra tartoznak továbbá

- a munkaviszonyból;
- a szövetkezeti tagsági viszonyból eredő;
- a közigazgatási határozatok ellen benyújtott keresetek.

A korábban már ismertetett bírósági szervezet ugyan háromlépcsős, de *a polgári peres eljárás jelenleg csak kétfokú,* az első fokon hozott döntés ellen *egyszer lehet fellebbezni*, a fellebbezést a másodfokon eljáró bíróság bírálja el, és jogerősen dönt.
Az első fokon eljáró bíróság jellemzően egy hivatásos bíróból és két népi ülnökből álló háromtagú tanácsban ítélkezik. A másodfokon eljáró bíróság három hivatásos bíróból áll.
Harmadfok nincs, de jogszabálysértésre hivatkozva egy alkalommal lehetőség van felülvizsgálati eljárás kezdeményezésére a Legfelsőbb Bíróságnál. A felülvizsgálati kérelem a jogerős bírósági döntések ellen benyújtható rendkívüli perorvoslat s jellege miatt csak jogi képviselő (ügyvéd) terjesztheti elő.

3. Hatáskör

A tágabb értelemben vett hatáskör a bíróság, a közigazgatás és az egyéb szervek közötti ügymegosztást jelenti.

A szűkebb értelemben vett hatáskör alatt az ügyeknek a különböző szintű bíróságok közötti megosztását értjük, vagyis azt, hogy egy adott jogvita eldöntése a helyi vagy a megyei bíróság feladatkörébe, hatáskörébe tartozik.

A helyi bíróság (városi, kerületi) hatáskörébe tartoznak mindazok a perek, amelyek elbírálását törvény nem utalja a megyei bíróságok hatáskörébe. A munkaügyi bíróság hatáskörébe tartoznak a munkaviszonyból, közalkalmazotti jogviszonyból, közszolgálati jogviszonyból, szolgálati jogviszonyból, szövetkezeti tag munkaviszony jellegű jogviszonyából és a bedolgozói jogviszonyból származó perek.

<u>A megyei bíróság hatáskörébe tartoznak:</u>

a) azok a vagyonjogi perek, amelyek tárgyának értéke a *tízmillió forintot* meghaladja (korábban ez az érték 5 millió volt), a házassági vagyonjogi perek kivételével;
b) azok a perek, amelyeket a közigazgatási jogkörben eljáró személyek által hivatalos eljárásukban okozott károk megtérítése iránt indítanak;
c) *a szerzői jogi és iparjogvédelmi perek*;
d) a nemzetközi árufuvarozási vagy szállítmányozási szerződéssel kapcsolatos perek;
e) a cégbejegyzés alapjául szolgáló okirat érvénytelenségének megállapítása iránti perek;
f) azok a közigazgatási perek, amelyekben bíróság által felülvizsgálandó közigazgatási határozatot hozó első fokú közigazgatási szerv illetékessége az egész országra kiterjed;
g) a választott-bírósági ítélet vagy egyezség érvénytelenítése iránti perek;
h) azok a perek, amelyeket törvény a megyei bíróság hatáskörébe utal (pl. gazdasági társaság határozatának felülvizsgálatára irányuló perek).

A felsoroltak közül súlya miatt kiemelendő a tízmillió forintot meghaladó perértékű ügyek megyei bíróság hatáskörébe utalása. A per tárgyának értéke a **perérték** jellemzően az, az összeg, amit a másik peres féltől követelnek. Néhány bonyolultabb ügytípusra (pl. tartási követelés, bérleti jogviszonyra vonatkozó perek) külön szabályozás az irányadó. A per tárgyának értékét a felperesnek kell a keresetlevélen feltüntetnie. A főkövetelés járulékai (kamat, költség stb.) az érték megállapításánál figyelmen kívül maradnak.
A bíróság hatáskörének megállapításánál a per tárgyának értékére a keresetlevél beadásának időpontja irányadó. A kereseti követelés felemelése esetén a hatáskört a felemelt érték alapján kell megállapítani, annak leszállítása ellenben a bíróság hatáskörét nem érinti.

4. Illetékesség

Az illetékesség az ügyek megoszlása az azonos hatáskörű bíróságok között; azt határozza meg, hogy konkrétan *melyik bíróság* előtt indítható el az adott jogvita.

A bíróság illetékességének megállapításánál a keresetlevél beadásának időpontja irányadó. Ha azonban a per a keresetlevél beadása után bekövetkezett valamely változás folytán tartoznék a bíróság illetékessége alá, a bíróság illetékességét akkor is meg kell állapítani. A bíróság az illetékességének hiányát főszabályként hivatalból veszi figyelembe.

<u>Az illetékességi okoknak két fő csoportja van:</u>
az általános illetékességi okok és
a különös illetékességi okok (ezek vagylagosak vagy kizárólagosak)

A) Az általános illetékességi okok

- az alperes belföldi lakóhelye *(az a bíróság, amelynek területén az alperes lakik, mindazokban a perekben illetékes, amelyekre más bíróság kizárólagos illetékessége megállapítva nincs);*
- az alperes tartózkodási helye – belföldi lakóhely hiányában ;
- az alperes utolsó belföldi lakóhelye – ha az alperes tartózkodási helye ismeretlen vagy külföldön van;
- a felperes lakóhelye – ha az alperesnek belföldön lakóhelye nem is volt, vagy nem állapítható meg;
- a felperes tartózkodási helye – a felperes lakóhelye hiányában.

Ha az alperes állandó munkahelye nem azonos lakóhelyével, a bíróság az alperesnek legkésőbb az első tárgyaláson előadott kérelmére a pert a munkahely bíróságához teszi át tárgyalás és elbírálás végett.
A jogi személyek elleni perekben az általános illetékességet a jogi személy székhelye vagy a jogi személy képviseletére hivatott szerv székhelye egyaránt megalapíthatja. Székhelynek – kétség esetében – az ügyintézés helyét kell tekinteni. Ha a jogi személy székhelye Budapesten van, működési köre azonban Pest megye területére terjed ki, a Pest megye területére illetékes bíróság jár el.

B) A különös illetékességi okok

A vagylagos illetékességi okok fennállta esetén *a Pp. felperes választására bízza, hogy az általános illetékességű vagy a különös illetékességű bíróság előtt indítja meg a pert;* Ilyen vagylagos illetékességi okot biztosít a tv. többek közt:
az ingatlan tulajdonára vonatkozó ügyekben, melyek az ingatlan fekvése szerint illetékes bíróság előtt is megindíthatók;
a kártérítési pereknél, melyek a károkozás vagy a kár bekövetkezésének helye szerinti bíróság előtt is megindíthatók.

A kizárólagos illetékességi ok azt jelenti, hogy *a per eldöntésére kizárólag egyetlen meghatározott bíróságnak van illetékessége.*

5. A felek és más perbeli személyek

A bíróság a polgári ügyek körében felmerült vitát csak erre irányuló kérelem esetén bírálja el. Ilyen kérelmet rendszerint a vitában érdekelt fél terjeszthet elő.
A perben fél az lehet (perbeli jogképesség), akit a polgári jog szabályai szerint jogok illethetnek és kötelezettségek terhelhetnek.

Minden polgári perhez legalább két fél szükséges, a felperes és az alperes.

A **felperes** az, *aki indítja a pert*, aki valakivel szemben valamilyen követelést támaszt.
Az **alperes** az, *aki ellen a per indul*, akitől felperes valamit követel.

A perben több felperes, illetőleg több alperes is szerepelhet, ezt **pertársaságnak** nevezik. Több felperes együtt indíthat pert, illetőleg több alperes együtt perelhető, ha:
a) a per tárgya olyan közös jog, illetőleg olyan közös kötelezettség, amely csak egységesen dönthető el;
b) a perbeli követelések ugyanabból vagy hasonló ténybeli és jogi alapból erednek.

A peres felek mellet gyakran megjelenik a perben a **beavatkozó** is.
Akinek jogi érdeke fűződik ahhoz, hogy a más személyek között folyamatban levő per miként dőljön el, a perbe – az első fokú ítélet hozatalát megelőző tárgyalás berekesztéséig – az azonos érdekű fél pernyertességének előmozdítása végett beavatkozhat. A beavatkozást írásban vagy a tárgyaláson szóval kell bejelenteni, s a beavatkozónak meg kell jelölnie, hogy melyik fél pernyertességét kívánja előmozdítani, továbbá, hogy a fél pernyertességéhez

milyen jogi érdeke fűződik. A bíróság a felek meghallgatása után engedélyezi vagy elutasítja a beavatkozást.

Az a fél, aki pervesztessége esetére harmadik személy ellen kíván követelést érvényesíteni, vagy harmadik személy követelésétől tart, ezt a harmadik személyt az első fokú ítélet hozatalát megelőző tárgyalás berekesztéséig perbe hívhatja**.** Ha a **perbehívott** a perbehívást elfogadja, a perbehívóhoz beavatkozóként csatlakozhat. *A perbehívás elfogadása azonban nem jelenti azt, hogy ezzel a perbehívott a kötelezettségét a perbehívóval szemben elismerné.*

6. A perbeli képviselet és a meghatalmazás

Amennyiben jogszabály egyes perbeli cselekményekre másként nem rendelkezik, a fél helyett az általa, illetőleg törvényes képviselője által választott **meghatalmazott** személy is eljárhat. A meghatalmazott perbeli cselekvéseinek joghatásai közvetlenül a képviselt félre nézve állnak be. Ha a félnek a per vitelére meghatalmazottja van, a bírósági iratokat a fél helyett a meghatalmazottnak kell kézbesíteni.

A képviseleti jog a jogszabály rendelkezése folytán alapulhat:

- törvényi rendelkezésen (pl. állami szerv vezetőjének képviseleti joga),
- alapszabályon, társasági szerződésen (pl. alapítvány, gazdálkodó szervezet),
- államigazgatási vagy bírósági határozaton (gondnok – eseti, illetve ügygondnok –, gyám, pártfogó ügyvéd), illetve
- meghatalmazáson.

A bíróság előtti képviseletre adott meghatalmazás az anyagi jogi jogosulttól, illetve kötelezettől származó, bírósághoz intézett nyilatkozat, amelynek alapján a képviselő, a képviselt nevében végezhet perbeli cselekményeket. A meghatalmazott eljárásának terjedelmét a meghatalmazás szabja meg. Az abban jelölt külön kikötés hiányában, a perrendtartás vonatkozó előírásai érvényesülnek. A képviselő nyilatkozatait, cselekményeit a meghatalmazó utasítása, illetve feltehető érdeke szabja meg. Azokat a fél nyilatkozataként, illetve eljárásaként kell megítélni.
A képviselő útján való perbeli részvételt jogszabály esetenként kizárja, máskor pedig kötelezővé teszi.
Így csak személyes eljárásra van mód akkor, ha a bíróság a felet személyes meghallgatás végett, személyes megjelenés kötelezettségével idézte.
A Legfelsőbb Bíróság előtt a fellebbező, vagy felülvizsgálati kérelmet előterjesztő fél kizárólag jogi képviselővel járhat el. A cég bejegyzésére irányuló, illetve valamely bejegyzés alapjául szolgáló adat, jog vagy tény megváltozásának bejegyzése iránti eljárásban is kötelező a jogi képviselet.
A perrendtartás nem tartalmaz rendelkezést a képviselők számát illetően. Ekként a fél (beavatkozó) a bírósági eljárás tartama alatt egyidejűleg is több meghatalmazott közreműködésére tarthat igényt. A fenti jogosultság nem vezethet az eljárás indokolatlan elhúzódásához, és nem nehezítheti a követelés (kérelem) elbírálását. Ezért mondja ki a törvény, hogy a több képviselő közül az egyes percselekményeknél csak egyikük járhat el. Azt, hogy a jogszabály keretei között az eljárás során az adott percselekményt a több meghatalmazott közül melyik és, hogyan végezze, a meghatalmazó is meghatározhatja.
Az állami szerv ügyintézője, csak a jogszabályon alapuló képviseleti jogkört gyakorló meghatalmazása alapján és csak a szervezet tevékenységével kapcsolatos ügyekben járhat el.
A képviseleti jogosultság megítélésénél nincs jelentősége annak, hogy az alkalmazott határozott vagy határozatlan időre szóló jogviszonyban tevékenykedik-e, annak azonban az eljárás befejezéséig mindenképp fenn kell állnia.

A gazdálkodó szervezetet az alkalmazott a törvényes képviseletre jogosulttól (pl. kft. ügyvezetője, rt. igazgatósága) származó meghatalmazással és csak a munkáltató gazdasági tevékenységével összefüggő ügyben képviselheti. A gazdálkodó szervezet jogtanácsosának (jogi előadójának) képviseleti joga azonban kiterjed az olyan jogvitákra is, amelyekben külön jogszabályi rendelkezés alapján jogosult eljárni.
Nem lehet meghatalmazott:
a) aki tizennyolcadik életévét még nem töltötte be;
b) akit jogerős bírói ítélet a közügyektől eltiltott;
c) akit a bíróság jogerősen gondnokság alá helyezett.
A meghatalmazást írásba kell foglalni vagy jegyzőkönyvbe kell mondani. *Írásbeli meghatalmazás esetében a meghatalmazott köteles eredeti meghatalmazását vagy annak hitelesített másolatát első jelentkezése alkalmával az iratokhoz csatolás végett a bíróságnak bemutatni.*
Az írásbeli meghatalmazást közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba kell foglalni. A meghatalmazást a képviselő az első jelentkezése alkalmával köteles csatolni az iratokhoz.
A meghatalmazás akár a per vitelére, akár egyes perbeli cselekményekre szólhat.
A képviseleti jog megszűnik, ha az annak alapját képező jogviszonyban e jogosultságra kiterjedő változás áll be (pl. az alkalmazott munkaviszonya megszűnik). A meghatalmazás alapján ellátott képviselet akkor is megszűnik, ha azt visszavonták, felmondták vagy a meghatalmazó, illetve meghatalmazott elhalálozott.

7. A polgári per lefolytatása

Polgári ügyekben a bíróság a jogvitát – ritka kivételtől eltekintve – csak erre irányuló kérelem esetén bírálhatja el. *A pert a felperesnek keresetlevéllel (röviden keresettel) kell megindítania.* A keresetet a perre hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bírósághoz kell benyújtani. A keresetnek az előírt tartalmi követelmények szerint a bíróság döntésére irányuló *határozott kérelmet kell tartalmaznia.* A bíróság ellenőrzi, hogy a kereset alkalmas-e a tárgyalás lefolytatására. Ha a bíróság a keresetet hiányosnak tartja, hiánypótlás végett visszaküldi a felperesnek; meghatározott esetekben pedig idézés kibocsátása nélkül elutasítja (pl. az ügyben magyar bíróságnak nincs joghatósága). Ha ilyen intézkedésre nincs ok, akkor tárgyalást tűz ki, és arra a feleket a kereset másolatának kézbesítésével megidézi. *A tárgyalás elmulasztásának súlyos következményei lehetnek.* Ha például felperes mulasztja el az első tárgyalást - és előzőleg nem kérte, hogy a bíróság a tárgyalást távollétében is tartsa meg - alperes kérelmére a bíróság a pert megszünteti.
A bírósági tárgyalás a <u>számbavétellel</u> kezdődik.

A bíróság elnöke:
- megnyitja a tárgyalást;
- megállapítja, hogy a felek, a tanúk, a megidézett szakértők megjelentek-e;
- megvizsgálja a képviselőként megjelent személyek meghatalmazását.

Ezt követően az elnök ismerteti a keresetlevelet és az alperes ellenkérelmét. Felperes kereseti kérelmét időszerűsítheti, hiszen a perindítás óta esetleg hosszabb idő telt el, s megváltozhattak a körülmények. Ha a bíróság a pert nem szünteti meg, a jogvitát érdemben tárgyalja.

A bíróság az <u>érdemi tárgyalás</u> folyamán folytatja le a bizonyítási eljárást.

A bizonyítási kötelezettség (a bizonyítási teher) azt jelenti, hogy *főszabály szerint a per eldöntéséhez szükséges tényeket annak kell bizonyítania, akinek érdekében áll, hogy azokat a bíróság valónak fogadja el.* A bíróság bizonyítást hivatalból akkor rendelhet el, ha azt a törvény megengedi. A bíróság a bizonyítást elrendelő határozatához nincs kötve; elrendelheti a bizonyítás kiegészítését vagy megismétlését, úgyszintén a már korábban elrendelt bizonyítás mellőzését is.
A leggyakrabban használt **bizonyítási eszközök** a következők:

- a felek előadása;
- a tanúvallomások;
- a szakértői vélemények;
- a szemle;
- az okiratok;
- tárgyi bizonyítékok.

Eskünek a perben helye nincs.
A tanú, ha a titoktartás alól felmentést nem kapott, nem hallgatható ki olyan kérdésre, amely államtitoknak minősül, vagy amelyre a szolgálati, illetőleg az üzleti titoktartás kötelezettsége kiterjed. A tanú a kihallgatása alkalmával a birtokában levő okiratot, illetőleg annak a peres ügyre vonatkozó részét köteles a bíróság rendelkezésére megtekintés végett bemutatni.
Ha a perben jelentős tény vagy egyéb körülmény megállapításához vagy megítéléséhez olyan különleges szakértelem szükséges, amellyel a bíróság nem rendelkezik, a bíróság szakértőt rendel ki. Rendszerint egy szakértőt kell alkalmazni, több szakértőt csak különböző szakkérdések felmerülése esetében lehet kirendelni. Szakértőt az igazságügyi szakértők vagy külön jogszabályban feljogosított intézmények közül kell kirendelni, más szakértőt csak fontos okból lehet alkalmazni.

Szemlének van helye, ha lényeges körülmény megállapításához vagy felderítéshez személy, tárgy, tény vagy helyszín közvetlen megfigyelése, illetőleg megvizsgálása szükséges.

Ha a fél tényállításait okirattal kívánja bizonyítani, az okiratot a tárgyaláson megtekintés végett be kell mutatnia. Az eredeti okirat helyett annak hiteles vagy egyszerű másolatban való bemutatása is elegendő, ha ezt az ellenfél nem kifogásolja, és az eredeti okirat bemutatását a bíróság sem tartja szükségesnek.
Az olyan okirat, amelyet bíróság, közjegyző vagy más hatóság ügykörén belül a megszabott alakban állított ki, mint közokirat *teljesen bizonyítja a benne foglalt intézkedést vagy határozatot, továbbá az okirattal tanúsított adatok és tények valóságát, úgyszintén az okiratban foglalt nyilatkozat megtételét, valamint annak idejét és módját* A közokiratot az ellenkező bebizonyításáig valódinak kell tekinteni, de *ellenbizonyításnak a közokirattal szemben is helye van.*

A magánokirat az ellenkező bebizonyításáig teljes bizonyítékul szolgál arra, hogy kiállítója az abban foglalt nyilatkozatot megtette, illetőleg elfogadta, vagy magára kötelezőnek ismerte el, feltéve, hogy az alábbi feltételek valamelyike fennáll:
a) a kiállító az okiratot saját kezűleg írta és aláírta;
b) két tanú az okiraton aláírásával igazolja, hogy a kiállító a nem általa írt okiratot előttük írta alá, vagy aláírását előttük saját kezű aláírásának ismerte el;
c) a kiállító aláírása vagy kézjegye az okiraton bíróilag vagy közjegyzőileg hitelesítve van;
d) a gazdálkodó szervezet által üzleti körében kiállított okiratot szabályszerűen aláírták.

A magánokirat valódiságát csak akkor kell bizonyítani, ha azt az ellenfél kétségbevonja, vagy a valódiság bizonyítását a bíróság szükségesnek találja.

A bíróság a tényállást a felek előadásának és a bizonyítási eljárás során felmerült bizonyítékoknak egybevetése alapján állapítja meg; *a bizonyítékokat a maguk összességében értékeli, és meggyőződése szerint bírálja el.* Ha a bíróság a tényállást kellően tisztázottnak tartja, a bizonyítási eljárást befejezettnek nyilvánítja. Ezután a felek perbeszédükben értékelhetik a bizonyítás anyagát, előadhatják jogi érveiket. Ezt követően a bíróság zárt tárgyaláson meghozza határozatát.

A bíróság a per érdemében ítélettel, a per során felmerült minden más kérdésben –beleértve a per megszüntetését is – végzéssel határoz.

Amennyiben a törvény másként nem rendelkezik, a bíróság a saját határozatához abban a perben, amelyben azt hozta, kötve van. Az ítélet tehát az a bírósági határozat, amely érdemben dönt felperes kereseti kérelméről.

Az ítéletnek ki kell terjednie a perben érvényesített valamennyi kereseti kérelemre, de *a döntés nem terjedhet túl a kereseti kérelmen, illetőleg az ellenkérelmen*; ez a szabály a főkövetelés járulékaira (kamat, költség stb.) is kiterjed.

Az ítélet tartalmától függően lehet:

- helyt adó (felperes a pernyertes);
- elutasító (felperes pervesztes lett);
- vegyes jellegű részben helyt adó, részben elutasító (felperes csak részben lett pernyertes).

Perköltség általában mindaz a költség, ami a felek célszerű és jóhiszemű pervitelével kapcsolatban akár a bíróság előtt, akár a bíróságon kívül merült fel (pl. eljárási illeték, tanú- és szakértői díj, ügyvéd készkiadásai és munkadíja stb.).
A bizonyítási eljárással járó költségeket főszabályként a bizonyító fél köteles előlegezni. A bíróság a perköltség viselése felől az ítéletben vagy az eljárást befejező egyéb határozatban dönt.

A pernyertes fél költségeinek megfizetésére a pervesztes felet kötelezi a bíróság, ez egyúttal azt is jelenti, hogy, ha felperes pernyertes lesz, akkor az általa a perindításkor megelőlegezett illetéket is visszakaphatja az alperestől.

Az **illetékekre** vonatkozó jogszabály (az 1990. évi XCIII. tv.) részletes szabályokat tartalmaz az illetékfizetés módjára és mértékére.
A polgári eljárások között a peres eljárás illetéke a pertárgyérték 6%-a, a fellebbezés illetéke szintén a vitatott érték 6%-a; az egyszerűbb fizetési meghagyásos eljárás illetéke 3%.
Az Illetéktörvény esetenként a százalékos mérték mellett minimum és maximum összeget is megállapít; egyes ügyfajtákra (pl. válóper), vagy eljárásokra (pl. cégeljárás) eltérő százalékos mértéket, vagy fix összegű illetéket kell fizetni.

A határozatban megállapított kötelezettség **teljesítésére** a bíróság rendszerint tizenöt napos határidőt szab. A bíróság tizenöt napnál rövidebb, illetőleg hosszabb teljesítési **határidőt** is

megállapíthat, ha ez a felek méltányos érdekeinek mérlegelése alapján vagy a kötelezettség természetére való tekintettel indokoltnak mutatkozik. A bíróság a kötelezettségnek részletekben való teljesítését is elrendelheti.

A bírósági határozatokhoz számos joghatás fűződik. A legfontosabb joghatás a **jogerő.** Jogerőhatás csak azokhoz a határozatokhoz fűződik, amelyek fellebbezéssel már nem támadhatók meg.
A jogerős bírósági határozat:

- megtámadhatatlan;
- végleges;
- végrehajtható.

A megtámadhatatlanságot **alaki jogerőnek** is nevezik. Ennek megfelelően alakilag jogerőre emelkedik az a határozat, mely ellen nincs helye fellebbezésnek vagy amely ellen fellebbezésnek van helye, de a fellebbezésre jogosultak a törvényes határidőn belül nem éltek fellebbezéssel, illetve a fellebbezési jogukról lemondtak.

A véglegesség azt jelenti, hogy a határozat tovább már nem vitatható módon rendezi a felek jogviszonyát; ezt nevezik **anyagi jogerőnek**. Az anyagi jogerő pozitív hatása abban áll, hogy a felek, a bíróság és más hatóságok egyrészt kötve vannak az anyagi jogerőhöz, másrészt a jogerős határozat tartalmát irányadónak kell tekinteniük. *Az anyagi jogerő ítélt dolgot (res iudicata) eredményez, mely szerint ugyanazok a felek (és jogutódaik) ugyanabból a ténybeli alapból származó ugyanazon jog iránt új pert nem indíthatnak.*
Kivétel a res iudicata hatása alól, ha az ítélet egyik felet olyan szolgáltatásra kötelezi, amely az ítélet meghozatala után jár le. Ilyenkor az ítélet anyagi jogereje nem gátolja azt, hogy a felek bármelyike keresetet indíthasson a szolgáltatás mennyiségének vagy időtartamának megváltoztatása iránt, ha azok a körülmények, amelyekre a bíróság az ítéletét alapította, utóbb lényegesen megváltoztak. Az ilyen ún. utóperben (pl. tartásdíj vagy kártérítési járadék felemelése vagy leszállítása iránti per) a bíróságnak tehát mindenek előtt azt kell vizsgálnia, hogy a korábbi ítéletben rögzített tényálláshoz képest a megváltoztatás szempontjából releváns tények tekintetében bekövetkezett-e lényeges változás. A lényeges változás megítélésénél jelentősége van annak is, hogy a körülmények kedvező vagy kedvezőtlen változása átmeneti jellegű vagy huzamosabb időn át fennállónak tekinthető-e. Önmagában egy pár hónapos jövedelem csökkenés tehát pl. a tartásdíj leszállítását nem eredményezheti.
A szolgáltatás mennyiségének, időtartamának megváltoztatása a kereset megindítását megelőző hatodik hónaptól igényelhető. A kereset megindításának ideje a keresetlevél beadásának időpontjával azonos.
Az ítélet ellen benyújtott fellebbezésnek nem kell feltétlenül az egész határozat ellen irányulnia. Előfordulhat az is, hogy a fél a határozatnak csak egyes részeit sérelmezi, más rendelkezésekkel viszont egyetért. Ezzel függ össze a törvénynek a *részjogerőre* vonatkozó rendelkezése. Ha a fellebbezésre jogosult a határozatnak csak valamely része vagy valamely rendelkezése ellen él fellebbezéssel, a határozatnak a fellebbezéssel nem érintett része jogerőre emelkedik. A másodfokú bíróság kérelemre a másodfokú eljárás során végzéssel bármikor megállapíthatja, hogy az ítéletnek fellebbezéssel, illetőleg csatlakozó fellebbezéssel meg nem támadott része jogerőre emelkedett.

A végrehajthatóság azt jelenti, hogy a teljesítési határidő után önkéntes teljesítés hiányában a jogerős bírósági határozatban foglaltak állami kényszer alkalmazásával is kikényszeríthetők.
Meg kell említeni, hogy van néhány olyan eset is, amikor a törvény megengedi a nem jogerős határozatok végrehajtását is (pl. tartásdíjnál), ilyenkor *előzetes végrehajthatóságról*

beszélünk. Az előzetes végrehajthatóság révén a jogosult gyorsabban jut a követeléséhez, mert nem kell bevárnia a határozat jogerőre emelkedését, amelyet az esetleges fellebbezési eljárás jelentősen késleltethetne. Az előzetes végrehajthatóság elrendelése hivatalból történik, ahhoz az érdekelt fél kérelmére nincs szükség.

8. A perorvoslatok

A perorvoslat – miként az a nevéből is kitűnik – a bírósági határozatok megtámadásának eszköze. Két fő csoportja van:

a) a jogerőre nem emelkedett bírósági határozatok megtámadására szolgáló **rendes perorvoslat: a fellebbezés**
b) a jogerős bírósági határozatok megtámadásának eszköze **a rendkívüli perorvoslat: ilyen a perújítás és a felülvizsgálat.**

A fellebbezés

Az első fokú bíróság határozata ellen – amennyiben a törvény ki nem zárja – fellebbezésnek van helye. Fellebbezéssel élhet a fél, a beavatkozó, végül az, akire a határozat rendelkezést tartalmaz, a rendelkezés reá vonatkozó része ellen.
A fellebbezés határideje a határozat közlésétől számított tizenöt nap, váltóperekben három nap. A fellebbezést az első fokú bíróságnál kell írásban benyújtani vagy jegyzőkönyvbe mondani.
A fellebbezésben meg kell jelölni azt a határozatot, amely ellen a fellebbezés irányul, s elő kell adni, hogy a fél a határozat megváltoztatását mennyiben és milyen okból kívánja. A fellebbezésben új tényt is lehet állítani, továbbá új bizonyítékra is lehet hivatkozni.
A fellebbezésnek a határozat végrehajtására *halasztó hatálya van*, ezért főszabályként a megtámadott határozat a fellebbezés másodfokon történő elbírálásáig nem emelkedik jogerőre és *nem hajtható végre.*
A fellebbezési kérelmet az első fokú ítéletnek fellebbezéssel nem érintett részére nem lehet kiterjeszteni.
A fellebbezés következtében az ügy a másodfokú bíróság elé kerül, amely a tárgyalás lefolytatása után:

- dönthet az ügy érdemében, vagy
- az ügy érdemére vonatkozó döntést új eljárásban az első fokú bíróságra bízza ("visszateszi elsőfokra"). Erre leggyakrabban akkor kerül sor, ha a bizonyítási eljárásnak nagy terjedelmű vagy teljes megismétlése, szükséges.

Ha az első fokú bíróság ítélete érdemben helyes, a másodfokú bíróság ezt helybenhagyja, ellenkező esetben az első fokú bíróság ítéletét egészben vagy részben megváltoztatja.
A másodfokú bíróság az első fokú bíróság ítéletét csak a fellebbezési kérelem és a fellebbezési ellenkérelem korlátai között változtathatja meg.
A határozat jogerőre emelkedésére a kellő időben benyújtott fellebbezésnek, halasztó hatálya van; ha azonban a fellebbezésre jogosult a határozatnak csak valamely része vagy valamely rendelkezése ellen él fellebbezéssel, *a határozatnak a fellebbezéssel nem érintett része jogerőre emelkedik (részjogerő).* Jogerőre emelkedik a határozatnak az a része is, amely ellen fellebbezésnek helye nincs.
A másodfokú bíróság határozata jogerős, ellene nem lehet fellebbezni.

Perújítás

A perújítás a jogerős bírósági ítélet megtámadására használható perorvoslat. A perújítás az ítélet ténybeli alapja ellen irányul, jogi tévedés nem szolgálhat a perújítás alapjául. Leggyakoribb esete, hogy *a fél oly tényre vagy bizonyítékra, illetőleg olyan jogerős bírói vagy más hatósági határozatra hivatkozik, amelyet a bíróság a perben nem bírált el, és az – elbírálás esetén – reá kedvezőbb határozatot eredményezhetett volna.*
A perújítási kérelem előterjesztésének határideje hat hónap; ezt a határidőt a megtámadott ítélet jogerőre emelkedésétől, ha pedig a perújítás okáról a fél csak később szerzett tudomást, vagy csak később jutott abba a helyzetbe, hogy perújítással élhessen, ettől az időponttól kell számítani. Az ítélet jogerőre emelkedésétől számított öt év elteltével perújításnak helye nincs.

Felülvizsgálat

A felülvizsgálat szintén jogerős bírói ítélet megtámadására szolgáló rendkívüli perorvoslat. A legfontosabb különbség, hogy ezt a perorvoslatot *jogszabálysértésre hivatkozva lehet kérni;* meg kell jelölni azt a jogszabályt melyet a bíróság jogerős határozata sért.
A felülvizsgálati kérelmet a határozat közlésétől számított 60 napon belül kell benyújtani a Legfelsőbb Bírósághoz.

9. A választott bíráskodás

A választott bíráskodás a felek vitájának a felek egyező akaratával létrehozott szervezetben és a felek által megállapított szabályok szerinti eldöntése.

Gyökerei már a középkorba nyúlnak vissza. A szervezett választott bíróságok Magyarországon a XIX. század végén alakultak ki, de szerepük a II. világháború után a nemzetközi kereskedelmi kapcsolatok területére korlátozódott.
A 80-as évek végétől a gazdasági társaságok tagjai közötti vitákban is eljárhattak. ha a felek választott bírósági eljárást írásban kikötötték. Az 1994. évi LXXI. törvény az ENSZ-mintatörvény (UNCITRAL) felépítését követve egy törvénybe foglalta össze a belföldi és a nemzetközi választott bíráskodásra vonatkozó rendelkezéseket.

Előnyei:
a) az eljárás gyorsabb (egyfokú);
b) a döntéshozatalban a felek bizalmát élvező személyek vesznek részt;
c) a szabályok többsége diszpozitív (eltérést engedő), a felek a vita eldöntésének kereteit zömmel maguk alakíthatják ki.
d) az ítélet külföldön történő végrehajtása egyszerűbb;
e) az eljárás nem nyilvános, ez a körülmény a gazdálkodó szervek számára a titokvédelem miatt előnyös lehet.

A választott bíráskodás az ügyek bizonyos csoportja esetén a rendes bírósági eljárás pótlására szolgál. *Csak „kereskedelmi ügyekben" alkalmazható* tehát, ha legalább a felek egyike gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy, és a jogvita e tevékenységével kapcsolatos.
További feltétel, hogy a felek a választott bírósági eljárást írásban kikötötték
Nincs helye a választott bírósági eljárásnak a nemperes és a különleges eljárásokban (pl. sajtóvita, munkaügyi per stb.)

A választott bíráskodás az elbírálandó ügyek szerint lehet belföldi és nemzetközi.

Belföldi a választott bíráskodás, ha a felek székhelye egyaránt Magyarországon van, nemzetközi, ha a felek székhelye különböző államban van, vagy ha a választott bíróság székhelye vagy a jogvita valamely lényeges eleme (pl. a teljesítés helye) egy másik államhoz kapcsolódik.
Nemzetközi ügyekben állandó választott bíróságként a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett állandó választott-bíróság járt el. A felek az eljárás nyelvét és az alkalmazandó jogot maguk határozhatják meg. A bíróság határozatát a szerződés kikötéseivel és a kereskedelmi szokások figyelembevételével hozza meg.

A választott bíróságok fajtái:

- eseti választott bíróságnál a felek a bírákat maguk jelölik ki. Az adott ügy elbírálására alkalmilag hozzák létre, a döntés után a választott bíróság megszűnik. Ez az általános.

- állandó választott bíróság állandó szervezet keretében folyamatosan működik. Általában az országos gazdasági kamara létesítheti. Külön törvény alapján is létesülhet (pl. a Tőzsdei Választott bíróság)

Választott bíróvá csak 24 év feletti személy választható. Nem kell jogi végzettség, külföldi állampolgár is megválasztható választott bírónak..
A bírák száma csak páratlan lehet. Egy bírónál a felek a bírót közösen jelölik három bíró esetén (ez a tipikus) 1–1 bírót a felek jelölnek és az így kijelölt két bíró jelöli ki a harmadik választott bírót. Ha nem sikerül a bíró személyében megállapodni bármelyik fél kérésére 30 nap után a bíróság jelöli ki a hiányzó választott bírót. A kijelölést a választott bíró írásban fogadja el.
Az eljárás szabályait a felek maguk határozhatják meg (az állandó választott bíróságnál erre nincs szükség, mert ott eljárási szabályzat van). Az eseti választott-bíróság is alkalmazhatja az állandó választott bíróság mintaszabályzatait.
A választott bíróság helyében, nyelvében a felek szabadon állapodnak meg.
A választott bíróság tanúkat és szakértőket meghallgathat, de bírságot és más kényszerítő eszközt nem alkalmazhat. Ha erre szükség van (pl. tanú elővezetése, ideiglenes intézkedés) a helyi rendes bíróságtól jogsegély kérhető.
A választott bírósági ítélet hatálya azonos, mint egy jogerős ítéleté, tehát fellebbezés nincs!
A törvényben meghatározott súlyos eljárásjogi szabálysértés esetén a választott bírósági ítélet érvénytelenítését lehet kérni 60 napon belül a megyei bíróságtól. A megyei bíróság kizárólag érvénytelenítheti az ítéletet, de nem módosíthat az érdemi döntésen.

10. A fizetési meghagyásos eljárás

A perindítást időben megelőzi, sőt gyakran szükségtelenné is teheti *a keresetindításnál egyszerűbb, gyorsabb és olcsóbb nemperes eljárás, a fizetési meghagyásos eljárás.*

A jogintézmény legfőbb célja száz évvel ezelőtti bevezetésekor az volt, hogy az előreláthatólag nem vitatott igények peren kívül nyerjenek gyors elintézést, ami nemcsak a bíróságot tehermentesíti, de a felek számára is kedvező mind az időtartama, mind költségvonzata szempontjából. A fizetési meghagyásos eljárás mára - akárcsak Európa

legtöbb államában - kulcsfontosságú jogintézménnyé vált a vállalkozások közötti késedelmes fizetés és a körbetartozás problémáinak megoldása szempontjából.
Az eljárás lényege, hogy a jogosult beadja a kérelmét az azt elbíráló szervhez (korábban ez a bíróság volt 2010. június 1. óta a közjegyző), amely - ha a kérelem formailag nem hibás - rövid határidőn belül kibocsátja a fizetési meghagyást; ebben a kötelezettet felhívja, hogy a kért összeget a jogosultnak fizesse meg. A kötelezett ezután vagy megfizeti a kért összeget, vagy ellentmondással él, és az eljárás perré alakul, amelyet a bíróság tárgyal le. Ha a kötelezett nem vitatja a követelést, akkor végrehajtható okirat keletkezik (jogerős fizetési meghagyás), ha viszont vitatja, az eljárás úgy folytatódik, mint egy tipikus jogvita: a bíróság előtti perrel. A fizetési meghagyásos eljárás az Európai Unió minden tagállamában ismert nemperes eljárás.
A pénz fizetésére vagy ingó dolog kiadására irányuló követelés, fizetési meghagyás útján is érvényesíthető.
Kizárólag fizetési meghagyás útján érvényesíthető a pénz fizetésére irányuló olyan követelés, amelynek összege az egymillió forintot nem haladja meg.
Természetesen a jogosult választása alapján az egymillió forintot meghaladó követelést is érvényesítheti fizetési meghagyással, de ebben az esetben az igény már keresettel is indítható.
A közjegyző a fizetési meghagyást az ellenfél meghallgatása nélkül bocsátja ki.

A fizetési meghagyásban a közjegyző felszólítja a kötelezettet, hogy a követelésnek a meghagyás kézbesítésétől számított tizenöt nap alatt tegyen eleget és az összegszerűen meghatározott eljárási költségeket is fizesse meg. A fizetési meghagyás tartalmazza azt a figyelmeztetést, hogy a kötelezett, ha a követelést alaptalannak tartja, akkor a fizetési meghagyás ellen a kézbesítésétől számított tizenöt nap alatt írásban ellentmondással élhet; a fizetési meghagyásnak bármilyen címen előterjesztett megtámadása ellentmondásnak számít.
Ha az ellentmondás a fizetési meghagyásnak csak valamely része vagy rendelkezése ellen irányul, a fizetési meghagyásnak az ellentmondással nem érintett része (rendelkezése) jogerőre emelkedik.

Ha a fizetési meghagyást ellentmondással kellő időben nem támadták meg, annak ugyanolyan hatálya van, mint a jogerős ítéletnek, tehát rendkívül fontos, hogy a követelés vitatása esetén ellentmondással kell élni.

A törvény szerint 2010. június 1-jétől működik a Magyar Országos Közjegyzői Kamaránál (MOKK) egy országosan egységes számítógépes rendszer, amely tartalmazza, és gépi úton feldolgozza a fizetési meghagyásos eljárásban tett nyilatkozatokat, iratokat. A rendszerhez minden közjegyző közvetlenül hozzáfér, és e rendszeren keresztül, elektronikus úton végzi az eljárási cselekményeket. A számítógépes rendszer mindig az adott közjegyző „nevében” jár el, a meghagyásra és egyéb iratokra mindig annak a közjegyzőnek a neve és bélyegzőlenyomatának képe kerül, aki felelős a kiadott határozatokért (aki az adott ügyben eljár).
Az elektronikus úton beadványt kizárólag erre rendszeresített űrlapon lehet benyújtani, és a beadványt

a) minősített elektronikus aláírással és minősített időbélyegzővel kell ellátni vagy

b) a hivatalos iratok elektronikus kézbesítéséről és az elektronikus tértivevényről szóló törvényben foglalt, a természetes személy hivatalos iratainak a hivatalos szervhez történő elektronikus kézbesítésére (benyújtására) vonatkozó szabályok szerint kell benyújtani.

11. A bírósági végrehajtási eljárás

A jog érvényesülését általában az önkéntes jogkövetés jellemzi, végső soron azonban a jog az állam kényszerítő ereje folytán valósul meg.

A <u>végrehajtás két fő módja</u>:
a) a büntetés-végrehajtás (a kényszer döntően személyre irányul) és
b) a vagyoni végrehajtás.

A bírósági végrehajtás a vagyoni végrehajtás fő útja. Rendszerint más, jogvitát eldöntő eljáráshoz kapcsolódó polgári nemperes eljárás, amelynek során a bíróság, illetőleg a bírósági szerv általában vagyoni kényszerrel juttatja érvényre a kötelezettség teljesítésére irányuló jogi szankciót.

A bírósági végrehajtás során állami kényszerrel is el kell érni, hogy a pénzfizetésre, illetőleg az egyéb magatartásra kötelezett (az adós) teljesítse a kötelezettségét. Az állami kényszer elsősorban az adós vagyoni jogait korlátozhatja, kivételesen az adós személyiségi jogait is érintheti.

Az adós személye elleni kényszercselekményt – a bíróság, illetőleg a bírósági végrehajtó intézkedése alapján – a rendőrség végzi el.

A pénzforgalmi úton érvényesíthető pénzkövetelést (bankszámlával rendelkezik az adós) <u>azonnali beszedési megbízással</u> kell behajtani;
bírósági végrehajtásnak akkor van helye, ha az azonnali beszedési megbízás nem vezetett eredményre. *Bankszámlával nem rendelkező adós ellen a bírósági végrehajtás során a pénzkövetelést elsősorban az adós munkabéréből*, illetményéből, ill. hasonló jellegű járandóságából, illetőleg a pénzintézetnél kezelt, az adóst megillető összegből kell behajtani. Ha előre látható, hogy a követelést a munkabérre, illetőleg a pénzintézetnél kezelt összegre vezetett végrehajtással nem lehet viszonylag rövidebb időn belül behajtani, az adós bármilyen lefoglalható vagyontárgya végrehajtás alá vonható.
A bírósági végrehajtást <u>végrehajtható okirat</u> (pl. végrehajtási lap, végrehajtási záradék) kiállításával kell elrendelni. *A bíróság a végrehajtható okiratot a végrehajtást kérő kérelmére állítja ki.* A végrehajtási kérelmet a kellő példányban, megfelelően kitöltött végrehajtható okirat nyomtatványon kell előterjeszteni.

Az első fokon eljárt bíróság végrehajtási lapot állít ki
a) a bíróság polgári ügyben hozott marasztaló határozata alapján;
b) a bíróság büntetőügyben hozott határozatának a polgári jogi igénnyel kapcsolatos marasztalást tartalmazó része alapján;
c) a bíróság által jóváhagyott egyezség alapján.

<u>A végrehajtás foganatosításának megkezdése</u>

A bíróság a végrehajtható okiratot megküldi az adós lakóhelye, illetőleg székhelye szerinti végrehajtónak és a végrehajtást kérőnek. *A végrehajtás során felmerülő költséget a végrehajtást kérő előlegezi, és az adós viseli.*
A végrehajtó a végrehajtás foganatosításának megkezdésekor a helyszínen adja át a végrehajtható okiratot az adósnak, és egyúttal felhívja őt az azonnali teljesítésre.
A végrehajtás során a végrehajtó megtekintheti és átvizsgálhatja az adós

a) lakását és egyéb helyiségét,
b) bármely vagyontárgyát,
c) gazdasági tevékenységével kapcsolatos iratait.

A végrehajtás során személymotozásnak nincs helye.
A végrehajtó – szükség esetén – az adós lezárt lakását, egyéb helyiségét, a hozzájuk vezető bejáratot, továbbá az adós bútorát vagy más ingóságát felnyithatja.
Ellenszegülés esetén a végrehajtó közvetlenül a legközelebbi helyi rendőri szervhez fordulhat.
A végrehajtás során a munkabérből történő levonásnál azt az összeget kell alapul venni, amely a munkabért terhelő, abból a külön jogszabály szerint levonással teljesítendő adónak (adóelőlegnek), egészségbiztosítási és nyugdíjjáruléknak, továbbá egyéb járuléknak a levonása után fennmarad.
Az ily módon csökkentett összegből – a törvényben foglalt részletes szabályok szerint – általában legfeljebb 33%-ot, kivételesen legfeljebb 50%-ot (pl. a gyermektartásnál) lehet levonni.

Ha az adós a végrehajtható okiratban feltüntetett kötelezettségét önként nem teljesítette, a végrehajtó az adós ingóságait foglalási jegyzőkönyvben összeírja, és ilyen módon lefoglalja. *Lefoglalni az adós birtokában, őrizetében levő vagy más olyan ingóságot lehet, amelyről valószínűsíthető, hogy az adós tulajdonában van.* A házassági életközösség tartama alatt a házastársaknak vagy bármelyiküknek a vagyontárgyát bármelyik házastárs ellen külön vezetett végrehajtás során is le lehet foglalni. Nincs helye a foglalásnak, ha az a házastárs, aki ellen a végrehajtás nem irányul, kétséget kizáróan igazolja, hogy a szóban levő vagyontárgy nem a házastársi vagyonközösséghez, hanem az ő különvagyonához tartozik.
A törvényben tételesen meghatározott vagyontárgyak (pl. szükséges ruházati cikk, háztartásához nélkülözhetetlen konyhai és háztartási felszerelés) mentesek a végrehajtás alól.
A lefoglalt ingóságot – ha a törvény másképpen nem rendelkezik – az adós őrizetében kell hagyni. Az adós a lefoglalt ingóságot – az elhasználható dolog kivételével – használhatja, de csak rendeltetésének megfelelően és az állag sérelme nélkül. A lefoglalt ingóságon elidegenítési és terhelési tilalom áll fenn. *A lefoglalt ingóság elhasználása, elzálogosítása, elidegenítése, megsemmisítése vagy a végrehajtás alól más módon való elvonása bűncselekmény.*
Az értékesítendő ingóságnak az értékesítés helyére történő elszállításáról a végrehajtó gondoskodik. Az ingóságot rendszerint árverésen kell értékesíteni.
A Vht. külön szabályokat tartalmaz az ingatlan-végrehajtásra.
A végrehajtás során befolyt összegből mindenekelőtt a végrehajtási költséget kell kielégíteni. Ha a befolyt összeg nem fedezi a végrehajtás során behajtani kívánt valamennyi követelést, a kielégítési sorrendet a Vht. határozza meg. A végrehajtót a tevékenységéért a végrehajtói díjszabás szerint megállapított díj és költségtérítés illeti meg.

Egy eredménytelen bírósági végrehajtási cselekmény (pl. sikertelen foglalás) nem szünteti meg a kötelezett tartozását!

Ha egy későbbi időpontban a jogosult kéri az eljárás folytatását és például adatokat szolgáltat az adós lefoglalható vagyontárgyairól, letiltható jövedelméről, akkor újabb végrehajtási cselekményre, letiltásra, foglalásra kerülhet sor (pl. lehet, hogy az adós örökölt, munkaviszonyt létesített stb.).
A végrehajtási jog csak a végrehajtandó követeléssel együtt évül el, az elévülésre irányadó szabályok szerint.

Önellenőrző kérdések:

1.) Melyek a bírósági úton nem érvényesíthető követelések?
2.) Mit jelent az elévülés a polgári jogban?
3.) Mi a különbség a polgári peres és a nemperes eljárások között?
4.) Milyen nemperes eljárásokat ismer?
5.) Mit jelent a bíróságok hatásköre és illetékessége?
6.) Milyen perek tartoznak a megyei bíróság hatáskörébe?
7.) Hogyan nevezik a polgári perekben a peres feleket?
8.) Ismertesse a polgári per folyamatát!
9.) Milyen bizonyítási eszközöket ismer?
10.) Milyen perorvoslatokat ismer?
11.) Melyek a választott bírósági eljárás előnyei?
12.) Milyen két fajtája van a választott bíróságoknak?
13.) Milyen értékű, a csak fizetési meghagyással érvényesíthető pénz követelés?
14.) Mi történik az ellentmondással nem támadott fizetési meghagyással?
15.) Melyek a végrehajtható okiratok?
16.) Ismertesse a munkabérre vezetett végrehajtás szabályait!

ATALANTA

V. FEJEZET

Munkajogi ismeretek

1. A munkajogra, munkaviszonyra vonatkozó alapvető szabályok

a) Törvényi szabályozás:
A jogalkotásról szóló törvényben foglaltaknak és az egységesen magas szintű szabályozás követelményének megfelelően a Munka Törvénykönyve (Mt.) előírja, hogy a munkaviszonyra vonatkozó alapvető kérdéseket törvényben kell szabályozni. A Munka Törvénykönyve átfogó jellegű, de egyes részterületeket külön törvény szabályoz. Ilyen munkaügyi vonatkozású törvény:

- a Munka Törvénykönyvéről (rövidítve Mt.) szóló (többször módosított) 1992. évi XXII. törvény,
- a közalkalmazottak jogállásáról (röv. Kjt.) (1992. évi XXXIII. törvény),
- a köztisztviselők jogállásáról (röv. Ktv.) (1992. évi XXIII. törvény),
- a kormánytisztviselők jogállásáról (Ktjt) szóló 2010. évi LVIII. törvény
- a munkaügyi ellenőrzésről (1996. évi LXXV. törvény).

A magyar munkajogi rendszer 1992 óta három elemből álló szabályozási struktúrát jelentett, 2010.-től a kormánytisztviselők jogállásának külön szabályozásával egy negyedik elem is belépett.

A versenyszférában történő munkavégzést szabályozó Munka törvénnyel egy időben, 1992. július 1-jén lépett hatályba a közszférában foglalkoztatottakra vonatkozó két törvény, a Ktv. és a Kjt., ezek eltérő rendelkezéseket tartalmaznak például a jogviszony létesítésére, megszüntetésére, az összeférhetetlenségre, az illetményre, a külön juttatásokra, fegyelmi eljárásra, a vezetői megbízásokra vonatkozóan, de a Munka tv. meghatározott rendelkezéseit e jogviszonyok esetében is alkalmazni kell.
A foglalkoztatási jogviszony megválasztásakor ügyelni kell arra, hogy a jogviszony jellegét nem az ellátandó munkakör, hanem a munkáltató jellege határozza meg.
A Kjt. és a Ktv. nem tartalmazza teljes körűen az adott jogviszonyra vonatkozó szabályok összességét, hanem a közalkalmazotti jogviszony tekintetében a Munka tv. ún. háttér jogszabálynak minősül. Rendelkezéseit ugyanis a Kjt.-ben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni, azaz a Kjt. előírja, hogy a Munka tv. mely szakasza nem alkalmazható.
A Ktv. akként rendelkezik, hogy a Munka tv. szabályait csak akkor kell alkalmazni, ha e törvény kifejezetten elrendeli, azaz a Ktv. 71. §-a felsorolja, hogy a Munka tv. mely szabályát kell figyelembe venni.

- a Munka Törvénykönyvéről (rövidítve Mt., vagy Munka tv.) szóló 1992. évi XXII. törvény

„a munka magánjoga” a piaci viszonyokhoz igazodó versenyszférára vonatkozik (pl. ha a munkáltató rt, kft. stb.);

- a Köztisztviselők jogállásáról (röv. Ktv.) szóló 1992. évi XXIII. Törvény

„a munka közjoga” a közhatalmi funkciókat gyakorló közhivatalnokok munkáját szabályozza. A közszolgálati jogviszonyt külön törvény szabályozza, ezért az Mt. rendelkezéseit a közszolgálati jogviszonyok esetében nem lehet alkalmazni.
A Ktv. szervi hatálya alá tartozó közigazgatási szerveknél foglalkoztatott ún. fizikai munkakörben alkalmazottak (pl. gépkocsivezető, kézbesítő) kivételnek számítanak, mivel jogviszonyukra nem a Ktv. előírásait, hanem a Munka tv.-t kell alkalmazni;

- a kormánytisztviselők jogállásáról (Ktjt) szóló 2010. évi LVIII. törvény

A II. Orbán kormány a Ktv. hatálya alá tartozó munkáltatóknál foglalkoztatottak közszolgálati jogviszonyát kormánytisztviselői jogviszonnyá változtatta, a vezetők megbízását vezetői munkakörré alakította át, a törvény indoklása szerint „a hatékony és költségtakarékos, demokratikus, pártsemleges és hazaszerető, a Magyar Köztársaság érdekeit és a közjót a legmegfelelőbben szolgáló központi közigazgatás kialakítása érdekében”.
E törvény hatálya
a) a Miniszterelnökség, a minisztériumok, a kormányhivatalok, a központi hivatalok (a központi államigazgatási szerv),
b) a kormányhivatalok és a központi hivatalok területi, helyi szerve, a megyei, fővárosi kormányhivatal, a Rendőrség, a Vám- és Pénzügyőrség, a büntetésvégrehajtás és a katasztrófavédelem szervei [együtt: államigazgatási szerv] kormánytisztviselőinek és kormányzati ügykezelőinek kormánytisztviselői jogviszonyára, továbbá a minisztérium és a Miniszterelnökség közigazgatási államtitkárainak és helyettes államtitkárainak jogviszonyára terjed ki.

- a Közalkalmazottak jogállásáról (röv. Kjt.) szóló 1992. évi XXXIII. törvény

„a munka magánjoga és közjoga közötti határterület” a közigazgatáson túl, de állami illetve önkormányzati feladat (pl. közoktatás, egészségügyi ellátás) ellátásában foglalkoztatottakra vonatkozik. A költségvetési szervekkel fennálló munkaviszonyokra (a közalkalmazotti jogviszonyra) azonban az Mt. hatálya, főszabályként kiterjed.
Nem tartozik a Kjt. hatálya alá két kivételnek számító foglalkoztatási forma: a közhasznú munkavégzés, valamint a közmunkaprogram keretében történő foglalkoztatás. A helyi önkormányzati feladatok ellátására például mindkét módon szervezhetők munkák, de e foglalkoztatások céljuk és jellegük, valamint a kapcsolódó támogatások miatt nem a Kjt., hanem a Munka tv. hatálya alá tartoznak.

b) Alacsonyabb szintű jogszabályok:
Alacsonyabb szintű jogszabály csak törvényi felhatalmazás alapján szabályozhat munkaviszonnyal összefüggő kérdéseket. Külön hangsúlyozni szükséges, hogy a munkaviszonnyal kapcsolatos alapvető és jogi szabályozást igénylő kérdéseket az Mt. rendezi, végrehajtási jogszabály kiadására csak egészen kivételesen, konkrét törvényi felhatalmazás alapján kerülhet sor. Ebben a szabályozási rendszerben tehát a főszerep a törvény mellett a kollektív szerződéseknek jut.

c) Kollektív szerződés:
A kollektív szerződés szabályozhatja a munkaviszonyból származó jogokat és kötelezettségeket, ezek gyakorlásának, illetve teljesítésének módját, az ezzel kapcsolatos eljárás rendjét. Kollektív szerződés a munkaviszonyra vonatkozó bármelyik kérdésről rendelkezhet, de jogszabállyal ellentétes nem lehet. *A kollektív szerződés a törvénynek a munkaviszonyra vonatkozó szabályaitól azonban általában eltérhet, feltéve, hogy a munkavállalóra kedvezőbb feltételt állapít meg.* A felek megállapodására

(munkaszerződésre) is ez az eltérési lehetőség vonatkozik. A kedvezőbb lehetőség jelentkezhet valamilyen, a munkavállalót terhelő kötelezettség enyhítésében, vagy számszerűen meghatározott jogosultsági mérték (pl. a rendes felmondáshoz kapcsolódó végkielégítés) növelésében.
A kollektív szerződés olyan megállapodás, amely a munkaviszonyból származó jogokon túlmenően a kollektív szerződést kötő felek (munkáltató-szakszervezet) közötti kapcsolatrendszert is szabályozhatja. A munkáltatónál egy kollektív szerződés köthető. Az Mt. a kollektív szerződések közötti bizonyos "hierarchiát" állapít meg. Az ágazati szinten kötött kollektív szerződések, tehát a szélesebb hatályú kollektív szerződések megelőzik a helyi szintű kollektív szerződéseket. A kollektív szerződést – eltérő megállapodás hiányában – bármelyik szerződéskötő fél három hónapos határidővel felmondhatja. A munkáltató vagy a szakszervezet jogutód nélküli megszűnésével a kollektív szerződés hatályát veszti; a jogutóddal történő megszűnés a kollektív szerződés hatályát nem érinti.

d) A felek megállapodása (munkaszerződés):

A munkaviszony – ha törvény másként nem rendelkezik – munkaszerződéssel jön létre. A kollektív szerződés, mint munkaviszonyra vonatkozó szabály, normatív jellegénél fogva befolyásolja a munkaszerződést. A munkaszerződés kollektív szerződéssel ellentétben nem állhat, kivéve, ha a munkavállalóra kedvezőbb feltételt állapít meg. A munkaszerződés létrejöttéhez – a felek adatain kívül – legalább három ún. szükségképpeni elem meghatározása szükséges.

A munkaszerződésben meg kell határozni:
1. a munkavállaló személyi alapbérét,
2. munkakörét,
3. a munkavégzés helyét.

Ezen túlmenően a munkáltató és a munkavállaló bármilyen más kérdésben is megállapodhat a munkaszerződés megkötésekor. A munkavállalótól csak olyan nyilatkozat megtétele vagy adatlap kitöltése kérhető, illetve vele szemben csak olyan alkalmassági vizsgálat alkalmazható, amely személyiségi jogait nem sérti, és a munkaviszony létesítése szempontjából lényeges tájékoztatást nyújthat.
A munkaszerződést írásba kell foglalni. Amennyiben a felek a munkaszerződésben a munkába lépés napjáról nem rendelkeznek, a szerződéskötést követő napon kell a munkavégzést megkezdeni.

2. A Munka Törvénykönyve hatálya, alapvető szabályai

A Munka Törvénykönyve a jogokat és kötelezettségeket elsődlegesen az ún. versenyszféra körében határozza meg, ahol a munkáltató gazdálkodására tekintettel mód van kollektív megállapodások kötésére, munkaviszonyt érintő alkura.
Az **Mt. hatálya** kizárólag a munkaviszonyokra terjed ki. Előírásait nem kell figyelembe venni olyan jogviszonyoknál, amelyek más jogágba tartoznak, de a feleknek, vagy csak valamelyiküknek a jogviszonyból eredően munkát kell végeznie (pl. megbízás, szövetkezeti tagok munkavégzése).
Az Mt. alapvető szabályként kimondja, hogy rendelkezéseit magyarországi munkavégzés esetén kell alkalmazni, függetlenül attól, hogy a munkáltató székhelye hol van és milyen a

munkavállaló állampolgársága. A magyar jog hatályát a személyi elv alapján kiterjeszti külföldre is, ha a munkáltató magyarországi székhelyű és a munkavállaló magyar állampolgár munkáját kiküldetésben végzi.
A közszolgálati jogviszonyt külön törvény szabályozza, ezért az Mt. rendelkezéseit a közszolgálati jogviszonyok esetében nem lehet alkalmazni.
A költségvetési szervekkel fennálló munkaviszonyokra (az ún. közalkalmazotti jogviszonyra) azonban az Mt. hatálya főszabályként kiterjed.

Általános jogelv szinte minden jogágban **a felek együttműködési kötelezettsége**. A munkaviszony alanyainak egymás érdekeit figyelembe vevő együttműködése feltételezi, hogy egyikük sem tanúsít olyan magatartást harmadik személyekkel kapcsolatban, amely a másik alapvető érdekeit sértené.

- A munkáltató a munkavállalóra vonatkozó tényt, adatot, véleményt harmadik személlyel csak törvényben meghatározott esetben, vagy a munkavállaló hozzájárulásával közölhet. A munkavállalóra vonatkozó adatok statisztikai célra azonban felhasználhatók;
- A munkavállaló a munkaviszony fennállása alatt – kivéve, ha erre jogszabály feljogosítja – nem tanúsíthat olyan magatartást, amellyel munkáltatója jogos gazdasági érdekeit veszélyeztetné. A munkaviszony megszűnését követően ez a kötelezettség a munkavállalót csak ilyen tartalmú, megfelelő ellenérték fejében kötött megállapodás alapján és legfeljebb három évig terhelheti.

Az Mt. nemzetközi kötelezettségeinknek megfelelően tiltja a munkavállalók közötti indokolatlan különbségtételt. A munkaviszonnyal kapcsolatosan **tilos hátrányos megkülönböztetést** alkalmazni a munkavállalók között nemük, koruk, nemzetiségük, fajuk, származásuk, vallásuk, politikai meggyőződésük, továbbá minden egyéb, a munkaviszonnyal össze nem függő körülmény miatt. A hátrányos megkülönböztetés tilalma a nyugdíjas munkavállalókat is védi. A munkaviszonyban álló nyugdíjas jogosult mindazokra a járandóságokra, amelyek azonos feltételek mellett a nem nyugdíjas munkavállalót megilletik. Munkaviszonyra vonatkozó szabály a munkavállalók meghatározott körére (pl. a foglalkoztatási baleset vagy megbetegedés miatt megrokkant és erre tekintettel munkaviszonyát megszüntetett munkavállaló, ha később munkaképessé vált) azonos feltételek esetén előnyben részesítési kötelezettséget írhat elő.

A munkaviszonnyal kapcsolatos nyilatkozatokat – ha munkaviszonyra vonatkozó szabály eltérően nem rendelkezik – **alaki kötöttség** nélkül lehet megtenni. A munkavállaló kérésére a nyilatkozatot akkor is írásba kell foglalni, ha az egyébként nem kötelező.
A munkáltató írásbeli intézkedését köteles megindokolni, ha az ellen a munkavállaló jogorvoslatot kezdeményezhet. Ebben az esetben a jogorvoslat módjáról és határidejéről a munkavállalót ki kell oktatni. A munkavállaló szempontjából ezek a rendelkezések garanciális jelentőségűek, mert ezáltal számon kérheti a munkáltatótól döntésének okát, bármilyen, a személyét érintő intézkedésnél.
Az írásbeli nyilatkozat akkor tekinthető közöltnek, ha azt az érdekeltnek vagy az átvételre jogosult személynek adják át. A közlés akkor is hatályos, ha az átvételt az érdekelt megtagadja, vagy szándékosan megakadályozza; erről jegyzőkönyvet kell felvenni.
A munkaviszonnyal kapcsolatos igény három év alatt évül el. A bűncselekménnyel okozott kárért fennálló felelősség öt év, ha pedig a büntethetőség elévülési ideje ennél hosszabb, ennek megfelelő idő alatt évül el. Az igény elévülése az esedékessé válástól kezdődik. Az igény elévülését hivatalból kell figyelembe venni.

3. A munkaviszony

A munkaviszony szükségszerűen kétalanyú jogviszony, alanyai a munkáltató és a munkavállaló. Munkáltató az lehet, aki jogképes. Munkavállalóként munkaviszonyba az léphet, aki tizenhatodik életévét betöltötte. Korlátozottan cselekvőképes személy törvényes képviselőjének hozzájárulása nélkül is létesíthet munkaviszonyt.
A tizenötödik életévét betöltött, nappali rendszerű képzés keretében tanulmányokat folytató tanuló csak az iskolai szünet alatt létesíthet munkaviszonyt, de ehhez szükséges a törvényes képviselőjének a hozzájárulása is.
Nőt és fiatalkorút nem szabad olyan munkára alkalmazni, amely testi alkatára, illetve fejlettségére tekintettel rá hátrányos következményekkel járhat. Azokat a munkaköröket, amelyekben nő vagy fiatalkorú nem, vagy csak meghatározott munkafeltételek biztosítása esetén, illetve előzetes orvosi vizsgálat alapján foglalkoztatható, jogszabály határozza meg.
A munkavállalót az egyéb hasonló jellegű jogviszony alanyától megkülönbözteti, hogy nem saját kockázatára, hanem munkaszerződése alapján – a munkáltató utasításai szerint – végez munkát térben és időben meghatározott helyen.

Eltérő megállapodás hiányában a munkaviszony határozatlan időtartamra jön létre. Munkaszerződés létesíthető határozott időtartamra is. A határozott időtartam megállapítása történhet naptárilag, de megengedett az elvégzendő munka megjelölése is az időtartam meghatározására. Ennek időtartama – az újabb munkaviszony létesítését is ideértve – az öt évet nem haladhatja meg.
A határozott idejű munkaviszony határozatlan idejűvé alakul, ha a munkavállaló az időtartam lejártát követően legalább egy munkanapot, közvetlen vezetője tudtával tovább dolgozik. A harmincnapos vagy ennél rövidebb időre létesített munkaviszony azonban ilyen esetben csak annyi idővel hosszabbodik meg, amilyen időtartamra eredetileg létrehozták.
Mind a munkáltató, mind pedig a munkavállaló igényt tarthat arra, hogy lehetősége nyíljon a másik fél, valamint a munkavégzéssel kapcsolatos körülmények megismerésére. A munkaszerződésben emiatt, a munkaviszony létesítésekor **próbaidő** is kiköthető. A próbaidő tartama harminc nap, de kollektív szerződés, illetve a felek ennél rövidebb vagy hosszabb, de legfeljebb három hónapig terjedő próbaidőt is megállapíthatnak. A próbaidő meghosszabbítása tilos, ettől érvényesen eltérni nem lehet.
A próbaidő legfontosabb jogkövetkezménye, hogy a *munkaviszonyt a próbaidő tartama alatt a munkavállaló és a munkáltató egyaránt megszüntetheti azonnali hatállyal.*
A munkaszerződés megkötése a munkavállaló és a munkáltató egybehangzó akaratnyilatkozata alapján történik, így a munkaszerződés módosítására is csak ilyen módon, a felek közös megegyezésével nyílik lehetőség. A munkaszerződés módosítására a megkötésre vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.
A munkaviszony külső körülmény miatt vagy a felek jognyilatkozata következtében is megszűnik ill. megszüntethető.
A munkaviszony megszűnésének főbb esetei:
a) a munkavállaló halála,
b) a munkáltató jogutód nélküli megszűnése,
c) a határozott idő lejárta,
d) a munkáltató és a munkavállaló közös megegyezése,
e) rendes felmondás,
f) rendkívüli felmondás.

A munkaviszonyt a munkáltató személyében bekövetkezett jogutódlás nem érinti. Ehhez képest a jogelőddel létesített munkaviszony a jogutóddal változatlanul fennáll és különösen a

felmondási idő és a végkielégítés szempontjából az e munkaviszonyban töltött időket együttesen kell számításba venni.

A rendes felmondás

A határozatlan idejű munkaviszonyt mind a munkavállaló, mind a munkáltató felmondással megszüntetheti, ettől érvényesen eltérni nem lehet.
A munkáltató köteles felmondását írásba foglalni és megindokolni. A felmondás indoka csak a munkavállaló képességeivel, a munkaviszonnyal kapcsolatos magatartásával, illetve a munkáltató működésével összefüggő ok lehet. A felmondás okának egyértelműen és világosan ki kell tűnnie az indokolásból és a munkáltatónak bizonyítania kell azt is, hogy a felmondás indoka valós és okszerű volt.
Az Mt. nem határozza meg a felmondási indokokat. Ebből következően tehát a munkáltató bármely olyan indok alapján megszüntetheti a munkavállaló munkaviszonyát, melynek következtében a munkaviszony a konkrét esetben nem tölti be megfelelően rendeltetését, tehát fenntartása akár a munkáltató tevékenységével, akár a munkavállaló személyével összefüggő okból szükségtelenné válik. A munkáltató felmondásában köteles meghatározni azokat a tényeket, illetve körülményeket, amelyekből okszerűen következik, hogy a munkavállaló munkájára, további foglalkoztatására nincs szükség. Az okok helytállóságát, valóságát a munkaügyi jogvitában a munkáltatónak kell bizonyítania.
A munkáltató rendes felmondását nem köteles indokolni, ha a munkavállaló öregségi nyugdíjra szerzett jogosultságot.

Az Mt. tételesen meghatározza azokat az eseteket (pl. keresőképtelenség miatti betegség, terhesség, sor- vagy tartalékos katonai szolgálat), amikor a munkavállaló munkaviszonyát a munkáltató rendes felmondással nem szüntetheti meg. A felmondási tilalmak nem vonatkoznak a munkavállaló munkaviszonyának a felmondására, ha a munkavállaló nyugdíjasnak minősül., A munkáltató csak különösen indokolt esetben szüntetheti meg rendes felmondással a munkavállaló munkaviszonyát az öregségi nyugdíjra való jogosultság megszerzését megelőző öt éven (ún. védett kor) belül. A munkáltató személyében bekövetkező jogutódlás önmagában nem szolgálhat a határozatlan idejű munkaviszony rendes felmondással történő megszüntetésének indokául
Az Mt. meghatározza a **felmondási idő** minimumát és maximumát. Eszerint a felmondási idő legalább harminc nap és maximum egy év. Ettől sem rövidebb, sem hosszabb felmondási időt a felek, illetve kollektív szerződés érvényesen nem állapíthat meg. A harmincnapos felmondási idő a munkáltatónál munkaviszonyban töltött idő után 5-60 nappal kötelezően meghosszabbodik. A törvényben meghatározott mértékek csak a minimumokat jelentik, amikhez képest akár kollektív szerződés, akár egyéb megállapodás kedvezőbb mértéket állapíthat meg a dolgozóra nézve. A felmondás a jövőre nézve szünteti meg a munkaszerződést, tehát a munkaszerződés – a rendkívüli felmondást kivéve – a felmondási idő alatt fennáll, így továbbra is érvényesül a dolgozó munkavégzési kötelezettsége.
Ha a munkavállaló, munkaviszonyát nem törvényben foglaltak szerint szünteti meg (pl. nem tölti le a felmondási időt), köteles a munkáltató számára a rá irányadó felmondási időre járó átlagkeresetének megfelelő összeget megfizetni.

Az Mt. a munkáltató számára kötelezővé teszi, hogy – rendes felmondása esetén – a munkavállalót munkavégzés alól felmentse. A felmondási időhöz hasonlóan az Mt. megállapítja a **felmentési idő** minimális mértékét, ez a dolgozóra irányadó felmondási idő fele. Ettől természetesen akár kollektív szerződésben, akár egyéb megállapodásban a munkavállaló javára érvényesen el lehet térni. A munkáltató – a felmentési időn túlmenően – akár az egész felmondási idő mértékére mentesítheti a munkavállalót a munkavégzés alól.
A munkavégzés alóli felmentés időtartamára a munkavállalót átlagkeresete illeti meg. Nem illeti meg átlagkereset a munkavállalót arra az időre, amely alatt munkabérre egyébként sem lenne jogosult (betegállomány).

Az Mt. a munkavállalót **végkielégítésre** jogosítja abban az esetben, ha munkaviszonya akár a munkáltató rendes felmondása, akár a munkáltató jogutód nélküli megszűnése következtében szűnik meg. A végkielégítés feltétele az is, hogy a munkavállaló legalább három évig a munkáltatóval munkaviszonyban álljon. A tv. a végkielégítés mértékét csak minimális mértékben határozza meg, ehhez képest tehát akár kollektív szerződés, akár munkaszerződés magasabb mértéket határozhat meg. Nem jár végkielégítés a munkavállalónak, ha legkésőbb a munkaviszony megszűnésének időpontjában nyugdíjasnak minősül. Ez esetben ugyanis a végkielégítés szociális funkciója nem indokolt.

Rendkívüli felmondás

Az Mt. a munkáltató és a munkavállaló számára egyaránt lehetővé teszi, hogy a fennálló munkaviszonyt rendkívüli felmondással szüntesse meg. Erre csak kivételes esetben kerülhet sor, mégpedig akkor:

- ha valamelyik fél a munkaviszonyból származó lényeges kötelezettségét szándékosan vagy súlyos gondatlansággal, jelentős mértékben megszegi;
- ha a másik fél olyan magatartást tanúsít, ami a munkaviszony fenntartását lehetetlenné teszi.

A törvény tételesen nem határozza meg a rendkívüli felmondást megalapozó okokat, de rendkívüli felmondás alkalmazására csak valóban kivételes esetben kerülhet sor. A rendkívüli felmondás jogát az ennek alapjául szolgáló okról való tudomásszerzéstől számított tizenöt napon belül, legfeljebb azonban az ok bekövetkeztétől számított egy éven belül, bűncselekmény elkövetése esetén a büntethetőség elévüléséig lehet gyakorolni. Ha a rendkívüli felmondás jogát testület jogosult gyakorolni, a tudomásszerzés időpontjának azt kell tekinteni, amikor a rendkívüli felmondás okáról a testületet – mint a munkáltatói jogkört gyakorló szervet – tájékoztatják.
A törvény a rendkívüli felmondás esetén nem engedi a rendes felmondás szabályait alkalmazni (pl. ilyen esetben nem érvényesülnek a felmondási tilalmak sem).
Megjegyzendő, hogy a hatályos Mt. a fegyelmi eljárást nem ismeri. A rendkívüli felmondás bizonyos mértékig a megszűnt fegyelmi elbocsátás fegyelmi büntetéshez hasonlítható.
Az Mt. lehetővé teszi, hogy a kollektív szerződés – a rendkívüli felmondáson kívül – **egyéb jogkövetkezményeket** is megállapíthasson a munkavállaló terhére, a munkaviszonyból eredő kötelezettsége vétkes megszegése esetére.
Hátrányos jogkövetkezménnyel járó intézkedés csak írásbeli, indokolt határozatban szabható ki, amely tartalmazza a jogorvoslat lehetőségéről való tájékoztatást is.

A határozott időre szóló munkaviszony csak közös megegyezéssel vagy rendkívüli felmondással, illetőleg próbaidő kikötése esetén azonnali hatállyal **szüntethető meg.**

Különösen a hosszabb határozott időre szóló munkaviszony lejárat előtti megszüntetése is indokolt lehet. A munkáltató a határozott időre alkalmazott munkavállaló munkaviszonyát is megszüntetheti, ilyenkor azonban a munkavállalót egyévi, ha a határozott időből még hátralévő idő egy évnél rövidebb, a hátralévő időre jutó átlagkeresete megilleti.A **munkaviszony megszüntetésekor (megszűnésekor)** a munkavállaló részére az utolsó munkában töltött napon ki kell fizetni a munkabérét, egyéb járandóságait, valamint ki kell adni a munkaviszonyra vonatkozó szabályban és egyéb jogszabályokban előírt igazolásokat.
Ha a bíróság megállapítja, hogy a munkáltató a munkavállaló munkaviszonyát jogellenesen szüntette meg, a munkavállalót főszabályként eredeti munkakörében kell továbbfoglalkoztatni. Ezen túlmenően meg kell téríteni elmaradt munkabérét (egyéb járandóságait) és felmerült kárát.
A munkaviszony fennállása alatt a **munkavállaló további munkaviszonyt, illetve munkavégzésre irányuló jogviszonyt** létesíthet, ezért általános munkavállalói kötelezettség a további jogviszony létesítésének előzetes bejelentése a munkáltatónál. A további jogviszony létesítését a munkáltató csak abban az esetben tilthatja meg, ha piaci pozícióit gyengítené, azaz gazdasági érdekeit veszélyeztetné.

4. A munkavégzés szabályai

A munkáltató foglalkoztatással kapcsolatos kötelezettségeit a munkaszerződésen kívül a munkaviszonyra vonatkozó szabályok és a jogszabályok határozzák meg. A munkaszerződés az alkalmazásra vonatkozó lényegesebb feltételeket rögzíti, többek között előírja, hogy a munkáltató mely munkahelyen és munkakörben köteles foglalkoztatni a munkavállalót.
Eltérő megállapodás hiányában a munkavállaló a munkát **a munkáltató utasítása** szerint köteles ellátni. Nem köteles a munkavállaló teljesíteni az utasítást, ha annak végrehajtása jogszabályba vagy munkaviszonyra vonatkozó szabályba ütközik. Ha az utasítás végrehajtása kárt idézhet elő, és a munkavállaló ezzel számolhat, köteles erre az utasítást adó figyelmét felhívni, de az utasítás teljesítését nem tagadhatja meg. A munkavállaló köteles megtagadni az utasítás teljesítését, ha annak végrehajtása más személy életét, testi épségét vagy egészségét közvetlenül és súlyosan veszélyeztetné.
A **munkakörön kívüli munkavégzés** elrendelésének két együttes feltétele van: a munkavégzés a munkavállalóra nézve ne jelentsen aránytalan sérelmet, valamint az elrendelés kellően indokolt legyen. A különös indokoltság fennállásának, az intézkedés nélkülözhetetlenségének bizonyítása a munkáltatót terheli. Az intézkedés a munkavállaló hozzájárulása nélkül is elrendelhető. Ha a munkavállaló a munkavégzés mellett eredeti munkakörét is ellátja, munkabérén felül külön díjazás (helyettesítési díj) is megilleti.
A munkaszerződés megkötésekor a feleknek kötelező megállapodni a munkavégzés helyében.
A **munkahelyen kívüli munkavégzés** nem jelenthet anyagi hátrányt a munkavállaló számára, ezért ha e munka ellátása többletköltséggel jár (pl. megnövekedik a munkábajárás miatti utazási költség), a munkáltató köteles azt megtéríteni.
A munkakörbe nem tartozó, illetve a más munkahelyen történő munkavégzés valószínű tartamáról a munkavállalót tájékoztatni kell. Az ilyen munka – eltérő megállapodás hiányában – nem haladhatja meg naptári évenként a két hónapot.
A munkavállaló írásban ideiglenesen más munkáltatónál történő munkavégzésre is kötelezhető **(kirendelés).** Az ennek következtében felmerülő többletköltséget a munkáltató köteles megtéríteni.
A munkavállaló munkaidő alatti munkavégzési kötelezettsége általános. Ez alól mentesülésre (munkavégzési kötelezettség szünetelése) lehetősége csak akkor van, ha azt munkaviszonyra vonatkozó szabály kifejezetten megengedi.

5. A munkaidő és a pihenőidő

A teljes munkaidő a munkavégzésre előírt idő, amely az előírt munkakezdéstől a munkavégzés befejezéséig terjed, a megszakítások és a munkaidőbe be nem számítható szünetek nélkül. A munkavégzésre előírt idő munkaidő, tekintet nélkül arra, hogy tartama alatt a munkáltató biztosít-e munkát a munkavállaló részére. A munkaidő napi nyolc óra.
A munkaviszonyra vonatkozó szabály vagy a felek megállapodása rövidebb vagy hosszabb, de napi tizenkét órát meg nem haladó munkaidőt is megállapíthat. A vezető munkavállalók munka-, illetve pihenőidejét kollektív szerződés a törvényben foglaltaktól eltérően szabályozhatja.
A munkaidő, a napi munkaidő tartamának alapulvételével, heti vagy ennél hosszabb, de legfeljebb éves keretben is meghatározható. A munkarendet a kollektív szerződés, ennek hiányában a munkáltató állapítja meg.
A munkavállalónak az Mt. szerint munkaközi szünetet, pihenőidőt és két pihenőnapot is biztosítani kell.
A munkáltató a munkavállalót kivételes esetben, rendkívüli munkaidőben történő munkavégzésre kötelezheti.
Az évi **rendes szabadság** az a naptári évenként járó hosszabb pihenőidő, amelyre minden munkaviszonyban álló munkavállalónak alanyi joga van. A munkavállalót minden munkaviszonyban töltött naptári évben rendes szabadság illeti meg, amely alap- és különböző jogcímen járó pótszabadságokból tevődik össze.
A munkavállalót a szabadság a további munkaviszonya után is megilleti. A munkavállalónak évi rendes szabadság akkor is jár, ha a munkáltató őt nem teljes munkaidőben alkalmazta. Az Mt. általános szabálya alapján a munkavállalót a munkaviszony szünetelésének tartamára nem illeti meg szabadság. A tv. csak azon eseteket állapítja meg, amikor kivételként, a munkaviszony szünetelésének idejére is jár szabadság.
Az **alapszabadság** legalacsonyabb mértéke 20 munkanap, és az életkor előrehaladtával ez a mérték fokozatosan emelkedik, maximumát, 30 munkanapot a munkavállaló 45. életévének betöltésekor éri el.
Az Mt. az egészségügyi megfontolás alapján járó **pótszabadságokat** biztosítja, melyek az életkor, a gyermeknevelés, valamint a munkavállalói fogyatékosság, illetve egészségi ártalom címén járnak. A kollektív szerződésben és az egyes munkaszerződésekben sor kerülhet további pótszabadságok megállapítására is.
Általános szabályként a pótszabadság az alapszabadságon felül jár, és a többféle jogcímen alapuló pótszabadság egymás mellett is megilleti a munkavállalót.
A szabadság kiadásának időpontját – a munkavállaló előzetes meghallgatása után – a munkáltató határozza meg. Az alapszabadság egynegyedét – a munkaviszony első három hónapját kivéve – a munkáltató a munkavállaló kérésének megfelelő időpontban köteles kiadni.
A **fizetés nélküli szabadság** általában nem illeti meg alanyi jogon a munkavállalót, az csak külön kérelmére, a munkáltató mérlegelése alapján adható. Felmerülhetnek azonban olyan személyi és családi okok (pl. szülési szabadság), amelyek szükségszerűen igénylik a munkavállaló távollétét a munkahelyéről. Ilyen körülmények esetén indokolatlan lenne a munkáltató mérlegelésére bízni a szabadság biztosítását, illetve bizonyos munkaidő-kedvezmény megadását, ezért ilyen esetekben az Mt. kötelezővé teszi a munkáltató részére a fizetés nélküli szabadság biztosítását.

6. A munka díjazása

Az Mt. csak a munka díjazásának alapvető – elsősorban a munkavállaló szempontjából garanciális jelentőségű – szabályait állapítja meg. Egyrészt a munkavállalók védelme érdekében ír elő meghatározott rendelkezéseket kötelező jelleggel (ilyenek különösen a munkabér védelmére vonatkozó szabályok), másrészt a felek munkabérre vonatkozó megegyezésének elősegítését szolgáló diszpozitív szabályokat (pl. a bérpótlék számítás alapja) állapít meg.
A munkaviszony elengedhetetlen tartalmi eleme, hogy a munkavégzés ellenérték, munkabér fejében történik. A munkaviszony sajátosságaiból – így különösen a felek kapcsolatának tartós jellegéből, a munkáltató foglalkoztatási kötelezettségéből – adódóan indokolt esetben a munkáltató bérfizetési kötelezettséggel tartozik munkavégzés hiányában is (pl. készenlét, állásidő).
Főszabályként a munkavállalónak a munkaszerződésben meghatározandó személyi alapbért kell fizetni. Ettől eltérő megállapodásra azonban – akár kollektív szerződésben, akár munkaszerződésben – lehetőség van; ez esetben a személyi alapbér helyett a megállapodás szerinti munkabér (pl. teljesítménybér) jár.
A munkabér megállapítható:

- időbérben (a személyi alapbér időbérnek minősül),
- teljesítménybérben,
- illetőleg azok együttes alkalmazásával.

Személyi alapbérként, illetve teljesítménybérként a meghatározott feltételeknek megfelelően legalább a kötelező legkisebb munkabér (minimálbér) jár. A munkavállalót megillető kötelező legkisebb munkabért és annak hatályossági körét a Kormány állapítja meg.
A munkavállaló részére munkabéréről részletes írásbeli elszámolást kell adni. A munkabér védelme érdekében a törvény meghatározza a munkabérből való levonás szabályait is.
A személyi alapbért további bérrészek egészíthetik ki (pl. bérpótlék, prémium). A munkavállalót, ha a munkáltató működési körében felmerült okból nem tud munkát végezni, az emiatt kiesett munkaidőre (állásidő) személyi alapbére illeti meg. Elmaradhat a munkavégzés úgy, hogy a munkavállalónak joga lehet a munkabérre (pl. felmentés, szabadság, állampolgári kötelezettség teljesítése stb.). Ezekben az esetekben az Mt. szerint munkabérként a munkavállalónak átlagkeresetet vagy távolléti díjat kell fizetni.
A munkáltató köteles a munkavállalónak megtéríteni azt a költségét, amely a munkával kapcsolatos kötelezettségek teljesítése során a munkavállalónál szükségesen és indokoltan merült fel (pl. valamely képzésben való részvételre kötelezett munkavállaló tanfolyami díja), továbbá a munkáltató érdekében felmerült egyéb szükséges költségeket (pl. a saját szerszám használata), ha az utóbbihoz a munkáltató előzetesen hozzájárult. A kiküldetési és külszolgálati, illetve a munkába járással összefüggő költségeket külön jogszabály szerint kell megtéríteni.

7. Felelősség a munkajogban

A) A munkavállaló kártérítési felelőssége

Az Mt. a munkaviszonyból eredő kötelezettség megsértésének szankciójaként kártérítési kötelezettséget állapít meg, amennyiben a kötelezettségszegés a munkaviszony másik alanyának kárt okozott. Nem kell a munkavállalónak megtérítenie a kárnak azt a részét, amely a munkáltató közrehatása következtében állott elő.

A munkáltató a munkavállaló által okozott kár megtérítésére vonatkozó igényét bíróság előtt érvényesítheti. Kollektív szerződés meghatározhatja azt az értéket, amelyet meg nem haladó mértékben a munkáltató a munkavállalót közvetlenül kártérítésre kötelezheti. Ebben az esetben meg kell határozni a kártérítés kiszabására irányadó eljárási rendet is.
A munkavállaló a munkaviszonyából eredő kötelezettségének vétkes megszegésével okozott kárért kártérítési felelősséggel tartozik. A felróhatóság szempontjából a vétkesség két alakzatát lehet megkülönböztetni, a gondatlanságot és a szándékosságot.
A munkáltató utasítási jogából következően képes a munkavállaló magatartásának megfelelő befolyásolására, ezen keresztül a károkozás megelőzésére, ezért neki kell bizonyítani a kártérítési felelősség feltételeinek fennállását, nem pedig a munkavállalónak a mentesülés érdekében magát kimentenie.
A munkavállaló kártérítési felelőssége körében alapelv, hogy a munkavállaló az okozott károk közül csak a tényleges kár megtérítésére kötelezhető, az ún. elmaradt haszon csak kivételesen érvényesíthető.
Ha a kárt többen együttesen okozták, vétkességük, a megőrzésre átadott dolgokban bekövetkezett hiány esetén pedig munkabérük arányában felelnek. Amennyiben a kárt többen szándékosan okozták, egyetemleges kötelezésnek van helye.

A kártérítés mértéke:

- *Gondatlan károkozás esetén a kártérítés mértéke a munkavállaló egyhavi átlagkeresetének ötven százalékát nem haladhatja meg.* A kártérítés mértékét a munkaszerződés legfeljebb másfél havi, a kollektív szerződés legfeljebb hat havi átlagkeresetig határozhatja meg; ettől érvényesen eltérni nem lehet;
- Gondatlan károkozás esetén is teljes kárért felel a pénzintézet pénztári számfejtője és ellenőre a számfejtés körében előidézett vagy az ezzel összefüggő ellenőrzés elmulasztásával vagy hiányos teljesítésével okozott kárért;
- *Szándékos károkozás esetén a munkavállaló a teljes kárt köteles megtéríteni.* A munkavállaló szándékosan okoz kárt a munkáltatónak, ha előre látja cselekményének (mulasztásának) károsító következményeit, és azokat kívánja (közvetlen szándék), vagy azokba belenyugszik (eshetőleges szándék);
- A munkavállaló vétkességére tekintet nélkül *a teljes kárt köteles megtéríteni* a visszaszolgáltatási vagy elszámolási kötelezettséggel átvett olyan dolgokban bekövetkezett hiány esetén, amelyeket állandóan őrizetben tart, kizárólagosan használ vagy kezel *(megőrzési felelősség).* Mentesül a munkavállaló a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a hiányt elháríthatatlan külső ok idézte elő, vagy a munkáltató a biztonságos őrzés feltételeit nem biztosította. A munkavállalót ez a teljes anyagi felelősség csak akkor terheli, ha a dolgot (szerszám, termék, áru, anyag stb.) jegyzék vagy elismervény alapján vette át.
  Ha a megőrzésre átadott dologban megrongálódása folytán keletkezett kár, a munkavállaló felelősségét a vétkességi felelősségre megállapított szabályok szerint kell elbírálni, de ebben az esetben a vétlenség bizonyítása a munkavállalót terheli.
- A *pénztáros,* a pénzkezelő vagy az értékkezelő teljes anyagi felelősséggel tartozik az általa kezelt pénz, értékpapír és egyéb értéktárgy tekintetében;
- *A leltárhiány* a kezelésre szabályszerűen átadott és átvett anyagban, áruban *ismeretlen okból keletkezett,* a természetes mennyiségi csökkenés és a kezeléssel járó veszteség mértékét meghaladó *hiány.* A leltárhiányért a leltárfelelősségi megállapodást kötött munkavállaló *vétkességére tekintet nélkül felelősséggel tartozik.* A leltárfelelősségi megállapodást írásba kell foglalni és ebben meg kell határozni a leltári készletnek azt a körét, amelyért a munkavállaló felelősséggel tartozik.

Leltárhiányért való felelősség csak azzal a munkavállalóval szemben érvényesíthető, aki a két egymást követő leltározás közötti időszaknak (leltáridőszak) legalább a felében a munkáltatónál, illetve az adott munkahelyen dolgozott. A felelősség, illetve a kártérítés mértékének megállapításánál figyelembe kell venni az eset összes körülményeit, ezen belül a biztonságos őrzésre vonatkozó munkáltatói kötelezettségek teljesítését, továbbá a munkavállaló esetleges távollétének időtartamát.
A leltárfelelősség megállapítására irányuló eljárás részletes rendjét - kollektív szerződéses rendelkezése hiányában - a munkáltató állapítja meg.

B) A munkáltató kártérítési felelőssége

A munkáltató a munkavállalónak munkaviszonyával összefüggésben okozott kárért vétkességére tekintet nélkül, teljes mértékében felel (ún. objektív felelősség). Ennek indoka az, hogy a munkáltatókat rászorítsa olyan szervezet kialakítására, illetve technológia alkalmazására, amely megteremti a munkavállalók biztonságát. A munkavédelmi szabályok pozitíve meghatározzák e körben a munkáltató teendőit, a kártérítési felelősség szabályai pedig lényegében e szabályok megszegésének szankcióit rendezik arra az esetre, ha e szabályszegés a munkavállalónak kárt okoz.
Mentesül a munkáltató a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kárt működési körén kívül eső elháríthatatlan ok vagy kizárólag a károsult elháríthatatlan magatartása okozta. Lényeges kiemelni, hogy a kimentési okok fennállását a munkáltató tartozik bizonyítani.
Nem kell megtéríteni a kárnak azt a részét, amelyet a munkavállaló vétkes magatartása idézett elő.
A munkáltatót főszabályként ugyanilyen felelősség terheli a munkavállaló munkahelyre bevitt tárgyaiban, dolgaiban bekövetkezett károkért.

A munkáltató felelőssége alapján köteles megtéríteni a munkavállalónak:

- dologi kárát;
- indokolt költségeit (melyek a sérelemmel, illetve ennek elhárításával összefüggésben merültek fel);
- elmaradt jövedelmét;
- nem vagyoni kárát.

Ha a kártérítés megállapítása után változás következik be a sérelmet szenvedett munkavállaló lényeges körülményeiben, mind a károsult, mind a munkáltató, illetőleg felelősségbiztosítás alapján nyújtott kártérítés esetén a biztosító a megállapított kártérítés módosítását kérheti. A kártérítés módosításának alapjául szolgáló munkabér-növekedés mértékének meghatározásánál a károsulttal azonos munkakört betöltő munkavállalók ténylegesen megvalósult átlagos, éves bérfejlesztésének (átlagkeresete változásának) mértéke az irányadó.

8. A vezető állású munkavállalóra vonatkozó eltérő rendelkezések

Az Mt. alkalmazásában vezető állású munkavállaló a munkáltató vezetője ill. helyettese valamint az, akit a tulajdonos, illetőleg a tulajdonosi jogokat gyakorló szervezet ilyennek minősít.
A vezető állású munkavállaló tekintetében a törvény rendelkezéseit eltérésekkel kell alkalmazni. Így például a vezető a munkaidő beosztását, valamint a pihenőidő (szabadság)

igénybevételét – a munkaszerződésben foglaltak szerint – maga állapítja meg, de a rendkívüli munkaidőben történő munkavégzésért ellenérték nem illeti meg.
A vezető, ha munkaviszonyát jogellenesen szünteti meg, tizenkét havi átlagkeresetével felel.
A vezetőre a kollektív szerződés hatálya nem terjed ki. A korlátozott felelősségi rendszer rendelkezéseitől eltérően, a vezető állású munkavállaló a vezetői tevékenység keretében, a munkáltatónak okozott kárért a polgári jog szabályai szerint felel.

9. A munkaügyi jogvita

A munkavállaló, a szakszervezet, illetve az üzemi tanács a törvény rendelkezései szerint a munkáltató munkaviszonyra vonatkozó szabályt sértő intézkedése (mulasztása) ellen, valamint a munkaviszonyból származó igények érvényesítése érdekében munkaügyi jogvitát kezdeményezhet. A munkáltató – ha e törvény másképp nem rendelkezik – a munkaviszonnyal kapcsolatos igényének érvényesítése iránt kezdeményezhet munkaügyi jogvitát.
Ezekben a jogvitákban a munkaügyi bíróság jár el.
A munkáltató mérlegelési jogkörében hozott döntésével szemben munkaügyi jogvita általában nem kezdeményezhető (így kizárt például annak a lehetősége, hogy a munkavállaló jogvitát indítson amiatt, mert nem kapott jutalmat, vagy nem helyezték magasabb munkakörbe).
A megváltozott gazdasági körülmények miatt a korábbi munkaügyi döntőbizottságok megszűntek. A felek a bírósági peres eljárást megelőzően azonban egyeztetni kötelesek.
Az **egyeztetés** során a felek között létrejött megállapodás egyezségnek minősül, amelyet írásba kell foglalni. Kollektív szerződésben, illetve a felek megállapodásában munkaügyi jogvita esetére békéltető személyét köthetik ki, aki az egyeztetés során a vitában egyezség létrehozását kísérli meg. Az egyeztetést a békéltetőnél kell a törvény szabályai szerint kezdeményezni. A békéltető az egyezséget köteles írásba foglalni.
Ha az egyeztetés a kezdeményezésétől számított nyolc napon belül nem vezetett eredményre a munkaügyi bírósághoz lehet fordulni. A keresetnek az intézkedés végrehajtásra halasztó hatálya általában nincs. A felek esetleges fellebbezését a munkaügyi bíróság székhelye szerinti megyei bíróság bírálja el.

Önellenőrző kérdések:

1. Ismertesse a munkaügyi szabályozás rendszerét!
2. Mi a kollektív szerződés szerepe a munkaügyi szabályozás rendszerében?
3. Mit kell tartalmaznia a munkaszerződésnek?
4. Milyen alaki szabályok vonatkoznak a munkaviszonnyal kapcsolatos nyilatkozatokra?
5. Milyen időtartamra létesíthető munkaviszony?
6. Mi a próbaidő?
7. Hogyan szűnik meg (szűntethető meg) a munkaviszony?
8. Ismertesse a rendes felmondás szabályait!
9. Mikor alkalmazható rendkívüli felmondás?
10. Mit jelent a munkáltató utasítási joga?
11. Milyen pihenő időre (szabadságra) lehet jogosult a munkavállaló?
12. Hogyan alakul a munkavállaló kártérítési felelősségének mértéke?
13. Ismertesse a munkáltató kártérítési felelősségét!
14. Hol, és hogyan kezdeményezhető munkaügyi jogvita?

V. FEJEZET

I. Témakör: A gazdasági társaságok

1. A gazdasági társaságokra vonatkozó szabályozás kialakulása

A modern értelemben vett társasági jog szabályozása hazánkban a Monarchia időszakára nyúlik vissza. A kereskedelmi társaságok alapformái, a közkereseti és a betéti társaság, valamint a részvénytársaság az **1875-ös Kereskedelmi Törvénykönyvben** erőteljesen követték a német, illetve az osztrák törvény rendelkezéseit, az 1930-ban bevezetett kft, illetve a szövetkezeti formák pedig a svájci megoldásokat is figyelembe vették. Magyarország 1945 előtt közepesen fejlett, alapvetően német jogcsoportbeli sajátosságokkal bíró társasági joggal rendelkezett.

A szocializmus időszakában a társasági jogi szabályozás bár formailag hatályban maradt, az állami tulajdon túlsúlya miatt jelentéktelen szerepet töltött be.
Az 1970-es évektől a fokozatos gazdasági és politikai nyitás hatására sajátos magyar „öszvér" (vállalkozunk is-meg nem is) jogi megoldások alakultak ki (gmk., vgmk., szövetkezeti szakcsoport). A rendszerváltás küszöbén megalkotott
„A gazdasági társaságokról szóló **1988. évi VI. tv." (Gt.)** rendelkezései megalkotásukkor alapvetően megfeleltek az európai jogfejlődés irányvonalának, a tőkés piacgazdaság igényeinek.
A Gt.-vel Magyarország jelentősen megelőzte a többi volt szocialista országot, amelyek az 1990-es években jórészt a magyar mintát hasznosítva hozták létre társasági jogukat. A Gt. részben felhasználta az 1875-ös Kereskedelmi Törvénykönyv hagyományait (pl. a jogi személyiség nélküli közkereseti és betéti társaság esetében), részben adaptálta a nyugat-európai kontinentális társasági jogok modernizációs tapasztalatait (pl. dolgozói participáció, részvénytársaság, konszernjog a német jog alapján). Így a Gt. lényegében eredetileg is megfelelt - csekély kivételekkel - az Európai Gazdasági Közösség (ma már Európai Közösség) akkor ismert társasági jogi irányelveinek.

A gazdasági társaságok közel egy évtizedes működése során felmerült és a gyakorlatban nehezen alkalmazhatónak vagy hibásnak bizonyult rendelkezések kiigazítása és az Európai Unióhoz való csatlakozást elősegítő jogharmonizáció megteremtése közel tíz év után már indokolttá tette egy új társasági törvény (Gt.) megalkotását (1997. évi CXLIV. tv), és ezzel egyidejűleg egy új Cégtörvény Ctv. is készült. (1997. évi CXLV. tv). Az ilyen témájában és terjedelmében egyaránt jelentős törvényeket a kialakult gyakorlat szerint 6-10 évenként átfogóan felül kell vizsgálni, a gyakorlati tapasztalatokat is figyelembe véve.
A társasági jogi és cégjogi szabályozás felülvizsgálata 2003. nyarán kezdődött meg, a törvények alkalmazásának gyakorlati tapasztalatait jórészt kedvezőnek találták, de a tervezett változtatások magas száma és a könnyebb kezelhetőség érdekében a módosítások helyett új jogszabályt alkottak

A jegyzet részletesebben a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvényt ismerteti, de kitér a 2007 évi LXI. törvényben foglalt -2007 szeptember 1-től hatályos – módosításokra is.

A gazdasági társaságokról 2006. évi IV. törvény néhány bekezdés kivételével 2006. július 1-jén lépett hatályba.

A cégjegyzékbe már bejegyzett társaságok legkésőbb 2008. március 1-ig voltak kötelesek társasági szerződésüket e törvény rendelkezéseihez igazítva módosítani.

E határidő eredménytelen eltelte után a cégbíróság a társasággal szemben a megszűntnek nyilvánítás törvényességi felügyeleti intézkedést is alkalmazhatja (Ctv. 84. §).

A társaságok gyors és költségtakarékos piacra lépésének biztosítása alapvetően a cégbejegyzési eljárás jogi szabályozásának és az informatika kínálta lehetőségeknek az újragondolását igényelte. A cégtörvény átfogó reformja az elektronikus ügyintézés minél szélesebb körben történő elérhetővé tételével és a törvény mellékletét képező szerződésminták alkalmazhatóságának biztosításával, valamint az indokolatlan bürokratikus terhek csökkentésével kívánta elősegíteni a társaságalapítást. Az új lehetőségek az eljáró hatóságok számára is jóval kisebb adminisztratív terhet jelentenek, lehetőséget adva a szakmai munka természetének, hangsúlyának átalakítására. Hasonló célt szolgál az egyszerűsített cégeljárás bevezetése is.

2. A gazdasági társaság alapítói (tagjai) és alapítása

A Gt. alapvetően a gazdasági társaságokra vonatkozik, de azoknak szinte teljes körű szabályozását kívánja nyújtani.

Így a törvény szabályozza:

- a társaság ún. létszakaszait (alapítás, átalakulás, megszűnés),
- a társaság alapítóinak, illetve tagjainak jogait és kötelezettségeit, valamint felelősségét;
- a társaságok belső szervezeti és működési viszonyait, szerveit, és a a társasági jogvitákat stb.

A törvény hatálya a Magyarország területén székhellyel rendelkező és ezért a magyar cégeljárás szabályai szerint a magyar cégjegyzékbe bejegyzett, illetve nyilvántartott cégekre terjed ki, tehát a külföldi székhelyű gazdasági társaságokra főszabályként nem.
Az Európai Unió által rendelettel szabályozott szupranacionális társaságokra, így az európai gazdasági egyesülésre, az európai részvénytársaságra, valamint az európai szövetkezetre a törvény hatálya eleve nem terjed ki, azonban az irányadó közösségi rendeletek, illetve a vonatkozó külön törvények által megjelölt rendelkezéseit e jogi személyekre is alkalmazni kell.
Az egyesülés, mint kooperációs jellegű, a tagok működésének koordinálására hivatott jogi személy nem gazdasági társaság, de tradicionális okokból a Gt.-ben a XI. fejezetben kerül szabályozásra. A törvény közös szabályai az egyesülésre is irányadóak.
A gazdasági társaságok jogában – a polgári jog kötelmi részében szokásos szerződési szabadsággal szemben – formakényszer van.
Valamennyi gazdasági társaság közös ismérve, hogy *cégnevén jogalany,* absztrakt jogképességgel rendelkezik, azaz elvileg bármely polgári jogot megszerezhet, és kötelezettséget elvállalhat, így tulajdonjogot szerezhet, szerződést köthet, fennáll polgári jogi felelőssége, stb. Az anyagi jogi jogképességhez alaki jogképesség, azaz aktív és passzív

perképesség járul, tehát *a gazdasági társaságok pert indíthatnak és perelhetők.* A társasági részesedésről értékpapírt csak részvénytársaság bocsáthat ki.

Gazdasági társaság csak a törvényben szabályozott formákban alapítható.

Jogi személyiség nélküli gazdasági társaság:
- a közkereseti és
- a betéti társaság.

Jogi személyiségű gazdasági társaság:
- a korlátolt felelősségű társaság és
- a részvénytársaság.

A korábbi Gt. ismert egy ötödik társasági formát is, a közös vállalatot.
Az elmúlt évtizedben már nem alakítottak közös vállalatot. Ugyanakkor még mindig több mint száz közös vállalat működik hazánkban, ezért kompromisszumos megoldásként

új közös vállalat már nem alapítható, de a korábban már a cégjegyzékbe bejegyzett közös vállalatok zavartalanul működhetnek tovább.

A közösségi jog talaján álló, tehát nem a tagállami jog rendelkezésein alapuló vállalkozási formák:
- az európai részvénytársaság (Societas Europaea, SE a 2004. évi XLV. Törvény),
- az európai gazdasági egyesülés (2137/85/EGK),
- az európai szövetkezet (1435/2003/EK).

A gazdasági társaság legalapvetőbb tartalmi ismérve volt, hogy közös és üzletszerű gazdasági tevékenységre irányul.

Az üzletszerűség általában:
- nyereségre törekvést jelent gazdasági kockázatvállalás mellett, a társak pedig a nyereségben-veszteségben osztoznak;
- állandósult, huzamos szervezetszerű gazdasági tevékenységet tételez fel.

Gazdasági társaságot üzletszerű közös gazdasági tevékenység folytatására külföldi és belföldi természetes és jogi személyek, jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok egyaránt alapíthatnak, működő ilyen társaságba tagként beléphetnek, társasági részesedést (részvényt) szerezhetnek.

Nonprofit gazdasági társaságok

Külön törvény már korábban is lehetővé tehette (vagy egyenesen elő is írhatta) gazdasági társaságnak alapvetően nem gazdasági, hanem egyéb közhasznú tevékenységre, illetve valamely közfeladat ellátására való létrehozását, avagy nonprofit jellegű, tehát nyereségszerzésre nem irányuló gazdasági tevékenység kifejtését (pl. a rádiózásról és televíziózásról szóló törvény). Általában azonban az ilyen jellegű társasági formák a Polgári Törvénykönyvben kerültek szabályozásra (pl. a korlátolt felelősségű társasághoz közelálló közhasznú társaság, avagy a közkereseti társasághoz közelálló polgári jogi társaság).
2007. július 1. után közhasznú társaság már nem alapítható.

A közhasznú társaság, mint jogi forma 2009. július 1-ig történő megszüntetésére tekintettel a 2006-os Gt. megteremtette a nonprofit gazdasági társaság intézményét
A nonprofit gazdasági társaság nem önálló gazdasági társaság, nem önálló cégforma. A gazdasági társaságok mind a négy formája működhet nonprofit jelleggel, de valószínűsíthető, hogy ez a jogi személyiségű formáknál lesz gyakoribb. A társaság nonprofit jellegét a cégnevében fel kell tüntetni. Nonprofit gazdasági társaság létrejöhet úgy is, hogy a már működő gazdasági társaság legfőbb szerve elhatározza a nonprofit gazdasági társaságként való továbbműködést.

A nonprofit gazdasági társaság - szemben a gazdasági társaság alapformájával, amely üzletszerű közös gazdasági tevékenységre irányul - nem jövedelemszerzésre irányuló, tehát nem nyereségorientált társaság. Ebből a minőségből adódik a gazdasági társaságok alapformájától való alapvető szabályozásbeli eltérés: a társaság üzletszerű gazdasági tevékenységet csak kiegészítő jelleggel folytathat és a társaság esetleges nyeresége a tagok között nem osztható fel. Az esetleges visszaélések megelőzése végett a törvény - éppúgy mint a Ptk. a közhasznú társaságokra nézve - kimondja, hogy nonprofit gazdasági társaság csak másik nonprofit társasági formába alakulhat át, csak nonprofit gazdasági társasággal egyesülhet illetve nonprofit társaságokká válhat szét.
A nonprofit gazdasági társaság lehet közhasznú szervezet, de működhet közhasznú minősítés elnyerése nélkül is. Ha a nonprofit gazdasági társaság egyben közhasznú szervezet is, úgy jogutód nélküli megszűnése esetén a tagoknak csak vagyoni hozzájárulásuk teljesítéskori értéke adható ki, az ezt meghaladó vagyon nem (hisz a közhasznú szervezet e minőségére tekintettel jelentős adókedvezményeket vehetett korábban igénybe). A vagyonfelosztás módjáról l a társasági szerződésben kell rendelkezni. Ha ilyen rendelkezést a társasági szerződés nem tartalmaz, akkor - az alapítványi szabályokhoz hasonló módon - a cégbíróság a megszűnő társaság által betöltött közfeladatokkal azonos vagy azokhoz hasonló közérdekű célra fordítja a megmaradt vagyont.

A gazdasági társaság alapítója, illetve tagja elvileg a polgári jog minden alanya lehet (ember, állam, jogi személy, jogi személyiség nélküli gazdasági társaság), s ebből a szempontból közömbös, hogy magyar honosságúról vagy külföldiről van szó. A magyar társasági jog nem állít fel külön anyagi szabályokat a külföldiekre. Bármely külföldi – a devizajogszabályok szerint külföldinek minősülő természetes, illetve jogi személy, illetve egyéb jogképes szervezet – a magyarokkal azonos szabályok szerint vehet részt gazdasági társaságban, illetve a működő társaságban tagsági jogai azonosak a magyarokéval, de nemzetközi szerződés külföldiek gazdasági társaságban való részvételére eltérő szabályokat is megállapíthat.

A gazdasági társaság lényegéhez tartozik, hogy tipikus esetben több tagja van (többalanyú kötelem).
Legalább két tag azonban – a korlátolt felelősségű társaság és a részvénytársaság kivételével – valamennyi gazdasági társaság alapításához szükséges.

A törvény lehetővé teszi – speciális szabályok mellett – egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság, illetve egyszemélyes részvénytársaság alapítását és működtetését.

A speciális szabályok zömmel hitelezővédelmi indíttatásúak és felelősségnövelő jellegűek. Az összes többi társaság egy taggal nem alapítható, illetve ha a működés közben csökken a tagok száma egyre, úgy a társaságot meg kell szüntetni, kivéve, ha új tagok bevonásával az átmeneti egyszemélyességet többszemélyessé lehet változtatni.

A társaság alapításának és a taggá válásnak korlátját jelenti, hogy mindenekelőtt közérdekvédelmi, illetve hitelezővédelmi okból:

- természetes személy egyidejűleg csak egy gazdasági társaságnak lehet korlátlan felelősségű tagja (azaz közkeresetű társaság tagja vagy betéti társaság beltagja.);
- közkereseti társaság és betéti társaság nem lehet tagja közkereseti társaságnak, illetve nem lehet betéti társaság beltagja);
- a Ptk. szerint korlátozott cselekvőképességgel rendelkező kiskorú személy (akikre nézve a polgári jog a vagyoni felelősséget jelentősen korlátozza) egyáltalán nem lehet közkereseti társaság tagja, illetve betéti társaság beltagja;
- az egyéni vállalkozásról szóló külön törvény tiltja, hogy egyéni vállalkozó gazdasági társaságnak korlátlan felelősségű tagja legyen.

A Gt. új rendelkezése, lehetővé teszi egyszemélyes gazdasági társaságnak - törvény eltérő rendelkezése hiányában -, hogy újabb egyszemélyes társaságot alapítson, vagy gazdasági társaság egyedüli tagja, részvényese legyen.

Törvény előírhatja, hogy egyes gazdasági tevékenységek csak meghatározott gazdasági társasági formában végezhetők (pl. banki tevékenység). Törvény a gazdasági társaság alapítását hatósági engedélyhez is kötheti.
A társulási szabadság elvéből következik, hogy *gazdasági társaság bármilyen – a jogszabály által nem tiltott – gazdasági tevékenység folytatására létrehozható.* Ha egy tevékenység folytatását jogszabály hatósági engedélyhez köti, úgy a gazdasági társaságok bármely formája ezt a tevékenységet csak a cégbejegyzés megtörténte után, e hatósági engedély birtokában folytathatja. Ha pedig jogszabály valamely tevékenységet képesítéshez köt (pl. könyvvizsgálat), ezt a tevékenységet a társaság csak akkor folytathatja, ha tagjai, alkalmazottai illetve a társasággal kötött tartós polgári jogi szerződés alapján a társaság javára tevékenykedők között legalább egy olyan személy van, aki a képesítési követelményeknek megfelel.

A Gt. rendelkezései általában kógensek, amelyektől csak akkor lehet eltérni, ha ezt a törvény megengedi.

A törvényi szabályozás azonban a sok eltérést engedő rendelkezés megfogalmazásával továbbra is tág teret biztosít a tagok akaratának érvényesítésére.
A vállalkozói szabadság növelése és a vonatkozó bírói gyakorlat bizonytalanságának feloldása érdekében a Gt. kimondja, hogy nem minősül jogszabálysértésnek a törvényben nem szereplő rendelkezés társasági szerződésbe való felvétele, azaz többletszabály alkalmazása, mintegy a törvényt kiegészítve. A többletrendelkezéseknek azonban van egy garanciális korlátja: a rendelkezés nem állhat ellentétben a társasági jog alapelveivel, az adott társasági forma jogi lényegével, illetve a jóhiszemű joggyakorlás követelményeivel.

A gazdasági társaságok és tagjaik e törvényben nem szabályozott vagyoni és személyi viszonyaira a Ptk. rendelkezéseit kell alkalmazni.
A gazdasági társaságnál foglalkoztatott munkavállalók jogaira és kötelezettségeire, valamint a munkaügyi kapcsolatokra a Munka Törvénykönyve rendelkezéseit kell alkalmazni. A gazdasági társaság vezető állású munkavállalónak minősülő alkalmazottai feladatkörükben a társaság érdekeinek elsődlegessége alapján kötelesek eljárni.

A társasági jogban - a kötelmi jogban általános formaszabadsággal szemben - az írásbeli forma a kötelező. A törvény azt is lehetővé teszi, hogy a jognyilatkozatokat ne írásban, hanem egyéb bizonyítható módon hozzák a címzett tudomásár, az írásbeliség követelményének

elektronikus okirat is megfelelhet. Az elektronikus aláírásról szóló 2001. évi XXXV. törvény 4. §-a alapján a törvény úgy rendelkezik, hogy írásbeli jognyilatkozatnak, illetve határozatnak az az elektronikus okirat minősül, amelyet legalább fokozott biztonságú elektronikus aláírással láttak el.

Ha a jognyilatkozatot írásban postán küldték el, azt a tértivevényen feltüntetett időpontban kell a belföldi címzetthez megérkezettnek tekinteni. Az ajánlott küldeményre törvényes, bár megdönthető vélelem áll fenn: e küldeményt az ellenkező bizonyításáig a feladástól számított ötödik munkanapon kell megérkezettnek tekinteni.

A törvény lehetővé teszi, hogy a társasági szerződés rendelkezése alapján a tagok tagsági jogaikat elektronikus hírközlő eszközök útján gyakorolják. Nem lehet azonban ezen eszközöket olyan módon használni, hogy ezzel a tagok egy részének joggyakorlása nehezebbé váljon. Ez ugyanis ellentétes lenne a tagok jogegyenlőségével. A Gt. a taggyűlésen, illetve a közgyűlésen való részvétel ezen módjára vonatkozó részletesebb törvényi előírásokat is tartalmaz.

A gazdasági társaság alapítása

A gazdasági társaságot szabad, önkéntes elhatározással, mellérendelt, autonóm jogalanyok hozzák létre. Az alapításhoz főszabályként többalanyú és többoldalú polgári jogi szerződés szükséges.
Társasági szerződés csak írásban köthető. Az alaki előírások megtartása mellett akár több okiratba is foglalható a megállapodás. Az írásbeliség elmulasztása a szerződés semmisségét eredményezi.
A gazdasági társaság alapításához:

- társasági szerződés megkötése,
- részvénytársaság esetében alapszabály,
- egyszemélyes gazdasági társaságnál alapító okirat elfogadása szükséges.

Ahol e törvény társasági szerződésről tesz említést, azon - a törvény eltérő rendelkezése hiányában - az alapszabály és az alapító okirat is értendő.
A társasági szerződést valamennyi tagnak (alapítónak) alá kell írnia. A tag helyett a társasági szerződést közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalt meghatalmazással rendelkező képviselője is aláírhatja. A nyilvánosan működő részvénytársaság alapszabályát a társaság közgyűlése fogadja el.

Valamennyi létesítő okirat érvényességi alaki kelléke, hogy azt közokiratba foglalják, vagy ellássák ügyvédi, jogtanácsosi ellenjegyzéssel.

Jogtanácsosként az ellenjegyzést kizárólag az alapítóval munkaviszonyban vagy tagsági viszonyban álló személy végezheti.

A közkereseti és a betéti társaság, a korlátolt felelősségű társaság és a zrt. esetén a társasági szerződés a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2007.-ben módosított 2006. évi V. törvény mellékletét képező szerződésminta megfelelő kitöltésével is elkészíthető. Ez esetben a társasági szerződés tartalmát kizárólag a kitöltött szerződésmintában foglalt rendelkezések alkothatják.
A szerződésminta a Gt. új jogintézménye. Igénybevétele nem kötelező, de egyszerűbbé, gyorsabbá teheti a cégalapítást. A szerződésmintákat a Ctv. mellékletei tartalmazzák.

A társasági szerződés tartalmát ilyen esetben kizárólag a szerződésmintában foglaltak képezhetik. Az egyszerűsített cégeljárásra csak szerződésminta alkalmazása esetén kerülhet sor. Természetesen annak nincs akadálya, hogy a társaság működése során a tag(ok) a szerződésminta alapján készült létesítő okirat(uk) módosításakor a szerződésmintát mellőzve, a megváltozott adatokkal új létesítő okiratot készítsen(ek). Ez fordítva is megengedett. Szerződésmintára az eredetileg annak felhasználása nélkül alakult cég tagja(i) is áttérhet(nek) a társaság működése során.

Ha a társasági szerződés a gazdasági társaság időtartamáról nem rendelkezik, a társaságot határozatlan időre létrejöttnek kell tekinteni.

Gazdasági társaság létrehozásához társasági szerződés (alapszabály, alakító okirat) megkötése szükséges. A társasági szerződés (alapító okirat, alapszabály) minősített alakszerűséghez kötött okirat: azt vagy közjegyző által készített közokiratba kell foglalni, vagy ügyvédnek (az alapító jogtanácsosának) kell ellenjegyeznie.

A társasági szerződésben meg kell határozni:

a) a gazdasági társaság cégnevét és székhelyét;
b) a gazdasági társaság tagjait, mégpedig - ha a törvény másképp nem rendelkezik - nevük (cégnevük) és lakóhelyük (székhelyük), jogi személy vagy jogi személyiség nélküli gazdasági társaság cégjegyzékszámának (nyilvántartási számának) feltüntetésével;
c) a gazdasági társaság főtevékenységét és azon tevékenységeket, amelyeket a társaság a cégjegyzékben feltüntetni kíván;
d) a társaság jegyzett tőkéjét, az egyes tagok vagyoni hozzájárulását, valamint a jegyzett tőke rendelkezésre bocsátásának módját és idejét;
e) a társaság képviseletét, ideértve a cégjegyzés módját;
f) a tagok (részvényesek) által kijelölt első vezető tisztségviselők, illetve - ha a társaságnál működik felügyelőbizottság, illetve könyvvizsgáló - az első felügyelőbizottsági tagok és az első könyvvizsgáló nevét (lakóhelyét, székhelyét), továbbá jogi személy vagy jogi személyiség nélküli gazdasági társaság cégjegyzékszámát (nyilvántartási számát);
g) a gazdasági társaság működésének időtartamát, ha a társaságot határozott időre alapítják; valamint
h) mindazt, amit e törvény az egyes társasági formáknál kötelezően előír.

A törvény e tartalmi elemei nélkül a társaság nem jön létre.
A társasági szerződés kötelező tartalmi elemeit a törvény lényegében a 1997. évi Gt. előírásainak megfelelően állapította meg. Az egyetlen lényeges változás a tevékenységi körök tekintetében történt. Már nem kötelező valamennyi tevékenységi kör társasági szerződésben való feltüntetése. A törvény alapján ilyen kötelezettség csak a főtevékenységre nézve áll fenn, azonban a társaság - döntése szerint - bármely más tevékenységi kört is feltüntethet az okiratban.

Gazdasági társaság bármely gazdasági tevékenységet folytathat, amit törvény nem tilt vagy nem korlátoz.

3. A tag (részvényes) vagyoni hozzájárulása

Mivel a gazdasági társaságok valamennyi formája üzletszerű gazdasági vállalkozásra jön létre, a gazdasági társaság elengedhetetlen ismérve a társasági vagyon. A tagok vagyoni hozzájárulása természetszerűen különböző mértékű lehet, de valamilyen vagyoni hozzájárulásra valamennyi tag köteles. Tagnak (részvényesnek) alapításkor pénzbeli vagy nem pénzbeli hozzájárulást (apportot) kell szolgáltatnia.

A vagyoni hozzájárulást társasági törvény tradicionálisan két részre osztja, nevezetesen pénzbeli hozzájárulásra, és nem pénzbeli hozzájárulásra, amelyet a gyakorlat apportnak nevez.

A Gt. - egyértelműen és valamennyi társaságra vonatkozóan - meghatározza, hogy mi képezheti nem pénzbeli hozzájárulás) tárgyát.
Nem pénzbeli hozzájárulás: vagyoni értékkel - azaz a gazdasági életben pénzben kifejezhető, elismert használati értékkel - bíró

- dolog,
- szellemi alkotáshoz fűződő vagy egyéb vagyoni értékű jog,
- adós által elismert vagy jogerős bírósági határozaton alapuló követelés lehet.

Szoftver kizárólagos értékesítésének joga - vagyoni hozzájárulásként - a gazdasági társaság tulajdonába adható. (BH2004. 287.).
Csak forgalomképes apporttárgy kerülhet az azt szolgáltató vagyonából, a társaság vagyonába.
Dolog mindaz, ami birtokba vehető és tulajdonjog tárgyát képezheti. A dolog lehet ingó és ingatlan, értékpapír és dolog módjára hasznosítható természeti erő.
Apportálható vagyoni értékű jogok például a bérleti jog, a szabadalmi és szabadalomhasznosítási jogok, a szerzőt megillető felhasználási jog, felhasználás engedélyezésének joga, a védjegyoltalom, a know-how, a goodwill. A Gt. negatív oldalról is körülhatárolja az apport fogalmát. Kimondja, hogy a tag munkavégzése, egyéb személyes közreműködése, szolgáltatás nyújtására irányuló kötelezettségvállalása nem pénzbeli hozzájárulás tárgyát nem képezheti.

A Gt. különös részének, a korábbi szabályozással ellentétben, nincsenek előírásai a készpénz-apport arányára vonatkozóan.

A vagyoni hozzájárulásra - az apportra, illetve a pénzbeli és nem pénzbeli hozzájárulás arányára - más jogszabályokban is találhatók azonban rendelkezések.
Például pénzügyi intézmény kizárólag pénzbeli hozzájárulással alapítható.

Az apport felülértékelésére vonatkozó tilalom nemcsak a könyvvizsgáló által értékelt apporttárgyra vonatkozik.

A nem pénzbeli hozzájárulást szolgáltató tag (részvényes) a hozzájárulás szolgáltatásától számított ötéves jogvesztő határidőn belül helytállni tartozik a gazdasági társaságnak azért, hogy a társasági szerződésben megjelölt érték nem haladja meg a nem pénzbeli hozzájárulásnak a szolgáltatás idején fennálló értékét (tehát, hogy nem túlzott az apport értékelésénél).

A többi tag, csak vétkessége esetén, akkor felel az apportot szolgáltató taggal egyetemlegesen és korlátlanul, ha tudomása volt a felülértékelésről, és a nem vagyoni hozzájárulást annak ellenére elfogadta. Hangsúlyozni kell, hogy a Gt. e szakasza szerint, mind az apportot szolgáltató, mind a többi tag helytállási kötelezettsége, a társaságnak okozott károkért, a társasággal szemben áll fenn.

Ha a tag (részvényes) a társasági szerződésben vállalt vagyoni hozzájárulását az ott meghatározott időpontig nem szolgáltatja, a gazdasági társaság ügyvezetése harmincnapos határidő kitűzésével felhívja a teljesítésre. A harmincnapos határidő eredménytelen eltelte esetén a tagsági jogviszony a határidő lejártát követő napon megszűnik. Erről a gazdasági társaság ügyvezetése a tagot (részvényest) írásban köteles értesíteni.

4. A gazdasági társaság legfőbb szerve

A gazdasági társaság alapvetően a tagoké, az a tagok üzleti érdekeinek jogképességgel felruházott megtestesülése.
A társaság legfőbb szervének döntéseit kizárólag a tagok hozhatják. A legfőbb szerv feladata elsősorban a stratégiai döntéshozatal.

A társaság legfőbb szervét mindig a tagok képezik és minden tagnak alanyi joga a társaság legfőbb szervének ülésén részt venni.

A társaság legfőbb szervét az egyes társasági formáknál a törvény különböző módon nevezi.
A gazdasági társaság legfőbb szerve:

- közkereseti társaságnál és betéti társaságnál a tagok gyűlése,
- korlátolt felelősségű társaságnál a taggyűlés,
- részvénytársaságnál a közgyűlés.

A legfőbb szerv tevékenységében minden tag (részvényes) részt vehet, és ez a jog mindegyik tagot (részvényest) megilleti abban az esetben is, ha valamely kérdés eldöntésénél nem szavazhat A legfőbb szerv ülésén a tagokon (részvényeseken) kívül szavazati jog nélkül meghívottak is részt vehetnek, míg a társaság vezető tisztségviselői, a felügyelőbizottságának tagjai és a könyvvizsgálója kötelesek részt venni (titoktartási kötelezettségük mellett). Egyébként a legfőbb szerv ülése - ha törvény eltérően nem rendelkezik - nem nyilvános.

A legfőbb szerv feladata a társaság alapvető, stratégiai ügyeiben a döntések meghozatala, de az egyes társasági formákra vonatkozó szabályok nevesítik is a legfőbb szerv kizárólagos határkörébe tartozó ügyeket.

A gazdasági társaság létesítő okirata a törvényben meghatározott szerveken és tisztségviselőkön kívül más szervek működtetéséről is rendelkezhet (pl. bizottság, tanácsadó testület).
A gazdasági társaság létesítő okiratában ki kell jelölni az első vezető tisztségviselőket, a felügyelőbizottság tagjait és a könyvvizsgálót, a cégbejegyzést követően e személyeket a legfőbb szerv választja, és ezek személyét, valamint azonosító adatait a továbbiakban nem kell szerepeltetni az egységes szerkezetbe foglalt, hatályos rendelkezéseket tartalmazó társasági szerződésben (alapszabályban, alapító okiratban).

Korlátolt felelősségű társaság és részvénytársaság egyszemélyes társaságként is működhet, amelyeknél nincs taggyűlés, illetve közgyűlés, hanem a legfőbb szerv hatáskörébe tartozó ügyekben az egyedüli tag, illetve részvényes írásban határoz.

A legfőbb szerv a határozatait - ha törvény vagy törvény felhatalmazása alapján a társasági szerződés eltérően nem rendelkezik - ülésein hozza meg. A társasági szerződés módot adhat arra, hogy a tag (részvényes) vagy meghatalmazottja a legfőbb szerv ülésén való személyes

részvétele helyett a tagsági jogaikat elektronikus hírközlő eszközök igénybevételével gyakorolja.

A társasági szerződés - a számviteli törvény szerinti beszámoló jóváhagyása kivételével - meghatározhatja azon ügyeket, amelyekben a tagok ülés tartása nélkül írásban vagy más, a döntéshozatal során tett jognyilatkozatok bizonyítására alkalmas eszköz felhasználásával határozhatnak.

Ez esetben a társasági szerződésben kell meghatározni a döntéshozatal módját. Ha e törvény kivételt nem tesz, bármely tag kérésére a legfőbb szerv ülését össze kell hívni.
A legfőbb szerv ülése szabályszerű összehívás nélkül is megtartható, illetve azon határozat hozható, ha valamennyi tag jelen van és az ülés megtartásához hozzájárul.
A társasági szerződés és a zártkörűen működő részvénytársaság alapszabálya lehetővé teheti, hogy a tagok (részvényesek) a nem szabályosan összehívott, illetve megtartott ülésen elfogadott határozatot - legkésőbb az ülés napjától számított harminc napon belül - egyhangú határozattal érvényesnek ismerjék el.

A legfőbb szerv az ülésére szóló meghívóban (hirdetményben) nem szereplő kérdéseket csak akkor tárgyalhatja meg, ha az ülésén valamennyi tag (részvényes) jelen van, és egyhangúlag hozzájárul a kérdés megtárgyalásához.

A legfőbb szerv a határozatait főszabályként az ülésen jelenlévő (vagy meghatalmazottal képviselt) tagok leadott szavazatainak egyszerű szótöbbségével hozza, ettől eltérően a létesítő okirat csak a szigorítás irányában rendelkezhet. Ha valamelyik tag (részvényes) egy adott ügyben szavazati joggal nem rendelkezik, akkor a határozatképesség megállapításánál e tagot (részvényest) figyelmen kívül kell hagyni. Ha valamelyik tag (részvényes) az adott ügyben a határozathozatalnál tartózkodik, akkor a szavazatát sem az igen, sem a nem szavazatokhoz nem lehet számítani, ami azt jelenti, hogy e tag (részvényes) szavazata nem minősíthető a határozathoz szükséges egyetértő szavazatnak.

Azok a tagok (részvényesek), akik olyan határozatot hoztak, amelyről tudták, vagy az általában elvárható gondosság mellett tudhatták volna, hogy az a gazdasági társaság jelentős érdekeit nyilvánvalóan sérti - ha törvény kivételt nem tesz -, korlátlanul és egyetemlegesen felelnek a társasággal szemben az ebből eredő kárért.

Ez a rendelkezés fontos kisebbségvédelmi előírás.

5. A gazdasági társaság ügyvezetése, képviselete

A gazdasági társaságok legfőbb szerve jellemzően évente egyszer (amikor a mérleg elfogadásáról és a nyereség felosztásáról dönt), vagy csak néhány alkalommal ülésezik, ezért a cég operatív irányítására nem alkalmas. *A törvény a gazdasági társaságok operatív vezetését ügyvezetés néven fogja össze. Az ügyvezetést ellátó személyeket pedig a törvény vezető tisztségviselőknek nevezi.*

A gazdasági társaság ügyvezetését egy, illetve több vezető tisztségviselő avagy a vezető tisztségviselőkből álló testület látja el.

Az ügyvezetés nemcsak a vezető tisztségviselők döntéseit jelenti, hanem az ügyvezetés fogalma ennél szélesebb tartalmú; a társaság irányításával összefüggésben szükséges mindazon döntések meghozatalát jelenti, amelyek a törvény vagy a társasági szerződés alapján nem tartoznak a legfőbb szerv vagy más szervek (pl. felügyelőbizottság) hatáskörébe.

A vezető tisztségviselők által harmadik személynek okozott károkért a társaság felel. A károsultak tehát közvetlenül a társaságot és nem a vezető tisztségviselőket perelhetik. A vezető tisztségviselők polgári jogi felelőssége - mégpedig a Ptk. általános kártérítési szabálya (339. §) szerint - a társasággal szemben áll fenn.

Ügyvezetést ellátó személyi kör vagy testület:
a) közkereseti társaságnál és betéti társaságnál az üzletvezetésre jogosult tag vagy tagok, akik vezető tisztségviselők;
b) korlátolt felelősségű társaságnál egy vagy több ügyvezető, akik vezető tisztségviselők;
c) részvénytársaságnál igazgatóság, mint testület, amelynek tagjai vezető tisztségviselők, de
- zártkörűen működő részvénytársaságnál igazgatóság helyett lehet egy vezető tisztségviselő, a vezérigazgató, és
- nyilvánosan működő részvénytársaságnál az alapszabály igazgatóság és felügyelőbizottság helyett igazgatótanácsot hozhat létre, amely ellátja egységesen az ügyvezetési és az ellenőrzési funkciókat (egységes irányítási rendszerű részvénytársaság);
Az új Gt. egyik jelentős újítása, hogy nyilvánosan működő részvénytársaságnál lehetőség nyílik az angol-amerikai board-rendszerű irányítási struktúra kialakítására, ahol felügyelőbizottság nem választható, és az igazgatótanácsnak nevezett testület egyszerre látja el az ügyvezetési és az ellenőrzési (tehát általában a felügyelőbizottsághoz tartozó) funkciókat.
d) végül az egyesülésnél ügyvezetést vagy az igazgató vagy az igazgatóság látja el.

A közkereseti társaság és betéti társaság kivételével a gazdasági társaság vezető tisztségviselője csak természetes személy lehet, aki e minőségében csak személyesen járhat el a társaság ügyeiben. Mivel a kkt-nél és a bt-nél a tagok jogosultak az üzletvezetésre, ezeknél a társaságoknál jogi személy is lehet vezető tisztségviselő.
(Közkereseti társaság és betéti társaság tagja nemcsak természetes személy lehet, azonban vezető tisztségviselő csak tag lehet, ilyenkor tehát nem természetes személy a tisztségviselő, amely természetesen törvényes szervezeti képviselője útján jár el).

A társaság belső ügyeiben nincs helye képviseletnek, de pl. a vezető tisztségviselő meghatalmazást adhat ügyvédnek, hogy a társaságot harmadik személlyel szembeni perben képviselje stb.
A vezető tisztségviselői jogviszony sajátos társasági jogi jogviszony, amelyet elsődlegesen a törvény szabályoz, mögöttes jogként viszont a Ptk. megbízási szerződésre vonatkozó szabályait kell - a vezető tisztségviselői jogviszony sajátosságaira tekintettel - megfelelően alkalmazni. Ebből a szabályból következik, hogy a vezető tisztségviselő e minőségében nem állhat a jövőben munkaviszonyban, de nem következik, hogy a vezető tisztségviselő egyáltalán nem állhat munkaviszonyban - vezető tisztségviselői jogviszonya mellett - a társasággal. Mivel az 1997. évi Gt. alapján voltak vezető tisztségviselői munkaviszonyok is pl. a kft-knél, az átmeneti rendelkezések között a Gt. kimondja, hogy ezek a munkaviszonyok, ha határozott időre szóltak, úgy lejártukig, ha határozatlan időre, úgy a vezető tisztségviselői jogviszony lejártáig, de legfeljebb a megválasztástól számított öt évig maradnak hatályban.
Nem lehet gazdasági társaság vezető tisztségviselője az,

- akit bűncselekmény elkövetése miatt jogerősen szabadságvesztés büntetésre ítéltek, amíg a büntetett előélethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól nem mentesült;
- akit jogerős bírói ítélettel a vezető tisztség gyakorlásától eltiltottak, e tilalom hatálya alatt;
- akit valamely más foglalkozástól jogerős bírói ítélettel eltiltottak, az ítélet hatálya alatt az abban megjelölt tevékenységet főtevékenységként folytató gazdasági társaságban;

- a gazdasági társaságnak megszüntetési eljárás során való törlését követő két évig nem lehet más gazdasági társaság vezető tisztségviselője az a személy, aki a törlést megelőző naptári évben a gazdasági társaságnál vezető tisztségviselő volt.

Ha a társasági szerződés másként nem rendelkezik, akkor a vezető tisztségviselőt 5 évre megválasztottnak kell tekinteni, kivéve, ha a társaság ennél rövidebb időtartamra jön létre. Új lehetőség valamennyi társasági formánál, hogy a vezető tisztségviselőt ne határozott, hanem határozatlan időtartamra válasszák, valamint megszűnt az a korlátozás, hogy ugyanaz a személy legfeljebb három gazdasági társaságnál lehet vezető tisztségviselő.
A vezető tisztségviselő újraválasztható és bármikor indokolás nélkül visszahívható.
A vezető tisztségviselő - a nyilvánosan működő részvénytársaságban való részvényszerzés kivételével - nem szerezhet részesedést a gazdasági társaságéval azonos tevékenységet főtevékenységként megjelölő más gazdálkodó szervezetben, továbbá nem lehet vezető tisztségviselő a társaságéval azonos főtevékenységet végző más gazdasági társaságban, illetve szövetkezetben, kivéve, ha ezt az érintett gazdasági társaság társasági szerződése lehetővé teszi vagy a gazdasági társaság legfőbb szerve ehhez hozzájárul.
A megválasztott vezető tisztségviselő írásban tájékoztatni köteles azokat a gazdasági társaságokat, amelyeknél már vezető tisztségviselő.
A cég alapításának bejegyzése, a létesítő okirat módosításának és a cégjegyzékben szereplő adat, jog vagy tény megváltozásának cégbíróságnál történő bejelentése a vezető tisztségviselő kötelezettsége. Ennek elmulasztásából, valamint a bejelentett adat valótlanságából, a bejelentés késedelméből vagy elmulasztásából eredő károkért a vezető tisztségviselők korlátlanul és egyetemlegesen felelnek. Ez a felelősség nem harmadik személyek, hanem a társaság irányába áll fenn.

A gazdasági társaság törvényes képviseletét az ügyvezetéssel megbízott vezető tisztségviselők látják el, ők képviselhetik a társaságot harmadik személyekkel szemben a bíróságok, illetve más hatóságok előtt. A vezető tisztségviselők ezen általános képviseleti jogát természetesen a társasági szerződés korlátozhatja, illetve ha több vezető tisztségviselő van, közöttük megoszthatja, de ez a társaság belső ügye, e korlátozás, illetve a megosztás harmadik személyekkel szemben hatálytalan (29. § (1) bek.).

A cégjegyzésnek a törvény szerint az az aktus minősül, amikor a törvényes képviseletre jogosult vezető tisztségviselő a társaság nevében aláír, azaz a társaságot írásban képviseli (pl. szerződést köt). A törvény vagy a társasági szerződés ellenkező rendelkezése hiányában a vezető tisztségviselő és a cégvezető cégjegyzési joga önálló, más képviseletre jogosultak cégjegyzése esetén pedig két személy együttes aláírása szükséges.

A vezető tisztségviselőt megilleti az a jog, hogy a munkavállalókat képviseleti joggal ruházza fel, azonban ez a képviseleti jog csak meghatározott ügycsoportra vonatkozhat, tehát a vezető tisztségviselő általános képviseleti jogot nem adhat dolgozónak képviseletre.

A gazdasági társaság munkavállalóival szemben a munkáltatói jogokat - ha a társasági szerződés eltérően nem rendelkezik - a vezető tisztségviselő gyakorolja.

Már az 1997-es Gt. bevezette a cégvezető fogalmát (Gt. 32. §), aki a társasággal munkaviszonyban lévő dolgozó, tehát a vezető tisztségviselő munkáltatói jogot gyakorol felette. A cégvezető konkrét kinevezése a legfőbb szerv hatáskörébe tartozik.

A cégvezető tehát nem a cég „tényleges vezetője”.
A cégvezető fontos jellegzetessége, hogy általános képviseleti joggal rendelkezik, cégjegyzési joga önálló (ez a jellemző) vagy együttes is lehet, de a képviseleti jogát más munkavállalóra nem ruházhatja át, felelőssége munkajogi.

A cégvezető nem vezető tisztségviselő, hanem munkavállaló, azonban a vezetői tisztségviselőkre vonatkozó egyes szabályokat a cégvezetőre is alkalmazni kell. Fontos szabály, hogy a cégvezető is köteles feladatkörében a társaság érdekeinek elsődlegessége alapján eljárni, azonban tevékenysége nem érinti a vezető tisztségviselők társasággal szembeni felelősségét.

A vezető tisztségviselők feladatukat főszabályként a gazdasági társaság érdekeinek elsődlegessége alapján kötelesek ellátni. Bár a társaság érdekei általában (hosszú távon bizonyosan) megegyeznek a tagok érdekeivel, esetenként előfordulhat olyan érdekösszeütközés, amely során nagy jelentősége lehet a törvényben megfogalmazott előírásnak.
A törvény az ún. csődközeli helyzetben a hitelezők érdekét a társasági érdek elé helyezi.
A társaság fizetőképtelenségével fenyegető helyzet bekövetkezése esetén a vezető tisztségviselők a hitelezők érdekeinek elsődlegessége alapján kötelesek ügyvezetési feladataikat ellátni és a Gt. lehetővé teszi külön törvénynek (csődtörvény), hogy e kötelezettség felróható megszegése esetén előírja a vezető tisztségviselők hitelezőkkel szembeni helytállási kötelezettségét. A törvény tehát továbbfejleszti a vezető tisztségviselőre irányadó felelősségi szabályokat, és az ún. **wrongful trading intézményét** honosítja meg, annak érdekében, hogy **a társaság ügyvezetését csődközeli helyzetben** visszatartsa a hitelezői érdekeket sértő, indokolatlan mértékű kockázatvállalástól.

A törvény 30. §-ának (5) bekezdése - német mintára, a társasági szerződés rendelkezése alapján - módot ad az ún. **felmentvény jogintézményének alkalmazására** is. A gazdasági társaság éves taggyűlésén (közgyűlésén) a tagok (részvényesek) határozhatnak arról, hogy a vezető tisztségviselők előző évi munkáját a törvényi, alapszabályi elvárásokhoz képest megfelelőnek tartják-e. Igenlő válasz esetén a társaság utóbb nem vonhatja felelősségre az ügyvezetést arra hivatkozással, hogy a társaság érdekeivel össze nem egyeztethető módon járt el.
A felmentvénnyel a legfőbb szerv azt igazolja, hogy a vezető tisztségviselők az adott üzleti évben a munkájukat a társaság érdekeinek elsődlegességét szem előtt tartva végezték a vizsgált időszakban. Utóbb a felmentvény hatálytalanná válik, amennyiben a bíróság jogerősen megállapítja, hogy a felmentvény megadásánál alapul szolgáló információk valótlanok vagy hiányosak voltak.

A társaságot harmadik személyek irányában, bíróságok és más hatóságok előtt a vezető tisztségviselő képviseli. Ha a vezető tisztségviselő e minőségében eljárva harmadik személynek kárt okoz, akkor ezért a kárért a társaság felel. Ha azonban a vezető tisztségviselő e minőségében (tevékenységével vagy mulasztásával) a saját társaságának okoz kárt, akkor ezért a kárért a társaság irányában a polgári jog általános szabályai szerint felel, feltéve, hogy a kárt a jogszabályok, a társasági szerződés vagy a társaság legfőbb szerve által hozott határozatok vagy az ügyvezetési kötelezettségei felróható megszegésével okozta.
A vezető tisztségviselővel szemben a társaságnak okozott kár megtérítése iránti igény a társaság törlésétől számított 1 éves jogvesztő határidőn belül érvényesítheti a tag (részvényes), mégpedig a megszűnt társaság tartozásaiért való felelősségéhez igazodó mértékben. A társaság tartozásaiért korlátozottan felelős tag és részvényes a felosztott

vagyonból neki jutó rész arányában, a korlátlanul felelős tag pedig teljes egészében igényelheti a kár megtérítését.

Megszűnik a vezető tisztségviselői jogviszony
a) a megbízás időtartamának lejártával,
b) visszahívással,
c) törvényben szabályozott kizáró ok bekövetkeztével,
d) lemondással,
e) ha a tisztségviselő meghal,
f) külön törvényben meghatározott esetben.
A vezető tisztségviselő tisztségéről bármikor lemondhat. A lemondás hatályossá válásáig a vezető tisztségviselő a halaszthatatlan döntések meghozatalában, illetve az ilyen intézkedések megtételében köteles részt venni.

6. A felügyelő bizottság

A magyar jog a német kereskedelmi jogi hagyományokhoz igazodva a társaságok vezetési rendszerénél az operatív ügyvezetéstől elkülönült ellenőrző szervet, a felügyelő bizottságot intézményesíti.

A felügyelőbizottság alapfeladata a társaság ügyvezetésének ellenőrzése a tulajdonosok érdekében, tevékenységéért a tagoknak (részvényeseknek) tartozik felelősséggel.

A felügyelő bizottság létrehozása általában fakultatív. A törvény az alapítókra, illetve a tagokra bízza, hogy ha szükségesnek látják a társasági szerződésben a társaság legfőbb szerve munkájának segítésére, legalább három, legfeljebb tizenöt tagból álló felügyelő bizottságot hozzanak létre. Felügyelő bizottság tehát bármely társasági formánál, akár a legkisebb társaságnál is létesíthető, bár általában a nagyobb számú taggal, illetve jelentősebb vagyonnal rendelkező társaságoknál szokásos a felügyelő bizottság létrehozása.

Kötelező a felügyelő bizottság létrehozása:

a) a nyilvánosan működő részvénytársaság esetében, kivéve, ha a részvénytársaság az egységes irányítási rendszer szabályai szerint működik;
b) zártkörűen működő részvénytársaság esetében, ha azt a szavazati jogok legalább öt százalékával rendelkező alapítók, illetve tagok (részvényesek) kérik;
c) a társaság formájára és működésének módjára tekintet nélkül, ha azt törvény a köztulajdon védelme érdekében vagy a társaság által folytatott tevékenységre figyelemmel előírja;
d) bármely gazdasági társaság esetében, ha a társaság teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállalóinak létszáma éves átlagban a kétszáz főt meghaladja. Ebben az esetben a felügyelőbizottság tagjainak egyharmada a munkavállalók képviselőiből áll.

A felügyelőbizottsági tagok - függetlenül attól, hogy a tagságukat milyen jelölés alapján nyerték el - azonos jogokkal rendelkeznek a testületben. De a munkavállaló felügyelőbizottsági tag az üzemi tanácson keresztül - az üzleti titok megtartásával - tájékoztatni köteles a munkavállalók közösségét a felügyelőbizottság tevékenységéről, és munkaviszonyának megszűnése együttjár a felügyelőbizottsági tagságának a megszűnésével.

A Gt. szerint a felügyelő bizottság alapvető feladata az ügyvezetés ellenőrzése, mégpedig a társaság legfőbb szerve részére. Ezért a felügyelő bizottsági tagokat – az alapítás szakasza kivételével – mindig a társaság legfőbb szerve választja meg.
A felügyelő bizottság köteles minden lényeges üzletpolitikai jelentést, illetve minden olyan ügyre vonatkozó előterjesztést, amely a legfőbb szerv kizárólagos hatáskörébe tartozik, a legfőbb szerv ülése előtt megvizsgálni és arról véleményt nyilvánítani. Az éves beszámolóról, illetve az adózott eredmény felhasználásáról a társaság legfőbb szerve csak a felügyelő bizottság írásos jelentése alapján határozhat. A felügyelő bizottság véleménye természetesen a legfőbb szervet nem köti.
A felügyelő bizottság ügyrendjét maga állapítja meg, de azt jóvá kell hagyatni a társaság legfőbb szervével. A felügyelő bizottság tagjai természetszerűen csak természetes személyek lehetnek és csak személyesen – képviselet igénybevétele nélkül – járhatnak el.
A kétszáz főnél több munkavállalót foglalkoztató társaságoknál a felügyelő bizottság egyharmadát a munkavállalók saját soraiból választott küldöttek képezik. A munkavállalói küldöttnek a társasággal munkaviszonyban kell állnia. Ez a szabály egyben kivétel azon rendelkezés alól, hogy a társaság munkavállalója nem lehet a felügyelő bizottság tagja.
A felügyelő bizottsági tagok korlátlanul és egyetemlegesen felelnek a gazdasági társaságnak az ellenőrzési kötelezettségük megszegésével okozott károkért.

7. A könyvvizsgáló

A könyvvizsgáló a gazdasági társaságok törvényes működésének egyik biztosítéka.
A Gt. egyértelműen meghatározza a társaság által választott könyvvizsgáló feladatait: gondoskodni a számviteli törvényben meghatározott könyvvizsgálat elvégzéséről, annak megállapítása, hogy a társaság számviteli törvény szerinti beszámolója megfelel-e a jogszabályoknak és valós képet ad-e a társaság vagyoni, pénzügyi helyzetéről, működésének eredményéről. A könyvvizsgáló a társaság részére nem nyújthat olyan szolgáltatást, ami a közérdekvédelminek minősített alapfeladatainak tárgyilagos és független módon történő ellátását veszélyeztetheti. A társaság könyvvizsgálója által végezhető kiegészítő tevékenységek körét, feltételeit és korlátait külön törvény tartalmazza.
Könyvvizsgálót a társaság általában saját elhatározásából önkéntesen választ.

Kötelező könyvvizsgáló választása:

- a részvénytársaságnál,
- ha azt törvény előírja a köztulajdon védelme érdekében,
- ha a számviteli törvény kötelezővé teszi, vagy azt
- a gazdasági társaság társasági szerződése egyébként előírja.

A könyvvizsgálót a társaság legfőbb szerve választja meg és meghatározza a könyvvizsgálóval kötendő megbízási szerződés lényeges tartalmát.
Könyvvizsgálatot a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról és a könyvvizsgálói tevékenységről szóló 1997. évi LV. törvény szerint kizárólag a könyvvizsgálói kamara tagja és a kamarai nyilvántartásba bejegyzett könyvvizsgálói társaság végezhet, akiknek nevét és címét a kamara évenként közzéteszi a Pénzügyi Közlönyben és a Cégközlönyben.
Ha a társaság a névjegyzékből nem természetes személyt, hanem könyvvizsgálói társaságot választ, akkor a megválasztott könyvvizsgálói társaság köteles kijelölni azt a természetes személy könyvvizsgálót, aki a könyvvizsgálat elvégzéséért személyében felelős, akinek tartós

távolléte esetére helyettes könyvvizsgáló is kijelölhető. A könyvvizsgáló személyére vonatkozóan a Gt. összeférhetetlenségi szabályokat állapít meg.
A társasági könyvvizsgáló visszahívására nem adhatnak alapot a független könyvvizsgálói jelentésben tett megállapítások vagy a társaság számviteli törvény szerinti beszámolójához kapcsolódó könyvvizsgálói záradék megadásának az elutasítása. Ez a könyvvizsgáló függetlenségét biztosító garanciális szabály.
A könyvvizsgáló alapfeladata a számviteli törvény szerinti beszámoló valódiságának, jogszabályszerűségének ellenőrzése. Amíg tehát a felügyelő bizottság az ügyvezetést teljes mértékben ellenőrzi, addig *a könyvvizsgálónak kifejezetten a pénzügyi-számviteli ellenőrzés a feladata.*
A könyvvizsgáló a köz- illetve taggyűlésen köteles részt venni, az ügyvezető szerv és a felügyelő bizottság ülésén tanácskozási joggal részt vehet.
A könyvvizsgáló felelősségére részben a Ptk.-nak a szerződésszegésért való felelősségre vonatkozó szabályai, részben a könyvvizsgálóra irányadó külön jogszabályok vonatkoznak.

8. Kisebbségi jogok védelme, hitelezővédelem

Lényeges kisebbségvédelmi eszköz, hogy:

- a társaság tagjai (ha valamely döntésnél kisebbségben maradtak),
- a vezető tisztségviselők és
- a felügyelő bizottsági tagok

a társaság jogszabálysértő határozatait bíróság előtt megtámadhatják.

Ez a megtámadás nem a cégbíróságnál, hanem az ún. rendes polgári bíróságnál történik. A bírósági felülvizsgálat tehát sohasem hivatalból indul, hanem csak akkor, ha a tag, a vezető tisztségviselő vagy a felügyelő bizottsági tag a a határozatot megtámadja. Ugyanakkor a társaság működőképessége megkívánja, hogy túl hosszú időn át ne álljon fenn bizonytalanság valamely társasági döntés jogszerűségét illetően. A törvény ezért differenciált szabályozást alkalmaz: szubjektív, illetve objektív határidőt állapít meg. A határozat meghozatalától számított kilencven napon túl a határozatot egyáltalán nem lehet megtámadni. Ez tehát objektív, jogvesztő határidő. Ezen belül azonban van egy szubjektív elévülési jellegű határidő is: az érintett a tudomásszerzéstől számított 30 napon belül támadhatja meg a határozatot. A keresetindítás jogát a Ptk 210. §-ban foglalt akarathibákat leszámítva nem gyakorolhatja az, aki a kifogásolt döntést maga is megszavazta.
A megtámadásra csak jogszabály-ellenesség címén kerülhet sor, tehát ha a társaság legfőbb, illetve más szervének határozata a társasági törvénybe, vagy más jogszabályba, illetve a társasági szerződésbe (alapító okiratba, alapszabályba) ütközik. A keresetindításnak a határozat végrehajtására halasztó hatálya nincs, de a bíróság a határozat végrehajtását felfüggesztheti.
A bíróság a határozat jogszerűsége tárgyában dönt, és ha megállapítja a jogszerűtlenséget, a határozatot hatályon kívül helyezi, ellenkező esetben a keresetet elutasítja. A jogsértő társasági határozat felülvizsgálata során hozott bírósági határozat hatálya azokra a tagokra (részvényesekre) is kiterjed, akik nem álltak perben.

A kisebbségi tagoknak biztosított jogok:

a) az ok és cél megjelölésével kérhetik a társaság legfőbb szerve rendkívüli ülésének összehívását (ilyen kérelem benyújtásához a szavazatok legalább egyötöde kell);
b) kérhetik, hogy az utolsó beszámolót (mérleget), illetve az általuk megjelölt jelentősebb gazdasági eseményt, könyvvizsgáló vizsgálja meg;
c) a társaságnak egyes meghatározott tagokkal, vezető tisztségviselőkkel, felügyelő bizottsági tagokkal, illetve a könyvvizsgálóval szembeni igényeit a társaság nevében keresettel maguk is érvényesíthetik.

Hitelezővédelem

A legalább öt százalék szavazattal rendelkező (a korábbi törvényben ez tíz % volt) kisebbségi tagoknak a törvény külön jogokat biztosít, hogy a többségi tulajdonosok korlátlanul ne élhessenek vissza helyzetükkel.

A Gt. *a tag korlátozott felelősségét feloldó, áttörő* ún. felelősségátviteli szabályokat a hitelezővédelem körében helyezte el. E szabály kivételes jogintézménynek minősül.
Ez a felelősségi szabály a korlátolt felelősségű társaság, a részvénytársaság tagjára és a bt. költagjára vonatkozik.
A kft. tagja a törzsbetét szolgáltatásán és a társasági szerződésben esetleg megállapított egyéb vagyoni hozzájárulás szolgáltatásán kívül további vagyoni hozzájárulás teljesítésére nem köteles, és a társaságnak a kötelezettségeiért nem felel. Ugyanígy a részvénytársaság részvényese, a részvény névértékének vagy kibocsátási értékének a szolgáltatására köteles, és a részvénytársaság kötelezettségeiért ugyancsak nem terheli felelősség. A betéti társaság költagja csak vagyoni betétjének a szolgáltatására kötelezhető, a társaság kötelezettségeiért a költag sem felel. A tag/részvényes korlátozott felelőssége azonban visszaélésre adhat módot, és a hitelezők számára hátrányos következményekkel járhat.
A szabályozás lényege, hogy mindazon társaságokban, ahol a tagnak, részvényesnek a felelőssége csak korlátozott, ám e korlátozott felelősséggel visszaéltek, ez a magatartás pedig a hitelezők megkárosítására vezetett, korlátlanul és egyetemlegesen felelnek a jogutód nélkül megszűnt társaság ki nem elégített kötelezettségeiért. A Gt. példálózva sorolja fel a tag, részvényes felelősségét megalapozó tényállásokat.
Ide tartozik többek között, ha:

- a társaság vagyonával sajátjukként rendelkeztek;
- a társasági vagyont saját vagy más személyek javára csökkentették, általában elvárható gondosság tanúsítása esetén tudniuk kellett volna, hogy ezáltal a társaság a kötelezettségeit harmadik személyek részére nem lesz képes teljesíteni;
- a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulást a törvényi tiltás ellenére felülértékelték.

9. A tag kizárása bírósági határozattal

A tagsági jogviszony megszűnésének egyik esete, ha a tagot a bíróság a gazdasági társaság által indított perben a társaságból kizárja. Felperesi pozícióban tehát a gazdasági társaság áll, alperesi pozícióban pedig az a tag, akinek tagsági jogviszonya megszüntetését kérik. Ennek lehetősége addig áll fenn, amíg a tagsági jogviszony is létezik.

A per megindítására akkor kerülhet sor, ha a tag társaságban való maradása a társaság céljának elérését nagymértékben veszélyeztetné. A társaság érdeksérelmének tehát jelentősnek kell lennie, kismértékű tagi mulasztás kizárási jogcímül nem szolgálhat.

A per megindításáról a gazdasági társaság legfőbb szerve 3/4-es szótöbbséggel határoz. Természetesen a kizárással érintett tag a perindítás kérdésében nem szavazhat.
A Gt. korlátozó rendelkezéseket alkalmaz bizonyos összetételű társaságok esetében.
Nem lehet tag kizárására irányuló keresetet indítani:

- ha a társaságnak csak két tagja van, vagy
- olyan tag ellen, aki a szavazatoknak a 3/4-ével rendelkezik,
- a részvényessel szemben sem.

A keresetet a határozat meghozatalától számított 15 napos jogvesztő határidőn belül lehet előterjeszteni.
A tag kizárására irányuló perben lehet arra hivatkozni, hogy a határozat meghozatala során nem tartották be a törvényi vagy társasági szerződési rendelkezéseket, vagy az érintett tag azzal védekezhet, hogy nem tanúsított a társaság céljait veszélyeztető magatartást.
Jelentős érdek szól amellett, hogy a kizárási perek gyorsan bonyolódjanak le, ezért a törvény számos gyorsító jellegű szabályt állapít meg e perekre nézve.
A kizárási per alatt speciális helyzet áll fenn. Az érintett tag változatlanul tag marad, és ha a bíróság tagsági jogait nem függeszti fel, azokat teljes körűen gyakorolhatja. A társaság is teljes értékűen működhet, de ha a társaság kérelmére az érintett tag tagsági jogait a bíróság felfüggeszti, úgy a felfüggesztés időtartama alatt a társasági szerződés nem módosulhat, a társaság nem alakulhat át, illetve nem hozható döntés a társaság megszűnéséről. Ez alatt az idő alatt újabb tag kizárását sem lehet kezdeményezni.

10. A gazdasági társaságok megszűnése

A gazdasági társaság alapítását - a cégnyilvántartásba történő bejegyzés végett - be kell jelenteni a cégbírósághoz. A társaság a cégbejegyzéssel jön létre ex nunc (jövőre szóló) hatállyal. A gazdasági társaság megszűnését is be kell jegyezni a cégnyilvántartásba, ami tulajdonképpen a társaság cégjegyzékből való törlését jelenti. A társaság a jogképességét (jogi személyiségét vagy jogalanyiságát) a cégjegyzékből való törléssel veszti el, ami a perképesség megszűnését is jelenti. A cégjegyzékben bejegyzett cégként szereplő, de már megszűnt cég is rendelkezik jogalanyisággal (tehát jogai és kötelezettségei lehetnek, ellene per indítható és maga is indíthat pert), ami a törléssel szűnik meg.
A Ctv.-ben szabályozásra került a vagyonrendezési eljárás, amit akkor kell lefolytatni, ha a cég jogutód nélküli törlése után olyan vagyontárgy kerül elő, amelynek a törölt cég volt a tulajdonosa. Ez az eljárás azonban nem jelenti a törölt cég jogalanyiságának feléledését, hanem a cég eljárási képessége (perképessége) csak erre a speciális szabályok szerint lefolytatandó vagyonrendezési eljárásban áll fenn.

Jogutód nélkül szűnik meg a gazdasági társaság, ha

a) a társasági szerződésben meghatározott időtartam eltelt, vagy más megszűnési feltétel megvalósult;

b) a társaság legfőbb szerve elhatározza a társaság jogutód nélküli megszűnését;

c) a társaság tagjainak száma egyre csökken, kivéve, ha e törvény másként rendelkezik;

d) a cégbíróság a Ctv.-ben meghatározott okok miatt megszünteti;

e) jogszabály így rendelkezik.

Jogutóddal szűnik meg a társaság
a) társasági formaváltás,
b) egyesülés (összeolvadás, beolvadás)és
c) szétválás (különválás, kiválás) esetén.
A gazdasági társaságok egyesülését és szétválását együtt átalakulásnak nevezzük.
A jogutódlással való megszűnés esetében a megszűnt társaság tartozásaiért elsődlegesen a jogutód társaság felel.
A társaság megszűnése esetén – az adott társasági forma sajátosságainak függvényében – a tagokat felelőssé lehet tenni a társaság egyes fennmaradó kötelezettségeiért.
Jogutód nélküli megszűnés esetén csak a tagok felelőssége jöhet számba. A törvény a társaság megszűnése esetén fennmaradó tagi felelősséget attól függően rendezi, hogy a társaság fennállása alatt a tagi felelősség korlátlan vagy korlátozott volt.
Főszabályként korlátolt felelősségű társaság és részvénytársaság, illetve a betéti társaság kültagja esetén a tag felelőssége a megszűnt társaság kötelezettségéért csak a társaság megszűnésekor általa kapott vagyoni hányad erejéig áll fenn. Ez alól kivétel lehet a már tárgyalt felelősségátvitel.
Ha viszont a felelősség korlátlan és egyetemleges volt (kkt., bt. beltag), ez a felelősség az ötéves időn belül fennmarad. A belső felelősségi arányok ilyenkor is a felosztott vagyoni hányadhoz igazodnak.

11. Közkereseti társaság

A közkereseti társaság a gazdasági társaságok olyan tipikusan ún. személyegyesülés típusú formája, amely már önálló vagyonnal és önálló – de a jogi személyiség szintjét el nem érő – jogalanyisággal rendelkezik.
A kkt. és bt. a kft., .és a zrt. esetén a társasági szerződés a Ctv. mellékletét képező szerződésminta megfelelő kitöltésével is elkészíthető. A szerződésminta alkalmazása elsősorban azok számára előnyös, akik nem kívánnak eltérni a törvény diszpozitív főszabályaitól.

A közkereseti társaság (kkt.) létesítésére irányuló társasági szerződéssel a társaság tagjai arra vállalnak kötelezettséget, hogy korlátlan és egyetemleges felelősségük mellett közös gazdasági tevékenységet folytatnak, és az ehhez szükséges vagyont a társaság rendelkezésére bocsátják. A fenti meghatározás alapján a közkereseti társaság legfőbb jellemzői:

a) A társaságnak kell, hogy legyen saját vagyona (bár ennek minimuma nincs rögzítve), amely alapításkor a valamennyi tag által kötelezően teljesítendő vagyoni hozzájárulásokból tevődik össze;
b) *A tagok korlátlanul és egyetemlegesen felelnek a társaság kötelezettségeiért*. Ez azt jelenti, hogy a társaság kötelezettségeiért a tagok nemcsak a társaságba bevitt vagyonnal felelnek, hanem – ha az nem bizonyul elegendő fedezetnek –, akkor bármelyik tag a teljes magánvagyonával is helytállni tartozik a társaság tartozásaiért;
c) A természetes személy tagok általában személyes közreműködéssel (munkavégzéssel) vesznek részt a társaság tevékenységében.
Nem minősül személyes közreműködésnek az üzletvezetés és a képviselet ellátása, valamint a munkaviszonyban, illetve polgári jogi szerződés alapján történő munkavégzés.

A törvény szerint tehát személyes közreműködésnek csak a társaság valamely tevékenységi körének megvalósításában a tagsági viszony alapján való tagi részvételt lehet tekinteni, ha az nem valamely más jogviszony keretében történik.
A jelenlegi új szabályozás szerint a közkereseti társaság tagjának nem kötelező a közkereseti társaság üzletszerű gazdasági tevékenységében részt venni, és ha mégis vállal a tag személyes közreműködést, akkor azt a Gt. 91. § (1) bekezdése alapján a társasági szerződés rendelkezése vagy a többi taggal való külön megállapodás alapján teheti meg. (A korábbi szabályozás szerint, ha a tag tagsági viszonya alapján vállalt személyes közreműködést, azt a társasági szerződésben kellett rendezni. A tagot a személyes közreműködéséért a Gt. 91. § (3) bekezdése szerint díjazás illeti meg, amelynek mértékét és formáját a tagok szabadon állapíthatják meg;

d) A társaságnál nincs (pontosabban nem kötelező, de lehet) a tagoktól elkülönült belső szervezet.

Közkereseti társaságot egyaránt létrehozhatnak jogi személyek egymás között, természetes személyek egymás között, illetve jogi és természetes személyek együttesen.
A tag pénzben vagy apportként nyújtott vagyoni hozzájárulása a társaság tulajdonába kerül. *A törvény a tagok korlátlan és egyetemleges mögöttes felelőssége miatt nem szabja meg az egyes tagok vagyoni hozzájárulásának minimumát és az sem kizárt, hogy egy közkereseti társaságot kizárólag apporttal alapítsanak.* A tag a vagyoni hozzájárulását vagy annak értékét a társaság, illetve a tagsági jogviszonya fennállása alatt nem követelheti vissza, ennek kiadását csak a társaság vagy a tagsági viszony megszűnése után lehet igényelni.
A nyereség és veszteség felosztásának módját, szempontjait a tagok elsősorban a társasági szerződésben maguk jogosultak rendezni. Ilyen rendelkezés hiányában ez a vagyoni hozzájárulás arányában oszlik meg. Semmis azonban az a megállapodás, amely valamely tagot a nyereségből vagy a veszteség viseléséből kizár.
A tag a társasági szerződésben szereplő vagyoni hozzájárulása emelésére vagy veszteség esetén annak kiegészítésére akarata ellenére nem kötelezhető.

A Gt. a közkereseti társaságok szervezetére tételes szabályokat nem tartalmaz. A társaságot az üzletvezetésre jogosult tagok képviselik, és a társasági szerződésben foglaltaknak megfelelően gyakorolják cégjegyzési jogukat. Ha a társasági szerződés eltérően nem rendelkezik, a társaság üzletvezetésére mindegyik tag jogosult. A társasági szerződésben a tagok az üzletvezetéssel egy vagy több tagot is megbízhatnak; ebben az esetben a többi tag üzletvezetésre nem jogosult. Az üzletvezetéssel megbízott tagra a törvény szerint a vezető tisztségviselőkre vonatkozó személyi előírásokat is alkalmazni kell.
A társaság ügyeiben maguk a tagok határoznak és nem kötelező (de megengedett) a tagok személyétől elkülönülő, külön formalizált szervezet (taggyűlés) létrehozása.
A határozathozatalnál valamennyi tagot egy szavazat illeti meg. Az "egy tag egy szavazat" elvét az a körülmény indokolja, hogy a közkereseti társaságnál valamennyi tag egyformán korlátlanul felelős. A társasági szerződésben a tagok egyébként a szavazati jogot vagyonarányosan vagy más módon is rendezhetik. A törvény vagy a társasági szerződés azonban meghatározott esetekben minősített (legalább 3/4-es), többséget vagy egyhangúságot is előírhat. Valamennyi tag egyhangú szavazatával meghozott határozat kell a társasági szerződés módosításához, valamint a társaság átalakulásának és jogutód nélküli megszűnésének az elhatározásához.

A tagok gyűlése hatáskörébe tartozó kérdésekben a tagok ülés tartása nélkül írásbeli vagy más bizonyítható módon történő szavazás útján is határozhatnak, kivéve, ha bármely tag az ülés

megtartását igényli. A társasági szerződés az ülés tartása nélküli határozathozatal lehetőségét kizárhatja.

A Gt. szerint a társaság kötelezettségeiért elsősorban a társaság felel saját vagyonával. Amennyiben a társasági vagyon a követelést nem fedezi, a tagok saját vagyonukkal korlátlanul és egyetemlegesen felelnek.
A tagoknak a társaság mögötti (tehát másodlagos), de korlátlan és egyetemleges felelőssége – amely a társaságba utóbb belépő tagot is terheli – *a közkereseti társaság talán legfőbb jellemzője!*
Az újonnan belépő tagtól elvárható, hogy előzetesen megfelelően tájékozódjon a társaság anyagi helyzetéről, ezért

a társaságba belépő tag felelőssége a belépése előtt keletkezett társasági kötelezettségekért a többi tagéval azonos.

Az ettől eltérő megállapodás harmadik személlyel szemben hatálytalan. Ennek az előírásnak forgalombiztonsági és hitelezővédelmi okai vannak.
Fontos tudnivaló, hogy a tagok személyében bekövetkező változás önmagában nem vezet a társaság megszűnésére. Ha a kéttagú társaság egyik tagjának tagsági viszonya szűnik meg, a társaság csak akkor szűnik meg, ha három hónapos jogvesztő határidőn belül nem jelentenek be a cégbíróságnál új tagot.

Megszűnik a tagsági jogviszony
- *a)* ha a tag a társasági szerződésben meghatározott vagyoni hozzájárulását felhívás ellenére nem teljesítette;
- *b)* a tagok közös megegyezésével;
- *c)* a tag kizárásával;
- *d)* rendes felmondással;
- *e)* azonnali hatályú felmondással;
- *f)* a társasági részesedés átruházásával;
- *g)* a tag halálával vagy megszűnésével;
- *h)* ha annak fenntartása jogszabályba ütközik.

d) Rendes felmondással a határozatlan időre alapított társaságban fennálló tagsági viszonyt három hónapra írásban fel lehet mondani (külön ok bizonyítása nélkül). Ha a felmondás lejárta alkalmatlan időre esik, a többi tag a felmondási időt legfeljebb további három hónappal meghosszabbíthatja.
e) Azonnali hatályú felmondással a társaságban fennálló tagsági viszonyát bármely tag írásban és csak kivételesen szüntetheti meg feltéve, hogy erre alapos oka van.
A természetes személy tag halálával tagsági jogviszonya megszűnik, örököse csak a többi taggal való megállapodás alapján válhat a társaság tagjává.
f) a társasági részesedés átruházásával;
A társasági részesedés mint vagyoni értékű jog akár visszterhesen, akár ingyenesen történő átruházhatóságának megengedése jelenti a kkt. formánál az egyik legjelentősebb változtatást a korábbi szabályozáshoz képest. Az új szabály szerint a tag a társasági részesedését (a tagsági jogait és kötelezettségeit) írásbeli szerződéssel akár a társaság más tagjára, akár kívülállóra átruházhatja, az átruházás azonban csak a társasági szerződés módosításával válik hatályossá. A társasági részesedés átruházása tehát az „eladó” (a kilépő tag) és a „vevő” (a belépni kívánó) közötti felfüggesztő feltétellel kötött szerződéssel történik, amely csak akkor válik hatályossá, ha aláírásra került a társasági szerződés módosítása, vagyis ha az átruházással

valamennyi többi tag is egyetért (ellenkező esetben a szerződés lehetetlenül). Ez az átruházás egyébként sajátos abból a szempontból, hogy az „eladó” (kilépő tag) felelőssége kifelé, a hitelezők felé öt évig (ez jogvesztő határidő) még továbbra is fennmarad.

A tagsági viszony megszűnése esetén a taggal (örökösével) el kell számolni. Az elszámolás annak megállapítását jelenti, hogy a tagsági viszony megszűnésének időpontjában fennálló állapot szerint van-e a társaságtól megváló tagnak követelése a társasággal szemben. Ha igen, akkor ezt részére három hónapon belül pénzben kell kifizetni.

A tagsági viszony megszűnése nem érinti a társaságtól megváló tag felelősségét a társaságnak harmadik személyekkel szembeni olyan tartozásáért, amely a tagsági viszonya megszűnéséig keletkezett (öt évig továbbra is a többi taggal azonos módon felel).

12. Betéti társaság

Az egyszerűbb, jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságok másik formája a betéti társaság. Elterjedtségének oka egyrészt alapításának kisebb költségigénye, másrészt a kültag részére kedvező korlátozott saját felelősség.

A betéti társaság létesítésére irányuló társasági szerződéssel a társaság tagjai üzletszerű, közös gazdasági tevékenység folytatására vállalnak kötelezettséget oly módon, hogy legalább egy tag (beltag) felelőssége a társasági vagyon által nem fedezett kötelezettségekért korlátlan és a többi beltaggal egyetemleges, míg legalább egy másik tag (kültag) csak a társasági szerződésben vállalt vagyoni betétje szolgáltatására köteles, a társaság kötelezettségeiért azonban - a törvényben meghatározott kivétellel - nem felel.
A betéti társaságot társasági szerződéssel legalább két tag alapíthatja. A betéti társaságnak legalább egy beltagjának és legalább egy kültagjának kell lennie.
A tagok gyűlése (taggyűlés) tevékenységében értelemszerűen a kültag is részt vehet. A kültag akkor is részt vesz a tagok gyűlésének munkájában, ha nem üzletvezető.
A betéti társaságot jogi szempontból tulajdonképpen egyedül a tagok eltérő felelőssége és ily módon a beltagok és kültagok megkülönböztetése különíti el a közkereseti társaságtól. Ennek megfelelően mindazokban az esetekben, ahol a betéti társaságokra nincs külön szabály, ott a közkereseti társaság szabályait kell alkalmazni. A törvény csak a betéti társaság kültagjaira állapít meg eltérő szabályokat, hiszen a beltagokra nézve a közkereseti társaság rendelkezéseitől eltérő megoldások nem indokoltak.

A társaság kötelezettségeiért bt.-nél:

- a beltag felelőssége korlátlan és a többi beltaggal egyetemleges;
- a kültag felelőssége korlátozott (vagyoni betétje mértékében), tehát a kültag a társaság tartozásaiért csak a vagyoni betétjével felel, újabb befizetésre nem kötelezhető.

A közkereseti társaságnál részletezett tagi felelősség tehát csak a betéti társaság beltagjára vonatkozik.
A betéti társaság kültagjának helyzete a felelősség szempontjából lényegében azonos a korlátolt felelősségű társaság tagjáéval.

Ha a beltag a társasági szerződés módosításával kültaggá vált (felelőssége korlátlanból korlátozottá változott), akkor a beltagi minőségének megszűnésétől számított ötéves jogvesztő

határidőn belül korlátlanul felel a betéti társaságnak harmadik személlyel szemben fennálló olyan tartozásaiért, amelyek beltagsági jogviszonyának megszűnése előtt keletkeztek.

A tagok - mögöttes felelősségük érintése nélkül - a társasággal együtt is perelhetők. Ha a társaság a perindításkor felszámolás alatt áll, a pert csak a taggal szemben lehet lefolytatni. BH2005. 27.

A kültag a társasági szerződés eltérő rendelkezésének hiányában a betéti társaság képviseletére nem jogosult (az előző törvény ezt minden esetben tiltotta).
E főszabály alól mégis teremt kivételt a Gt. 110. § (1)-(2) bekezdése.
A kültag három esetben jogosult a betéti társaság képviseletére:

a. ha a társasági szerződés a kültagot feljogosítja üzletvezetésre;
b. ha a betéti társaságnak csak kültagja maradt, akkor a kültagot üzletvezetésre és képviseletre jogosított tagnak kell tekinteni az új beltag vagy a közkereseti társasággá történő átalakulás cégbírósági bejelentéséig (legfeljebb 6 hónapos időtartamra), illetve e változás cégbírósági bejegyzéséig; valamint
c. ha a kültag részére a szervezeti képviselő vagy a tagok gyűlése meghatalmazást ad a betéti társaság képviseletére (ez azonban jellemzően eseti jellegű, ezért nem cégjegyzéki adat).

Az új szabályozás szerint az egy beltaggal létrejött betéti társaság beltagja is állhat munkaviszonyban a saját betéti társaságánál, a beltaggal a munkaszerződést a betéti társaság képviseletében a kültag is megkötheti és aláírhatja, továbbá a kültag a munkáltatói jogkört is gyakorolhatja.

13. Korlátolt felelősségű társaság

A korlátolt felelősségű társaság az árutermelő országok jogában a legelterjedtebb a társasági forma. Ilyen szervezeti formát általában akkor hoznak létre, ha néhány tag kíván viszonylag nagy vagyont egyesítve kis- vagy közepes méretű társaságot alapítani. A többi gazdasági társasági formához képest kiemelkedő előnye abban rejlik, hogy tagjainak felelőssége a társaság tartozásaiért korlátozott. A tagok jellemzően csak a társaságba bevitt tőkéjüket és annak fel nem osztott hozamát (nyereséget) kockáztatják, a társaság veszteséges működése esetén is biztonságban érezhetik egyéb vagyontárgyaikat.
Megjegyzendő, hogy az Európa-szerte alkalmazott "korlátolt felelősségű társaság" elnevezés nem pontosan fedi a társaság jellegét. *Ennél a társaságnál ugyanis csak a tagok felelőssége korlátozott, maga a társaság azonban a hitelezők irányában teljes vagyonával, korlátlanul felel.*
A korlátolt felelősségű társasági forma legjellemzőbb vonása, a tag korlátozott felelőssége.

A törvény rendelkezései azonban olyan kivételeket is tartalmaznak, amikor a tag felelőssége korlátlanná válik, azaz a teljes magánvagyonát is érintheti:
Ilyen esetek:

- a nem pénzbeli betétet szolgáltató tag a betét szolgáltatásától számított 5 éven át felel (ez jogvesztő határidő) a társaságnak azért, hogy betétjének értéke a szolgáltatás idején a társasági szerződésben megjelölt értéknek megfelelt;
- korlátlanul és egyetemlegesen felelnek azok a társasági tagok, akik valamely tag nem pénzbeli betétjét tudomásuk ellenére a valódi értéket meghaladó értékkel fogadtatják el a társasággal, vagy akik a létesítés során egyébként csalárd módon jártak el;

- azok a tagok, akik olyan határozatot hoztak, amelyről tudták, vagy az általánosan elvárható gondosság mellett tudhatták volna, hogy az a társaság érdekeit nyilvánvalóan sérti, szintén korlátlanul és egyetemlegesen felelnek az ebből eredő kárért;
- felel a megszűnt társaság tartozásaiért az a tag, aki a társaság elkülönült jogi személyiségével, illetőleg saját korlátolt felelősségével visszaélt (Gt. 50. §).

A törvény nem határozza meg a csalárdság fogalmát, ezt mindig az adott eset körülményeinek ismeretében célszerű megítélni. A csalárd magatartásnak azonban mindenképpen szándékosnak, sőt célzatos jellegűnek kell lennie, ami azáltal valósul meg, hogy a tagok valakit megtévesztenek, illetve tévedésben tartanak.

A korlátolt felelősségű társaságnál jellemzően nem válik el élesen a tulajdonosi jogokat gyakorló szerv és az ügyvezetést ellátó személyek hatásköre. A tagok maguk is belefolyhatnak a társaság ügyvezetésébe, vagy a társaságnál egyéb gazdasági tevékenységet is végezhetnek, így a vállalkozást jobban a magukénak érezhetik.
A korlátolt tagi felelősség miatt a befektetett tőke – hitelezővédelmi okokból – csak a társaság megszűnése esetén vonható ki véglegesen a társaságból. A társaságtól megváló tag, tehát a társaságból őt megillető vagyonrészt nem kapja vissza, hiszen ez a vagyonrész is a hitelezők kielégítési alapjául is szolgál. *A társaságtól megváló tag a befektetett tőkéjéhez csak akkor juthat hozzá, ha a tulajdonosi jogait megtestesítő üzletrészt (részvénytársaságnál részvényt) valakinek eladja,* ha ez nem sikerül úgy a tag továbbra is tulajdonos marad. A társaság megszűnése előtti tőkekivonásra (a törzstőke leszállítása) csak kivételes esetekben, szigorú eljárási szabályok és hitelezővédelmi előírások megtartása mellett kerülhet sor.

A korlátolt felelősségű társaság tehát olyan gazdasági társaság, amely előre meghatározott összegű törzsbetétekből álló törzstőkével (jegyzett tőkével) alakul és amelynél a tag kötelezettsége a társasággal szemben csak törzsbetétének szolgáltatására és a társasági szerződésben esetleg megállapított egyéb vagyoni hozzájárulásra terjed ki. A társaság kötelezettségeiért – a törvényben meghatározott kivételekkel – a tag nem felel.

A társaságot egy tag is alapíthatja (egyszemélyes kft.).
Tilos a tagokat nyilvános felhívás útján gyűjteni. Ez azt jelenti, hogy a tagok a nyilvánosság kizárásával, mintegy egymást megkeresve és közösen megállapodva hozzák létre a társaságot.
A korlátolt felelősségű társaság zártkörű alapítására és alapvetően zártkörű működésére tekintettel tilos a tagokat nyilvános felhívás útján gyűjteni. Bár a korlátolt felelősségű társaság jogi személyiségére és elkülönült vagyonára való tekintettel a tőkeegyesítő társaságokhoz áll közel, mégis a törvénynek ez a korlátozó rendelkezése a személyes jelleget erősíti.

A társaság törzstőkéje az egyes tagok törzsbetéteinek összességéből áll.
A törzsbetét a tagok vagyoni hozzájárulása, amely pénzbeli betétből, illetve nem pénzbeli betétből (apport) áll.

A törzstőke összege nem lehet kevesebb ötszázezer forintnál.

Ez feltétlenül magyarázatot igényel.
A korlátolt felelősségű társaságokban a hitelezők igényeinek fedezetére - legalább is formálisan - elsősorban a társaság törzstőkéje szolgál. A kft. kötelező törzstőke minimumát az 1988. évi 1 millió Forintról az 1997 évi törvény 3 millió Forintra emelte fel (döntően az időközi infláció miatt). Ezt a hárommilliós mértéket a 2006 évi Gt. változatlanul hagyta (az infláció miatt már ez is lényegében csökkentést jelentett).

A 2006. évi V. törvény kihirdetése után a jogalkotó problémaként észlelte, hogy a törvényben előírt 3 millió Ft. jegyzett tőke minimumának összege érzékelhetően magasabb követelményt támaszt, mint az Európai Unióhoz a közelmúltban csatlakozó más államok társasági joga. A Gt.-nek a kft.-re irányadó 3 millió Ft jegyzett tőke minimumot előíró szabálya - Lengyelországot kivéve – magasabb volt, mint amit a többi közép-európai ország vagy a balti államok társasági joga előír. (Észtországban, Lettországban és Litvániában a kft-típusú, zártkörűen, a tag korlátolt felelőssége mellett működő társaság jegyzett tőke minimuma 500 ezer és 1 millió Ft közötti összegben került megállapításra. Szlovákiában és Csehországban mintegy másfél-két millió Ft-nak megfelelő törzstőke követelménnyel kell számolni).
Emiatt a 2007 évi módosítás - annak érdekében, hogy a hazai társasági jog más, az Európai Unióhoz a közelmúltban csatlakozott tagállamok jogi szabályozásával versenyképes maradhasson - a korlátolt felelősségű társaság általános tőkeminimumát 500 ezer forintban állapította meg. A zártkörűen működő részvénytársaságnál - miközben az nyrt. alaptőke minimuma 20 millió forint maradt - a jegyzett tőke minimumát 5 millió forintra szállították le (2007 szeptember 1-én lépett hatályba a módosítás).

A törvény nem ír elő kötelező készpénz-apport arányt. Ebből az következik, hogy már kizárólag apporttal is lehet már kft-t alapítani.

A társaság bejegyzésére csak azután kerülhet sor, ha a bejegyzési kérelem benyújtásáig minden egyes pénzbeli hozzájárulásnak legalább a felét a társaság javára befizették.

A cégbejegyzési kérelem benyújtását követően a törzstőkének a társaság rendelkezésére bocsátott részével a társaság már belátása szerint szabadon gazdálkodhat Tehát a törzstőkét nem kell egy elkülönített számlán „parkoltatni", de ebből következik az is, hogy nem minden kft.-től hajtható be legalább a törzstőkéjének mértéke, lehet az is, hogy a hitelező még ennyihez sem jut hozzá.

A törzsbetét a tagok vagyoni hozzájárulása, amely pénzbeli, illetve nem pénzbeli hozzájárulásból áll (apport).
Az egyes tagok nem pénzbeli hozzájárulásuk értékét maguk állapítják meg és azt a tagok fogadják el. Ha a tagok a nem pénzbeli hozzájárulás értékének megállapításánál nem vettek igénybe könyvvizsgálót vagy más szakértőt, úgy meg kell határozniuk, hogy milyen szempontok alapján történt meg a hozzájárulás értékelése.

A tagok törzsbetétei különböző mértékűek lehetnek, az egyes törzsbetétek mértéke azonban nem lehet kevesebb százezer forintnál. E rendelkezés célja a komolytalan, eseti jellegű üzleti vállalkozások korlátolt felelősségű társaság formájában való megjelenésének megakadályozása.
A törzsbetétnek forintban kifejezettnek és tízezerrel maradék nélkül oszthatónak kell lennie.
Minden tagnak egy törzsbetéte van; egy törzsbetétnek azonban - a közös tulajdon szabályai szerint - több tulajdonosa is lehet.

A korlátolt felelősségű társaság jellemzően tőketársulás. Ez azt jelenti, hogy a tagoknak egyetlen kötelezettségük van a társasággal szemben, a törzsbetétjük befizetése. Amennyiben felszólítás ellenére a tag befizetési hátralékát nem rendezi, úgy a határidő elmúltával tagsági jogviszonya automatikusan megszűntnek tekintendő.
A törvény lehetővé teszi a korlátolt felelősségű társaság tagjai számára, hogy törzsbetétjük szolgáltatásán kívül (ami fő kötelezettségük) egyéb szolgáltatást is teljesítsenek a társaság számára, ezen szolgáltatásokat a törvény mellékszolgáltatásnak nevezi. A mellékszolgáltatás

teljesítésének feltételeit a társasági szerződésben kell szabályozni. A mellékszolgáltatásért a tagot külön díjazás illetheti meg.

A korlátolt felelősségű társaság egyik lényeges jellemzője, minden más társaságtól megkülönböztetője az **üzletrész,** mint sajátos vagyoni-, társasági részesedést jelentő vagyoni értékű jog. *Az üzletrész elvont fogalom – a tagok jogait és a társaság vagyonából őket megillető hányadot jelentő – gyűjtő elnevezés.* Az üzletrész szorosan összefügg a tagok törzsbetétével, ugyanakkor különbözik is attól. A törzsbetét mindig a társasági szerződésben meghatározott pénzösszegben jelenik meg. Az üzletrész vagyoni oldalról ennél többet jelent, mert nem csak a törzsbetétet foglalja magában, hanem a társaság teljes vagyonából való részesedést jelenti. A törzsbetét mértéke mindig pontosan meghatározható, míg az üzletrész mértéke, illetve értéke a társaság eredményességének függvényében alakul (piaci ára van).
Az azonos mértékű üzletrészhez főszabályként azonos tagsági jogok fűződnek. Az eltérő tagsági jogokat tartalmazó üzletrészek sajátos megvalósulása az ún. *dolgozói üzletrész.* A társasági szerződésben rendelkezhetnek a tagok arról, hogy a társaság munkavállalói ingyenesen, vagy kedvezményes áron *dolgozói üzletrészt* szerezhetnek. A törvény szigorúan szabályozza a dolgozói üzletrész átruházására, átszállására és megszűnésére vonatkozó eseteket.
A korlátolt felelősségű társaság személyes jellegéből fakadó leglényegesebb rendelkezések közé tartoznak az üzletrész átruházására vonatkozó szabályok. A korlátolt felelősségű társaság egyik lényegi eleme az, hogy *a tagok a társaság fennállása alatt az általuk teljesített vagyoni hozzájárulást többé nem követelhetik vissza, a társaságtól a tag csak úgy tud megválni, ha üzletrészét valakire átruházza.* Gyakorlatilag ez a korlátolt felelősség "ára", ami azt jelenti, hogy a tag a társaságból "kilépni" csak üzletrésze átruházása útján tud, betétje ez esetben is a társaságnál marad.
A korlátolt felelősségű társaság tagjai üzletrészeiket egymás között szabadon ruházhatják át.
Más a helyzet azonban, ha a tag üzletrészét *kívülálló harmadik személyre kívánja adásvételi szerződés útján átruházni.* Ebben az esetben *a többi tagot, a társaságot, illetve a taggyűlés által kijelölt harmadik személyt – ebben a sorrendben – elővásárlási jog illeti meg.*
Ha a tag az átruházási szándék bejelentésétől számított tizenöt napon belül nem nyilatkozik, úgy kell tekinteni, hogy az elővásárlási jogával nem kívánt élni.
Az elővásárlási jog átruházása semmis.
A tagok az üzletrész kívülálló személyre történő átruházását a társaság beleegyezéséhez is köthetik. Ezen szigorú szabályt azonban csak úgy írhatják elő magukra nézve kötelezően, ha egyben a társasági szerződésben meghatározzák a beleegyezés megadásának, illetve megtagadásának feltételeit is.
Az üzletrész átruházása esetén az átruházónak a tagsági jogviszonyból eredő jogai és kötelezettségei az üzletrész megszerzőjére szállnak át.
A tag halálával vagy megszűnésével főszabályként üzletrésze átszáll a jogutódra.
A tag vagyoni hozzájárulása után **osztalékra** tarthat igényt. A társasági szerződés eltérő rendelkezése hiányában az adózott eredményt a törzsbetétek arányában kell a tagok között felosztani. A törvény egyik legfontosabb rendelkezése az, amely kimondja, hogy a törzstőke leszállítását és a mellékszolgáltatásért járó díjazást kivéve *tilos a törzstőke terhére a tagnak tagsági jogai alapján kifizetést teljesíteni.* E rendelkezéssel összhangban mondja ki a Büntető Törvénykönyv, hogy bűncselekményt követnek el azok az ügyvezetők, akik a társaság törzstőkéje terhére a tagoknak az előbb említett jogcímeket kivéve visszafizetést teljesítenek.

A társasági jogban általánosan érvényesülő elv az, hogy *a társaság* nem lehet önmagának tulajdonosa, azaz *saját üzletrészeit,* részvényeit, vagyoni betétjeit, stb. általában nem szerezheti meg. Bizonyos körülmények azonban indokolhatják, hogy erre mégis sor kerüljön.

A saját üzletrész megszerzése bármilyen üzleti okból történhet. Elkerülhető pl. ezzel az, hogy a társaság részére nemkívánatos tag lépjen be a társaságba, de nem tiltott az üzletrész felvásárlása nyereségszerzés (spekuláció) céljából vagy egyéb más üzleti okból sem.
A társaság a saját üzletrészét a törzstőkén felüli vagyonából vásárolhatja meg. Csak azok az üzletrészek vásárolhatók meg, amelyekre a törzsbetétek teljes összegét befizették, illetőleg teljesítették.
Tilos a saját üzletrész megvásárlása, ha a társaság osztalék fizetéséről sem határozhatna.
A társaság tulajdonába került saját üzletrész után a társaság szavazati jogot nem gyakorolhat, ezen üzletrészt a határozatképesség megállapításánál figyelmen kívül kell hagyni.
A saját üzletrészt - ha a társasági szerződés eltérően nem rendelkezik - a vásárlástól számított egy éven belül a társaság köteles elidegeníteni vagy azt a tagoknak - törzsbetéteik arányában - térítés nélkül átadni, illetve a törzstőke-leszállítás szabályainak alkalmazásával bevonni.

A korlátolt felelősségű társaságra a viszonylag egyszerű **szervezeti felépítés** a jellemző. A tagokból, illetőleg képviselőikből álló taggyűlés mellett általában csak ügyvezető választása kötelező. A törvény felügyelő bizottság, illetőleg könyvvizsgáló kötelező választását csak meghatározott esetekben írja elő.
A kft. legfőbb szerve a taggyűlés, amely alapvetően a tulajdonosi jogok gyakorlását hivatott biztosítani. A taggyűlés dönthet más szerv hatáskörébe tartozó ügyekben is. A kft.-nél a taggyűlés és az ügyvezetés egybemosódhat, a tagok ügyvezetési jellegű feladatokat is elláthatnak. A törvény tételesen felsorolja azokat az ügyeket, amelyek kizárólag a taggyűlés hatáskörébe tartozhatnak. E hatáskörök a társaság alapvető szervezeti, működési és tulajdonosi kérdéseivel kapcsolatosak (pl. a társasági szerződés módosítása, nyereség felosztása, ügyvezető megválasztása stb.). A törvény nem szabályozza a taggyűlések összehívásának gyakoriságát, csak az évi minimum egyszeri taggyűlés kötelező. *A legalább egyszeri összehívás indoka az, hogy a számviteli törvény szerinti beszámoló jóváhagyásáról, amelyre 1 évben egyszer kerül sor, kizárólag taggyűlésen hozható döntés. Ebben a kérdésben írásbeli szavazásra lehetőség nincs.*

A tagságnak fontos érdeke fűződik ahhoz, hogy a taggyűlésen megtárgyalásra kerülő kérdéseket időben megismerhessék, ezért a tagokat mindig a napirend közlésével kell meghívni. Ha a társasági szerződés eltérően nem rendelkezik, a meghívók elküldése és a taggyűlés napja között legalább 15 napnak kell eltelnie. A társasági szerződés ettől lefelé és felfelé is, tehát kevesebb vagy több nap meghatározásáról is dönthet.

Ha a taggyűlést nem szabályszerűen hívták össze határozat csak akkor hozható, ha valamennyi tag jelen van, és a taggyűlés megtartása ellen a tagok egyike sem tiltakozik.
A társasági szerződés megkötéséhez valamennyi tag egyetértése, *módosításához legalább 3/4-es szótöbbséggel hozott határozat szükséges.*
A taggyűlés akkor határozatképes, ha azon a törzstőke legalább fele vagy a leadható szavazatok többsége képviselve van. A társasági szerződés ennél nagyobb részvételi arányt is előírhat.
Ha a taggyűlés nem volt határozatképes, az eredeti napirendi ponttal azt ismét össze kell hívni. A megismételt taggyűlés és a taggyűlés között legalább 3, legfeljebb 15 napnak kell eltelnie. A Gt. azonban lehetővé teszi azt, hogy a társasági szerződés ettől eltérően rendelkezzen, így tehát annak ezek szerint nincs akadálya, hogy az eredeti taggyűlés meghívójában megjelölt feltételekkel tartsák meg a megismételt taggyűlést, akár néhány órával a határozatképtelen taggyűlést követően is. A megismételt taggyűlés az eredeti napirendben szereplő ügyekben a jelenlévők által képviselt törzstőke vagy szavazati jog mértékétől függetlenül határozatképes. A társasági szerződés azonban úgy is rendelkezhet,

hogy változatlanul előírja a jogszabályoknak megfelelő határozatképességet, vagy meghatározza azt a legkisebb részvételi arányt, amely alatt a megismételt taggyűlés nem tartható meg.

A taggyűlés elektronikus hírközlő eszköz közvetítésével való megtartása (a Gt. új szabálya)

A társasági szerződés rendelkezhet a taggyűlés olyan módon történő megtartásáról is, hogy a tagok a taggyűlésen nem közvetlen személyes jelenléttel, hanem a társasági szerződésben foglaltak szerint, erre alkalmas, a tagok közötti párbeszédet, illetve vitát korlátozás nélkül lehetővé tevő elektronikus hírközlő eszköz közvetítésével vesznek részt. A taggyűlés ilyen módon történő megtartása esetén nem alkalmazhatók olyan elektronikus hírközlő eszközök, amelyek nem teszik lehetővé a taggyűlésen részt vevők személyének megállapítását.

A társasági szerződés kizárhatja a taggyűlés elektronikus hírközlő eszköz közvetítésével történő megtartásának lehetőségét, illetve meghatározhatja azokat a kérdéseket, amelyek ilyen módon nem tárgyalhatók.

Taggyűlés tartása nélküli határozathozatal

Ha a társasági szerződés így rendelkezik, a taggyűlés hatáskörébe tartozó ügyekben a tagok ülés tartása nélkül is határozhatnak. A társasági szerződés előírhatja, hogy a tagok meghatározott hányadának vagy bármely tagnak a kérésére össze kell hívni a taggyűlést a határozattervezet megtárgyalására.

Az írásbeli szavazás módja akként történik, hogy az ügyvezető a határozat-tervezetet valamennyi tagnak írásban megküldi. A tagoknak legalább 8 napot kell biztosítani a döntésük meghozatalához, a társasági szerződés azonban ennél hosszabb időtartamot is biztosíthat.

Az írásbeli szavazásnál arra kell figyelemmel lenni, hogy valamennyi tagnak a határozat-tervezetről értesülni kell. Ehhez képest a tagok elméletileg a szavazatoknak a 100%-át fogják képviselni. Amikor a szavazatok beérkeznek, az összeszámításánál azt kell eldönteni, megérkezett-e annyi szavazat, amellyel a határozatképességet egy hagyományos módon megtartott taggyűlésen meg lehet állapítani. Amennyiben igen, a továbbiakban a döntés meghozatala szempontjából azt kell vizsgálni, hogy az így beérkezett szavazatok közül hány százalék döntött igennel, hány százalék nemmel. Ha tehát a határozatképességhez elegendő, a beérkezett szavazatok 51%-a pozitív döntést tartalmaz, egy egyszerű szótöbbséggel meghozandó kérdésben a határozat meghozottnak tekintendő.

A törvény lehetővé teszi azt, hogy a tagok szavazatukat ne csak levélben, hanem más eszköz igénybe vételével (pl. e-mail, fax, stb.) adhassák le. Ezek dokumentálására a 145. § (2) bekezdésében foglaltakat kell megfelelően alkalmazni.

A jogbizonytalanság elkerülése érdekében a korlátolt felelősségű társaságok taggyűlése esetén jegyzőkönyv-vezetési kötelezettséget ír elő a Gt. A társasági határozatok megismerhetőségének és bizonyíthatóságának előmozdítása érdekében az ügyvezetőknek a taggyűlés által hozott határozatokról írásban folyamatos nyilvántartást kell vezetniük. Ez a nyilvántartás az ún. határozatok könyve.

A törvény rendelkezései szerint a jövőben a tagok nemcsak a jegyzőkönyvbe, illetőleg a határozatok könyvébe tekinthetnek be, - illetve kérhetnek az abban foglaltakról másolatot - hanem az előzőekben említett elektronikus úton tárolt adatokba is betekinthetnek és azokról is kérhetnek másolatot.

A kft. ügyeinek intézését és a társaság képviseletét a tagok, illetőleg képviselőik közül, vagy kívülálló személyekből választott egy vagy több ügyvezető látja el.

Az ügyvezetőket a taggyűlés határozott időre, de legfeljebb öt évre választja meg. Az ügyvezetők újraválaszthatók és tisztségükből bármikor visszahívhatók. Az ügyvezető a

társaság törvényes képviselője, ő képviseli a társaságot harmadik személyekkel szemben, valamint a bíróságok és más hatóságok előtt. Az ügyvezető a társaság tagjairól nyilvántartást (tagjegyzéket) vezet.

A kft. működése során szükség lehet pótlólagos pénzeszközök vagy más vagyontárgyak bevonására, de felmerülhet a tevékenység visszafejlesztésének igénye is. Ilyenkor a társasági szerződés módosítása útján a törzstőke felemelése, vagy a törzstőke leszállítása lehet a kívánt cél lebonyolításának jogi formája.
A törzstőke felemelése rendszerint új törzsbetétek befizetésével, ritkábban a társaság törzstőkén felüli vagyonának felhasználásával történik. A törzstőke felemelése a cég hitelezőinek helyzetét javítja, ezért ez az előírt formai követelmények betartása mellett „viszonylag egyszerű".
A **törzstőke leszállítása** alapvető hitelezői érdekeket sérthet. A törvény ezért külön is rögzíti, hogy a törzstőke nem szállítható le ötszázezer forintnál alacsonyabb összegre. További garanciális szabály, hogy már a törzstőke leszállításának elhatározását is be kell jelenteni a cégbíróságnak és a Cégközlönyben kétszer egymás után 30 napos időközzel erről hirdetményt is közzé kell tenni. Az ezt igénylő hitelezők követelését ki kell elégíteni vagy részükre – le nem járt követelés esetén – biztosítékot kell nyújtani. Tehát elmondható, hogy a törzstőke leszállítására csak stabil helyzetű, fizetőképes társaság estén van reális lehetőség.

Egyszemélyes társaság
A törvény szerint gazdasági társaságot legalább két tag alapíthat. *A kft. és az rt. esetén azonban már egy tag is alapíthat ilyen formájú gazdasági társaságot,* illetve ilyen társaság létrejöhet úgy is, hogy a már működő társaság valamennyi üzletrészének tulajdonát egy tag szerzi meg.
Az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaságra vonatkozó előírások csak néhány speciális szabály tekintetében térnek el az általános rendelkezésektől (a sajátos szabályok részben egyszerűsítést jelentenek). Az egyszemélyes társaságnál a taggyűlési hatáskörbe tartozó kérdésekben az egyedüli tag dönt, és erről a vezető tisztségviselőket írásban köteles értesíteni.
Ha az egyedüli tag természetes személy, egyszemélyes társaságnál az alapító okirat úgy is rendelkezhet, hogy a tag jogosult az ügyvezetésre és a képviseletre.
Az egyszemélyes társaság és annak tagja közötti szerződés érvényességéhez a szerződés közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalása szükséges.

14. Részvénytársaság

A részvénytársaság a jogi személyiséggel rendelkező gazdasági társaságok legbonyolultabb formája. Tipikusan a nagy tőkéjű vállalkozások, a sok részvényessel és alkalmazottal rendelkező társaságok alakulnak meg részvénytársaságként. A részvénytársaság biztosítja a társasági formák közül a befektetett tőke gyors mozgatásának legtöbb lehetőségét (pl. a kft. üzletrészhez képest a részvény könnyebben mobilizálható).
A részvénytársaság előre meghatározott számú és névértékű részvényekből álló alaptőkével (jegyzett tőkével) alakuló gazdasági társaság, amelynél *a tag (részvényes) felelőssége a társasággal szemben a részvény névértékének vagy kibocsátási értékének szolgáltatására terjed ki. A részvénytársaság kötelezettségeiért a részvényes* – a törvényben meghatározott kivétellel – *egyébként nem felel.* A tag (részvényes) felelőssége tekintetében tehát nincs lényegi különbség a kft. és az rt. között.

A kft. és az rt. szervezetére vonatkozó szabályok eltérése főként abból ered, hogy a részvénytársaság kizárólag tőkeegyesülés, a részvényesek az esetek többségében nem is ismerik egymást és személyesen nem folynak bele a társaság ügyvezetésébe.
A részvénytársaság felelőssége is korlátozott, amiből az is következik, hogy a társaság működése során a tag (részvényes) a társaságból pénzével együtt soha nem léphet ki, hiszen a részvénytársaság alaptőkéje is képezi a társaság hitelezőinek a kielégítési alapját. *Ezért az alaptőkéből a részvényesek részére visszafizetést nem szabad teljesíteni.* A részvényes befektetett vagyonához csak úgy juthat hozzá, ha részvényét valakinek el tudja adni.
A részvénytársaság saját tőkéjéből a részvényes javára, annak tagsági jogviszonyára figyelemmel kifizetést a társaság fennállása során kizárólag az e törvényben meghatározott esetekben és - az alaptőke leszállításának esetét kivéve - csak a számviteli törvényben meghatározott feltételek teljesülése esetén, a tárgyévi adózott eredményből, illetve a szabad eredménytartalékkal kiegészített tárgyévi adózott eredményből teljesíthet. Nem kerülhet sor kifizetésre, ha a részvénytársaságnak a számviteli törvény szerint helyesbített saját tőkéje nem éri el vagy a kifizetés következtében nem érné el a részvénytársaság alaptőkéjét.

A részvénytársaság zártkörűen vagy nyilvánosan működik.

- Zártkörűen működik az a részvénytársaság, amelynek részvényei nyilvános forgalomba hozatalára nem kerül sor;
- Nyilvánosan működik az a részvénytársaság, amelynek részvényei részben vagy egészben nyilvánosan kerülnek forgalomba hozatalra.

A részvénytársaság elnevezését, a működési forma megnevezésével („nyilvánosan működő részvénytársaság”; „zártkörűen működő részvénytársaság”), illetve rövidített elnevezésében „nyrt.” vagy „zrt.” rövidítésével a társaság cégnevében fel kell tüntetni.

Alaptőke és a részvények

A részvénytársaság működéséhez szükséges vagyon, amely a részvényesek befizetéséből tevődik össze, az alaptőke (jegyzett tőke). A részvénytársaság tipikusan nagyvállalat, ezért *a Gt meghatározza az alaptőke minimumát.*

A nyilvánosan működő részvénytársaság alaptőkéje nem lehet kevesebb húszmillió forintnál. A zárt részvénytársaság alaptőkéje nem lehet kevesebb ötmillió forintnál (2007-es módosítás).

A részvénytársaság alaptőkéje részvényekre oszlik. *A részvények sajátos értékpapírok, amelyek a társaság tulajdonosainak tagsági jogait testesítik meg.* A részvénytársaság az egyetlen olyan gazdasági társaság, amely a tagsági jogokról értékpapírt bocsáthat ki, részben ennek tudható be a szigorú jogi szabályozás. A részvénytársaság megalakulásához az szükséges, hogy előre meghatározott névértékű részvényeket bocsásson ki. A névértékek összege adja ki az rt. alaptőkéjének összegét. A részvénytársaság a részvényeket a névérték feletti értéken is kibocsáthatja, ugyanakkor – a hitelezők érdekében – a névérték alatti kibocsátás semmis.
A törvény kötelezően előírja, hogy a részvényen fel kell tüntetni bizonyos adatokat, információkat. Ezek az előírások a forgalombiztonság szempontjait szolgálják, ugyanakkor az információk megkönnyítik a részvények átruházását is. A részvényes a részvénytársaságnak a cégjegyzékbe történő bejegyzése és a részvények kibocsátási értékének teljes befizetése után igényelheti a részvény kiadását. A törvény módot ad a részvények összevont címletben történő kibocsátására is. Az összevont részvény kibocsátása olyan "technikai" megoldás,

melyre általában a részvénykibocsátás, a részvény kinyomtatása költségeinek a csökkentése érdekében kerül sor.

A részvények előállítási módjuk szerint csoportosíthatók:

Nyomdai úton előállított részvényre
Az értékpapírok fejlődési pályája hasonló ahhoz, amit a pénz futott be. Korábban a fizikai forma misztifikált megjelenítése és a hamisítások elleni védekezés indokolta az értékpapír fizikai megjelenítését. A nyomdai úton előállított részvény dematerializált részvénnyé alakítható át.

Dematerializált részvényre
Már Magyarországon is bevezetésre került a nyomdai úton előállított részvénynél olcsóbb dematerializált részvény.

A dematerializált értékpapír külön jogszabályban meghatározott módon elektronikus úton létrehozott, rögzített, közvetített és nyilvántartott, az értékpapír tartalmi kellékeit azonosítható módon tartalmazó adatösszesség, lényegében számítógépes jel, a részvényesi jelleg számítógépes nyilvántartása a részvénytársaságnál).

Az új dematerializációs rendszerben minden nyilvántartás alapját az értékpapírszámla képezi. A számlanyilvántartásról, illetve a számlán történő minden mozgásról a számlatulajdonos kivonatot kap a forgalmazótól. A számlakivonat az értékpapír tulajdonjogát önmagában nem igazolja, nem ruházható át. A dematerializált részvény átruházására az Értékpapírokra vonatkozó törvény rendelkezései az irányadók. A fejlődés útja a dematerializált értékpapírok felé mutat, ezért a törvény megengedi a nyomdai úton előállított részvények átalakítását dematerializált részvénnyé. A dematerializált részvény jellegénél fogva csak névre szóló lehet.

A részvények csoportosítása történhet **a részvények típusa** szerint:

a.) Bemutatóra szóló részvény (régebben alkalmazott típus)
A részvényekre tipikusan az volt jellemző, hogy anonimek és forgathatók. Az anonimitás azt jelenti, hogy a részvény tulajdonosa névtelen, nem köteles személyét felfedni és mindig a részvény birtokosa rendelkezik a tagsági jogokkal. A bemutatásra akkor kerül sor, ha a részvényes tagsági jogait gyakorolni akarja. A bemutatóra szóló részvény szabadon átruházható, átruházása egyszerű átadással történik. Bemutatóra szóló részvényt egyedül a nyilvánosan működő rt.-k bocsáthattak ki, de azok is csak törzsrészvényként. A pénzmosás elleni küzdelem miatt azonban a Tpt. előírásai megszüntették ezt a részvényfajtát, a 2006-os Gt.már nem is tartalmazza ezt a részvény típust.

b.) Névre szóló részvény
A névre szóló részvény a már megszüntetett bemutatóra szóló részvénytől annyiban különbözik, hogy a részvényen mindig fel kell tüntetni a mindenkori tulajdonos nevét.
A részvény - ha törvény eltérően nem rendelkezik - szabadon átruházható. A részvény átruházhatóságának korlátozása harmadik személlyel szemben akkor hatályos, ha törvény erre lehetőséget ad
A zártkörűen működő rt.-nél a törvény lehetőséget ad a korlátozásra a létesítő okiratban.

Külön törvények is rendelkezhetnek meghatározott részvények forgalomképtelenségéről. (Így például a Magyar Fejlesztési Bank Részvénytársaságról szóló 2001. évi XX. törvény szerint az MFB részvényei forgalomképtelenek.)
A nyomdai úton előállított névre szóló részvény átruházása a részvény hátoldalára vagy a részvényhez csatolt lapra (toldatra) írt teljes vagy üres forgatmány útján történik.

A részvénytársaság a névre szóló részvénnyel rendelkező részvényesről, ideértve az ideiglenes részvény tulajdonosát is, **részvénykönyvet** köteles vezetni. *A névre szóló részvény átruházása a részvénytársasággal szemben akkor hatályos* és a részvényes a részvénytársasággal szemben részvényesi jogait csak akkor gyakorolhatja, *ha a részvényest a részvénykönyvbe bejegyezték.*
A részvényes, ha korábban a részvénykönyvbe bejegyezték, köteles részvénye átruházását az átruházástól számított nyolc napon belül a részvénytársaságnak bejelenteni. Ha a részvényes bejelentési kötelezettségének teljesítését elmulasztja, a részvénytársaság az alapító okiratában (alapszabályában) meghatározott módon számított kötbér fizetésére kötelezi.
A részvénykönyvbe bejegyzett adatok nem minősülnek üzleti titoknak, azokat a részvényesek korlátozás nélkül megtekinthetik, illetve a részvénykönyv rájuk vonatkozó részéről másolatot igényelhetnek. A törvény a részvényeseken kívül harmadik személyek számára is biztosítja a betekintés lehetőségét, ha az illető érdekeltségét valószínűsíti.

Az egyes részvénytípusokon belül eltérő fajtájú részvények bocsáthatók ki. Törvény korlátozhatja a meghatározott személyek által átruházás útján megszerezhető részvényfajtákat, illetve részvényosztályokat. Ezen túl a Gt. az alapszabály számára is lehetővé teszi az átruházás útján történő részvényszerzés korlátozását
Az alapszabály előírhatja, hogy a részvények átruházásához a részvénytársaság beleegyezésére van szükség.
A részvények átruházásához az alapszabályban megkívánt beleegyezés - az alapszabály eltérő rendelkezése hiányában - az igazgatóság hatáskörébe tartozik.
A beleegyezés csak fontos okból tagadható meg, így ha
a) a részvényt a részvénytársaság versenytársa kívánja megszerezni, vagy
b) azt - a részvénytársaság céljára és a részvényesek körére tekintettel - egyéb, az alapszabályban meghatározott ok indokolja.

Részvényfajták:
a) a törzsrészvény,
b) az elsőbbségi részvény,
c) a dolgozói részvény,
d) a kamatozó részvény és
e) a visszaváltható részvény

Közös tulajdonban előállítási módtól és részvényfajtától függetlenül valamennyi részvény lehet. Az értékpapír számlán nyilvántartott közös tulajdonban álló értékpapír feletti rendelkezési jogot együttesen, vagy a tulajdonostársak által választott közös képviselő útján lehet gyakorolni.
A nyomdai úton okiratként előállított közös tulajdonú névre szóló részvényen - a résztulajdonosok által választott - közös képviselőt kell feltüntetni. S a részvénykönyvbe is csak a közös képviselő nevét kell bevezetni.
Közös tulajdonú részvényt mind a részvény kibocsátásakor, mind pedig a már kibocsátott részvényen belül létre lehet hozni. Az ilyen részvényen belül a tulajdoni arányokat szabadon állapíthatják meg a résztulajdonosok között.

Egy részvényfajtán, illetve részvényosztályon belül több részvénysorozat bocsátható ki. Az azonos típusú, tartalmú és mértékű tagsági jogokat megtestesítő részvények egy részvénysorozatnak minősülnek.

a) **a törzsrészvény**
Az a részvény, amely nem tartozik valamelyik más nevesített részvényfajta közé, törzsrészvény.

b) **az elsőbbségi részvény**
Az alapító okirat (alapszabály) – az erre vonatkozó feltételek meghatározásával – rendelkezhet olyan névre szóló részvény kibocsátásáról, amely más részvényfajtával szemben a részvényesnek meghatározott előnyt biztosít (pl. az osztalék vagy a szavazati jog terén).
A részvénytársaság által kibocsátott *elsőbbségi részvények névértékének együttes összege nem haladhatja meg a részvénytársaság alaptőkéjének felét.*
A törvény lehetőséget ad arra, hogy az elsőbbségi részvényhez fűződő szavazati jogot az alapító okirat, illetve az alapszabály korlátozza vagy kizárja, mintegy ellensúlyozva a részvényhez kapcsolódó előjogokat, előnyöket.

c) **a dolgozói részvény**
A részvényfajták egyik sajátos formája a dolgozói részvény. Az alapító okirat (alapszabály) rendelkezéseinek megfelelően a részvénytársaságnál teljes és részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalók számára – ingyenesen vagy kedvezményes áron – névre szóló részvény ún. dolgozói részvény bocsátható ki. A dolgozói részvény csak a részvénytársaság munkavállalóira, illetve azokra ruházható át, akiknek munkaviszonya nyugdíjba vonulásukra tekintettel szűnt meg. A dolgozói részvény megszerzésének és átruházásának részletes feltételeit az alapító okirat (alapszabály) határozza meg.

d) a kamatozó részvény
Az alapító okirat (alapszabály) rendelkezéseinek megfelelően előre meghatározott mértékű kamatra jogosító, névre szóló részvény is forgalomba hozható (kamatozó részvény).

e) a visszaváltható részvény
Ha a részvénytársaság alapító okirata (alapszabálya) arra lehetőséget ad, a közgyűlés olyan névre szóló részvény kibocsátásáról is határozhat, amely alapján a részvénytársaságot vételi jog vagy a részvényest eladási jog illeti meg (visszaváltható részvény).

A részvénytársaságnak *a cégjegyzékbe való bejegyzése előtt* a részvényesek által teljesített *vagyoni hozzájárulás összegéről* ***részvényutalvány*** állítható ki. A részvényutalvány értékpapírnak nem minősülő okirat, mely igazolja a részvényesnek a társasággal szemben fennálló jogait és kötelezettségeit. A részvényutalvány másra nem ruházható át.

A részvénytársaság alapításának *cégbírósági bejegyzését követően*, az alaptőke, illetve *a részvények* kibocsátási értékének *a teljes befizetéséig* terjedő időszakra a jegyzett részvényre teljesített vagyoni hozzájárulás összegéről ***ideiglenes részvényt*** *kell előállítani.* Az ideiglenes részvény is értékpapírnak minősül, amelyre főszabályként a névre szóló részvényre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. Az ideiglenes részvény részvényt "helyettesítő" szerepköre a részvények névértékének, illetve kibocsátási értékének teljes befizetéséig tart. Az ideiglenes

részvénnyel a részvényes részvényesi jogait az általa már teljesített vagyoni hozzájárulás mértékével arányosan gyakorolja.

Saját részvény

A részvénytársaság az általa kibocsátott részvényeknek (saját részvény) az alapítás során történő átvételére nem jogosult. A részvénytársaság saját részvényeit - e törvény eltérő rendelkezése hiányában - kizárólag alaptőkén felüli vagyona fedezete mellett szerezheti meg.
A részvénytársaság tulajdonában álló saját részvények névértékének együttes összege nem haladhatja meg az alaptőke tíz százalékát. A korábbi szigorú szabályokhoz képest módosultak a saját részvény elidegenítésével kapcsolatos előírások is. A 10%-os szerzési küszöbön belüli saját részvénynél már nem feltétlenül kötelező az elidegenítés.
Tilos azoknak a részvényeknek a megszerzése, amelyek névértékének, illetve kibocsátási értékének teljes befizetése (rendelkezésre bocsátása) nem történt meg.
Tilos a saját részvény megszerzése, ha az adott üzleti évben a részvénytársaság nem fizethet osztalékot. Ennek megállapítására a számviteli törvény szerinti beszámolóban és a közbenső mérlegben foglaltakat a mérleg fordulónapját követő hat hónapon belül lehet figyelembe venni.

A részvénytársaság alapítása:

Az új Gt.-nek az rt.-ről szóló fejezetét három főrészre tagolta a jogalkotó.

- az 1. Cím az általános szabályokat tartalmazza,
- a második rész a zártkörűen működő rt. címszó alatt a zrt.-re vonatkozó előírásokat állapítja meg,
- a harmadik rész pedig a nyilvánosan működő részvénytársaság címszó alatt az nyrt.-re irányadó speciális rendelkezéseket határozza meg.

A törvény alapján a részvénytársaság zártkörben vagy nyilvános eljárással alapítható.

A részvénytársaság alaptőkéjének törvényi minimuma nyílt rt.-nél húszmillió forint, zárt rt.-nél ötmillió forint. Részvénytársaság pénzbeli hozzájárulás nélkül, kizárólag apporttal is alapítható.

A Gt. a zártkörű alapítást tekinti főszabálynak, melyhez képest a részvénytársaság nyilvános alapítására csak szűk körben, az értékpapír törvényben meghatározott feltételek szerint kerülhet sor.

a) Zártkörű alapítás
Zártkörű alapítás során az alapítók arra vállalnak kötelezettséget, hogy a zártkörűen működő részvénytársaság valamennyi részvényét átveszik. Az alapítók a részvénytársaság alapításáról, a részvények átvételére vonatkozó kötelezettségvállalásról, valamint a részvénytársaság szervezetéről és működéséről az alapszabályban rendelkeznek.
A pénzbeli hozzájárulás teljesítését vállaló részvényes köteles a részvények teljes névértékét, illetve kibocsátási értékét a részvénytársaságnak a cégjegyzékbe történő bejegyzésétől számított egy éven belül befizetni.
A nem pénzbeli hozzájárulásnak azon részét, amelyet a részvényes a bejegyzésig nem bocsátott a részvénytársaság rendelkezésére, az alapszabályban meghatározott időpontban, de

nem később, mint a részvénytársaság bejegyzésétől számított ötödik év végéig kell a részvénytársaság rendelkezésére bocsátani.

b) Nyilvános alapítás

A nyilvánosan működő részvénytársaságoknak a külön nem szabályozott viszonyaira a zártkörűen működő részvénytársaságokra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.
Ki kell emelni, hogy a törvény nyilvánosan működő részvénytársaságokra irányadó szabályait kiegészítik a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény azon normái, amelyek a szabályozott piacon megjelenő társaságok működését (pl. az értékpapírok kibocsátását, a vállalatfelvásárlást) rendezik.
A nyilvánosan működő részvénytársaság részvényei (ideértve az ideiglenes részvényt is) kizárólag dematerializált módon állíthatók elő.
A részvénytársaság nyilvános alapítására vonatkozó szabályok részint az értékpapírjog, részint pedig a társasági jog hatókörébe tartoznak.
A nyilvánosan működő részvénytársaság – az értékpapírokra vonatkozó törvényi rendelkezésekben meghatározott feltételek szerint – nyilvános eljárással, részvényjegyzés útján alapítható.

a) A nyilvános alapításhoz alapítási tervezetre, valamint a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete által jóváhagyott tájékoztatóra és **nyilvános ajánlattételre** van szükség.

b) A részvénytársaság nyilvános alapításának következő szakasza a **részvényjegyzés.** A részvényjegyzés a jegyzési ív aláírásával történik. A részvényjegyző köteles az általa jegyzett összeg legalább tíz százalékát a jegyzéssel egyidejűleg befizetni.
Az alapítás meghiúsul, ha a részvénytársaság tervezett alaptőkéjét megtestesítő valamennyi részvényt vagy - az alapítási tervezet ilyen rendelkezése esetén a jegyzési minimumnak megfelelő számú részvényt a részvényjegyzésre megállapított zárónapig nem jegyezték le, kivéve, ha a részvényjegyzést jegyzési garanciavállalás biztosítja.
Ha több részvényt jegyeztek, mint amennyit a részvénytársaság az alapítási tervezet szerint kibocsát (túljegyzés), az alapítók az alapítási tervezetben meghatározott szempontok szerint döntenek a túljegyzés elfogadásáról, vagy visszautasításáról.
Az alapítás meghiúsulása esetén a részvényjegyzés során befizetett összeget a befizetést teljesítő részére tizenöt napon belül, levonás nélkül vissza kell fizetni.

c) A törvény szerint az eredményes részvényjegyzéstől számított hatvan napon belül kell, hogy sor kerüljön az **alakuló közgyűlés** megtartására. Az alakuló közgyűlés megnyitásáig a részvényjegyző köteles a jegyzés alkalmával fizetett összeget az általa jegyzett részvények névértékének, illetve kibocsátási értékének huszonöt százalékára kiegészíteni.
Az alakuló közgyűlés kötelezően teljesítendő feladatai közül a legfontosabb a részvénytársaság alapszabályának elfogadására vonatkozó döntés. A nyilvánosan alapított részvénytársaság alapszabályának tartalmi elemei megegyeznek a zártkörűen alapított részvénytársaság alapító okiratában foglaltakkal.

A részvényes jogai és kötelezettségei:

A törvény a részvényesi jogok gyakorlását a részvény birtoklásához vagy a dematerializált formában előállított részvényről kiállított tulajdonosi igazoláshoz köti. A részvényesi jogok képviselő útján is gyakorolhatók.

A részvényes köteles a részvények teljes névértékét, illetve kibocsátási értékét befizetni, a nem pénzbeli hozzájárulást pedig a részvénytársaság bejegyzési kérelme benyújtásáig rendelkezésre bocsátani.
E kötelezettség elmulasztása esetén a tagsági (részvényesi) jogviszony megszűnik.
A részvénytársaság fennállása alatt a részvényes az általa teljesített vagyoni hozzájárulást nem követelheti vissza.
A részvényes jogai vagyoni és "személyes" jogokra is feloszthatók.

vagyoni jogok

- A részvényesnek alanyi joga van a közgyűlés által felosztani rendelt adózott eredménynek a részvényére jutó arányos részére az **osztalékra.** A részvényes az osztalékra csak a már teljesített vagyoni hozzájárulása arányában jogosult. A Gt. meghatározott feltételek mellett osztalékelőleg fizetését is lehetővé teszi.
- A másik vagyoni jog az ún. **likvidációs hányadra való jogosultság.** Ez azt jelenti, hogy az rt. jogutód nélküli megszűnése esetén a részvényesnek a végelszámolás eredményeként jelentkező felosztható vagyonból joga van a részvényeivel arányos részre.

"személyes" jogok

- **közgyűlési jogosítványok**: A részvénytársaság valamennyi részvényese jogosult a közgyűlésen részt venni, a részvényéhez fűződő szavazati jogát gyakorolni. A törvény szerint *a részvényhez fűződő szavazati jog főszabályként a részvény névértékéhez igazodik.* Nem gyakorolhatja szavazati jogát a részvényes, amíg az esedékes pénzbeli hozzájárulását nem teljesítette.
- **felvilágosításhoz való jog:** Ez a jog korlátozottabb, mint a kft.-nél, mert csak a közgyűlés napirendjére tűzött ügyben lehet írásban felvilágosítást kérni az igazgatóságtól. A közgyűlés napirendjére tűzött ügyre vonatkozóan viszont az igazgatóság köteles minden részvényesnek a közgyűlés napja előtt legalább nyolc nappal benyújtott írásbeli kérelmére a szükséges felvilágosítást megadni. Az igazgatóság csak akkor tagadhatja meg a felvilágosítást, ha álláspontja szerint az a részvénytársaság üzleti titkát sértené. Ebben az esetben is kötelező a felvilágosítás megadása, ha arra a közgyűlés határozata kötelezi az igazgatóságot. Az alapszabály eltérő rendelkezése hiányában a részvényes felvilágosításhoz való joga részeként a részvénytársaság üzleti könyveibe, illetve egyéb üzleti irataiba betekinthet. Ez utóbbi jog szintén csak az üzleti titok védelme érdekében korlátozható.
- **kisebbségi jogok:** Általában az alaptőke öt százalékát képviselő részvényesek élhetnek ezekkel a jogokkal.
  A nyilvánosan működő részvénytársaság esetében a közgyűlés napirendjének kiegészítésére vonatkozó jogot már a szavazatok legalább egy százalékával rendelkező részvényes is gyakorolhatja.
- **felülvizsgálati jog:** A részvényesek, valamint az igazgatóság és a felügyelő bizottság tagjai kérhetik a közgyűlés jogszabálysértő határozatának bírósági felülvizsgálatát.

A részvénytársaság szervezete:

A közgyűlés

A közgyűlés a részvénytársaság legfőbb szerve, amely a részvényesek összességéből áll. A törvény a részvénytársaság működését befolyásoló legfőbb kérdések eldöntésének jogkörét kötelező jelleggel a közgyűlés hatáskörébe utalja. A közgyűlés dönt ezen kívül minden olyan kérdésben, amit az alapító okirat (alapszabály) a kizárólagos hatáskörébe utal.
A közgyűlést az alapszabályban meghatározott gyakorisággal, de évente legalább egyszer az igazgatóságnak össze kell hívnia. Ezen az ún. rendes közgyűlésen döntenek a számviteli törvény szerinti beszámoló elfogadásáról (mérleg), ideértve az adózott eredmény felhasználására vonatkozó döntést is. Szükség esetén rendkívüli közgyűlés bármikor összehívható. A közgyűlés összehívására vonatkozó szabályok tekintetében a törvény különbséget tesz a zártkörűen és a nyilvánosan működő részvénytársaságok között.
A közgyűlés lebonyolításának szabályaira és a határozathozatal rendjére szigorú eljárási szabályok vonatkoznak.

Az igazgatóság

Az igazgatóság a részvénytársaság ügyvezető operatív szerve, képviseli a társaságot bíróság vagy más hatóság előtt, továbbá harmadik személyekkel szembeni eljárások során. Az igazgatóság legalább három, legfeljebb tizenegy természetes személy tagból áll. Elnökét maga választja tagjai közül. Tagjait a közgyűlés választja a részvényesek vagy a részvénytársaságon kívüli természetes személyek közül. Az igazgatóság fő feladata a képviselet ellátásán kívül a társaság ügyeinek intézése, azaz az ügyvezetés. A zártkörűen működő részvénytársaság alapító okirata úgy is rendelkezhet, hogy igazgatóság választására nem kerül sor, és az igazgatóság jogait a vezérigazgató gyakorolja.

Az igazgatótanács

A nyilvánosan működő részvénytársaságnál, ha az alapszabály úgy rendelkezik, igazgatóság és felügyelőbizottság helyett egységes irányítási rendszert megvalósító igazgatótanács működhet. Ebben az esetben az igazgatótanács látja el az igazgatóság és a felügyelőbizottság törvényben meghatározott feladatait. Az igazgatótanács legalább öt és - ha az alapszabály a munkavállalói részvétel érvényesítése érdekében másként nem rendelkezik - legfeljebb tizenegy természetes személy tagból áll. Elnökét maga választja tagjai közül. Az alapszabály úgy is rendelkezhet, hogy az igazgatótanács elnökét közvetlenül a közgyűlés választja.

Egyszemélyes részvénytársaság

Részvénytársaság úgy is alapítható, hogy valamennyi részvényét egy személy, az alapító részvényes veszi át. Egyszemélyes részvénytársaság létrejöhet úgy is, hogy már működő részvénytársaság valamennyi részvényének tulajdonjogát egy részvényes szerzi meg. Ha a nyilvánosan működő részvénytársaság részvényeinek tulajdonjogát egy részvényes szerzi meg, a részvénytársaság zártkörűen működik tovább.
Az egyszemélyes rt.-nek - a nevéből is kitűnően - mindig egyetlen részvényese van. Ez kivételes helyzet, mert a gazdasági társaságoknak a társasági jellegük miatt általában mindig több tagjuk van. Emiatt az egyszemélyes gazdasági társaságot nem is ismeri minden ország joga. Az új társasági törvény nálunk - egyes szabályokat módosítva - továbbra is fenntartotta az egyszemélyes rt. intézményét. Az egyetlen részvényes miatti tulajdoni helyzetet azonban változatlanul olyan súlyúnak minősítette, hogy az rt.-re vonatkozó általános szabályok mellett erre a helyzetre irányadó speciális rendelkezéseket is megállapított.

A részvénytársaság megszűnése

A részvénytársaság közgyűlése a szavazatok háromnegyedes szótöbbségével elhatározhatja a részvénytársaság megszűnését. A részvénytársaság megszűnésének több lehetősége van, ezek annyiban nem társasági forma specifikusak, hogy valamennyi társasági forma esetén egyaránt lehetségesek. Megszűnhet a társaság, ha meghatározott időtartamra alapították, az időtartam leteltével, megszűnhet továbbá akkor, ha a részvényesek elhatározzák a megszűntetést, amely kétféle módon történhet, jogutódlással (átalakulás) vagy jogutódlás nélkül (végelszámolás). A harmadik eset, amikor a társaságot nem tulajdonosi, hanem bírósági úton szűntetik meg, felszámolási eljárás során vagy törvényességi felügyeleti jogkörben, cégbíróság törlést kimondó határozatával.

II. Témakör: Az egyéni vállalkozás és az egyéni cég

Jogszabályi keretek

Az egyéni vállalkozás a legegyszerűbb és az egyik legnépszerűbb vállalkozási formának tekinthető, mely gyakran kisebb, esetlegesen kényszer-vállalkozást takar, de komoly, tőkeerős gazdasági egységek is működnek ebben a vállalkozási formában.
A rendszerváltozás után az egyéni vállalkozásokra vonatkozó alapvető szabályokat az 1990. évi V. törvényben szabályozta a jogalkotó, 2010. január 1. napjától új jogszabály lépett életbe: az egyéni vállalkozóról és az egyéni cégről szóló 2009. évi CXV. törvény.
Az új törvény

- az ügyintézés módjában és
- az egyéni cégre vonatkozó rendelkezésekben hozott alapvető változást.

A jogszabály elsődleges célja a vállalkozók adminisztrációs terheinek a csökkentése, az Európai Unió által szabott követelményekhez igazodva.

Egyéni vállalkozás létesítése

Az egyéni vállalkozói tevékenység folytatására jogosult személyek körét az új törvény az Európai Unió követelményeivel összhangban határozta meg. Ennek megfelelően egyéni vállalkozó lehet

- magyar állampolgár,
- külföldi állampolgárok közül az Európai Unió tagállamának állampolgára és a velük egy tekintet alá eső személyek (pl. a svájci és a norvég állampolgárok), és a
- tartózkodási engedéllyel rendelkező személyek.

A vállalkozás megkezdésének feltételei között az egyéni vállalkozás gyakorlásából kizárt személyek köre kis mértékben változott. Továbbra is csak teljesen cselekvőképes személy kezdhet egyéni vállalkozást.
A korlátlan felelősség követelményéből a hitelezők védelme érdekében értelemszerűen következik, hogy nem lehet egyéni vállalkozó, aki egyéni cég vagy gazdasági társaság korlátlanul felelős tagja (közkereseti társaság tagja, betéti társaság beltagja).

A büntetett előélet – a hátrányos jogkövetkezmények alóli mentesülésig – bizonyos esetekben szintén kizáró tényező: így nem lehet egyéni vállalkozó,

akit a közélet tisztasága elleni, gazdasági vagy vagyon elleni bűncselekmény miatt jogerősen végrehajtandó szabadságvesztésre ítéltek, illetőleg
akit szándékos bűncselekmény miatt jogerősen egy évet meghaladó, végrehajtandó szabadságvesztésre ítéltek.
Az adó-, vám- és társadalombiztosítási járulék tartozás már nem akadálya az egyéni vállalkozóvá válásnak.

Az egyéni vállalkozás létesítésének bejelentése

Alapjaiban megváltozott az egyéni vállalkozó tevékenység megkezdésének és az abban bekövetkezett változásoknak a bejelentése. Korábban a bejelentés és a nyilvántartásba vétel végett a körzetközponti jegyzőhöz kellett fordulni, kizárólag személyes ügyintézésre volt lehetőség és az elbírálásra is 30 napos ügyintézési határidő állt nyitva.

2010. január 1. napjától az egyéni vállalkozói tevékenység bejelentése kizárólag elektronikusan, az ügyfélkapun keresztül történhet.

Amennyiben a bejelentő nem rendelkezik ügyfélkapuval, úgy a hatóság ennek a személynek ingyenesen hoz létre ügyfélkaput – lényegében segítséget nyújt az elektronikus bejelentkezéshez. A vállalkozó a bejelentéshez elektronikus űrlapot tölt ki, és ezt nyújtja be az ügyfélkapun keresztül. Az űrlap megfelelő kitöltése és a feltételeknek való megfelelés esetén az alapítás nem tagadható meg és a vállalkozó bejegyzésére percek alatt sor kerülhet.
Az induló vállalkozás adószámát és statisztikai számjelét a bejelentés során a jegyző automatikusan szerzi be. Az adatokat az egyéni vállalkozók nyilvántartásáért felelős Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatalának (KEKKH) továbbítják.

A vállalkozói bejelentkezés a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala hatáskörébe tartozik.

A KEKKH egyedüliként felelős az adatok nyilvántartásban rögzítéséért, így a jegyző a továbbiakban adatot nem rögzít.
Az egyéni vállalkozók nyilvántartását az Interneten nyilvánosan hozzáférhetően szintén a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala teszi közzé.
Az esetleges változás bejelentése szintén csak elektronikusan, az ügyfélkapun keresztül történhet. Az egyéni vállalkozói tevékenység megkezdésének bejelentése, a változás bejelentés, valamint az egyéni vállalkozói tevékenység szüneteltetésének és megszűnésének bejelentése illetékmentessé vált.

Az egyéni vállalkozó azután kezdheti meg a tevékenységét, ha megküldték, illetve átadták neki a bejelentésről szóló, a működéséhez szükséges azonosítókat is tartalmazó igazolást.

A tevékenység megkezdésének és folytatásának már nem feltétele a vállalkozói igazolvány megléte: az eljárás során a hatóság alapesetben vállalkozói igazolványt nem ad ki a vállalkoznak.

A vállalkozó – amennyiben igényt tart rá – külön kérheti vállalkozói igazolvány kiállítását, ez azonban már illetékköteles eljárás.

Az egyéni vállalkozás működése

A vállalkozás működésének szabályai alapjaiban változatlanok maradtak.

Az egyéni vállalkozó a vállalkozói tevékenységéből származó kötelezettségeiért változatlanul teljes vagyonával, korlátlanul felel. Engedélyköteles tevékenységet csak az arra vonatkozó hatósági engedély birtokában kezdhet meg, illetőleg folytathat.
A vállalkozói nyilvántartásba vételnek nem feltétele ezen engedély megléte, de az ilyen tevékenység megkezdéséhez már szükséges. Képesítéshez kötött tevékenységet a korábbi szabályozáshoz hasonlóan csak akkor folytathat, ha a vállalkozó vagy általa foglalkoztatott személy a képesítési követelményeknek megfelel.
Új lehetőség a jogszabályban az egyéni vállalkozás szüneteltetése. Az egyéni vállalkozók részéről régóta igény volt arra, hogy amikor a vállalkozásukat időlegesen nem tudják folytatni – jellegzetesen a szezonális tevékenységet végző vállalkozásoknál – és abból bevételük nem származik, akkor ne terhelje őket járulékfizetési kötelezettség.
A vállalkozó tevékenység szüneteltetése legalább egy hónapnyi, legfeljebb ötévi időtartamra lehetséges. A szüneteltetést előre be kell jelenteni, ha a szünetelés bejelentésére szolgáló űrlapot a vállalkozó megfelelően töltötte ki, akkor a hatóság a szünetelés tényét a nyilvántartásba bejegyzi és erről az adóhatóságot automatikusan értesíti.
A szünetelés tartama alatt a vállalkozó egyéni vállalkozói tevékenységet nem végezhet, azzal kapcsolatosan új jogosultságot nem szerezhet és új kötelezettséget sem vállalhat. A szünetelés alatt az egyéni vállalkozó járulékfizetési kötelezettsége is szünetel. A tevékenységét szüneteltető egyéni vállalkozó a tevékenység folytatására vonatkozó bejelentéssel bármikor folytathatja működését.

Az egyéni vállalkozás megszűnése

A törvény erejénél fogva megszűnik az egyéni vállalkozói tevékenységre való jogosultság:

– ha az egyéni vállalkozó az egyéni vállalkozó tevékenység megszüntetését bejelenti;
– ha az egyéni vállalkozó egyéni céget alapít;
– az egyéni vállalkozó halálával;
– az egyéni vállalkozó teljes cselekvőképességének elvesztésével.
A hatóság az egyéni vállalkozói tevékenység folytatását megtiltja,
– ha az egyéni vállalkozó tevékenység megkezdését vagy folytatását kizáró ok áll fenn;
– a vállalkozói tevékenység szüneteltetése az öt évet meghaladja és az egyéni vállalkozó ezalatt nem jelentette be a tevékenység folytatását vagy megszüntetését;
– a vállalkozó egyik bejelentett tevékenységét sem folytathatja jogszerűen.

Az egyéni cég

Jelentős újítása a 2009. évi CXV. törvénynek az egyéni cégre vonatkozó szabályozása. Az új jogszabály gyökeresen átformálta az eddig túl sok gyakorlati haszonnal és jelentőséggel nem rendelkező vállalkozási alakzatot, és sokkal részletesebben rendezte az egyéni cég alapítására és működésére vonatkozó szabályokat.

Egyéni cég alapítása

Az egyéni céget az új jogszabály a közkereseti társághoz és a betéti társasághoz hasonló vállalkozásként kezeli: az egyéni céget is önálló, jogi személyiséggel nem rendelkező cégnek minősíti.
Az egyéni cég a saját neve alatt szerezhet jogokat és vállalhat kötelezettségeket, perelhet és perelhető. Az egyéni cég a tagjától elkülönült, önálló, saját vagyonnal rendelkező vállalkozás.

Egyéni céget az egyéni vállalkozók nyilvántartásában szereplő személy alapíthat. Ez azt is jelenti, hogy aki egyéni céget kíván létrehozni, annak előbb egyéni vállalkozóként kell bejelentkeznie. Az egyéni cégnek kizárólag egy alapítója lehet és egy személy csak egyetlen egyéni cég tagja lehet.

Az egyéni cég a cégtörvény hatálya alá tartozó vállalkozás, azaz az egyéni cégeket a cégbíróság jegyzi be és tartja nyilván.

Egyéni cég alapításával az egyéni vállalkozót törlik a vállalkozók nyilvántartásából és a cég bejegyzésével a cégnyilvántartásba bejegyzett egyéni cégként vihető tovább a vállalkozás.
A cégalapítás a gazdasági társaságokhoz hasonlóan történhet, így az egyéni cég alapításához ügyvédi vagy közjegyzői közreműködés szükséges. A cég létesítése alapító okirattal történik, melynek kötelező tartalmi elemeit a gazdasági társaságok létesítő okiratának a tartalmához hasonlóan határozza meg a törvény. A törvényben szereplő szerződésminta alkalmazása esetén egyszerűsített eljárás keretében kerülhet sor az egyéni cég cégbejegyzésre.

Az egyéni vállalkozói nyilvántartásból való törléséig keletkezett tartozásokért mind a korábban egyéni vállalkozói tevékenységet végző magánszemély, mind, pedig az általa alapított egyéni cég egyetemlegesen felel.

Az egyéni cég vagyona és felelőssége

Az egyéni cég vagyonát és a tag felelősségét a társaság tartozásaiért sajátos módon szabályozta a jogalkotó.
Az egyéni cég az alapító által bevitt vagyonnal – jegyzett tőkével – kezdi meg a működését. A jegyzett tőke mértékét az alapító okiratban meg kell határozni.

A törvény minimális tőkeösszeget nem határoz meg, csupán arról rendelkezik, hogy kettőszázezer forintnál nagyobb jegyzett tőke esetén a vagyoni hozzájárulás pénzbeli és nem pénzbeli is lehet. Kettőszázezer forintot meg nem haladó tőkénél a bevitt vagyon csak pénzbeli hozzájárulásból állhat.

Mindegyik esetben a teljes vagyoni hozzájárulást már az alapításkor a cég rendelkezésére kell bocsátani.

A felelősség tekintetében az új törvény választási lehetőséget biztosít az alapítónak: az egyéni vállalkozás végzésére jogosult személy jogosult lesz arról dönteni, hogy egyéni cégként korlátlan vagy akár korlátolt mögöttes felelősség keretében végzi majd a tevékenységét.

Korlátlan mögöttes felelősség esetén ha a cég vagyona a tartozásait nem fedezi, akkor a tartozásokért a tag teljes saját vagyonával, korlátlanul felel. A tag felelőssége ebben az esetben a kkt. tagjainak a felelősségéhez hasonlóan alakul.
Az alapító választhat korlátolt mögöttes felelősséget is. Ebben az esetben nem csak a jegyzett tőke mértékét kell meghatározni az alapító okiratban, hanem a pótbefizetés összegét is, amelynek erejéig az egyéni cég alapítója saját vagyonával felel. Ha a cég vagyona nem fedezi a tartozásokat, akkor az egyéni cég tagja az alapító okiratban megjelölt pótbefizetésből köteles a szükséges összeget a cég rendelkezésére bocsátani. A pótbefizetésnél azonban ugyanúgy nincs előírva kötelező minimális összeg, mint az egyéni cég jegyzett tőkéjénél. A pótbefizetésen felül a tag a saját vagyonával már nem felel az egyéni cég tartozásaiért.
A korlátolt mögöttes felelősséggel működő egyéni cég így – a kötelező pótbefizetéstől és a tőkeminimum hiányától eltekintve – az egyszemélyes korlátolt felelősségű társasághoz hasonló.

Lehetséges a felelősségi formák közti váltás és a felelősség mértékét is megváltoztathatja a tag az alapító okirat megfelelő módosításával. Ha korlátlan felelősségről korlátoltra tér át, akkor a felelősség korlátozása előtt keletkezett tartozásokért a tag még korlátlanul felel a saját vagyonával.
A törvény két felelősségi forma külső megkülönböztetése érdekében eltérő elnevezést és rövidítést ír elő a különböző alapítói felelősséggel működő egyéni cégeknél.

A korlátlan mögöttes felelősségű cég elnevezése

- egyéni cég (rövidítése: ec.),
  míg a korlátolt mögöttes felelősséggel működő egyéni céget
- korlátolt felelősségű egyéni cégnek (rövidítése: kfc.) nevezzük.

Egyéni cég működése

Az egyéni cég működésének szabályai részben a gazdasági társaságokra, részben az egyéni vállalkozóra vonatkozó szabályokhoz hasonlóak. A cég ügyvezetését főszabályként a cég alapítója látja el, de más cégvezetőt vagy ügyvezetőt is kinevezhet. A legfőbb szerv hatáskörébe tartozó kérdésekről a cég egyszemélyi tagja dönt.
Az egyéni cégből kifizetés a tag javára (osztalékfizetés) a kft-re irányadó szabályok szerint lehetséges.
Az egyéni cégben való vagyoni részesedés átruházható, de kizárólag csak más egyéni vállalkozóra. A cég engedélyköteles tevékenységet csak a szükséges engedély birtokában folytathat, képesítéshez kötött tevékenységnél pedig az egyéni cég tagjának vagy foglalkoztatottjának kell a tevékenység gyakorlásához szükséges képesítési követelményeknek megfelelnie. A tag halála esetén a cégbírósághoz történő bejelentéssel az örököse vagy özvegye a cég tagjává válhat – ha megfelel az egyéni vállalkozóvá válás feltételeinek. Több örökös esetén átmenetileg – legfeljebb 3 hónapig – több tagja is lehet az egyéni cégnek.

Egyéni cég megszűnése

Az egyéni cég alapvetően a gazdasági társaságokhoz hasonló esetekben szűnik meg, jogutód nélkül megszűnés esetén ugyanúgy végelszámolási vagy felszámolási eljárásnak lehet helye. E körben fenntartja a törvény azt a korábbi jogszabályban is létező lehetőséget, hogy az egyéni cég gazdasági társasággá alakulhat át.
A már meglévő, még az 1990. évi V. törvény alapján alakult egyéni cégeknek 2010. június 30-ig volt lehetőségük arra, hogy gondoskodjanak az új szabályoknak megfelelő működéséről, vagy, hogy törlésüket kérjék a cégnyilvántartásból.

Önellenőrző kérdések:

I. Témakör: A gazdasági társaságok

1) Milyen formákban hozható létre gazdasági társaság?
2) Ismertesse a gazdasági társaság alapítására (taggá válásra) vonatkozó jogi korlátokat!
3) Mit kell kötelezően tartalmaznia egy társasági szerződésnek?
4) Mi a cégjegyzés?

5) Milyen előírások vonatkoznak a nem pénzbeli hozzájárulást szolgáltató tag felelősségére?
6) Ki nem lehet gazdasági társaság vezető tisztségviselője?
7) Ismertesse a cégvezető jogállására vonatkozó új törvényi előírásokat!
8) Mit jelent a felmentvény jogintézménye?
9) Mikor kötelező a felügyelő bizottság létrehozása?
10) Mely esetben nem indítható meg a tag kizárására irányuló per?
11) Kik és milyen időkorlátok között támadhatják meg a társaság jogszabálysértő határozatát bíróság előtt?
12) Mit jelent a hitelezővédelem körében szereplő felelősségátviteli szabály?
13) Hogyan szűnhet meg jogutóddal egy gazdasági társaság?
14) Hogyan alakul a közkereseti társaságba belépő és az onnan kiváló (tagsági viszonyát megszűntető) tag felelőssége?
15) Mi a különbség a bt. bel- és kültagjának felelőssége között?
16) Mikor jogosult a bt. kültagja a társaság képviseletére?
17) Milyen esetben lehet korlátlan a kft. tagjának a felelőssége a társaság tartozásaiért?
18) Milyen előírások vonatkoznak a kft. és az rt. törzstőkéjére (alaptőkéjére)?
19) Milyen előírások vonatkoznak a kft. tag üzletrészének átruházására?
20) Milyen tagolásban szabályozza a Gt. a részvénytársaságokat?
21) Melyek a részvényes vagyoni és „személyes” jogai?
22) Mi a dematerializált részvény?
23) Milyen részvényfajták vannak?
24) Ismertesse a részvénytársaság nyilvános alapításának főbb szakaszait!

II. Témakör: Az egyéni vállalkozás és az egyéni cég

1) Hogyan történik az egyéni vállalkozás létesítésének bejelentése?
2) Melyik gazdasági társaságnak nem lehet tagja az egyéni vállalkozó?
3) Hogyan szüneteltethető az egyéni vállalkozás
4) Mikor szűnik meg az egyéni vállalkozói tevékenység gyakorlásának joga?
5) Milyen szabályok vonatkoznak az egyéni cég jegyzett tőkéjére?
6) Milyen két felelősségi formában működhet az egyéni cég és mi az egyes formák elnevezése?

Függelék:

A tananyaghoz kapcsolódó vagy a gazdasági életben jelentős néhány fontosabb jogszabály száma és a gyakran használt rövidítések

Alkotmány 1949. évi XX. törvény,
(Magyarország Alaptörvénye 2011. április 25, csak 2012. január 1-jén lép hatályba).
az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény (Abtv.),
az adózás rendjéről **szóló 1990. évi XCI. törvény (Art.) első generációs adótörvény, és a 2003. évi XCII. törvény (új Art.),**
az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény (Áht.),
az Állami Számvevőszékről szóló 2011. évi LXVI. törvény (ÁSZ tv.),
az alapvető jogok biztosáról (ombudsman)szóló 2011. évi CXI. törvény
az általános forgalmi adóról szóló 2007. évi CXXVII. törvény (Áfa tv.)

a bírósági ügyvitel szabályairól 14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet (Büsz)
a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (Vht.)
a bírósági végrehajtási ügyvitelről és pénzkezelésről 1/2002. (I. 17.) IM rendelet
a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. törvény (Bszi.),
a biztosítókról és a biztosítási tevékenységről szóló 2003. évi LX. törvény (Bjt.),
a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.),
a büntetőtörvénykönyvről szóló az 1978. évi IV. törvény (Btk.),
a bűnügyi nyilvántartási rendszerről, az EU tagállamainak bíróságai által magyar állampolgárokkal szemben hozott ítéletek nyilvántartásáról … szóló 2009. évi XLVII. törvény
a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény (Ctv.),
a családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény (Cst.)
a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény (Csődtv.),
az egészségügyi hozzájárulásról szóló 1998. évi LXVI. törvény (eho),
az egyes ágazatokat terhelő különadóról szóló 2010. évi XCIV. törvény,
az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról szóló 2008. évi XLV. törvény(Kjnp.),
az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény,
az egyszerűsített foglalkoztatásról szóló 2010. évi LXXV. törvény
az egyszerűsített közteherviselési hozzájárulásról szóló 2005. évi CXX. törvény (Ekho),
az egyszerűsített vállalkozói adóról szóló 2002. évi XLIII. törvény (EVA),
az elektronikus aláírásról szóló 2001. évi XXXV. törvény (Eat.),
az elektronikus közszolgáltatásról szóló 2009. évi LX. törvény,
az Európai Unióról szóló szerződés és az európai közösséget létrehozó szerződés (EKSZ) egységes szerkezetben megjelent az EU hivatalos lapjának 2006. december 29.-i számában,
az Európai Unió Alapjogi Chartájának kihirdetéséről szóló 2007. évi CLXVIII. törvény,
az élelmiszerláncról és hatósági felügyeletéről szóló 2008. évi XLVI. törvény,
a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény,
a fizetési meghagyásos eljárásról szóló 2009. évi L. törvény,
a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény
a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény (Fttv.),
a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény (Fgytv.),
a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény (Gt.),
a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól szóló 2008. évi XLVIII. törvény (Grtv.),
a gépjárműadóról szóló 1991. évi LXXXII. törvény (Gjt.),
a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.),
a hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. törvény,
a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (Csjt.),
a használati minták oltalmáról szóló 1991. évi XXXVIII. törvény (Hmtv.),
a helyi adókról szóló 1990. évi C. törvény,
a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény (Ötv.),
a helyi önkormányzatok címzett és céltámogatási rendszeréről szóló 1992. évi LXXXIX. törvény (Cct.),
a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (Hpt.).
a hivatalos iratok elektronikus kézbesítéséről és az elektronikus tértivevényről szóló 2009. évi LII. törvény
az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény (Itv.),

az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény (Inytv.),
a jelzálog-hitelintézetről és a jelzáloglevélről szóló 1997. évi XXX. törvény (Jht.)
a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény (Jat.),
a jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. törvény (Jst.),
a jogszabályok előkészítésében való társadalmi részvételről szóló 2010. évi CXXXI. törvény,
a kereskedelemről szóló 2005. évi CLXIV. törvény,
a kormánytisztviselők jogállásáról szóló 2010. évi LVIII. törvény (Ktjt.)
a költségvetési szervek jogállásáról és gazdálkodásáról szóló 2008. évi CV. törvény
a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény (Ebtv.),
a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény. (Kjt.),
a közbeszerzésekről szóló 2011. évi CXI. törvény (Kbt.),
a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (Ket.),
a köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről szóló 1995. évi LXVI. törvény (Ltv.)
a közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvény,
a közösségi vámjog végrehajtásáról szóló 2003. évi CXXVI. törvény (Vámtv.),
a központi államigazgatási szervekről, valamint a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló 2010. évi XLIII. törvény (Ksztv.),
a központi elektronikus szolgáltató rendszerről szóló 182/2007. (VII. 10.) Korm. rendelet,
a **központi elektronikus szolgáltató rendszer** és a kapcsolódó rendszerek **biztonsági követelményeiről** szóló 84/2007. (IV. 25.) Korm. rendelet,
a köztisztviselők jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvény. (Ktv.),
a közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény,
a magánnyugdíjról és a magánnyugdíjpénztárakról szóló 1997. évi LXXXII. törvény,
a Magyar Köztársaság minisztériumainak felsorolásáról szóló 2010. évi XLII. törvény,
a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szóló 2007. évi LXXV. törvény,
a Magyar Nemzeti Bankról szóló 2001. évi LVIII. törvény,
a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2011. évi CLXXXV. törvény,
a munka törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény (Mt., vagy Munka tv.),
a munkaügyi ellenőrzésről szóló 1996. évi LXXV. törvény (Met.),
a munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. törvény (munkavéd.tv),
a nemdohányzók védelméről és a dohánytermékek forgalmazásának egyes szabályairól szóló 1999. évi XLII. törvény,
a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény,
a Nemzeti Gazdasági és Társadalmi Tanácsról szóló 2011. évi XCIII. törvény (a korábbi Országos Érdekegyeztető Tanács helyébe lépő szervezet),
a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet (Nmtvr.),
a nyugdíjpénztár-választás szabadságáról szóló 2010. évi C. törvény,
az országgyűlési képviselők választásáról szóló 1989. évi XXXIV. Törvény,
a pályakezdő fiatalok, az ötven év feletti munkanélküliek, valamint a gyermek gondozását, illetve családtag ápolását követően munkát keresők foglalkoztatásának elősegítéséről, továbbá az ösztöndíjas foglalkoztatásról szóló 2004. évi CXXIII. törvény (Pmtv.),
a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről szóló 2010.évi CLVIII. tv (PSZÁF),
a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (Pp.),
a polgári törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (Ptk.**),**

a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról szóló 1992. évi LXVI. törvény (Nytv.),
a postáról szóló 2003. évi CI. törvény (Ptv.),
a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény,
a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. Törvény (Avtv. vagy adatvédelmi tv.),
a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szjt.),
a szabálysértésekről 1999. évi LXIX. törvény (Sztv vagy Szabs. tv.),
a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény (Számv. tv.),
a személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény (Szjt.),
a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény (Szt.),
a szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvény (Szövetkezeti tv.),
a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény (Szt.),
a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről szóló 1997. évi LXXX. törvény (Tbj.),
a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. törvény (Tny.),
a társasági adóról és az osztalékadóról szóló 1996. évi LXXXI. törvény (tao. tv.),
a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (Tpvt.),
a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény (Tpt.),
a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (Ve.),
a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény (Vbt.),
a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény (Vt.).